

Apuleius

Az aranyszamár

Fordította: Révay József

ELSŐ KÖNYV

Nos én neked e görög szabású regényben sok-sok tarka történetet fűzök egybe, és kíváncsi füled csintalan csacsogással elhódítom (ha ugyan a huncutkodó nílusi nádtollal telefirkált, efféle egyiptomi papiruszt elolvasni nincs ellenedre), hogy megcsodáld: miként fordul másra az emberek sorsa, amint átváltozik testük, s hogyan zökken újra régi medrébe, amint testüket visszakapják.

Hozzáfogok.

Hogy ki s miféle szerzet vagyok?

Dióhéjban elmondom ím.

Az attikai Hymettos, az ephyrai Isthmos, a spártai Taenaros – halhatatlan könyvekben elhíresült, örökre boldog rögök – nemzetségem űs bölcseje. Attika nyelvét ott tanultam meg, ifjonti, lendületes munka árán. Majd midőn Latium fővárosában tanyát vertem, nekifeküdtem a római művelődés űsi nyelvének, s holott tanárom se volt, megtanultam.

Nos első szavam íme: bocsánat, ha ügyetlen beszélője én e különös és szónoklatos nyelvnek, valamiben sértem ízlésedet. De talán éppen ez az idegen-szóval-élés felel meg az irodalmi műlovarkodás e műfajának, amelyre adtam fejem.

Afféle görög regényt kezdek el.

Figyelj, olvasóm: gyönyörködni fogsz.

Thessaliába (ott is nagy a becsületem, hiszen anyai családfám gyökerei ama híres-neves Plutarchosig és unokaöccséig, Sextus filozófusig visszanyúlnak), mondom Thessaliába igyekeztem ügyes-bajos dolgaimban. Minekutána hófehér thessaliai paripám hátán hegyek meredekjein, völgyek süppedős útjain, pázsitok harmatán, mezők göröngyein keresztültörtem magam, s mivel már kifulladt lovam s magam is frissre akartam járni egy kicsit az ülésben meggémberedett testemet: leugrom lovamról, gondosan ledörzsölöm homlokát, megsimogatom a füleit, leveszem a zabláját s lassan, lépésben előtte ballagok, hogy könnyítsen, a szokott természetes módon, beleinek kínos renyhességén. Miközben lépdelve legelész s mentében jobbra-balra fordulva a füvet tépdesi, én csatlakozom két másik utashoz, akik történetesen épp előttem bandukoltak. És amíg

fülelek: ugyan mi szó járja köztük vajon, az egyik hahotára fakad.

- Ugyan hagyd abba már ezt a túlságosan együgyű és túlságosan rémítő hazudozást!

Alighogy ezt hallom, már amilyen pletykára éhes vagyok, belekottyanak.

- Dehogy, dehogy! Hadd hallgassam végig inkább én is azt a történetet, nem mintha kíváncsi természetű volnék, de én mindent szeretek tudni, vagy legalábbis temérdek sokat. Aztán egy-egy elbeszélés derűs kellemessége közben könnyebb is lesz felkapaszzkodni e zord-rideg hegytetőre.

- Hallod-e - fordult hozzám az első, ki megszólalt - olyan egetverő hazugság biz ez, mintha valaki azt mondaná, hogy holmi varázsigék ráolvasására a rohanó folyók visszafordulnak, a tenger megbénul és megmered, a Nap megáll, a Hold lecsurran, leszakadnak a csillagok, a nappal megszűnik s örökös lesz az éjszaka.

Most aztán felcsillanó reménnyel szóra bátorodtam.

- Hé-kás, ne kertelj, ne csűrj-csavarj! Ha egyszer elkezdted, csak meséld végig szépen azt a történetet.

Aztán az előbbihez fordulok.

- Te a magad paraszti eszével s megrögzött konokságával tagadsz fölényesen mindent, pedig ki tudja, tán szí-nigaz minden! Bizisten a legmegátalkodottabb tökfőjűnél is ostobább vagy, ha mindazt hazugságnak bélyegzed, amiről még sohasem hallottál, ami új a szemednek, vagy ami oly megfoghatatlannak tűnik, hogy semmiképp sem fér a kobakodba. Ha azonban az ilyesmit megvizsgálod tövéről-hegyére, fölismered nyomban, hogy nemcsak világosan érthető, hanem gyerekjáték akár végre is hajtani. Például én, tegnap este, hogy versenyt zabáltam az asztaltársaimmal és a kelleténél nagyobb sajtos árpakása-gombócot akartam mindenáron legyűrni, torkomon akadt a ragadós-pépes étel, megszakadt a lélegzetem, és hogy meg nem fulladtam rajta, csak paraszthajszál híja volt. Viszont Athénben a Képcsarnok előtt láttam minapában a tulajdon szememmel, amint valami csepürágó egy hegyével lefelé fordított, borotvaéles lovassági kardot lenyelt, s aztán - hogy egy kis borralalóval is ösztökélték - egy vadászgerelyt, a gyilkos hegyével a gyomrába tolt! Hát egyszerre csak a vashegy tövéből - ahonnan a belédőfött lándzsanyél a tarkó fölé fölmeredt - ürge s elbájoló kisfiú röppen ám fölfelé s kígyózó hajlongások közben könnyed és légies táncra lendül, úgyhogy ahányan ott voltunk, mind a szánkat tátottuk ámultunkban: mintha csak az orvosisten nagyjából legallyazott bütykös botjára sima gyűrűzéssel ama dicső kígyó kúszna fel. Hanem hát hallod-e te, ha már egyszer elkezdted, mondd el csak végig ezt a történetet! Én majd egymagam ehelyett is elhiszem néked, és ahogy az első fogadót érzük utunkban, meghívvlak ebédre vendégemül. Itt a kezem: jutalmadul ezt kapod.

Végre megszólalt.

- Amit ígérsz, elfogadom, köszönettel és szívesen; az elbeszélést pedig, amelyet elkezdtem, elejétől fogva elmondom újra.

Azonban elsőben is esküszöm a mindentlátó Nap-istenre, hogy tulajdon magammal történt meg és színigaz, amit elmesélek; s ha Thessaliába, annak is a legközelebbi városába érkeztek, nyomban bizonyosságot szerezhettek felőle, hogy ennek az ismerős történetnek szájnál szájra jár ott a híre.

De hogy előbb megtudjátok: ki fia-borja volnék, megmondom én: aeginai. Azt is elárulom, mi a kenyéradó mesterségem: mézzel, sajttal s egyéb efféle vendéglői áruval cikázom keresztül-kasul Thessaliát, Aetoliát, Boeotiát.

Hát mikor egyszer neszét vettem, hogy Hypatában, Thessalia legfényesebb városában hihetetlenül potom pénzért pompás zamatú fiatal sajtot árulnak, lóhalálában odasiettem, hogy az egész készletet megvegyem. Csakhogy ballábbal indultam útnak, s mert így esik rendszerint, a jó vásár reménye ezúttal is füstbement: egy Lupus nevű nagykereskedő ugyanis egy nappal előbb megvásárolta mind. Mit volt mit tennem? A haszontalan lőtás-futás elcsigázott, tehát alighogy estére hajlott a nap, a fürdőbe mentem. hát uramfia, ott látom ám Socratest, régi pajtásomat. A földön kuporgott félmeztelenül, ócska, rongyos köpenyben, holtravált arccal, szánalmasan soványra torzultan, mint az utcasarkokon kéregető, balsorstól megtépázott, szegény koldusok.

Hiába volt régi ismerősöm és jóbarátom, ebben az állapotában mégis csak ímmel-ámmal léptem közel hozzá.

- Ejnye-ejnye Socratesem - szólítottam meg - mi ez? Miért vagy ily meggyötört? Miféle gazság juttatott ennyire? Meg is gyászoltak, el is sirattak már otthonodban bizony, és a császári fő-bíró gyermekeid mellé gyámokat rendelt; feleséged elvégezte a halotti szertartásokat, s azóta örökös gyászban, s fájdalomban is hervadoz, a szüntelen zokogásban már-már szemét is kisírta, s most a szülei egyre sürgetik, hogy gyászos özvegyességét második menyegző örömeivel derítse már vígalomra! S íme most eléem kerülsz, mindnyájunk végtelen szégyenére, mint egy kísértet, árnya tennen-magadnak!

- Aristomenes - fordult hozzám - bizony, hogy sem a szerencse síkos útvesztőit, sem ingatag állhatatlanságát, sem forgandó változásait te nem ismered.

Szólt és foszladozó rongyaiba temette szégyentől hirtelen kigyulladó arcát, miközben köldökétől a szemérméig meztelenre tárta testét. Én ezt a szánalmas nyomorúságot nem bírtam tovább nézni, megragadtam kezét s mindenáron szerettem volna talpraállítani. De ő azonmód, ki sem takarván fejét, ellenállt.

- Eressz el, eressz el, hadd gyönyörködjék a sors még tovább diadalmi emlékművében, amelyet - nézz meg - bennem állított ő maga!

Nagy nehezen rávettem, hogy velem jöjjön, egyúttal pedig levetve felső ruhámat, ráadtam sebtiben, s úgy ahogy befödtem vele. Erre tüstént megfürdetem, a dögönyözést, kenést egyedül magam végezem, a rettenetes pizsokréteget nagy ügyel-bajjal lesúrolom, derekasan

rendbehozom, és - bármilyen fáradt voltam - halálosan kimerült pajtásomat eltámogatom szállásomra nagy kínosan, ággal üditem, étellel erősítem, itallal nyugtatom, mesékkel elzsongítom. És lassan-lassan belopódzik a jókedv, megoldódik nyelvünk, röpködnek a finom s ingerkedő tréfák, vérszemet kap a csipkelődés, amikor egyszerre csak keserves sóhajtozás szakad föl melle mélyéből, dühödt ököllel döngeti homlokát s így kezdi rá:

- Ó jaj, szegény fejem! Messze földön híres gladiatori játék gyönyörűségei után vetettem magam s ezenközben szakadt rám ily irtózatoss balszerencse. Macedóniába mentem üzleti ügyben, te is jól tudod. Tíz hónapig tartózkodtam ott, s mikor már jól megszédtem magam, útnak indultam haza. Már-már beértem Larissába - mert átutazóban ott akartam végignézni a játékokat - amikor egyszerre csak szakadékos, úttalan völgykatlanban marcona rablók utamat állták, s mindenem elrabolták. De magam ép bőrrel menekültem, s halálosan elcsigázva bevetődtem egy Meroe nevű, már nem épp fiatal, ám veszettül csinos csapláros-asszonyhoz, s töviről-hegyére mindjárt el is mondom neki hosszas csavargásomat és rémületes utamat és siralmas megraboltatásomat; az asszony szokatlanul kedvesen bánik velem, pompás, sőt potyás vacsorával torkig lakat, utoljára pedig, mikor lángragyúl szenvedélye, ágyába von. Jaj, én szerencsétlen! attól a pillanattól kezdve, hogy véle háltam, ez az egyetlen ölekezés örökös és végzetes szolgaságra kárhoztatott, úgyannyira, hogy még ama néhány rongyom is nékiadtam, amit rajtam hagytak a jószívű rablók, takargatni mezítelenségemet; épp így még csekély bérem is, amit - míg erőmből futotta - zsákhordással kerestem, míg végre is a jóasszony s a balszerencse azzá a ronccsa csúfított, amilyennek épp imént te is láttál.

- Polluxra mondom - riadtam rá - megérdemelnéd, hogy a leggyalázatosabb sors zúduljon reád (ha ugyan képzelhető is gyalázatosabb annál, amelyben még az előbb is sínylődtél), mert az érzéki gyönyörűséget s azt a ringyók ringyóját gyermekeidnél s házi tűzhelyednél többre tartottad!

- Csitt, csitt - vágott a szavamba rettenő rémülettel, mutatóujját ajkára tapasztva, aztán körülkémlelt: szólhat-e biztonságosan, s odasúgta: - ne bántsd ezt az isteni asszonyt, mert hányiveti beszédednek könnyen nagy árát adhatod!

- Ugyan úgy-e - csipkelődtem - hát miféle némbér ez a hatalmas kocsmakirálynő?

- Boszorkány - rebegette - bűbajos; hatalma van lehozni az eget, levegőbe emelni a földet, kővé dermedzeni a forrásokat, porrá omlasztani a hegyeket, életre hívni a holtakat, alvilágra vetni az isteneket, kioltani a csillagokat s fényességbe borítani az örök-sötét Tartarust!

- Kérlek szépen - szakítottam félbe - told csak félre a tragikus díszletet, csavard össze a színpadi függönyt és beszélj érthető nyelven.

- Elmondjam-e - kérdezte - egyik vagy másik, vagy egész sereg bűbajoskodását? Mert hogy veszettül belebolonduljanak nemcsak az odavalósiak, hanem még az indusok, vagy a kétféle aethiopsok, vagy akár maguk az ellenlábások, az az ő bűbajosságának csak amolyan csip-csup tréfadolog, gyerekjáték. Inkább hallgasd meg, mi mindenre vetemedett ország-világ előtt.

- Egyik szeretőjét, csak azért, mert más nővel fajtalanzkodott, egyetlen szavával hóddá változtatta,

mert ez a vadállat úgy fél a fogságtól, hogy ha üldözik, leharapja nemzőszerveit s így menekül. Ezzel az volt a célja, hogy így járjon a szeretője is, mert más nővel kezdett viszonyt. A szomszéd kocsmáros kenyeririgységből békává éktelenítette és az öreg most ott úszkál egyik boroshordóban s régi vendégeit a seprőben evickélve, udvarias brekegéssel, rekedten szólogatja. Egy ügyvédet, aki pert akasztott nyakába, birkává változtatott s most ez a birka ügyvédkedik. Ugyancsak egyik szeretőjének a feleségét, aki nagy-nyelvesen lepiszkolta, örökös terhességre kárhóztatta, úgy, hogy elzárta méhét s visszatartotta magzatát, pedig már érett volt méhének gyümölcse. Nyolc éve viseli már terhét az a szerencsétlen asszonyka (a közönség számon tartja!) s dagad, egyre dagad, mintha csak elefántot akarna a világra hozni.

- Hogy egyre-másra ilyenekben mesterkedett s egyik embert a másik után tönkrajuttatta, a lakosságban általános felháborodás tört ki. Elhatározták, hogy másnap kegyetlenül agyonkövezik. Azonban ráolvasásainak erejével megghiúsította ezt a szándékot s valamint ama bizonyos Medea egyetlen rövid nap alatt, amelyet Kreontól haladéku kapott, egész házát, leányát s magát az öreget is, koszorújából kicsapó lángokkal halálra égette - úgy ez is: halottas varázsigeiket mormolt egy gödörbe, amint nekem ő maga mondta el részegen, mindenkit a lakásához szegzett a szellemek titokzatos hatalmával, úgyhogy két álló napig sem feltörni a zárat, sem kiszakítani az ajtószárnyakat, sem akár kiásni a házfalakat senki sem bírta. Végre is egymást addig-addig tüzelték, hogy felkiáltottak s nagy esküt tettek egyhangúlag: nem nyúlnak hozzá csak egy ujjal is, s ha ez ellen bárki is vétene, istenigazában őt megsegítik. Erre aztán megengesztelődött s felszabadította a várost a varázs alól. De az ellene szőtt összeesküvés szervezőjét egy viharos éjszakán egész házával, azonmód, ahogy zárva volt, falastul és földestül és alapkövestül, szőröstül-bőröstül elvitte száz mérföldnyire másféle városba, mely ott feküdt fenn a zord hegytetőn, s épp ezért szűkösen volt vize. És mivelhogy az ottlakók házrengetegében az újdön érkezett háznak helyet szorítani már sehogysem tudott, a városkapu előtt ledobta és távozott.

- Socratesem - feleltem - elbeszélése csodás és egyben hajmeresztő. Annyi bizonyos, hogy nem holmi kis tövist, hanem valóságos lándzsát döftél belém, vagyis nem valami halvány aggodalommal szűrtál szíven, hanem bizony rettegéssel: hogy hátha ez a boszorkány valamiféle szellem segítségével éppen így kihallgatja még a mi beszélgetésünket is. Hajtsuk hát fejünket minél előbb nyugalomra s ha fáradt testünket az álom majd felüdítette, mielőtt még a hajnal dereng, szökjünk el innen, amilyen messzire csak tudunk.

Jótanácsomnak nem értem még a végére sem, mikor az én jó Socratesemen már is erőt vett a szokatlanul bőséges borivás és a végtelen kimerültség: elszunnyadt és hangosan hortyogott. Én meg becsuktam az ajtót, jól betoltam a reteszt, ágyamat az ajtó sarkához húztam és szorosan odanyomtam, aztán belefeküdtem. Eleinte a félelemtől jó darabig nem tudtam elaludni, végre úgy éjfél tájban elszenderedtem. Alighogy elpihentem, egyszerre csak hatalmas dördüléssel (könnyű volt kitalálni, hogy alighanem betörők műve ez) kivágódik az ajtó, vagyis inkább tövestül kiszakad és kitörik a sarkaiból s a földre zuhan. Az ágyam, amely különben is rövidke volt, korhadt s egyik lábára csonka, ettől a rettenetes erejű rohamtól felborult, engem kiröpített magából, lelökött a

földre, felborulva rám zuhant, leborított és eltakart.

És ekkor én kézzelfoghatóan tapasztaltam, hogy bizonyos érzelmek néha éppen a lényegükkel ellenkező hatásban nyilvánulnak. Mert amint örömünkben igen gyakran könnyekre fakadunk, úgy én is ebben a rettentő szorongásomban kénytelen-kelletlen elnevettem magamat, hogy íme. Aristomenes voltam és teknősbéka lett belőlem. Miközben hát a piszokban fetrengtem, sanda szemmel kikukucskáltam ágyam ravasz bástyája mögül, hogy hát mi történik itt. Két meglett korú asszonyt láttam: az egyiknek égő lámpa, a másiknak szivacs és kivont kard volt a kezében. Így felszerelve odaálltak a mély álomba merült Socrates mellé.

- Panthia testvér - kezdte az, amelyiknél kard volt - ez a drága Endymion, ez az én szeretőm, aki éjjel-nappal tiporta lilimos leányságomat, ez az, aki most már fittyet hány szerelmemnek, s nemcsak hogy becstelen híremet költi, de még szökésen is töri a fejét. Én meg a ravasz Ulixestől elhagyott Calypso módjára sajnos örökre sirathatom elhagyattatásomat.

Aztán kinyújtotta karját, megmutatott engem is Panthiájának és így folytatta:

- Ez a mákvirág meg Aristomenes, a tanácsadója, aki a szökést is kieszelte. Most itt fekszik a földön elterülve, meglapulva az ágy alatt, szinte a halál torkában és mindent kikémlél abban a hiszemben, hogy ellenem szórt piszkolódásaiért hajszála se fog meggörcsülni. De lesz gondom rá később, vagyis inkább hamarosan, vagy még inkább most rögtön, hogy előbbi szajaskodását is, mostani kíváncsiskodását is megkeserülje!

Szegény fejem! Ahogy ezt hallottam, kivert a hideg verejték s belülről olyan reszketés rázott, hogy remegésemtől az ágy is nyugtalanul vonaglott-táncolt a hátamon. És megszólalt a kitűnő Panthia:

- Nem volna legjobb, Meroe testvér, ha ezt itt előbb bacchans-nők módjára szétmarcangolnók, vagy legalábbis összekötöznek kezét-lábát s levágnók a férfiasságát?

Erre Meroe (valóban, most eszméltem rá, hogy ő az, akinek nevét Socrates említette történetében) így válaszolt:

- Ellenkezőleg, legalább ő maradjon életben, hogy majd ennek a szegény nyomorultnak a holttestét valami kis sírdomb alá elföldelje.

Ezzel Socrates fejét jobbfelé fordította s baloldalt markolatig döfte a kardot a torkába, aztán odatartott egy kis tömlőt s gondosan felfogta kibuggyanó vérét, úgy hogy egyetlen csepp sem piroslott fel sehhol. Mindezt a tulajdon szememmel láttam. Ezenfelül pedig (gondolom azért, hogy hajszálnyira pontosan végezze az áldozási szertartást) a derék Meroe a sebnyíláson át mélyen belenyúlt szerencsétlen pajtásom mellkasába, kitapogatta és kihúzta a szívét, miközben ez a kardvágással keresztülmetszett torkából a seben át valami hangot, helyesebben afféle tagolatlan hörgést ökredezett föl és kiadta lelkét. A sebnak tátongó nyílását Panthia betömte a szivaccsal s így olvasott rá:

- Hallsza, szivacs, tengerben születél, folyóvízen át ne menj!

Ennekutána kifelé indultak, de előbb félretolták az ágyat, szétvetett lábakkal arcom fölé telepedtek

s rám ürítették hólyagjukat, úgy hogy undorító vizelletükkel lucskosra áztattak.

Alig hogy túljutottak a küszöbön, az ajtó visszalendült eredeti állapotába épségben: a sarkvasak belefűrődnek lyukaikba; az ajtószárny az ajtófélfákra simul, a reteszek visszafutnak záraikba. Én pedig, amint holtraváltan, meztelenül, dideregve, vizellettel végigfreccsentve, még mindig ott feküdtem a földön, mintha csak épp az imént bújtam volna ki anyám méhéből (vagy még inkább féllábbal a sírban, vagy mintha túléltem volna haláloamat, vagy mint egy utószülött, vagy legalábbis mintha keresztalálra lettem volna kárhozthatva), ekként évődtem magamban.

- Mi lesz velem, ha reggelre kiderül ez a gyilkosság? Ha megmondom az igazat, ki hiszi el, hogy vallomásom akár csak valószínű is? "Legalább segítségért kiabálhattál volna, ha már ilyen markos legény létedre nem tudtál elbánni holmi némberekkel! Szemed láttára meggyilkolnak egy embert és te hallgatsz? Mért nem estél áldozatul ugyanannak a gyilkos támadásnak te is? Mért kegyelmezett a kegyetlen gyilkos büntette tanújának, hiszen följelentheted! Nos hát éppen azért, mert megmenekültél a haláltól, halál fia vagy!"

Már nappalba hajlott az éjszaka és én még egyre csak ezt hánytam-vettem magamban. Végre is legokosabbnak gondoltam, ha még napkelte előtt titokban kisurranok, s ha remegő inakkal is, de nekivágok az útnak. Fogom hát kis batyumat, beillesztem a kulcsot, félrehúzó a reteszt; csak hogy most számtalanszor kellett beledugdosnom a kulcsot, míg végre nagy nehezen kinyílt ez a derék, becsületes ajtó, amely pedig az éjjel csak úgy magától kitért!

- Hé, hát te hol vagy? - kiáltottam el magam. - Nyisd ki csak a fogadó kapuját, még napkelte előtt szeretnék útrakelni!

A kapus ott feküdt a fogadó ajtaja mögött a földön s félig még álmában rám mordult.

- Hallod-e, nem tudod, hogy rablók garázdálkodnak az utakon, hogy épp ilyenkor, éjnek-éjszakáján indulsz útnak? Mert még ha nyomja is valami gazemberség a lelkedet, s emiatt halálra is szántad magad, én bizony nem vagyok tökkelütött, hogy miattad kockára vessem az életemet!

- Hiszen mindjárt kivilágosodik - ellenkeztem - és különben is mit vehetnének el a rablók ilyen földhözragadt szegény utastól? Hát nem tudod, ostoba, hogy meztelen embert még tíz díjbirkózó sem tud levetkőztetni?

Ernyedt-álmosan fordult a fickó a másik oldalára s odadörmögte.

- Mit tudom én, nem ölted-e meg a pajtásodat, akivel az este betértél s nem akarsz-e most biztonság okáért kereket oldani?

Ebben a pillanatban - jól emlékszem - mintha a föld nyílt volna meg alattam; szinte láttam a feneketlen Tartarust s benne a Cerberus-kutyát, mintha szőröstül-bőröstül be akart volna kapni. És ekkor eszembe villant, hogy a kitűnő Meroe bizonyára nem jószívűségből kegyelmezett meg szegény fejemnek, hanem gonoszságból hagyta meg életemet, hogy akasztófára juttasson. Visszakullogtam hát a szobába és az öngyilkosságnak valami hirtelen módján törtem a fejemet. De a Sors semmi más halálos fegyvert nem adott kezem ügyébe, csak épp az ágyat; megszólítottam

hát.

- Hajh, hajh, ágyacskám, szívem drága kincse, aki annyi keservet végigszenvedtél velem, részese s tanúja az éjjeli eseményeknek, te egyetlen, akire meghurcoltatásomban ártatlanságom bizonyosságául hivatkozhatom, ím a halálba sietek, a megváltó fegyvert te add most kezembe!

Szóltam és nekiestem a kötélnek, amellyel át volt kötve; lefejtettem róla s a kötél egyik végét feldobtam és ráerősítettem arra a gerendára, amely az ablak szemöldökfájából az egyik oldalon kinyúlt, másik végét pedig jó erősen hurokra csomóztam. Aztán, végzetem felé magasztosodva, felléptem az ágyra, fejjel belebújtam a hurokba s nyakamra erősítettem. De miközben egyik lábammal elrúgtam a támasztékot, amelyen álltam, hogy a súlyomtól megfeszülő kötél gégémre szoruljon s lélegzetemet megszakassza, a különben is öreg és foszladozó kötél elszakadt, én lepottyantam a magasból, rázuhantam a mellettem fekvő Socratesre s vele együtt a földre hemperedtem. És íme, ebben a pillanatban berohant a kapus, éktelen ordítózással.

- Hé, hol vagy te, aki éjnek éjszakáján olyan szörnyen siettél, most meg hortyogsz, fülig takaródzva?

Erre, már nem tudom, vajon az eséstől-e vagy a fickó éktelen ordítózásától, felébredt Socrates és feltápáskodott.

- Nem hiába átkozza minden vendég ezeket a fogadósokat! - dörögte. - Ez a szemtelen fickó is, hogy ilyen idétlenül berontott (nyilván el akart emelni valamit), vad bömbölésével felriasztott legmélyebb álmomból, pedig nagyon bágyadt vagyok.

A váratlan öröm hatása alatt derülten s fűgén toppantam elébe.

- Íme, kapunk hűséges őre, itt az én útitársam és atyámfia, akit én meggyilkoltam, mint ahogy az éjjel részeg fejjel gazul rámfogtad.

Szóltam, megöleltem Socratest és összevissza csókoltam.

De szegénynek megütötte orrát a bűzös vizellet szaga, amellyel engem az a két boszorkány bemocskolt és riadtan eltolt magától.

- Menj innen, hisz olyan bűdös vagy, mint a legmocskosabb szennygödör!

Együttal azonban barátságosan érdeklődni kezdett emez illat oka-foka felől. Kétségbeesésemben hirtelen valami hülye tréfát rögtönöztem, más tárgyra tereltem figyelmét, karonfogtam és szóltam.

- Menjünk csak, élvezzük a hajnali utazás kellemeiségeit!

Fogtam kis batyumat, megfizettem a fogadósnak a szállás árát és nekivágtunk az útnak.

Alig haladtunk valamit, máris felvillant a napsugár s fényességbe borított mindent. Én kíváncsian pislogattam pajtásom nyakának arra a pontjára, ahol a kardot behatolni láttam és így füstölögtem magamban.

- Ostoba vagy, holtrészegre ittad magad és vadakat összeálmódtál, íme, Socrates, ép, egészséges,

kutya-baja. Hol a sebhely, hol a szivacs? Végül hol az az egészen friss, mélységesen mély sebe?

Aztán hozzáfordultam.

- Nem hiába bizonygatják a legkitűnőbb orvosok, hogy aki puffadtra zabálja és leissza magát, borzalmas és szörnyű dolgokat álmodik. Nekem is, hogy az este sűrűbben nézegettem a pohár fenekére, keserves éjszakám volt; olyan rémes és kegyetlen álmokat sorakoztatott elém, hogy még most is azt hiszem: embervérrel vagyok befröcskölve és beszennyezve.

Fölnevetett erre Socrates s így felelt.

- De bizony, te nem vérrel, hanem vizzellettél vagy befröcskölve! Mindazonáltal én is úgy éreztem álmomban, mintha meggyilkoltak volna. belenyilallt itt a nyakamba a fájdalom s úgy rémlett, mintha a szívemet is kitépnék. Még most is elakad a lélegzetem, reszketnek a térdeim, tántorgók a lépéseim és szeretnék valamit enni, hogy lelket öntsek magamba.

- Itt van - szóltam - készen vár a reggelid.

És máris leakasztottam vállamról tarisznyámat s nagysietve sajtot és kenyeret adtam neki.

- Ülünk oda a platánfa alá - mondtam.

Így is történt. Magam is ettem valamicskét az ételből s amint rápillantottam a mohón falatozó Socratesre, észrevettem, hogy még jobban megsoványodott és sárgán-sápadtan bágyadoz. Úgy eltorzította a halotti sápadtság, hogy nekem ijedtemben (még mindig előttem rémlettek az éjszakai fűriák) az első kis falat kenyér, amelyet leharaptam, torkomon akadt: sem lecsúszni, sem visszajönni nem tudott. Fokozta rettegésemet, hogy sűrűn jártak arra emberek, mert ugyan ki hitte volna el, hogy két ember közül az egyiknek halálában a másik ártatlan? Socratest pedig, hogy elegendőképpen befalatozott, rettentő szomjúság kezdte gyötörni, hiszen a kitűnő sajtból jó darabot behabzsolt, mégpedig mohón. Nem nagyon messze a platán tövétől kristálytisza, ezüstszerű folyó folydogált, lomhán-szelíden, mint valami csendes tó.

- Itt van - szóltam - a folyó kristályos vizével csillapítsd szomjodat.

Pajtásom fölkelte és kisvártatva egy lapos partszegélyen leguggolt, térdre ereszkedett s mohó vággyal a víz fölé hajolt. De még jóformán alig érintette ajka szélével a víztükör cseppjeit, amikor tátongó nyílású seb fakadt nyakán, hirtelen kibuggyant belőle az a bizonyos szivacs és nyomában alig néhány cseppnyi vér szivárgott. Végére is élettelen teste menthetetlenül a folyóba zuhan, ha az egyik lábát el nem kapom és ki nem húzom a dombosabb partra, ahol (már amennyire a körülmények megengedték) elsirattam szegény jó pajtásomat s a homokos földben, a folyó tőszomszédságában örök nyugalomra földeltem.

Magam remegve és életemért reszketve menekültem, úttalan pusztákon keresztül-kasul, és mintha csak emberölésben érezném magam bűnösnek, odahagytam hazámat és családomat, önkéntes számkivetésre kárhoztattam magam, új házasságot kötöttem, s most Aetoliában éldegelek.

Aristomenes elhallgatott.

- Mesék meséje, hazugságok hazugsága - vágta, oda a társa, aki mindjárt eleinte is megátalkodott tamáskodással tiltakozott az elbeszélése ellen. Most aztán hozzám fordult.

- Nos, és te; aki öltözeted s külsőd után ítélve nyilván úriember vagy, te ezt a mesét elhiszed?

- Hát én - válaszoltam - azt hiszem, hogy semmi sem lehetetlen, hanem minden aszerint történik az emberekkel, amint a sors könyvében meg van írva. Hiszen velem is, veled is, minden emberrel annyi csodálatos és szinte lehetetlen dolog esik meg, hogy aki nem élte át, el sem hiszi, ha elmondják neki. De én, szavamra, elhiszem ennek itt, sőt szívből hálás vagyok neki, hogy lebilincselő meséjével élvezetesen elszórakoztatott, s fáradtság és unalom nélkül vergődtem végig a hosszú, rögös úton. Azt hiszem, hogy a lovacsám is hálás ezért a szívességért, hisz nem fárasztottam ki, mert nem a hátán, hanem hogy úgy mondjam: a füleimen lovagoltam ide a város kapujáig.

Ezzel vége is szakadt beszélgetésünknek, el is váltunk egymástól, mert két útitársam letért balra, a szomszéd falu irányában. Én pedig ahogy az első útmenti kocsmá szemembe ötlött, odamentem, s azon melegében megkérdeztem a vén-banya kocsmárosasszonyt:

- Ugyan, Hypata ez a város?

Igent biccentett.

- Ismersz-e vajon egy Milo nevű előkelő urat?

- Milo csakugyan a város első embere - kacagott -, mert hiszen a várterületen kívül, a város legszélén van a háza.

- Tréfán kívül - türelmetlenkedtem - mondd meg, kérlek szépen, drága nénikém, ki s miféle és melyik házban lakik?

- Látod ott szélről azokat a városra néző ablakokat - kérdezte - s a ház másik oldalán a szomszéd kisutcára nyíló kaput? Hát ott lakik ez a Milo. Rengeteg a pénze, szörnyen gazdag, de megrögzött zsugori, hírhedt a piszkos fukarságáról. Arany- és ezüst-zálogok fejében egyre-másra kölcsönöz pénzt busás uzsorakamatra, de szegényes házából ki sem mozdul, csak a zsugorgatásnak él, ámbar sajnálatraméltó sorsában felesége is osztozik vele. De nem tart többet egy szál cselédlánynál s mindig talpig rongyosan jár, mint a koldus.

Erre aztán én nevettem el magamat.

- Nahát igazán szeretetreméltóan és bölcsen gondoskodott rólam Demeas barátom, hogy elutazásomkor ilyen emberhez adott ajánlólevelet, akinek a házában nem kell tartanom sem füsttől, sem konyhabűz gőzétől.

Ennekutána rövidke gyaloglás árán odaértem a bejárathoz s nagy zenebonával elkezdtem dörömbözni a szigorúan elrekeszelt ajtón. Végrevalahára előkecmergett egy fiatal lány s

rámripakodott.

- Hallod-e te, mit vered olyan vadul azt az ajtót? Miféle zálogra akarsz kölcsönt venni? Hát te még nem tudod, hogy aranyon-ezüstön kívül mást nem fogadunk el zálogul?

- Rossz malomban őrölsz - vágta a szavába -, mondd meg inkább, hogy itthon van-e a gazdád?

- Már hogylene volna - mondta -, de hát mit akarsz tőle?

- Levelet hoztam neki a korinthosi Demeastól.

- Majd bejelentelek - mondta -, várj meg itt.

És máris újra bereteszte az ajtót és eltűnt odabent. De hamarosan visszajött és kitérta az ajtót.

- Szívesen lát - tessékelt befelé.

Beléptem. A házigazda ott hevert az ütött-kopott pamlagon: éppen ebédnél találtam. Lába felől ott ült a felesége: előttük üres tál. Odamutatott rá és megszólalt.

- Íme! Isten hozott minálunk!

- Minden jót - köszöntem én is s máris a kezébe nyomtam Demeas levelét.

- Drága jó Demeasom - lelkendezett, miután átfutotta a levelet - milyen nagyszerű vendéggel kedveskedett nekem!

Együttal odaszólt a feleségének, hogy keljen fel, nekem pedig, hogy üljek a helyébe. De hogy szerénykedtem-tétováztam, elkapta a ruhám csücskét s lehúzott.

- Ide ülj - rendelkezett. - Úgy félünk a rablóktól, hogy nem tarthatunk elegendő ülő alkalmatosságot, s annyi bútort, amennyi kellene.

Leültem. Erre megint ő kapott szóra.

- Én bizony már megjelenésed előkelőségéből és szinte leányos szerénységedből csalhatatlanul kitaláltam volna, hogy nemes vérből származol. Nos, íme, Demeas barátom is ezt írja levelében. Hát kérlek, ne vesd meg az én szegényes odúmat: itt ni, ebben a szomszéd szobában finom szállásod lesz. Érezd magad jól minálunk! Leereszkedéseddel palotává teszed házamat s magadnak is nagy becsületre válik, ha beéred szerény hajlékoddal s követed atyád ama híres névrokonának, Theseusnak nemes példáját, aki nem vetette meg Hecate anyónak vendégszerető kunyhóját.

Majd előszólította a cselédleányt.

- Fotis - adta ki a parancsot -, fogd vendégünk poggyászát, és tedd be vigyázva amabba a szobába, aztán egy-kettő, hozz a kamrából kenőolajat, dörzsölőkendőt s miegymást, ami kell a fürdőhöz s vezesd el vendégünket a legközelebbi fürdőbe, hiszen bizonyosan összetörte a hosszú és fárasztó utazás.

Ennek hallatára számot vettem magamban Milo zsugori természetével s hogy még jobban

behízelegjem magam nála, szabadkozni kezdtem.

- Nem, nem kérek semmit, minden effélet mindig magammal hordok az útipoggyászomban. Meg aztán a fürdőbe is valahogy majd csak eligazítanak. Inkább fogd ezt a pénzt, Fotis és vásárolj rajta a lovamnak szénát meg árpát. Ez most éppenséggel a legfőbb gondom, hiszen olyan kitartóan cipelt az utamon.

Minekutána ezt elintéztem s a holmimat a szobámban elraktam, elindultam egyedül a fürdőbe. De előbb valami harapnivalóról akartam gondoskodni, hát elmentem az élelmiszer-piacra, ahol fölséges halak heverték sorbarakva. Megkérdeztem, hogy adja? Száz sesterciusra tartotta, de én drágállottam és sikerült is húsz denariusért megvennem. Éppen ahogy kifordulok a piacról, szembetalálkozom régi athéni tanuló társammal, Pythiasszal. Jó pár esztendő elmúlt már azóta, mégis megismert a jó barát, szinte rámrohant, megölelt, örömeiben összevissza csókolt.

- Luciusom - lelkendezett - szavamra, jó régen volt, hogy utoljára láttalak, bizisten akkor, mikor szétszéledtünk Clytius tanár úr mellől. Hát mi járatban vagy errefelé?

- Holnap majd megtudod - feleltem. - De mi ez? Ejnye, szívből örülök, hiszen hatósági öltözetben látlak, ezek meg itt pálcás törvényszolgák!

- Rendőrtiszt vagyok s a piaci árakat ellenőrzöm s ha valami ennivalót akarsz venni, szívesen a kezedre járok.

Szabadkoztam, hogy hiszen már egész halom halat vásároltam össze ebédre, csak hogy Pythias már meglátta kosaramat s fölrázta a halakat, hogy alaposabban szemügyre vehesse őket.

- Hát ezt a szemetet hogy vetted?

- Alig tudtam a halásztól húsz denariusért kiverelkedni - feleltem.

Ennek hallatára karon ragadott s azon nyomban visszacipelt a piacra.

- No és melyiktől vásároltad ezt a hulladékot? - kérdezte.

Megmutattam neki az öreget, ott üldögélt az egyik sarokban. Erre rendőrtiszt méltóságához illően azon nyomban nagy-gorombán ráripakodott.

- Hát most már barátainkat s egyáltalán a vendégeinket se kíméletek, hogy olyan méregdrágára szabjátok a rongy halaitok árát? Úgy megdrágíjátok az élelmiszereket, hogy Thessalia virágzó városát valóságos pusztasággá s lakatlan sziklává nyomoríjátok. De majd adok én nektek! Majd megmutatom én, hogy ameddig én parancsolok, hogy kell az ilyen bitangokat észretéríteni!

Ezzel a halakat kiöntötte kosaramból a földre s odaszólt az altisztjének, hogy gázoljon rájuk s tapossa őket cafattá a sarkaival. Pythias barátom beérte ezzel a szigorú rendszabállyal s miközben utamra bocsátott, még odaszólt.

- Luciusom, most megelégszem azzal, hogy az öreget ilyen csúfosan megszégyenítettem.

Bölcs iskolatársamnak erre az erélyes intézkedésére megrökönyödtem s szinte kővé meredtem, oda

volt a pénz, oda az ebéd! Elmentem hát a fürdőbe, s minekutána megtisztálkodtam, visszamentem Milo házába, egyenesen a szobámba.

Egyszerre csak beszél Fotis, a cselédleány.

- Az úr hivat.

Csakhogy én immár tudtam, hogyan koplal ez a Milo, hát udvariasan azzal mentegetődztem, hogy úti törődöttségemből - úgy gondolom - nem az evés, hanem az alvás fog fölűdíteni. Ennek hallatára maga jött be, szelíden karon fogott s mindenáron magával akart húzni. De én csökönyösködtem, tisztelettel huzakodtam, mire ő kijelentette.

- De biz én nem tágítok innen, míg velem nem jösz.

Erre aztán meg is esküdött.

Végre is addig-addig erőszakoskodott, hogy ímmel-ámmal bár, de megadtam magam, mire ő odavonszolt ama bizonyos pamlaghoz, leültetett s elkezdett faggatni.

- Hogy s mint van Demeas barátunk? Hát a felesége? Hát a gyerekei? Hát a cselédsége?

Én rendre mindent elmeséltem. Aztán tövéről-hegyére kivallatott az utazásom célja felől. Hát erre is pontosan megfelelt nekem, de amikor meg apróra elkezd faggatni a hazám, a főemberek s végre maga a helytartó felől. Végül mikor észrevette, hogy ez a rettenetes utazás mennyire meggyötört, hogy a végeérhetetlen mesélésbe is belefáradtam, hogy nagy-álmosan megrekedek egy-egy szó közepén s hogy minden hiába: kimerültségemben már csak bizonytalanul bukdácsol előre dadogó szavam: végre megengedte, hogy aludni menjek szobámba. Nagy nehezen hát megszabadultam az utálatos vénember beszédes és koplalós vacsorájáról, ahol nem ételtől, hanem álmoságtól nehezültem el, hiszen csevegésnél egyebet nem kaptam vacsorára.

Bementem a szobámba s végre-valahára - már alig vártam! - pihenőre térhettem.

MÁSODIK KÖNYV

Amint szétfoslott az éjszaka s a kelő nap nappalt derített, felbredtem s mindjárt föl is keltem ágyamból. Szomjas kíváncsiság epesztett, hogy megismerjem sorra a különös csodákat, mert arra gondoltam, hogy hiszen Thessalia kellős közepében vagyok s hogy innen erednek a bűbájosságoknak a varázsigéi, amelyeket az egész világ egy szívvel-lélekkel magasztal. Az is eszembe jutott, hogy derék útitársam, Aristomenes elbeszélésének is ez a város volt a színhelye. Különben is fűtött az izgalom s a tudásvágy, így hát mindent kíváncsian megfigyeltem. Ebben a városban ha valamire ráesett a tekintetem, az bizonyosan nem volt az, aminek gondoltam: mintha csak valami varázslatos ráolvasásra minden más alakba változott volna. Mintha az utamba kerülő kövek emberekből kővültek volna, a felzendülő madarak emberekből tollasodtak volna, a várterületet ölelő fásor emberekből lombosodott volna, mintha a kutak vize is emberi testekből olvadt volna... Lépten-nyomon azt képzeltem, hogy most mindjárt megindulnak a szobrok és képek,

megszólalnak a falak, jövendőt mondanak az ökrök s egyéb barmok s menten jóslat hangzik az égből s a ragyogó napkorongból...

Ebben a döbbenetben, szinte bódultan a gyötrő vágytól – ámbar képzelődésemmek sehol a leghalványabb támaszára sem bukkantam – dorbézoló naplopó módjára csavarogtam kapuról kapura. Egyszerre csak, hogy hogy nem, a piacra lyukadtam ki: hát éppen látom, amint egy asszony tengernyi cselédsége kíséretében ott megy. Meggyorsítom lépteimet, utolérem. Aranyfoglatú ékszereiről, arannyal áttört ruháiról beszédesen lerítt, hogy úriasszony. Meggörnyedt öreg ember tipegett az oldalán. Ez, ahogy meglátott, azon nyomban elkiáltotta magát:

– Herculesre, hiszen ez Lucius!

Mindjárt összezsökölt s hamarjában valamit – én nem értettem mit – susogott az asszony fülébe, aztán folytatta:

– Hát mért nem jössz ide a nénédhez, mért nem köszönsz neki?

– Nem merek – feleltem –, mert nem ismerem ezt a hölgyet.

Azonmód szegyenpír öntötte el az arcomat, s lehajtott fejjel álltam ott.

Most az asszony rám szegezte szemét és megszólalt:

– Íme ragyogó erényű anyjának, Salviának nemes szemérme! De még testileg is minden ízében szakasztott mása: egyenletesen sugár termet, rugalmas karcsúság, halványpiros arc, természetes szőke haj, kékesszürke, de eleven és villogó tekintetű szem, mint a sasé, minden vonalában viruló arc, könnyed, s mégis káprázatos lépdelés!

– Én bizony téged, Lucius – tette hozzá – itt a karomon ringattalak. Hogyne, hisz anyádnak nemcsak vérség szerint vagyok rokona, de együtt is nevelkedtem vele. Mind a ketten Plutarchos családjából származunk, ezenfelül tejtestvérek vagyunk s együtt nőttünk föl testvéri szeretetben. Ma sincs más különbség köztünk, csak a társadalmi helyzetünk: ő tudniillik igen előkelő házasságot kötött, én pedig szerényen mentem férjhez. Én vagyok Byrrhena. Talán emlékszel rá, hogy szüleid nem egyszer emlegették a nevemet. Jöjj tehát bizalommal vendéglátó házamba s mostantól fogva otthonodnak tekintsd.

Már szavai közben eloszlott szegyenkezésem és most megszólaltam:

– Isten ments, néném, hogy Milót, vendéglátó gazdámot minden ok nélkül otthagyjam, de természetesen mindent szívesen megteszek, amit a köteles udvariasság megsértése nélkül megtehetek. Ahányszor csak ezentúl úgy adódik, hogy ideutazom, minden egyes alkalommal nálad szálllok meg.

Efféle beszélgetés közben rövid séta után Byrrhena házához érkeztünk.

Pazar előcsarnok, négy sarkában egy-egy oszlop, mindegyiken szobor: a győzelem istennőjének szobrai. Kiterjesztett szárnyaikkal, rózsás lábukkal alig nehezedve a guruló gömb bizonytalan

felületére, lebegtek, mintha csak el akartak volna szállni; mintha máris repültek volna. Íme: a bejáratnál szemközt, a csarnok keleti közepén. Dianának parosi márványból faragott mesterműve, gyönyörű szobra áll: ahogy fürgén előrelelendül, ruhája utána lobog, imádatos isteni fölség árad el rajta. Jobbról-balról egy-egy márványból faragott kutya simul oldalához: villognak a szemek, füleik merednek, orrlyukaik kitágulnak, szájuk tájékozódik s ha valahol a közelben ugatás csattan fel, az ember szinte hajlandó azt hinni, hogy a márványkutyák torkából hangzik a csaholás. De a kitűnő szobrász abban érte el faragóművészetének tetőpontját, hogy a kutyáknak csak hátsó lábaik érik a földet, mellső lábaikat merész ugrásuk közben a mellükre húzzák. Az istennő háta mögött barlanggá vájt szikla magasodik, itt él, amott márványból faragott mohával, fűvel, lombbal-levéllal, fűcskával, szőlővel befuttatva. A szobor sugárzó márványa fénycsóvát vet hátra s beragyogja a barlang belsejét. A sziklabarlang peremén mesterien csiszolt szőlőfürtök s egyéb gyümölcsök csüngenek, szakasztott, mintha igaziak volnának: itt a művészet szinte fölülmúlta a természetet. Mintha már a musttermő ősz is rájuk hintette volna az érettség hamvát: az ember szinte azt hinné, hogy leszakíthatja s megeheti akármelyiket. És ha előrehajolsz s belenézel a forrásba, amely az istennő lábainál csillámló csendes patakká szélesedik, a csüngő szőlőfürtök a megszólalásig híven tükröződnek benne s még mintha mozognának is. A márványlombok között Actaeon szobra mereszti kíváncsi szemét az istennőre; mindjárt szarvassá változik, de most még leleselkedve várja, hogy Diana belépjen a márványpatak fürdőjébe.

Újra meg újra végignézegettem mindent és csodamód élveztem. Byrrhena hangja térített magamhoz.

- Minden a tied, amit itt látsz.

Együttal kiharcoltam mindenkit azzal, hogy négyszemközt akar velem beszélni. Amint magunkra maradtunk, hozzám fordult.

- Erre az istennőre mondom, drága Luciusom, aggódom érted, nagyon féltetek s úgy akarok vigyázni rád, mintha édes gyermekem volnál. Vigyázz magadra, szöges gonddal óvakodjál házigazdád, Milo feleségének, a hírhedt Pamphilének gonosz mesterkedéseitől és bűnös csábításaitól. A közhit azt tartja felőle, hogy nagyerejű boszorkány s minden bűbajos ráolvasás mestere, aki, ha csak rálehel varázsvesszejére vagy hólyagkövekre, vagy egyéb ilyen csiribiri haszontalanságokra, a csillagvilág minden ragyogását a Tartarus mélységes fenekére, az őskaoszba tudja süllyeszteni. Ha meglát valami szemrevaló, csinos ifjút, rabja lesz a szépségének, menten szemét vet rá s a szíve ráéhezik. Hálózza hízelkedéseivel, szítja szenvedélyét, béklyózza lángoló szerelem örök bilincseivel. Azokat, akik nem tudják kellőképp kielégíteni vágyait, vagy akikre ráunt, pillanat alatt kősziklavá, barommá vagy más állattá varázsolja, némelyeknek pedig mindenestül kioltja az életét. Ezért reszketek érted; vigyázz, annyit mondom! Mert ezt az asszonyt örökös tűz emészt, te pedig fiatal vagy, szép, kedvére való vagy.

Így beszélt Byrrhena őszinte aggodalommal.

De nekem már különben is fúrta az oldalamat a kíváncsiság s amint a vágyva-vágyott

boszorkánymesterséget hallottam emlegetni, eszem ágában sem volt Pamphilétől óvakodni, sőt a magam jószántából, még akár dús fizetség árán is, szívvel-lélekkel kíváncsítottam ilyen tanítómesterre bízni magamat, sőt hanyatthomlok akár az alvilágra is vettem volna magam érte. Hát sebbel-lobbal eszeveszetten kifejtekeztem Byrrhena kapcsosan szorító karjából, sebtiben odavettem egy istenhozzádót s rohanvást repültem Milo háza felé.

És miközben örült módjára szaporázom lépteimet, így biztatgatom magam.

- No most, Lucius, légy résen, ne hagyd magad! Itt a váravárt alkalom: most régi hő kívánságod szerint mesés csodákkal torkig töltekezhetel. Ne légy gyerek, ne félj, szemtől-szembe vakmerőn vágj neki! Csak éppen ne csábítsd szerelemre gazdád feleségét, a derék Milo hitvesi nyoszolyáját tekintsd szentnek. Ellenben támadd meg a Fotis leányzót vitézül! Mert helyre kis teremtés, csintalan természetű és minden porcikája huncut. Az este is, úgy-e, mikor aludni mentél, milyen kedvesen kísért a szobádba, milyen csábítóan fektetett ágyba, milyen szerelmesen takart be! S amikor homlokod csókolta, milyen ímmel-ámmal ment ki: lerítt az arcáról! Hát aztán hányszor megállt, megfordult, visszanézett! Hát most jószerencsét - még ha rossz vége lesz is a dolognak - tégy próbát Fotisnál!

Efféle gondolatokba merülten érkeztem Milo kapujához és egyenesen haditervem végrehajtásához láttam. Szerencsére sem Milo, sem a felesége nem volt otthon, egyedül találtam az én drága. Fotisomat. Éppen apróra vagdalt tüdőt-májat-szívet főzött a gazdáinak, aztán falatnyi darabokra szeletelt húst, mind a két fogáshoz mártást, végül pedig valami kitűnő ízű göngyölt húst, amelynek az illata már messziről csiklandozta az orromat. A leány vászonruhája kackiásan fel volt hajtva s melle alatt kivillant a piros öv, amellyel magasra húzott ruháját felkötötte. Üde kis kezeivel körbe-körbe forgatta a lábast, forgatás közben egyre-másra fölrázta: emellett minden porcikája kéjesen ingott-ringott, lágyéka frissen izgett-mozgott, hajlékony csípője minden mozdulatra bájosan-hullámosan megvonaglott. Láttára szinte gyökeret vert a lábam, dermedten ámultam-bámultam, csak álltam-álltam, minden tagom állt. Végre szóra bátorodtam.

- Fotisom, milyen szépen, milyen bájosan forogtad-riszálod azt a kis lábast s véle a csípődöt is! Micsoda finom pecsenye lesz ebből! Hej, iríglyésreméltó boldog ember, akinek megengeded, hogy belemártsa az ujjait!

A lány értette a tréfát, a nyelve is helyén volt, visszavágott.

- Menj, boldogtalan, menj messze-messze az én tűzhelyemtől! Mert ha az én tüzeckém csak egy kicsit is megperzsel, mindentestül lángra lobbansz és a tüzedet rajtam kívül el nem oltja senki emberfia, mert én ismerem a lábas és az ágy finom fűszereit s értem a módját, hogyan kell egyiket is, másikat is kellemesen rázogatni.

Ezzel rámvetette szemét és elkacagta magát. Nem is tágitottam mellőle, míg tövéről-hegyére ki nem tapogattam minden porcikáját. De én egyebekről nem is beszélek, hiszen nekem mindig egyetlen gondom volt előbb akárki előtt is alaposan szemügyre venni a fejet és a haját, aztán otthon gondolatban újra átélvezni. Ennek az elvemnek biztos és határozott okát tudom adni: a

testnek éppen ez a része van szabadon s ez ötlük mindenekelőtt a szemünkbe. Fejünkön ugyanaz a szerepe van ennek a természetes ékességnek, mint többi testrészünkön a szikrázó színekben pompázó ruhának. Végül: a legtöbb asszony, ha bizonyosságot akar tenni természetes bájosságáról, minden ruháját leveti, minden leplét félredobja és meztelenül akarja megmutatni szépségét, hogy ne ruhája aranyos színével, hanem bőre rózsaszín pírjával arasson tetszést. Ha ellenben – kimondani is vétek, ne is essék meg soha ilyen szörnyű eset! – ha egy gyönyörű szép asszonynak fejét a hajától megfosztanád, ha elvennéd arcának ezt a természetes ékességét, ha mindjárt az égből szállott alá, tengerből bukkant föl, hullámok hordozták, ha – mondom – maga Venus volna is, ha mindjárt a Gráciák kecses kara kísérné s a Cupidók sűrű serege sorakoznék mögötte, ha Venus-övével övezetten fahéjtól illatozna, balzsamot harmatozna – és kopasz volna, nem tetszhetne még Vulcanusának sem. Hát még mikor a haj szépséges színe s csillogó fénye felragyog és versenyt szikrázik a nap tüzével, vagy nyugodtan csillámlik, vagy bájosabbnál-bájosabban vált színre színt: egyszer szikrázó aranya a méz szelíd halványságába fakul, másszor hollófeketesége versenyt sötétlik a galambok mély-kék nyaktollaival! Hát még mikor arábiai mirrha-olajjal megkenik, sustorgó fésű finom fogával elválasztják s hátul kontyba kényszerítik: ha a szerelmes szeme belepillant, mint a tükörből, megszépülten verődik vissza az arca. Hát még mikor dús hullámban tömötten tornyosul a fejen, vagy kibontva s hosszan leeresztve a háton végigomlik! Szóval a haj oly pompás ékesség, hogy egy asszony teleaggathatja magát arannyal, ékszerrel, szép ruhával, minden cifrasággal, mégsem fogja senki szépnek mondani, ha nem tartja választékos rendben a haját.

De az én Fotisom bájosságát nem a mesterséges, hanem éppen a cicomátlan hajdísz adta meg. Lazán kibontott dús haja leomlott a fejről, eloszlott nyakán, ruhája bő szegélyére szelíden rásimult, a vége felé kissé visszakanyarodott és feje tetejéhez fonatban tapadt.

Nem bírtam tovább magamba fojtani a határtalan gyönyörűség epesztő gyötrelmét, hanem ráborultam s a hajfonata hegyére, épp ott, ahol feje tetejére ér, legeslegédesebb csókmat csattantottam. A lány hátrafordult, hunyorított egyet s rámkacsintott.

– Hallod-e, te betűragó, keserédes falatba harapsz ám! Vigyázz, mert a méz émelygős édessége egyszer s mindenkorra epévé talál keseredni benned!

– Törődöm is én vele, szépségem – lelkendeztem –, hiszen ha csak egyetlen csókkal fölüdítesz, szíves-örömet akár belefekszem a tüzedbe s megsüttetem magam!

Ezzel szorosabban öleltem magamhoz s összevissza csókoltam. És már benne is tornyosult a szenvedély, már ő is lobbanó szerelemmel forrott össze velem, lihegő szájából fahéjas illatot lehelt, összetapadó nyelveink nektáros egymásba-simulása részegre korbácsolta gerjedelmét.

– Meghalok – lihegtem –, menten végem van, ha nem esik meg rajtam a szíved.

Erre megint össze-csókolt.

– Bízál bennem – csitított –, hisz engem is ugyanaz a vágy tett raboddá s most már nem halogatjuk tovább gyönyörűségünket; amint az éjszaka beköszönt, ott leszek a szobádban. Menj

hát és készülődjél, mert egész éjjel küzdeni fogok veled vitézül és lelkesülten.

Efféléket suttogtunk egymásnak s aztán elváltunk. Éppen délre járt az idő s Byrrhena kövér malacpecsenyét, öt csirkét s egy kancsó drága óbort küldött ajándékba. Erre már odahívtam Fotist.

– Nézd csak – mondtam neki –, betért hozzánk Bacchus, a szerelem ösztönzője s fegyverhordozója. Ezt a bort ma utolsó cseppig kiszopjuk, hogy kiölje belőlünk a gyáva szégyenkezést s kicsiholja testünkben a szenvedély friss tüzét. Más poggyászra nincs is szükség Venus hajóján, mint hogy elegendő olaj legyen a lámpában s bőven bor a serlegben az átvirrasztott éjszakán.

A délutánt a fürdőnek s utána a vacsorának szenteltem. A derék Milo meghívására tudniillik az ő szerény kis asztalához telepedtem. De eszembe jutott Byrrhena figyelmeztetése s lehetőleg kerültem a felesége tekintetét, és csak nagyritkán, lopva-remegve vettem rá egy-egy pillantást, mintha csak az alvilági Avernus-tóba kellett volna belenézni. Annál sűrűbben legeltettem a szemem Fotison, aki felszolgált s így frissítettem hangulatomat.

Esteledett.

Egyszerre csak Pamphile ránéz a lámpára s megszólal.

– Micsoda zuhogó záporosó lesz holnap!

Kérdi a férje: honnan tudja? Azt feleli, hogy a lámpa jósolta meg neki. Elneveti magát Milo erre a feleletre s megjegyzi.

– Szóval mi eme lámpa képében tulajdonképpen hatalmas Sibyllát táplálunk, aki a kandeláber csúcjáról szemmel tartja a csillagok állását s magát a napot is!

Erre már én is közbeszóltam.

– Vannak ám beszédes tapasztalati bizonyítékok az efféle jövendülésre. Nincs abban semmi csodálatos, hogy ez a szerény kis lámpácska, ámbár emberkéz műve, mégis visszagondol arra a hatalmas égi lánggra, amelyből eredt s isteni sugallatból tudja és tudtunkra adja, hogy mit tervel amaz fönt az ég boltozatján. Például nálunk, Korinthosban van most egy vándor csillagjós, aki csodálatos jóslataival felzaklatja az egész várost és jó pénzért elárulja a népnek a végzet titkait: hogy melyik napon köthető a legtartósabb házasság, melyiken lehet örök időkre szóló városfalak alapját megvetni, melyik hoz szerencsét a kereskedőre, melyiken ajánlatos útra kelni, melyik alkalmas az elvitorlázásra? Tetejébe, mikor kérdést intéztem hozzá mostani utazásom sikere felől, nekem is sok jót jóslott, igen-igen csodálatos és nagyon is tarkabarka jövendőt: hogy híres-nevezetes ember lesz belőlem, nagyszerű kalandba keveredem s könyvekben is meg fogják örökíteni hihetetlen történetemet.

Elnevette magát erre Milo s megkérdezte.

– Miféle formájú ember ez a csillagjós és mi a neve?

– Magas, barnás ember – feleltem. – Diophanes a neve.

– Ahá, ez az – kapott rajta Milo – tulajdon ő maga! Hisz ez nálunk is épp így jósolgatott tücsköt-

bogarat fűnek-fának és nem rongyos garasokat szerzett, hanem zsíros zsákmányt harácsolts össze már, mikor zord, vagy jobban mondva torz sorsa vesztére utolérte.

Úgy esett a dolog, hogy egyszer, mikor éppen szoros embergyűrű közepén a körülötte szorongó közönségnek jóslatokat osztogatott, odament hozzája egy Cerdo nevű kereskedő azzal a kéréssel, hogy határozzon meg neki alkalmas napot, amelyen útra kelhet. Kiválasztott hát egy napot, s megmondta a kereskedőnek, ez meg elővette az erszényét, kiöntötte a pénzt és leszámolt belőle száz denariust fizetségül a jóslat fejében. Egyszerre csak oda furakodik hozzá hátulról valami előkelő fiatalember, megrántja a ruhája csücskét s amint erre Diophanes hátrafordul, összevissza ölelgeti, szorongatja, csókolja. A jós viszonozza a csókokat, maga mellé ülteti, de a váratlan viszontlátás izgalmában megfélelkezik még le nem bonyolított üzletéről. Elkezd kérdezősködni.

- Milyen régen várlak már! Mikor jöttél meg?

- Éppen az este, szürkületkor - felelte a másik. - De most már te is mondd meg, testvér, hogyan utaztál vizen és szárazon azóta, hogy Euboea szigetéről olyan sebbel-lobbal elhajóztál?

Diophanes, a kitűnő csillagjós, mintha elment volna az esze, egészen megfélelkezett magáról s elmesélte.

- Csak az ellenségeimnek meg a rosszakaróimnak kívánok ilyen rettenetes utazást! Valóságos Odysseia volt! Először is a hajót, amelyen utaztunk, száz szél vihara törte-zúzta; letört mind a két kormánylapátja; s mikor végre keservesen elvergődött a part-szegélyig, menthetetlenül elsüllyedt s mi alig tudtuk úszva megmenteni a puszta életünket. Mindenünk odalett. Mindabból, amit idegenek irgalma vagy barátaink szívessége révén összeszedtünk, rablók keze fosztott ki. Egyetlen testvéremet, Arignotust, mikor szembeszállt vakmerő támadásukkal, ott a szemem láttára gyilkolták meg szegényt.

Még be sem fejezte gyászos elbeszélését, mikor Cerdo, a kereskedő, összekapkodta a jóslat díjául szánt pénzt és hanyatthomlok elrohant onnan. Csak most tért észre Diophanes végre, csak most látta: milyen bajba keveredett ostobasága miatt, mikor észrevette, hogy mink is mindnyájan, akik ott álltunk körülötte, harsány hahotára fakadtunk.

- Kívánom, Lucius uram, hogy te légy az egyetlen, akinek a csillagjós színigazat jóslott! Légy boldog és járj szerencsésen utadon!

Milóból csak áradt-áradt a szó, miközben én halkán el-elsóhajtottam magam és kimondhatatlanul dühöngtem magamra, hogy minek indítottam meg éppen én a mesélgetés áradatját s éppen ilyen rosszkor: most az este java részét és legdrágább gyönyörűségét eljátszottam. Végre megembereltem magamat és arcátlanul odaszóltam Milónak.

- Bocsássuk hát útjára ezt a póruljárt Diophanest, hadd harácsoljon megint dús zsákmányt tengeren inneni s tengeren túli országokon, nekem pedig engedd meg, hogy korábban térjek nyugovóra, mert még most is sajog minden porcikám a tegnapi fáradtságtól.

Ezzel máris szedelődzködöm és bevonulok a szobámba. Látom ám, hogy itt már minden ügyesen

el van rendezve a lakomához. Először is a szolgálaknak a másik szobában vetett ágyat Fotis a földön, jó messzire, nyilván, hogy ki ne hallgathassák éjjeli suttogásainkat, aztán az én ágyam mellett kis asztal állt, rajta a majdnem egészében megmaradt ebédem, – aztán borral féligtöltött két pohár – csak épp a kellő mennyiségű víz fért már beléjük – végül öblösszájú vegyítő-edény, amelynek bőre faragták a nyakát, hogy könnyen lehessen belőle meríteni. Hogy úgy mondjam: csupa étvágygerjesztő a szerelmi viadalra.

Éppen hogy lefeküdtem s íme – miután asszonyát lefektette – már jött is Fotisom, mosolygósan, egész nyaláb rózsaszállal s rózsakoszorúval az ölében. Szenvedélyesen összecsókol, koszorúval övezett, rózsával telehintett, aztán fölkapta az egyik poharat, állott vizet öntött hozzá s innom adta. És már majdnem fenékgig felhörpintettem, amikor szép lassan utána nyúlt, ajkához vette s a maradékot cseppenként kortyolgatta, élvezettel szürcsölgette s közben egyre rám kacsintgatott, így ittuk ki közösen a második, a harmadik s a ki tudja hányadik poharat is. Ekkorra már alaposan eláztam s már nemcsak lelkem, hanem a testem is vadul kívánta a kéjt; izgatott voltam, szerelmi lázban égtem, vérszemet kaptam: lázadó vágyamban fegyverem hegye kúposra feszítette takarómat. Odamutattam.

– Segítség, Fotisom, könyörülj rajtam, hamar-hamar! A háború, amelyet hivatalos hadüzenet nélkül ellenem indítottál, íme: itt van. Égek a harci vágytól. Amint a kegyetlen Cupido első nyilat a szívembe fűrödni éreztem, magam is vitézül felvontam íjamat s most oly rettentően megfeszült az idegje, hogy szörnyen rettegek: megreped. De hogy annál teljesebb legyen az élvezetünk, oldd meg a hajadat, bontsd ki, hadd omoljon le hullámosan s így kulcsolj magadhoz forró öleléssel.

Fotis nem váratott magára: nagy sebbel-lobbal leszedte az asztalt, ledobta ruháját s kibontott hajjal, huncut pajkoskodásra készen, mint a tenger hullámaiból felbukkanó Venus, sugárzó meztelenségében inkább csak úgy ravaszul leplezgetve, mint szemérmesen eltakarva pihétlen ölet rózsás kezével, megszólalt.

– Szállj harcba hát, vitézül szállj viadalra, mert én nem tagítok s meg nem futamodom! A kézitusában szemtől-szembe támadj s ha férfi vagy, vagdalkozzál keményen s még haldokolva is ossz halálos döféseket! Ebben a csatában nincs kegyelem!

És máris föl pattant az ágyamra, ülve szépecskén fölém ereszkedett, ugra-bugrált, ringó csípőjét kígyózó mozdulatokkal riszálta, míg csak jól nem lakatott e himbálódzó szerelem gyümölcseivel, míg végre tüzünk lohad, tagjaink ernyednek, bágyadtan egymás mellé hanyatlunk és ziháló mellel ölelésbe fonódunk.

Hajnalhasadtáig be nem hunytuk a szemünket: efféle viadalokban tobzódtunk, lankadó erőnket időről időre borral szítottuk újra lánggra, felkorbácsoltuk szenvedélyünket s újra meg újra elmerültünk a gyönyörűségben. S még jó egynéhány ilyen pompás éjszakát sorakoztattunk az első után.

*

Történt egyszer, hogy Byrrhena minden áron kötötte magát ahhoz, hogy vendége legyek egy

díszvacsorára. Én szabadkoztam, hogy milyen költséges az ilyesmi, de ő nem tágított. Mit volt mit tennem? Kénytelen voltam Fotishoz fordulni, s mintegy jóslatot kérni tőle, hogy a tanácsához igazodhassam. Sehogysem volt ugyan ínyére, hogy akár csak egy hajszálnyira is távozzam mellőle, de azért kedvesen engedélyezte a rövidke kimenőt harcos szerelmesének. De hozzátette:

- Hanem aztán hallod-e, idejében gyere haza a vacsoráról, mert egy előkelő ifjakkól összeverődött banda veszélyezteti a város nyugalmát. Majd meglátod, hogy hevernek az utcák közepén itt is, ott is, akiket meggyilkoltak! A helytartó katonasága nincs itthon s így ez sem mentheti meg a várost ettől a szörnyű átoktól. Bizony könnyen beléd köthetnek, márcsak pompás megjelenésed miatt, de meg azért is, mert utálják a jöttmenteket.

- Ugyan ne aggódj miattam, Fotisom - nyugtatgattam - s majd teszek is róla, hogy ne legyen okod izgalomra. Először is többre tartom a magam itthoni gyönyörűségeit efféle idegen-házbeli lakomáknál, másodszor meg úgyis korán hazajövök. Különbem sem megyek egyedül: felkötöm hűséges kardomat s így lesz mivel megvédenem az életemet.

Így hát nekikészülődtem s elmentem a vacsorára.

Rengeteg volt a vendég s mint afféle előkelő asszonynál, ott volt a város színe-java. Pompásan ragyogtak az elefántcsonttal kirakott citrusfa-asztalok, arannyal átszőtt takarók borították a pamlagokat, s bájosabbnál bájosabb, de egyformán drágamivű volt a sok serleg. Itt mesteri domborműves üveg pohár, ott egy tisztavízű kristályserleg, amott csillogó ezüst- és szikrázó arany-kehely, tovább csodálatosan metszett borostyánkő-pohár, emitt meg drágakő-serlegek: együtt volt itt minden csoda. Egész sereg díszruhás szeletelőmester szolgált fel ügyesen a dús fogásokat, és bodorított hajú, pazar öltözetű inasok kínálgatták sűrűn, pohár-formára csiszolt drágakövekben az óbort. Aztán behozták a lámpákat, zsongott a vendégsereg csevegése, itt is, ott is bőven ömlött a kacagás, a féktelen tréfa s az ingerkedés.

Ekkor Byrrhena hozzám fordult:

- Hát hogy s mint érzed magad a mi városunkban? Ha jól tudom, templomok, fürdők s egyéb művészi alkotások dolgában nincs még egy város a miénkhez fogható, egyébként pedig mindenféle élelmiszerben is bőven dúskálunk. Akár szórakozásból, akár üzleti ügyben jön ide valaki, teljes a szabadsága; élvezheti itt a látogató Róma nyüzsgését s ha kisebb igényű, a falu csöndjét. Elég az hozzá, hogy az egész tartomány hozzánk jár szórakozni.

- Igazad van - jegyeztem meg - sehol a világon nem éreztem magam szabadabban, mint itt, éppen csak a varázsló-mesterség titokzatos és kikerülhetetlen szövevényeitől rettegek szörnyen. Hallom, hogy még a halottakat sem hagyják békén sírjaikban: a sírboltokból s a máglyák hamvából összeszednek bizonyos maradványokat, megcsonkítják a holttesteket, hogy ilyesmikkel megrontsák egy-egy ember életét, a boszorkányok pedig a temetési pompa kellős közepében elrabolják a halottat.

- Sőt mi több - fűzte szavaimhoz a társaság egyik tagja - ezek még az élőknek sem kegyelmeznek. Megesett ez már, nem is tudom kivel: két fülét, orrát levágták, éktelenül megcsonkították.

Ennek hallatára harsogó hahotára fakadt az egész vendégsereg, mindenki a sarok felé fordult s egy ott heverő vendégre szögezte a szemét. Ezt zavarba hozta a társaság merev ráfelejtkezése; elkáromkodta magát a fogai közt és éppen föl akart kelni, de Byrrhena rászólt.

- Maradj csak egy kicsit, Thelyphronom és udvarias ember létedre mondd el azt a bizonyos történetet, hogy rokonom, Lucius is hadd élvezze lenyűgöző, szellemes előadásodat.

- Asszonyom - felelte az -, te sohasem tagadod meg áldott jószágodat, de némely embernek az arcátlansága igazán tűrhetetlen.

Izgalomba lovalta magát. De Byrrhena egyre unszolta, megesküdt a boldogságára, akármennyire húzódozott is Thelyphron, nyilatkozatra kényszerítette s végre kicsikarta beleegyezését.

Most Thelyphron csomóba göngyölte a pamlagtakarót s kissé fölemelkedve fektéből, félkönyökére támaszkodott, aztán kinyújtotta jobbkarját, majd szónokok módjára behajlította, gyűrűs- és kisujját tenyerébe zárta, a másik hármát előremeresztette, hüvelykujját kissé feltartotta, s hozzáfogott.

Siheder koromban történt.

Egyszer fölkerekedtem Miletosból, hogy megnézzem az olympiai játékokat; (mert szerettem volna a híres tartománynak ezeket a helyeit is bejárn) és minekutána bebarangoltam egész Thessaliát - ő átkozott óra - Larissába vetődtem. Útravalóm már nagyon is fogyatékán volt s én minden zegzugot bejártam, hogy ínségemre valami könnyebbülést szerezzek, mikor egyszerre csak a piac közepén megpillantottam egy hórihorgas öreg embert. Ott ült egy kövön és harsány hangon hirdette, hogy az, aki hajlandó egy halott őrzését vállalni, jelentkezzék: mennyit kérne érte. Megszólítottam az egyik járókelőt.

- Mit hallok? Hát itt a halottak megszöknek talán?

- Fogd be a szád - ripakodott rám az illető. - Látszik, hogy éretlen kölyök vagy és vadidegen, nem csoda, ha megfélelkezel róla, hogy Thessaliában vagy, ahol a boszorkányok egyre-másra leharapdálnak a halottak arcából s az ilyen darabkáknak aztán jó hasznát veszik bűbajos mesterkedéseikben.

- Hallod-e - adtam fel én a szót -, magyarázd meg, hogy megy az a halott-őrzés?

- Mindenekelőtt - volt a válasz - egész éjjel feszülten kell virrasztani, éber és tágranyílt szemmel folytonosan a halottra kell meredni, nem szabad levenni róla a tekintetet, de még csak oldalt sem szabad pislantani, mert bizony ezek az átkozott boszorkányok akármiféle állattá át tudnak változni és észrevétlenül odalopózkodnak, úgyhogy még a Napnak és az igazságnak szemét is könnyű szerrel megcsalják. Mert néha madár, máskor kutya vagy egér, sőt nem ritkán légy alakjában bújnak meg. Első dolguk, hogy borzalmas ráolvasásaikkal álomba bágyasztják a

virrasztót. De ki tudná pontosan elsorolni, hogy ezek a gaz boszorkányok elvetemedettségükben mennyi fufangot eszelnek ki? És mégis, ezért a veszedelmes szolgálatért alig szoktak többet fizetni négy vagy legfeljebb hat aranyból. Hohó, majdnem elfelejtettem, hogy aki reggel nem adja át épségben a holttestet, az köteles a maga arcából kivágott darabbal pótolni azt, amit kimartak vagy kitéptek belőle.

Minekutána ekként tájékozódtem, megembereltem magam és tétovázás nélkül odaálltam a kikiáltó elé. Odszóltam neki.

- Hagyd abba a kiabálást. Itt vagyok, vállalom a virrasztást. Hoci a fizetséget!

- Ezer sesterciuszt kapsz - felelte. - Hanem aztán, hallod-e, fiatalember, jól vigyázz ám, hogy ennek az előkelő ifjú embernek a holttestét gondosan megvédelmezd a gonosz hársziaktól!

- Ne fecsegi itt össze idétlenségeket s haszontalan ostobaságokat - feleltem. - Láthatod, hogy vasember vagyok, csupa szem, bírom a virrasztást, szemem bizisten a hiúzénál s az Argus szeménél is élesebb.

Alig hogy elhallgattam, nyomban valami palotához vezetett, amelynek a főkapuja be volt zárva. Egy kis hátsó ajtón hívott be, kinyitott egy zárt ablakú sötét szobát s rámutatott egy gyászruhába öltözött zokogó úriasszonyra, aztán odalépett hozzá s megszólította.

- Ez itt illő bér fejében vállalkozott férjed virrasztására hűségesen.

Az asszony elsimította jobbról-balról homlokára csüngő hajfürtjeit, fölemelte még bánatában is bájos arcát, végignézett rajtam s úgy rebegte.

- Kérlek, igyekezzél minél éberebben megfelelni tisztednek.

- Efelől légy nyugodt - feleltem -, csak készíts elő busás borraivalót.

Miután ebben megegyeztünk, fölkelt s átvezetett egy másik szobába. Behívott hét embert tanúnak s a hófehér szemfedővel letakart holttestről félrehúzta kezével a leplet. Sokáig zokogott felette, aztán a jelenlévők hiteles tanúságára hivatkozva aprólékosan sorra mutogatott mindent, miközben határozott megállapításait valaki buzgón jegyzőkönyvbe foglalta.

- Íme - szólott - az orra ép, szemei sértetlenek, fülei hibátlanok, ajkai csonkítatlanok, álla hiánytalan. Ti, derék polgárok, tegyetek minderről bizonyosságot.

Szólt és miután a jegyzőkönyvet aláírták, kifelé indult.

Én azonban feltartóztattam.

- Asszonyom, gondoskodjál róla, hogy mindent kezem ügyére adjanak, amire szükségem lehet.

- És hát mi mindenre volna szükséged? - kérdezte.

- Jó nagy lámpára - feleltem - aztán reggelig elegendő lámpaolajra, néhány kancsó forralt borra, egy pohárra s egy tetejes tál vacsoramaradékra.

Erre a fejét csóválta s rámpirított.

- Ugyan menj, bolond vagy, hogy halottasházban vacsorát s egyáltalában ennivalót kérsz, hiszen már jó néhány napja tüzet sem gyújtottunk. Azt hiszed tán, hogy részegeskedni jöttél ide? Nem szánnád magad inkább az alkalomhoz illő gyászra, könnyezésre?

E szavakkal odafordult egy szolgálóleányhoz és ráparancsolt.

- Myrrhine, egy-kettőre adj neki lámpát és olajat, zárd be a virrasztót a halottas szobába és tüstént hagyd magára.

Így hát ott hagytak egyedül a halott virrasztására. Jól megdörzsöltem s megélesítettem szememet, hogy el ne álmosodjam, szívemet pedig dúdolgatással csillapítottam.

...És íme, már alkonyodik, már besötétedett, már vak feketeség ül meg, már minden halálos-mélyen elpihent, már itt a borzalmas éjszaka...

Rettentő remegésem egyre tornyosodik...

...És ekkor hirtelen besurrant egy menyét.

Megállt velem szemben és rámkapcsolta szúrós tekintetét, úgy, hogy az ici-pici állatkának ez a határtalan szemtelensége felkorbácsolta indulatomat.

- Takarodol innen - rivalltam rá - te gyalázatos dög! Bújsz vissza mindjárt a magadfajta patkánynépség közé, mielőtt még meg nem keserülöd gyilkos dühömet? Takarodol?

Hátat fordított és azon nyomban kikotródott a szobából. De ebben a pillanatban mélységes álom feneketlen szakadékába zuhantam, úgyhogy maga a delphi-beli jósisten sem tudta volna egykönnyen eldönteni, hogy kettőnk közül, akik ott feküdtünk, melyik halott inkább. Eszméletlenül feküdtem, magamnak is őrzőre lett volna szükségem: mintha csak ott sem lettem volna.

Egyszerre csak az éjjeli nyugalmat a taréjos sereg kukorikolása verte fel. Nagynehezen magamhoz tértem s rettentő félelemben vacogva, odarohantam a holttesthez, kitakartam az arcát, megvilágítottam a lámpával s tüzetesen megvizsgáltam: mindene épségben volt. Egyszerre csak a szerencsétlen asszonyka, a tegnapi tanúkkal együtt, izgatottan, zokogva betoppant, egyenesen a holttestre borult, csókjaival hosszasan záporozta, s végre a lámpafénynél meggyőződött róla, hogy mindene ép. Megfordult, előszólította Philodespotust, a pénztárosát, és meghagyta neki, hogy derék örködésemért haladéktalanul utalja ki a jutalmamat. Pár pillanat múlva már kezembe is adta és ekként hálálkodott.

- Szívem mélyéből köszönetet mondok neked, fiatalember és buzgó szolgálatodért ezentúl, ígérem, olybá foglak tekinteni, mint egyéb atyámfiait.

Nagy öröm áradt el bennem erre a nem remélt kitüntetésre, rádöbbsentem ragyogó aranyaimra, amelyeket egyre-másra megcsörgettem markomban s megszólaltam.

- Elég lesz asszonyom, ha úgy veszed, hogy szolgálid egyike vagyok és valahányszor csak szükséged lesz segítségemre, bízvást rendelkezél velem.

Alig hogy befejeztem, a házbeliek abban a pillanatban átkozni kezdtek vészjósló szavaimért és kézzel-lábbal hadakozva nekem estek: az egyik öklével az arcomba vágott, a másik könyökeivel a vállamba döfött, egy harmadik durva kézzel a lágyékomba markolt, sarkaikkal rugdaltak, megtépázták hajamat, ronggyá szaggatták ruhámat. Megtépázva, mint a büszke aoniai ifjú vagy a pimplai dalos költő s össze-vissza marcangoltan kilódultam a palotából.

És miközben a legközelebbi utcasarkon lassan-lassan magamhoz tértem (végiggondoltam, jaj későn, szerencsétlen és meggondolatlan nyilatkozatomat s teljes alapossággal megállapítottam, hogy még kegyetlenebb verést is megérdemeltem volna), már elsíratva, a temetési hangos jajveszékelés után utolsó útjára indult a halott: ősi szokás szerint, mint afféle előkelő család sarját, díszes gyászmenetben vitték a piacon keresztül. Fekete ruhában rohan ekkor szembe egy szomorú, könnyes, tisztos ősz haját tépdeső öregember, két kézzel a ravatalba kapaszkodik s hangosan, de az egyre felcsukló zokogástól meg-megbicsakló hangon panaszkodik.

- Polgártársak, becsületességtek s a köztisztesség nevében kérlek, álljatok megölt polgártársatok mellé s toroljátok meg kíméletlenül ennek az elvetemedett és gonosz asszonynak sötét gaztettét. Mert ezt a szegény fiatalembert, nővérem fiát, senki más, ő emésztette el méreggel, szeretője kedvéért s a dús örökség reményében.

Így harsogta szegény öreg keserves panaszait a gyásznép fülébe. A tömeg már-már dühre gerjedt: az eset oly valószínű volt, hogy hajlandók voltak hitelt adni a vádnak. Máglyát kiabáltak, kövek után kaptak, még a gyerekeket is az asszony agyonverésére noszogatták. Erre az megesküdött erős esküvel, hogy semmi része sincs ebben a rémes gonosztettben. Erre aztán megint az öreg vette fel a szót:

- Bizzuk az igazság kiderítését isteni bölcsességre. Van itt egy Zatchlas nevű fő-fő egyiptomi varázsló, akivel, busás fizetség fejében, már előbb egyességet kötöttem, hogy kis időre visszahozza ennek szellemét az alvilágból, holttestét megelevenítí s feltámasztja halottaiból.

Ezzel a szóval egy vászonköpenybe burkolt, pálma-szandálos, kopaszara nyírt fejű ifjút vezetett a gyülekezet elé. Aztán hosszasan csókolgatta kezeit, átkulcsolta térdeit és így beszélt:

- Az égi csillagokra, az alvilági szellemekre, a természet elemeire, az éjszakai némaságra, a koptus szentélyekre, a Nílus áradásaira, Memphis titkaira, Isis csörgettyűire: könyörülj, főpap, könyörülj rajta! Add kevés időre meglátnia a napvilágot, örökre lezárult szemeibe onts tünékeny ragyogást. Hiszen mi nem ellenkezünk, nem akarjuk elvonni a földtől, ami az övé, csak a bosszúállás vigaszául könyörögjünk neki az élet egy rövidke pillanatát!

A varázslót meg is nyerte így.

Valami kis varázsfüvet rakott a halott szájára és mellére, aztán keletnek fordult, magába mélyedve imádkozott az életet adó fölséges naphoz s az ünnepélyes jelenet külsőségeivel a közönség hangulatát fokról fokra izgatta, a nagy csoda felé...

Befurakodtam a tömegbe, éppen a ravatal mögött felálltam egy emelkedett kötömbre és vizsga

szemmel figyeltem a történendőket. íme már hullámosan emelkedik a melle, már ruganyosan ver az ütőere, már végigömlik a testen az élet. most fölemelkedik a holttest és az ifjú megszólal.

- Már ittam a Lethe vizéből, már a Styx hullámain úsztam, mért hoztok vissza, könyörgök, e pillanatnyi élet hajszáiba? Hagyd abba, kérlek, hagyd abba és bocsáss vissza pihenőmre.

Alig hangzottak el a halott szavai, a varázsló már kissé indulatosabban rászólt.

- Mért nem mondasz el mindent a népnek, mért nem feded fel halálod titkait? Vagy azt hiszed, nincs módomban ráolvasásaimmal a fúriákat idéznem s fáradt testedet meggyötörnöm?

Felveszi a szót a ravatalon fekvő és fájdalmas sóhajtással így beszél a néphez.

- Fiatal feleségem gaz mesterkedése ítelt a méregpohárra s emésztett el. így kellett átengednem meleg ágyamat a szeretőjének.

Az elvetemült asszony ekkor hirtelen összeszedi egész vakmerőségét és férje vádjával konokul, szentségtörőn perbe száll. A nép forrong, a vélemények megoszlanak. némelyek erősködnek, hogy az elvetemült asszonyt halott férjével együtt azon nyomban elevenen el kell temetni, mások úgy vélik, hogy nem szabad hitelt adni egy halott hazudozásának.

De minden kétséget eloszlatott a fiatalember újabb felszólalása. Mert megint s még fájdalmasabban felsóhajtott s így szólalt meg.

- Megadom, igen, megadom nektek az igazság csalhatalan bizonyítékait: napnál világosabban feltárok olyan dolgot, amit rajtam kívül senki más nem tud.

Aztán ujjával rám mutatott.

- Hát miközben holttestemnek ez az élesszemű öre éberén virrasztott felettem, varázsló boszorkányok szemet vetettek porhüvelyemre és ezért idegen alakot öltöttek; de mikor több ízben is hasztalanul próbálgatták buzgó figyelmét kijátszani, végre is álomködöt bocsátottak rá s mélységes álomba temették. Aztán engem mindaddig kitartóan szólítottak nevemen, míg végre érzéketlen tagjaim s megmerevedett testrészeim nehézkes erőlködéssel már-már hajlottak a bűbajos varázslat parancsaira. Ez itt, aki halálos álomban ugyan, de mégis csak élt, neve hallatára (mert ugyanúgy hívják, mint engem) gyanútlanul fölkel és halotti szellem módjára készségesen megindult. És bár a szoba ajtaja gondosan be volt zárva, valami nyíláson keresztül mégis levágták előbb az orrát, aztán füleit. így ő szenvedte el helyettem a megcsonkíttatást. És hogy csalafinta mesterségükhöz mindenben méltók maradjanak, levágott fülei helyébe hajszálnyira hű viaszutánzatot ragasztottak s orra helyébe is ugyanolyan viaszorrt készíttettek. És most itt áll ez a szerencsétlen ember, aki nem annyira buzgóságával, mint inkább megcsonkíttatásával szolgálta meg a fizetséget.

Ennek hallatára rémülten kezdtem magam végigtapogatni. Odakapok az orromhoz: kezemben marad; megfogom a füleimet: leválnak. Miközben a közönség félreérthetetlen ujjmutogatással s felém irányuló integetéssel jelezte, hogy megismert, miközben kibuffant az általános röhögés, én a szomszédom lábai közt, csuromvizesen a hideg verejtéktől, kisurrantam.

De ilyen csonkán, ilyen furcsa-nevetséges állapotban soha többé nem térhettem meg családi tűzhelyemhez: a hajamat oldalvást jobbról-balról leeresztettem: így rejtettem el füleim csonkaságát; elcsúfított orromat pedig ezzel a szorosan rátapasztott vászon darabbal takartam el illedelmesen.

Amint Thelyphron befejezte a történetét, a pityókos társaságban újra fölharsant a kacagás. Egyre-másra kiabáltak, hogy poharat kell köszöntem a Nevetés istenére, miközben Byrrhena magyarázattal fordult hozzám.

- Holnap olyan ünnepnapra virradunk, amelyet még városunk legősibb korában alapítottak. Mi vagyunk az egyetlen nép a földkerekségen, amely ezen a napon ujjongó, bolondos szertartással keresi a Nevetés szentséges istenének kegyét. Most azzal, hogy te is köztünk leszel, még kedvesebbé derítetted ezt az ünnepünket. És bárcsak magad is ki tudnál eszelni valami kacagtató tréfát az isten tiszteletére, hogy ennyivel is teljesebben-tökéletesebben áldozhassunk ennek a hatalmas istenségnek.

- Rendben van - feleltem - eleget teszek a kívánságodnak. És szavamra, igazán szeretnék valami olyan bolondságot kieszelni, amit ez a nagy isten áradó kegyességgel fogadna.

Most azonban az inasom figyelmeztetett, hogy már éjszakára jár az idő, de meg amúgy is mámorosra ittam már magam, hát nyomban fölkeltem, futtában elbúcsúztam Byrrhenától s tántorgó léptekkel megindultam hazafelé.

Amint a legelső utcába befordultunk, hirtelen szélroham kioltotta lámpánkat, amely eddig az utat mutatta, úgyhogy alig tudtunk átvergődni a vak éjszaka sötétjén, lábunk ujjait összevissza-zúztuk a köveken és holtra fáradtan érkeztünk szállásunk elé. Amint kettesben közelebb léptünk, észrevettük, hogy három tagbaszakadt, zömöktestű alak teljes erejéből döngeti kapunkat. Megjelenésünk egy cseppet sem riasztotta meg őket, hanem válllvetve egyre sűrűbben s keményebben támadtak, úgy hogy teljes joggal merült föl bennem az alapos gyanú, hogy ezek rablók, mégpedig a legvadabb fajtából. Kardomat, amelyet efféle meglepetések ellen köpenyem alatt magammal hoztam, tüstént megmarkoltam s kirántottam a ruhám alól. Aztán se szó, se beszéd, közéjük vágok a rablóknak, mind a hármat sorjában, ahogy viadalra keltek velem, alaposan összeszurkálom, míg végre rettentő sebekkel sűrűn átllyuggatva lábaim előtt kiköpték lelkiüket.

Minekutána így megverekedtem, a zűrzavaros lárma felriasztotta Fotist, aki kaput nyitott. Én lihegve s izzadságtól csuromvizesen bevánszorogtam. Kimerültem a három rablóval vívott küzdelemben, mintha legalábbis a háromtestű Geryont gyilkoltam volna meg.

Rögtön ágyba bújtam s azon nyomban álomba merültem.

HARMADIK KÖNYV

Alighogy a Hajnal, rózsás karjait előrenyújtva, bíborsugaraival felvágatott az égboltozatra, engem is kiragadott édes pihenésemből s az éjszaka átadott a nappalnak. Izgalom öntötte el lelkemet, amint fölrémltettem az estéli garázdálkodás emléke; összegubbaszkodva felültem ágyamon, keresztbefontam lábaimat, térdemen egymásba kulcsoltam két kezem ujjait és záporosan zokogtam. képzeletemben egymásután fölrémltettem a fórum, a törvényszék, az ítélet, végre a hóhér maga...

- Vajon akadhatok-e olyan szelídlelkű, olyan jóindulatú bíróra, aki ártatlannak nyilváníthatna engem, hiszen háromszoros gyilkosság szennye fröccsent reám, három polgár vére tapad kezeimhez! Ez hát az a híres-nevezetes világjárás, amelyet olyan határozottan jósolgatott nekem a csillagjós, Diophanes?

Újra meg újra csak ezt hánytorgattam magamban és óbégattam keserves balsorsomon...

Egyszerre csak dörömböztek az ajtón, amelynek szárnyai egyre zúgtak a szüntelen csattogástól. Egy szempillantás és kivágódott hatalmas robajjal; a szobát zsúfolásig megtöltötték a hatóság emberei, poroszlóik és az összeverődött gyülelész csöcselék. A hivatalnokok parancsára két törvényszolga nyomban rámtette kezét s elkezdtek kifelé tuszkolni. Én bizony nem ellenkeztem. Alig értünk az első szűk utcába, máris kitódult a szabadba az egész lakosság és ember ember hátán nyomunkba szegődött. És ámbár én földre szegezett fejjel, elszontyolodva lépegettem (szinte már az alvilágra révült tekintetem), mégis egy oldalpillantás révén fölöttébb különös látványra csodálkozott rá szemem. a körülöttem hullámzó sok ezernyi tömegben nem volt egyetlen ember sem, aki ne pukkadozott volna a nevetéstől...

Végtére, hogy minden utcát végigkanyarogtunk s engem minden zezzugon végighurcoltak (mint ahogy körmenetben szokás fölvezetni azokat az áldozati állatokat, amelyekkel az engesztelő-ünnepek idején a fenyegető baljósokat hárítgatják), a forumon a bírói emelvény elé állítottak. Már ott ült a törvényszéki kikiáltó, csendet parancsolt, mikor egyszerre az egész tömeg azt követelte egyhangúan, hogy ezt a nagyszabású tárgyalást a színházban tartsák meg, mert olyan óriási a hallgatóság, hogy a veszedelmes tolongásban még utóbb agyonnyomják egymást. A következő pillanatban már mindenfelől nekiiramodott a nép s csudálatos hirtelenséggel ellepte a nézőtér minden talpalatnyi helyét; a bejáratoknál s az egész párkányzaton gomolyagban szorongtak az emberek, sokan az oszlopokra kapaszkodtak, némelyek a szobrokra csimpaszkodtak, mások az ablakokon s a mennyezetkockákon tünedeztek fel, de csudálatos izgalommal mindenki látni akart, és senki sem törődött vele, hogy kockáztatja az életét.

Ekkor engem a törvényszéki szolgák mint valami áldozati barmot a színpadon keresztül elővezettek a kar félkörének közepére. Most újból felharsant a kikiáltó érces szózata és hívására felállott vádlóm, idősebb úriember. Aztán, hogy szónoklatának idejét kimérjék, megtöltötték vízzel egy kis edényt, amely a derekán fonalvékonyságú csöbe karcsúsodott, s ezen át csöpögött le a víz. Most a vádló így beszélt a néphez:

- Tiszteletre méltó polgártársaim! Nem holmi jelentéktelen ügyről van szó, hanem olyanról, amelyben elsősorban is egész államunk békessége kockán forog s amelyet komoly példaadásra kell felhasználni majd. Ennélfogva fokozottabban hárul rátok a kötelesség, hogy egyenkint és összesen lelkiismeretesen fontolóra vegyétek az állam érdekeit, hogy ez az elvetemedett gyilkos el ne vigye szárazon annak a rettentő mézárulásnak a bűnét, amelyet oly véres-kegyetlenül végbe vitt. És ne gondoljátok, hogy holmiféle személyes féltékenység tüzel vagy egyéni gyűlölet lázít ellene. Tudniillik én vagyok az éjjeli őrség parancsnoka, s azt hiszem, hogy mind a mai napig nincs senki, aki kifogásolhatná éber őrködésemet.

- De végre rátérek magára az ügyre s híven beszámolok a tegnapi éjszaka eseményeiről. Tehát amint úgy éjfélután aggodalmas gondossággal az egész várost körüljártam s kapuról kapura mindent apróra végigvizsgáltam, megpillantottam ezt az elszánt fickót, amint kivont kardjával gyilkosan vagdalkozott jobbra-balra. Dühöngésének már három áldozata hevert lábai előtt: még lélegzettek, testük vértócsában vonaglott. Nem csodálom, hogy maga is megrettent borzalmas tettének büntudatától: azonmód futásnak eredt, a sötétség leple alatt besurrant valamelyik házba, s egész álló éjszaka ott rejtőzködött. De az istenek akaratából, amely a gazoknak semmi bűnét sem hagyja megtorlatlanul, reggel, mielőtt még rejtekutakon elillanhatott volna, elcsíptem és a ti igazságos és tekintélyes törvényszéktek elé állítottam. Kezetekben van tehát a vádlott, akit többszörös gyilkosság bűne terhel, a vádlott, akit tetten értek, a vádlott, aki még hozzá idegen állampolgár. Sújtsatok le tehát szigorú ítélettel erre a külföldi emberre azért a bűnért, amelyet a magatok polgártársán is kíméletlenül megtorolnátok.

Így beszélt a zordon vádló s ezzel elnémult szigorú szava. A kikiáltó pedig azonnal engem szólított, hogy ha van valami megjegyzésem a beszédre, adjam elő. De én ebben a pillanatban semmi egyebet nem tudtam, csak sírni, amire bizisten nem is annyira a goromba vádbeszéd, mint inkább a tulajdon meggyötört lelkiismeretem kényszerített. Végre valami isteni ihletből nekibátorodtam s így védekeztem.

- Magam is jól tudom, mily kemény feladat ekkora gyülekezetet meggyőznie ártatlanságáról annak, aki gyilkosság vádja alatt áll, még ha igazat mond is és önként vallomást tesz tettéről, itt, a három megölt polgár kiterített holtteste előtt. De ha emberséges törvényeitek módot adnak arra, hogy néhány szóval védekezzem, könnyű szerrel meg foglak győzni benneteket, hogy nem a magam hibájából keveredtem ebbe a főbenjáró veszedelembe, hanem szerencsétlenül végződő, de jogos fölháborodásom zúdította rám alaptalanul a borzasztó és gyűlöletes vádat.

- Hát úgy volt, hogy a vacsoráról egy kicsit későn indultam hazafelé, meg aztán el is voltam ázva - ezt a bűnömet egyáltalában nem tagadom - s éppen a lakásom kapuja előtt - derék polgártársatoknál, Milónál vagyok szálláson - látom ám, hogy egynéhány marcona rabló mindenáron be akar jutni; csavargatták a sarokvasakat, s ki akarták emelni a ház kapuját; a zárat, amelyek a lehető legpontosabban be voltak erősítve, mind erőszakkal lefeszeggették s már a házban lakók lemészárlásáról tanácskoztak. Végre is egyik elszánt, vaskos fickó efféle riadóval tüzelte a többieket.

- Hahó, cimborák, férfias elszántsággal s harcos erővel csapjunk le az alvókra! Félre szívétkből minden habozást, minden gyávaságot: kard ki kard, gyilkolás tarolja végig az egész házat! Aki álomban hever, le kell szürni; aki ellenszegül, le kell ütöni! Csak úgy vihetjük el szárazon, ha odabent senki fiának nem irgalmazunk.

- Bevallom, polgárok, szörnyen féltettem gazdáimat is, a magam bőrét is, de meg úgy éreztem, hogy a jó polgárnak ez a kötelessége: hát előkaptam a kardomat, amelyet efféle veszélyes eshetőségekre mindenhova magammal viszek s rátámadtam az elvetemült rablókra, hogy rájuk ijesszek s megszalasszam őket. Csakhogy ezek a feneketlenül elvadult és durva legények nem futamodtak ám meg, hanem vakmerően szembeszálltak velem, bár látták a kardot kezemben.

- Csatarendbe sorakoznak. Maga a vezérük s főkolomposuk vad erővel rám rohan, két kezével a hajamba csimpaszkodik, hátrahajlít és kövel akar agyonverni. Miközben azonban kőért kiabál, biztos kézzel lesújtok rá s szerencsésen le is terítem. Most a másik a fogaival lábikrámba csimpaszkodik, de én jól irányzott csapással vállperecen vágom, a harmadiknak, aki ostobán nekem szaladt, a melle közepén hasítok halálos sebet. Hitem szerint azért, hogy békességet teremtettem, hogy vendéglátó gazdáim házat s a közbiztonságot megvédelmeztem, nemcsak büntetlenségben, hanem ezenfelül nyilvános dicséretben kellene részesülnöm, hiszen soha még egy körömfeketényi vád sem merült fel ellenem, polgártársaim igaz tisztelettel öveztek és becsületességemet minden javaknál nagyobbra tartottam. Nem fér a fejembe, hogy a jogos bosszúállásért, amelyre az elvetemült rablók miatt ragadtattam magam, mért állok most ily borzasztó vád alatt, holott semminemű bizonyíték sincs sem arra, hogy köztünk régebbi személyes ellenségeskedés lett volna, sem arra, hogy ezeket a zsványokat valaha is ismertem egyáltalán. Vagy tessék legalább valami zsákmányt felmutatni, akkor még hihető volna, hogy annak reményében követtem el ezt a borzalmas bűnömet.

Ahogy elhallgattam, megint előbuggyantak a könnyeim. Könyörgésre tárt karokkal, valamennyiük jó szívére, gyermekeik iránti szeretetükre hivatkozva, kétségbeesetten rimádkodtam az egész közönséghez. Mikor már úgy gondoltam, hogy megmozdult bennük az emberi érzés s hogy valamennyien kellő könyörületeségre lágyultak zokogásomtól, tanúul hívtam a mindent látó Napot s az Igazságot, jelenvaló ügyemet az istenek gondviselésébe ajánlottam – és ekkor, amint kissé föltekintek, látom, hogy a közönség az utolsó emberig mulat – csak úgy düledeztek a rengő kacagástól – s köztük az én derék házigazdám és atyámfia, Milo, pukkadozik a legjobban a röhögéstől. Ekkor csendesén így méltatlankodtam magamban.

- Hát ez a hála, ez az együttérzés! Ím én a gazdám javaért embert ölok és főbenjáró váddal terheltén állok itt, ő meg nem éri be azzal, hogy támogatás helyett vigasztalanul cserben hagy, hanem még kacag is pusztulásomon.

Ezenközben sűrva, zokogva, karján csecsemőjével, gyászruhás asszony rontott a színház közepére s nyomában egy másik, piszkos rongyokba bugyolált, épp oly gyászosan zokogó idősebb asszony, mind a kettő olajfaágot lengetett. Ráomlottak a ravatalra, amelyen letakarva ott feküdtek az áldozatok holtteste s felbűgő zokogással gyászos jajveszékelésbe kezdtek.

- Mindnyájatok könyörületességére, minden jogos emberi érzésre kérünk: induljon meg szívetek e fiatal emberek gyalázatos meggyilkolásán s magányos özvegységünk vigaszául álljatok érte bosszút! Legalább ezt a csecsemő éveiben árván maradt kis gyermeket segítsétek jobb élethez s törvényeitek és a rendőri intézmények értelmében e gyilkos vérét vegyétek minden jóval biztató engesztelésül.

Erre főként a legöregebb bíró s így beszélt a hallgatóságához.

- A bűncselekményt ugyan, amelyet szigorún meg kell torolnunk, maga a tettes sem tagadhatja le; mégis marad számunkra egyetlen izgató mellék-kérdés, hogy tudniillik e borzalmas gaztett bűnrészeseit is felkutassuk. Mert csöppet sem valószínű, hogy egy szál ember ép bőrrel menekülhetett három ilyen markos legény kezéből. Ennélfogva kínvallatással kell az igazságot kiderítenünk. Mert egyrészt a tettet kísérő szolga egy óvatlan pillanatban megszökött, másrészt pedig a bizonyítási eljárás oda jutott, hogy kínvallatással kell belőle bűntársainak neveit kicsikarnunk, hogy egyszer s mindenkorra gyökerestül kiirtsuk az efféle vérszomjas garázdálkodás-okozta rettegést.

Egy pillanat s a görög törvénykezési rend értelmében már hozták is a tüzet, a kereket s a mindenfajta korbácsokat. Kétségbeesésem rohamosan növekszik és szinte megszázszorozódik, hogy még csak ép testtel sem halhatok meg. De az idősebb asszony, amelyik síránkozásával úgy felkorbácsolta a hangulatot, csak nem hagyta abba.

- Engedjétek meg, drága jó polgárok, hogy mielőtt ezt a zsványt, szerencsétlen gyermekeim gyilkosát keresztre feszítitek, leleplezhessük az áldozatok holttesteit, hogy lássátok: milyen daliások, milyen fiatalok voltak, hogy ekként egyre komorabbra zordonuljon bennetek a méltó felháborodás és a gaztett nagyságához mért kíméletlenséggel ítéldesetek.

Szavait helyeslés követte és a bíró rögtön felszólított, hogy tulajdon kezemmel takarjam ki a ravatalon fekvő holttesteket. Sokáig vergődtem, vonakodtam ez új látvány révén újra felidézni elkövetett gaztettemet, de a poroszlók a bíró parancsára egyre nyomatékosabban noszogattak, végül oldalt lecsüngő kezemet is vesztébe taszították s kinyújtották a holttestek fölé. Végre is megtörtem a kényszer alatt, megadtam magam és kénytelen-kelletlen ugyan, megfogtam a leplet s fölfedtem a holttesteket...

Jóságos egek, milyen furcsaság!

Miféle szörnyetegek ezek?

Mely hirtelen változása balsorsomnak! Hiszen már-már Proserpina hatalmában voltam, már-már az alvilág lakói közé számítottam, de erre a hirtelen színe-változásra döbbenet meredtem rá s igazán nem tudom kellő szavakkal leírni ennek a meglepő látványnak minéműségét. Hát a három meggyilkolt ember holtteste nem volt egyéb, mint három felfújott börtömlő, össze-vissza szurkálva, lyuggatva; és amennyire éjjeli csatámra vissza tudtam emlékezni, a lyukak ugyanazokon a helyeken tátongtak, amelyeken a rablókát megsebesítettem.

Ekkor az eddigelé egyesektől tervszerű ravaszsággal némileg fékentartott röhögés zúgva csattant fel a közönségben. Némelyek határtalan jókedvükben ujjongtak, mások enyhülésül a nevetéstől fájó hasukat szorongatták. Végre is részegen a gyönyörűségtől sorjában kitódultak a színházból, vissza-visszapislantgatva rám. Én azonban attól a pillanattól fogva, hogy a leplet fölemeltem, dermedten, kővé meredten álltam ott, mintha csak magam is valami színházi szobor vagy oszlop lettem volna. Csak akkor tértem magamhoz révületemből, amikor a gazdám, Milo odalépett hozzám, megfogott s gyengéd erőszakkal magával vonszolt, miközben én egyre ellenkeztem s újra meg újra kibuggyanó könnyeim közt sűrűn fel-felzokogtam. Óvatosan kikereste az elhagyatott utcákat s nagy vargabetűvel házába vezetett és változatos csevegéssel szórakoztatott, mert még akkor is kétségbe voltam esve és reszkettem. De sehogysem tudta lecsillapítani megcsúfoltatásomon érzett felháborodásomat, amely mélyen megülte lelkemet.

Kisvártatva ím teljes díszben bevonult házunkba maga a bíróság és a következő nyilatkozattal ígyekezett megnyugtatni.

- Uram Lucius, előttünk sem előkelő állásod, sem családod ősi származása nem ismeretlen, hisz kitűnő családok egy egész tartomány nemességét öleli magába. Annak, amin átestél s ami miatt oly érzékenyen sopánkodol, nem megcsúfolás volt a célja. Verd ki hát szívedből ezt az egész pillanatnyi elkeseredést s oszlasd el lelked komor hangulatát. Tudniillik az a játék, amelyet városunk a Nevetés áldott istenének tiszteletére évről évre minden fordulón ünnepélyesen rendez, mindig csak valami eredeti ötlettől kap friss színt-illatot. Ez az isten téged, az ötlet szerzőjét s előadóját, innentől minden utadon szerető kegyelmével kísér és sohasem fogja megengedni, hogy szívedben tanyát verjen a szomorúság, hanem élted fogytaig vidám örömökre deríti majd homlokod. Városunk is minden kiváltságos megtiszteltetést megszavazott részedre ezért a kedvességédért: mert először is védnökévé választott, aztán pedig elhatározta, hogy felállítja bronz-szobrodat.

Erre a beszédre ily szavakkal adtam meg a választ.

- Illő hálával adózom neked, Thessalia páratlanul nagyszerű városa, a fényes megtiszteltetésekért, de úgy gondolom, hogy a szoborképmásokat nálamnál méltóbb és különb férfiak számára kellene tartogatnotok.

Így beszéltem nagy-szerényen, miközben arcom is kicsit vidámabbra derült. Amennyire csak tőlem telt, még derültebb jókedvet erőltettem magamra, s udvariasan elköszöntem a távozó hatóságtól.

Ebben a pillanatban berohant egy szolga.

- Nénéd, Byrrhena - lelkendező - figyelmeztet, hogy már közel van a lakoma ideje, amelyre az este elígérkeztél és máris hívát.

Rajtam átnyilallt a rettegés, gondolatban is visszaborzadtam még a házától is és ezt üzentem.

- Végtelenül szeretnék meghívásodnak eleget tenni, nénikém, de nem tehetem, adott szavam

ideköt. Tudniillik házigazdám, Milo, esküdözve az éppen ma ünnepelt isten nevére, rávett, hogy a mai vacsorára elkötelezzem magam néki; most ő sem megy el hazulról s távozni engem se hagy. Tegnap vacsora-ígéretemet halasszuk hát más alkalomra.

Utolsó szavaimnál Milo keményen karon ragadott, előhozatta a fürdő-holmikát és elvitt a legközelebbi fürdőbe. Én a világért szemébe nem néztem volna senkinek, bújtam a járókelők nevetése elől – amelyet pedig magam fakasztottam – s oldalához simulva lopakodtam előre. Szégyenkezésemben azt sem tudtam, hogyan fürödtem meg, hogyan dörzsöltek le, hogyan kerültem megint haza: amint mindenki megbámult, felém integetett, ujjal mutogatott rám, csak bámultam tehetetlenül, bárgyún.

Végre, hogy Milo szegényes kis vacsoráján csak úgy futtában átestem, metsző fejfájást vetve ürügyül – amelyet bizonyára a szakadatlan zokogás okozott –, könnyen megnyert beleegyezésével visszavonultam szobámba. Végigheveredtem ágyamon és bánatomban tövéről-hegyére végiggondoltam mindazt, ami velem történt, míg végre – miután asszonyát lefektette – bejött Fotisom, magából kikelve; nem sugárzott az arca, nem csacsogott az ajka: sötét homlokán zord ráncok tornyosultak. Habozva és félénken végre is szóra kapott.

– Bevallom – lihegte –, én, tulajdon magam vagyok az oka ennek a kalandodnak!

Ezzel a szóval valami korbácsot húzott ki kebléből, felém nyújtotta és így beszélt tovább.

– Itt van; hitvány nőszemély vagyok; könyörgök, verj meg, vagy sújts akár miféle még nagyobb büntetéssel. Csak azt az egyet ne gondold, kérve-kérlek, hogy szánt-szándékkal okoztam neked ekkora szenvedést. Inkább engem verjen meg az isten, mint hogy miattam akár csak egy körömfeketőnyi bánatot is szenvedj. De minden szenvedést, ami fejedre zúdult, tüstént tegyen jóvá az én vérem folyása. Mert bár parancsot teljesítettem s más volt a célja cselekedeteimnek, szerencsétlenségemre mégis te ittrad meg a levét.

Ekkor én, részben velemszületett kíváncsiságomtól ösztökélve, részben mert kalandom titokzatos okát mohón vágytam leplezetlenül megismerni, így vettem fel a szót.

– Inkább összetöröm, ronggyá tépem, elpusztítom ezt a világ leggyalázatosabb, legvakmerőbb korbácsát, amelyet azért adtál ide, hogy megverjelek vele, mintsem hogy csak érinteni is merje bársonyos, tejfehér testedet! De most már mondd el őszintén: melyik az a tetted, melyet az ostoba vaksors veszedelmemre fordított? Mert esküszöm a te drága életedre, hogy senkinek a világon, még neked magadnak sem tudnám elhinni, ha még úgy bizonykodnál is, hogy vesztetre te főztél volna ki bármit is. Különben sem lehet ártatlan szándékokat bűnül felróni azért, mert az eredményük nem megfelelő vagy éppen szerencsétlen.

Elhallgattam és Fotisomnak könnyekben reszkető s az odaadó szenvedélytől bágyadtan lelehunyódó szemeiről szomjasan szürcsöltem tüzes, csemegés csókokat...

Ettől aztán vidámságra frissült.

– Várj csak, kérlek – csacsogta –, előbb jól bezárom a szobaajtót, mert ha kihallatszik avatatlanul

vakmerő beszédem, főbenjáró bűnbe keveredem.

Szólt, betolta a reteszt, erősen belenyomta a biztosító kapcsot, aztán visszajött hozzám, két karjával átfonta nyakamat és halk, tompára fojtott hangon elkezdte:

- Reszketek és szörnyen félek felfedni e ház rejtelseit s elárulni asszonyom féltve őrzött titkait. De sokkal többet tartok rád és tudományodra, mintsem hogy te - aki amellet, hogy előkelő nemes családból származol és ragyogó tehetségű ember vagy, még számos titkos szertartásba is be vagy avatva - bizonyosan ne ismernéd jól a hallgatás szent parancsát. Kérlek tehát, hogy amit csak jámbor lelked szentélyére bízok, őrizd ott örökre hét zárral zárva és viszonzd szigorú hallgatással az én bizalmas őszinteségemet. Mert engem érted égő szerelmem hajt annak elmondására, amit rajtam kívül senki a világon nem tud. Mindjárt meg fogod ismerni házunk minden ügyét-baját, meg fogod ismerni asszonyom csodálatos titkait, amelyeknek engedelmeskednek a szellemek, fejet hajtanak az istenek, szolgálnak az elemek és amelyektől megbomlik a csillagok rendje. Bűbájosságának hatalmát olyankor aknázza ki leginkább, amikor valami kedvére való bájos, csinos ifjúra szemet vetett, ami egyébként elég gyakorta megesik velem.

Most is halálosan belebolondult egy gyönyörű szép boeotiai ifjúba és lázasan űzi bűbájosságának mindenféle fortélyait, mindenféle mesterkedéseit. Tegnap estefelé hallottam, ismétlem, a tulajdon fülemmel hallottam, amikor magát a Napot ködös homállyal s örök sötétséggel fenyegette meg, mert nem futott le elég gyorsan az égről s nem adta át helyét elég korán az éjszakának, hogy abban bűvös-bájos csábításait űzhesse. Ezt az ifjút tegnap, a fürdőből hazajövet látta meg, amint épp a borbélyműhelyben ült; nosza rámparancsolt, hogy észrevétlenül hozzám el a hajfűrtjeit, amelyek a gyilkos olló nyisszantásai nyomán a földön hevertek. Miközben hát odalopakodtam és sebbel-lobbal összekapkodtam a hajfűrtöket, rajtacsípett a borbély, megragadott és mert amúgy is ország-világ szemében hírhedtek vagyunk boszorkánymesterségünkről, durván rámrivallt.

- Hé, te gyalázatos, csak egyre-másra lopkodod itt előkelő ifjú urak hajfűrtjeit? De ha még ezután sem hagyod abba ezt a pimaszságot, nem sokat teketóriázok, hanem rendőrkézre adlak!

Szavait követte a tett: bedugta a kezét a melleim közé, előkotorászta és dühösen kirántotta onnan a már eldugott fűrtöket. Ez az eset nagyon felizgatott; eszembe jutott asszonyom természete, hogy az ilyenfajta kudarc elég érzékenyen hat rá, s ilyenkor rendesen kegyetlenül elpáhol engem, s már-már azon járt az eszem, hogy megszököm. De ekkor rád gondoltam, s rögtön letettem erről a tervről.

De amint a borbélyműhelyből kijöttem, elszontyolodtam, hogy teljesen üres kézzel kell hazatérnem. Hát meglátok egy embert, aki ollóval kecskebőrtömlőket nyírt. Mivel láttam, hogy alaposan össze vannak kötözve, felfújva és felakasztva, a földön heverő sárgás szőrükből - nagyon hasonlított a boeotiai ifjú hajához - magammal vittem egy csomót és átadtam asszonyomnak, de elhallgattam előtte az igazat.

Így aztán az éj beálltával, mielőtt a vacsoráról hazaindultál volna, asszonyom, Pamphile, őrjöngő vágyában fölment a zsindeletetőre; ide járogat nagy-titokban, mert ez a legalkalmasabb hely

bűbajoskodására, minthogy kívül van a házon, nyílt, szabad, szellős, ahonnan keletre-nyugatra, mindenféle kényelmes kilátás nyílik. Mindenekelőtt fölszereli boszorkánykonyháját a szükséges eszközökkel; kirak mindenféle fűszerszámot, titokzatos jelekkel teleírt táblákat, hajótörésekből megmentett tárgyakat, elsíratott-eltemetett holttestek sok-sok darabkáját; itt orrok és ujjak, amott akasztott emberek húsos körmei, emitt meggyilkoltak felfogott vére és vadállatok fogai közül kicsavart csonka koponyák. Aztán ráolvassza a gőzölgő belekre és különféle folyadékkal áldoz, hol forrásvízzel, hol tehéntejjel, hol hegyi mézzel, sőt mézes bort is önt áldozatul. Most azokat a bizonyos hajfürtöket szorosán csomóba rakja, összeköti s mindenféle illatszerrel együtt szénparázsra veti, hogy elhamvadjanak. És ekkor varázsszavainak ellenállhatatlan hatalma és a szolgálatára kényszerített istenségek vak önkényeskedése révén azokba a testekbe, amelyeknek szőrszálai füstölögve elsercentek, egyszerre csak emberi lélek költözik: éreznek, hallanak, járnak-kelnek és odamennek, ahova szőrük szaga vonzza őket. Így a boeotiai ifjú helyett ezek akartak minden áron bemenni, ezek rohanták meg a kaput. És ekkor te, elázva az italtól, megtévesztve a vak éjszaka sötéttségétől – vitézül kardot rántottál s az örült Ajax módjára vagdalkozva, ugyan nem eleven állatokat mészároltál le, mint ő, aki egész nyájakat lekaszabol, hanem sokkalta hősiesebben legyilkoltál három degeszre fűjt kecsketömlőt, így én téged, miután cseppnyi vérontás nélkül levágtad ellenségeidet, most nem mint embergyilkost, hanem mint tömlőgyilkost ölelhetlek.

Nagyot nevettem Fotis mulatságos elbeszélésén s magam is tréfára fordítottam a szót.

- Nohát most már én is számot tarthatok a hősi dicsőségnek arra a koszorújára, amelyet Hercules nyert tizenkét munkájával; ő lebírta a háromtestű Geryont s a háromfejű Cerberust, én meg három tömlőt gyilkoltam meg: ez csak fölért vele! De hogy őszinte szívvel megbocsáthassam bűnödöt, amellyel ily rettentő izgalmakba kevertél, teljesítsd ezt a forró kívánságomat: mutasd meg nekem asszonyodat olyankor, amikor valami varázslatot végez, amikor az isteneket idézi, főképp amikor átváltozik: hadd lássam, hiszen égek a vágytól, hogy szemtől-szembe megismerkedjem a varázsló-mesterséggel. Ámbátor úgy veszem észre, hogy magad sem vagy egészen járatlan és avatatlan ebben a mesterségben. Erről mélyen meg vagyok győződve, hiszen magamon tapasztaltam: mert míg eddigelé ugyancsak fitymáltam az asszonyi ölelést, most te csillogó szemekkel, rózsás kis arcoddal, fénylő hajaddal, szomjas csókjaiddal s illatos melleddel rabszolgáddá nyugóztál s én szíves-örömmel alázkodom hatalmad alá. Már otthonomra sem gondolok, kisebb gondom is nagyobb a hazautazásnál és mindennél drágábbak nekem a mi éjszakáink.

- Luciusom – felelte Fotis – igazán nagyon szeretném teljesíteni kívánságodat, de az asszonyom irigy természetű, s ha efféle titokzatos mesterkedéseit űzi, mindig elvonul, mindenki elől elzárkózik. Mégis: a te kívánságod fontosabb nekem az életemnél és majd kilesem az alkalmas időpontot s szívesen teljesítem, csak – amint már előbb is mondtam – becsületesen őrizd e főbenjáró dolog titkát.

Csevegésünk közben egymás utáni vágyakozásunk felszította szenvedélyünket s felkorbácsolta

érzékeinket. Ledobtunk hát magunkról minden ruhát s végre anyaszült meztelenen tobzódtunk a szerelmi élvezetben. Mikor aztán belefáradtam, Fotis nagylelkű elhatározással fiús élvezetben részesített betetőzésül. A virrasztástól végre elbágyadtunk, álom borult szemünkre s már magasan járt a nap, amikor fölébredtünk. Még néhány éjszakát töltöttünk ilyen gyönyörűségben.

Valamelyik nap Fotis izgalomtól remegve berohant hozzám s jelentette, hogy az asszonya – minthogy új szerelménél eleddig minden mesterkedése csütörtököt mondott – ma éjjel madárrá fog tollasodni s így repül el választottjához, ennél fogva tehát óvatosan készüljek elő ennek a nagyszerű jelenetnek a kilesésére. És ahogy az éj beállt, lábujjhegyen, nesztelenül fellopódzott velem ama bizonyos emeleti szoba elé s odasúgta, hogy az ajtóhasadékán át lessem ki, mi történik odabent. Hát Pamphile mindenekelőtt meztelenre vetkőzött, aztán kinyitott egy kis szekrényt, s kivett belőle egy csomó szelencét. Az egyiknek felnyitotta a födelét, kenőcsöt vett ki belőle, tenyerében sokáig dörzsölte s lába körmétől a feje búbjáig minden porcikáját bekente vele. Közben halkán egyre mormogott a lámpája fölé, rezegve meg-megrázta magát s végigveregette tagjait. Lágyan hullámzó testén most puha pihék bukkannak elő, erős tollak növekednek, orra horgas csőrre keményedik, körmei görbe karmokká kényszerednek. Pamphile fülesbagollyá változik. Most próbát tesz: panaszos huhogással fel-felugrál a földről, végre a levegőbe lendül s kiterjesztett szárnyakkal elrepül.

Ő tehát bűbájosságának erejével a maga jószántából átváltozott, de énám senki sem olvasott varázsigét s a látottak hatása alatt mégis döbbent rémületbe meredtem, mintha kicseréltek volna. Öntudatom elhomályosult, rémületemben szinte megháborodtam, nyitott szemmel is elrévültem, úgy hogy jó sokáig dörzsölgettem a szememet, hogy megtudjam: ébren vagyok-e hát? – Végre-
valahára ráeszméltem a valóságra, megragadtam Fotisom kezét, a homlokomhoz szorítottam s könyörgésre fogtam a dolgot.

– Kérlek, most itt az alkalom, hadd élvezzem vonzalmad nagyszerű és pompás gyümölcsét: adj egy kicsit abból a kenőcsből! Gyönyörűséges melledre kérlek, szívecském, láncolj magadhoz ezzel a soha meg nem hálálható szívességeddel örökös rabszolgáddal! Hadd álljak melléd, én Venusom, szárnyas Cupido gyanánt!

– Ugyan úgy-e, te huncut! – vágott vissza Fotis. – Hát azt akarod, szerelmem, hogy magam alatt vágjam a fát? Hogy védenélek meg ebben a gyámoltalan alakodban Thessalia boszorkányaitól? Ha egyszer madárrá változtál, hol keresselek, mikor látlak megint?

– De az istenek mentsenek meg engem efféle elvetemültségtől – bizonykodtam –, hogy én, még ha sasszárnyakon repülném is be a mérhetetlen égboltot a felhők felett s a magasságos Jupiter csalhatatlan hírnöke s fürge fegyverhordozója lennék is, hogy én ne repülnék vissza ide az én kis fészkeembe, ha százszor is a madarak királya voltam? Esküszöm arra az édes kis hajfonatodra, amellyel lenyűgözted a lelkemet, hogy nem kell nekem senki más, csak az én Fotisom. Aztán arra is gondoltam ám, hogy ha egyszer bekenekeдем s efféle madárrá változom, messzi el kell kerülnöm minden házat. Mert úgy-e, milyen szép, milyen pompás szerető volna az asszonyoknak egy ilyen fülesbagoly?! Meg aztán tudjuk, hogy az efféle éjjeli madarakat, ha betévednek valami

házbba, ügyesen összefogdossák s az ajtóra szögezik, hogy keserves kínnokkal lakoljanak meg, mert mint afféle vészmadarak, szerencsétlenséget hoznak a háznépre. De majdnem el is felejtettem megkérdezni: mit kell mondanom vagy cselekednem, hogy tollruhámat levetve emberi alakomat visszanyerjem megint?

- Ne félj semmit - nyugtatott meg -, ebben a tekintetben nincs okod aggodalomra, mert az asszonyom mindent megmutatott nekem, amittől megint visszakaphatják eredeti alakjukat az ilyen elváltozott emberek. De ne gondold, hogy csak úgy szívességből avatott be, dehog: csak azért, hogy amikor hazarepül, szolgálatára legyek a szabadító szerrel. Ide hallgass hát, micsoda jelentéktelen hitvány kis füveknek van ilyen nagyszerű hatásuk: forrásvízbe dobok egy kis marék kaprot meg babérlevelet, ebből adok neki inni s ebben megfürdetem.

Váltig bizonygatta ezt s aztán nagy izgatottan besurrant a szobába s kivett a szekrényből egy szelencét. Én előbb magamhoz szorítottam s megcsókoltam a szelencét és felfohászkoztam, hogy segítsen szerencsés repüléshez, aztán gyorsan ledobtam minden ruhámat és mohón belemarkoltam a szelencébe, jó marék kenőcsöt kivájtam belőle s alaposan bekentem vele egész testemet. És most próbálkozni kezdtem: föl-föllendítettem karjaimat s madár módjára mozgolódtam, de se pihének, se tollnak semmi nyoma rajtam. Ellenben minden szál szőröm sörtévé vastagodik, finom bőröm irhává durvul, kezem s lábam ujjai egy-egy patává kényszerednek össze s a hátgerincem tövéből hosszú fark mered elő. Fejem eléktelenkedik, arcom megnyúlik, orrlyukaim kitágulnak, ajkam lefittyen, füleim szőrösen hosszúra nyúlnak. Ebben a szomorú elváltozásomban legfőljebb az vigasztalhatott volna, hogy szerelmi fegyverem is hatalmassá növekedett, de ő jaj, nem tudtam már ölelni Fotist! Amint tehetetlenségemben végignézttem apróra testemet, láttam, hogy nem madár vagyok, hanem számár. Szemrehányást akartam tenni Fotisnak a baklövéséért, de emberi alakommal elvesztettem emberi hangom is és mit tehettem mást: lefittyentettem alsó ajkamat, nedves szemmel ferdén rápislantottam s így némán vontam felelősségre. Fotis, amint ebben az állapotomban rámpillantott, mindkét kezével kíméletlenül az arcába csapott és feljajdult.

- Ó jaj, szegény fejem! végem van! Izgalmamban és sietségemben elhibáztam a dolgot! megtévesztett a szelencék egyformasága. De nem baj, mert arra, hogy ebből az alakodból visszaváltozzál, még egyszerűbb szer van: csak rózsát kell enned és számár-alakodból azonnal kivetkezel és nyomban megint az én Luciusommá változol. És bárcsak ma este is készítettem volna, mint eddig mindig, néhány rózsakoszorút, akkor még ezt az egy éjjelt sem kellene ilyen alakban átszenvedned. De hajnalhasadtakor szaladok az orvosságodért!

Így kesergett Fotis. Én azonban ámbár Luciusból barommá változtam és tökéletes számár voltam, mégis megtartottam emberi értelmemet. Sokáig erősen tusakodtam magammal, hogy ne támadjak-e rá erre a hitvány és feneketlenül gonosz nőszemélyre, ne harapdáljam-e össze, ne rugdossam-e patáimmal agyon? De hebehurgya tervemtől eltérített az az érett megfontolás, hogy ha Fotist agyonverem, magam semmisítem meg szabadulásom egyetlen reményét. Hát csak ráztam-ráztam a fejemet, aztán lehorgasztottam, pillanatnyi megaláztatásomat csöndesen tűrtem,

beletörődtem kegyetlen sorsomba s lementem az istállóba hűséges hátsólovamhoz; ott állt a jászolnál egykori vendéglátó gazdánknak, Milónak a szamara is. Abban reménykedtem, hogy ha van az oktan állatokban is valami velüszülettelt rejtett ragaszkodás, akkor a lovam rám ismer, megsajnál, szívesen lát s átengedi nekem a legjobb helyet. De ő vendéglátás nagy istene, Jupiter, ő Hűség titokzatos istenségei! Az én kitűnő lovam összedugja fejét a szamárral, s azon nyomban összeesküsznek a vesztésre. Féltek a hasukat, s alighogy észrevették, hogy a jászolhoz közeledek, lekonyították a füleiket s fölemelt patáikkal dühösen rámtámadtak. Bizony jó messzire elkergettek az árpától, amit pedig az este tulajdon kezemmel szórtam oda kedves jó szolgám elé. E fogadtatás után, hogy elmartak maguktól, az istálló sarkába húzódtam.

És míg társaim szemtelenségén évdöm magamban s azon töröm a fejemet, hogy ha másnapra a rózsák révén Luciusszá visszaváltozom, ellátom majd ennek a bitang lónak a baját: megpillantom az istálló gerendáit tartó középső oszlopnak körülbelül a közepe Epona istennőnek kis kápolnácskában ülő szobrát, amely gondosan körül volt fonva friss rózsakoszorúkkal. Amint fölismertem szabadulásom eszközét, felvillant bennem a remény, hatalmas lendülettel fölémelkedtem s amennyire csak kinyújtott első lábaimmal fel tudtam kapaszkodni, kimeresztett nyakkal s messze előrecsúszított ajakkal, minden erőmet megfeszítve, a koszorú után nyúltam. Vesztésre. Erőlködésem közben hirtelen odafordult a szolgám, akire egész idő alatt a lovam gondozását bízta, nagy-dühösen fölugrott s elordította magát:

- Hát meddig tűrjük még, hogy ez a szamár hol a többi állat takarmányára, hol meg az istenek szobrára fenje a fogát? Én bizony sántává nyomorítottam ezt a szentségtörő dögöt!

Rögtön szét is nézett valami eszköz után s véletlenül egy ott heverő nyaláb fán akadt meg a szeme. Kiválasztotta belőle a legeslegvastagabb görcsös fütykőst és - ő jaj, szegény fejem! - rendületlenül páholt vele. Csak akkor hagyta abba, amikor hirtelen izgatott kopogás és zajos dörömbözés dobbant az ajtón s a szomszédság rémült ordítással rablót kiabált. Az én emberem erre ijedtében kereket oldott.

Pillanatok múlva a rablóbanda betörte a kaput, elárasztotta az egész házat s minden zegét-zugát megszállta. Hiába rohantak innen is, onnan is Milóék segítségére, a fegyveres csapat mindenütt ott van s fenyegetően ellenük szegül. Kard villog és fáklya fénylik mindnyájuk kezében, az éjszaka megvilágosodik; mint a kelő nap, úgy szikrázik a tűz s a kardvas.

Most nekiestek az egyik kamrának, amely a ház közepébe volt beépítve és tele volt Milo kincseivel, s ámbár hatalmas zárossal volt lezárva s eltorlaszolva, hatalmas szekercéikkel betörték. Amint nyitva volt, minden kincset kihordtak belőle és összekötötték batyúba nagyhirtelen. Mindegyikük kapott egy batyút, de több volt a cipelni való, mint az ember. Mohókká mámorosodtak ettől a hihetetlenül nagy kincstől s a másik szamarat, a lovamat és engem kivezettek az istállóból és rogyásig megraktak a legnehezebb batyúkkal. Minekutána a házat kifosztották, botjaikkal közénk cserdítettek és elhajtottak. Ott hagyták egyik cimborájukat, hogy leskelődjék s hozzon majd hírt a büntett nyomozásáról, aztán megindultak velünk s úttalan utakon, hegyeken át, sűrű ostorcsapásokkal előre nógattak.

Én már a rettentő tehertől, a meredek hegyi kapaszkodótól s a végtelen hosszú gyaloglástól halálosan kimerültem. És ekkor az a lassan érő ötletem támadt, hogy a szokásos polgári mentséghez folyamodom, kimondom a császár szentséges nevét, s így szabadítom meg magam ettől a sok nyomorúságtól. Mikor végre már fényes nappal valami népes községen át vitt utunk, ahol éppen vásár volt, s csak úgy nyüzsgött a nép, a nagy sokadalomban megpróbáltam hazai görög nyelven segítségül hívni a császár fölséges nevét. Harsányan és zengően elordítottam.

- Ó - - -

De a császár nevét nem tudtam végig kimondani. A rablók felháborodtak rekedt ordításon s jobbról-balról, elülről-hátulról úgy eldöngettek, hogy szegény irhámát valósággal szitává lyuggatták.

Vége váratlanul módot adott szabadulásomra a nagy Jupiter. Mert miután utunkban már egész sor nagyúri házat elhagytunk, én apró tanyát, bájos kis kertet pillantottam meg, amelyben sok egyéb gyönyörű virág mellett szűzies rózsák is virultak a hajnali harmatozásban. Szabadulásom reményében sóvárogva néztem őket, aztán örömben fűrgén odamentem; csöpögött a nyálam, már-már hozzájuk értem, amikor sokkalta egészségesebb ötletem támadt: hiszen ha én számból megint Luciusszá változnom, nyilvánvaló, hogy vesztemet érném el a rablók kezében, mert vagy azzal gyanúsítanak, hogy varázsló vagyok, vagy rám fognak, hogy úgyis följelentem őket. Így hát kénytelen-kelletlen nem ettem a rózsákból, hanem beletörődtem jelenvaló helyzetembe s mintha csak igazi számar volnék, szénát rágicsáltam.

NEGYEDIK KÖNYV

Úgy déltájban, mikor már izzón tűzött a nap, valami faluban öreg emberekhez tértünk be, akik ismerősei és jó barátai voltak a rablóknak. Legalábbis találkozásukból, hosszas megbeszélésükből és csókolódzásukból számar létemre is erre kellett következtetnem. Meg aztán a hátunkról leszedett holmikból is juttattak nekik, és úgy vettem észre, hogy nagy titkolódzva megsúgták nekik, hogy mindez rablott holmi. Rólunk minden terhet leszedtek s kicsaptak a közeli rétre, hogy ott kedvünkre legelésszünk. De én nem tudtam ott maradni egy legelőn a számar és a lovam társaságában, mert bizony eddigelé még nemigen szoktam meg, hogy szénát reggelizzem. De íme, éppen az istálló mögött kis kertet pillantottam meg; veszettül éhes voltam, hát nagynyugodtan besétáltam s mindenféle - igaz, hogy nyers - főzelékfélével pukkadásig töltöttem a bendőmet. Felfohászkoztam valamennyi istenhez s néztem-nézelődtem mindenfelé, hátha valamelyik szomszéd kertben viruló rózsalugast fedezhetnék föl. Már a magányosság is jó reménységgel biztatott, hogy hátha valahol elvonultan, megbújva a cserjésekben, megehetném az orvosságomat, s földre görnyedt négy lábú állatból ismét emberré egyenesedhetném, anélkül, hogy valaki meglátna.

Hát miközben az ábrándozásnak ezen a hullámán ringatózom, valamivel messzebb, árnyas völgyben lombos ligetet látok: százféle virágja s üde pázsitja közül ragyogó rózsák vörös színe

nevetett felém. Az én nem egészen állati eszemmel már-már azt gondoltam, hogy Venusnak s a Gráciáknak ligete ez, amelynek titokzatos homályából ennek a menyegzői virágnak királyi fénye felém ragyog. Most felfohászkodom a szívet vidító jószerencse istenéhez és sebes vágóban nekiiramodtam: szavamra úgy éreztem, hogy nem is számárrá, hanem szédítő iramú versenylóvá változtam át. De balszerencsém gyorsabb volt, mint pompás és rugalmas száguldásom: mert, ahogy odaértem arra a helyre, bizony nem találtam én ott égi harmat nektárjában fűösztött gyengéd, bájos rózsákat, amelyek áldott bokrokon s boldog tövisek közt teremnek, de még a völgyet sem találtam, csak egy folyóvíz sűrű fákkal szegett partja meredt elém. Hosszúkás levelű fák ezek, mint a babérfa, s illatos virág módjára nyulánk, halványpiros kelyhecskék teremnek rajtuk s ámbár alig van illatuk, a tanulatlan nép paraszti szóval babérrózsáknak nevezi őket. Annak az állatnak, amelyik eszik belőle, halálos mérge ez a virág.

Hogy ilyen csúful megjártam, már egészen el is ment a kedvem a szabadulástól, s épp azon voltam, hogy most már elszánom magam és eszem a mérges rózsákból. Tétován közelebb megyek, hogy szakítsak belőlük, hát egyszerre csak egy fiatalember – azt hiszem: a kertész, akinek minden zöltségét összevissza tapostam – észrevette a rengeteg kárt s hatalmas husággal kezében dühösen hozzám rohant, fülön fogott és olyan irtózatossan eldöngetett, hogy bizonyosan agyonvert volna, ha végre is meg nem sokallom a dolgot s ötletesen nem segítek magamon: fölvetem a faromat s hátulsó lábaim patáival összevissza rugdalom az atyafit. Mikor aztán alaposan helyben hagytam, úgy hogy elterült, rohanvást a közeli hegy lejtője felé menekültem. Hát egyszerre csak egy asszony – nyilván a felesége – amint a dombról meglátta, hogy ez ott fekszik vérbefagyva, zokogva-jajveszékelve nyomban odarohant hozzá, természetesen azért, hogy szánalmat keltsen maga iránt és e révén fenyegető veszedelmet zúdítson fejemre. És íme, a parasztok, akiket fölvert a jajveszékeltése, máris szólítják a kutyáikat és egyre-másra uszítják, hogy rohanjanak rám és veszett dühvel tépjenek darabokra. Mikor láttam, hogy rengeteg farka hatalmas növésű, medvék és oroslánok lefogására is elég erős kutya verődött össze s fenekedik rám, bizony igazán a halál torkában éreztem magam; helyzetem reménytelen volt. Ekkor úgy döntöttem, hogy mégsem menekülök. Megfordultam tehát és gyors ügetésben visszamentem a szállásunk istállójába. A falusiak nagy ügyel-bajjal elcsitították a kutyáikat, aztán lefogtak, vastag kötéllel vaskarikához kötözték, megint elkezdtek páholni s bizonyosan agyon is vertek volna, de a fájdalmas ütésektől összenyomkodott, a nyers zöldségtől felpuffadt és hasmenéstől gyötört hasam böffenve kifecskendezte sarát: némelyeknek arcába fröccsent az undorító lé, a többieknek orrát facsarta a döglletes bűz, s egyszeriben messze rebbentek meggyötört testemtől.

Kisvártatva, mikor már a nap nyugovóra hajlott, a rablók kivezettek az istállóból s mind a hármunkat, de különösen engem, rettentő súlyosan megterheltek. Már jó darab utat megtettünk, amikor én, elgyötört a hosszú úttól, a súlyos poggyász alatt görnyedezve, rokkantan a folytonos döngetéstől, sántán és támolyogva – mert a patáim is feltörtek – megálltam egy csöndesen kanyargó patak partján. Éppen kapóra jött ez a pompás alkalom: úgy gondoltam, hogy ügyesen térdre ereszkedem s belevetem magam a vízbe, azzal a megingathatatlan elhatározással, hogy akárhogy vernek is, föl nem kelek, meg nem indulok, s már akár agyonbunkóznak, akár karddal

leszúrnak, inkább meghalok. Az volt a titkos gondolatom, hogy hiszen én úgymint megnyomorodtam, dögvőzön vagyok s rászolgáltam, hogy betegségem miatt a szolgálatból elbocsássonak, a rablók pedig bizonyára türelmetlenkednek majd az idővesztés miatt, meg szeretnék is minél gyorsabban menekülni, hát majd leszedek hátamról a poggyászt, elosztják a két másik állat közt s engem, hogy annál kegyetlenebbül lakoljak, ott hagynak farkasok és keselyűk zsákmányául. De a kegyetlen sors felborította ezt a rettentő-ügyesen kiesztelt tervemet, mert a másik számár, mintha csak a gondolataimban olvasott volna, megelőzött: kimerültnék tettette magát s poggyászostul összeesett. Úgy feküdt ott, mintha megdőglött volna: verhették, noszogathatták, ide-oda rángathatták fülét, farkát, lábait, biz az meg se moccan. Addig-addig, hogy a rablók az utolsó reményről is lemondtak s meghányták-vetették maguk között a dolgot: hogy ne vesztessék hiába a menekülésre szánt időt ennek a rég döglött és szinte már megkövesedett számárnak az élesztgetésével, fölrakták a poggyászát rám s lovamra, aztán elővették a kardjukat, mind a négy lábát térdben elmetstették, az úttól kissé távolabbra vonszolták s egy meredek szikláról – a szerencsétlen még most is lihegett – az alant tátongó völgybe taszították. Amint most végiggondoltam póruljárt bajtársam sorsát, föltettem magamban, hogy abbahagyom az alattomos fondorkodást s hűséges, derék számárak leszek a gazdáimnak. Meg aztán meghallottam, amint mondogatták egymásnak, hogy nemsokára megállapodunk, s a hosszú utazás után pihenőre térünk az ő állandó tanyájukon. Átvágtunk még egy enyhén lejtős dombon s megérkeztünk arra a helyre. Itt minden poggyászt leszedtek rólunk és behordták. Én amint megszabadultam a terhemtől, fürdő gyanánt meghempergöztem a porban s fáradtságom így vertem el.

Az alkalom megkívánja, hogy leírjam ezt a helyet s a barlangot, amelyben a rablók tanyáznak. Ezzel egyrészt próbára teszem tehetségemet, másrészt nektek is módot adok határozottan megállapítani, hogy ész és értelem dolgában is számár voltam-e?

Lombos erdő sötétlett az égbenyúló zordon hegyen, amelynek szakadékos oldalában – ott, ahol meredek és megközelíthetetlen sziklák övezik – messzenyúló, horpadásos, széles és cserjékkel sűrűn benőtt völgyek futottak körben mintegy természetes védelmül. A hegytetőről haragos bugyborékolással bővizű forrás zuhogott alá, s amint a meredeken lerohant, ezüstös fodrokban gyöngyözött, majd több vékony ágra szakadozott, majd meggyülemlett víztömegével öntözte a völgyeket, s mint valami megduzzasztott tenger vagy megáradt folyó, mindent ellepett. A hegyszakadékok végében mered a barlangvár; körülötte jobbra-balra messzire nyúlnak a birkaakolnak használt karámok erős, keményfonatú sövényoldalai. A barlang bejárata előtt kőfal húzódik keskeny ösvény gyanánt. A fejemet rá: te is mindjárt megismerted volna, hogy rablóbarlang. Nem volt aztán ott semmi egyéb, mint egy nádfödeles, rozoga, apró házikó; ebben – amint később megtudtam – éjjelenként egy-egy rabló állt őrségen, már akire a sors esett.

Minekutána összegubbaszkodva sorra bebújtak s minket előbb kötéllel odapányváztak a bejárat elé, a töpörödött öreg anyókára – aki nyilván egymaga viselte gondját ennyi férfinak – durván ráripakodtak.

– Hát te piszok dög, te világ csúfja, te poklok utálata, hát te csak lopod itthon a napot, fittyet

hánysz nekünk s ilyen nagy és veszedelmes vállalkozás után, ha későn is, még ennünk sem adsz? Éjjel-nappal egyebet sem csinálsz, csak borral degeszre töltöd szomjúságtól égő hasad nagymohón!

Nyöszörgő, vékonyka hangon, reszketve védekezett az anyóka.

- Vitézbbnél vitézbb, hűséges ifjú gazdáim, hiszen készen vár benneteket rengeteg, finomra főzött ízes hús, egész halom kenyér, csordulásig borral telt serlegek - még alaposan ki is töröltem őket és itt a meleg víz, hogy szokásotok szerint kutyafuttában megfürödhessetek.

Ennek hallatára a rablók nyomban nekivetkőztek, a lobogó láng gőzébe felfrissültek, meleg vízzel lemosakodtak, olajjal megkenekedtek, s végül leheveredtek az ételektől roskadozó asztalok köré. Éppen csak hogy lefeküdtek, hát még nagyobb új csapat fiatalember állított be. Első pillantásra lerítt róluk, hogy rablók, mert ezek is arany- és ezüstpénzt, edényeket s aranszalakkal áttört selyemruhákat cipeltek haza zsákmány gyanánt. Ezek is épp olyan fürdővel frissítették magukat, majd letelepedtek cimboráik közé a pamlagokra, s aztán azok, akikre a sors esett, felszolgáltak. Összevissza esznek, isznak, rakásszámra hordják be a húst, halomszámra a kenyeret, seregestül a poharukat. Ordítózva mulatnak, bömbölve kornyikálnak, marakodva tréfálkoznak s félvad lapithák és kurjongató centaurok módjára más effélével szórakoznak. Ekkor egyikük, aki valamennyinél izmosabb volt, megszólalt.

- Nos, mi vitézül bevettük a hypatai Milo házát. Azonfelül, hogy hősiességünk árán dús kincseket zsákmányoltunk, teljes számban visszatértünk várunkba és az se kutya, hogy nyolc lábbal meggyarapodva jöttünk haza. Ti ellenben, akik Boeotia városaira támadatok, megapadt számban tértetek meg s még nagy-vitéz vezéreteket, Lamachust is elvesztettétek! Pedig igazán nem ér föl az ő életével az egész zsákmány, amit hazahoztatok. De ő legalább határtalan hősiességének az áldozata s e nagyszerű férfiú emlékét a híres királyokkal és hadvezérekkel együtt fogják ünnepelni. ti azonban, finom mákvirágok, fürdőkbe s vénasszonyok hálószobáiba surrantatok s apró-cseprő, szégyenletes tolvajlásaitok révén mindössze ezt a limlomot szereztétek.

Most megszólalt valaki a később érkezettek közül.

- Hát te még nem tudod, hogy nagyobb házakat sokkal könnyebb bevenni? Hiszen igaz, hogy az ilyen nagy házakban rengeteg a cselédség, mégsem törődik egyik sem a gazdája kincseivel. mindegyik csak a maga bőrét menti. Ellenben védelmezik apró vagyunkájukat, vagy esetleg ravaszul eldugott dús kincseiket s még az életük árán is helytállnak érte. Majd elmondom, hogy esett a dolog, s ez szavaimnak hitelt fog szerezni.

...Amint a hétkapus Thebaeba érkeztünk, rögtön pontosan tájékozódunk a lakosok vagyoni helyzete felől, mert mesterségünkben ez az első és fő-feladat. Ennek során szereztünk tudomást egy Chryseros nevű uzsorásról, aki mérhetetlen vagyon ura volt, de félt a hivatalviseléstartól s a játékrendezés kötelezettségétől s ezért kifogyhatatlan furfanggal rejtegette dús gazdagságát. Hát

egy szál magában meghúzódott kicsiny, de meglehetősen biztonságos házacskájában s rongyokban és pizokban kuksolt pénzes zsákjain. Nos, úgy döntöttünk, hogy először is ezt látogatjuk meg, hogy egy szál ellenféllel vívott csekély kis harc árán könnyű szerrel, minden különösebb fáradság nélkül megkaparintsuk egész vagyónát. Az éj beálltával azonnal ott termettünk kapuja előtt, de úgy gondoltuk, hogy nem lesz tanácsos kiemelni, felfeszíteni vagy betörni az ajtószárnyakat, nehogy a recsegés, vesztünkre, az egész szomszédságot felverje álmából.

Nos hát ekkor a mi nagyszerű vezérünk, Lamachus, roppant erejében bizakodva, óvatosan bedugta kezét a tágas kulcslyukon s megpróbálta leszakítani a zárat. De bizony, Chryseros, a világnak ez a leggyalázatosabb kétlábú állatja, ébren volt ám és mindent apróra megfigyelt; halk léptekkel, nesztelen-némán, vigyázatosan lassacskán odalopózkodott és vezérünk kezét rettentő csapással hatalmas szöggel odaszögezte az ajtódeszkához, aztán e szörnyű kalodába verten otthagyta, fölmaszott a viskó tetejére s onnan harsány hangon elkezdett ordítani, hívta a szomszédokat, nevéen szólítgatva s a közös veszedelemmel ijesztgetve mindegyiket és egyre azt a rémhírt kürtölte, hogy hirtelen tűzvész lángbaborította házát. A fenyegető veszedelem közelsége mindenkit megrémített és izgatottan rohantak megsegíteni őt.

Ekkor mi, ebben a kétségbeejtő veszélyben – mert vagy nyakon csípnék, vagy cserben kell hagyni a cimboránkat – az ő kívánságára a körülményekhez mért hathatós megoldást találtuk: vezérünk karját a vállcsuklóban, az ízület közepén, jól irányzott vágással tőből lemetszettük, a kart ott hagytuk, rongyokkal vastagon bekötöttük sebet, hogy a vércseppek esetleg nyomunkra ne vezessenek, magát Lamachust pedig sebbel-lobbal magunkkal vittük. És míg bajtársi kötelességünket izgatottan végezzük, már szorongat a feldühödt tömeg, a fenyegető veszély ijedelmében már rémült menekülésre serkenünk, de a nagyerejű, páratlanul hősiességű, nagyszerű vezér nem bírja gyors iramunkat, nem is maradhat el bátorságosan, hát unszóval, szüntelen panaszos könyörgéssel biztat-kérlel Mars hatalmára, eskünk szentségére, hogy mentsük meg őt, derék bajtársunkat a kínzástól, a rabságtól. Mire való vitéz rablónak az élet, ha nincs már karja, hisz csak ezzel tud rabolni, gyilkolni? Ő bizony túlon túl megnyugszik abban, ha saját kívánsága szerint bajtársi kéz oltja ki életét. Minthogy azonban egyikünket sem tudta semmi kérleléssel rávenni, hogy magára vállalja bajtársa meggyilkolását, megmaradt kezével megragadta kardját, hosszasan csókolgatta s aztán vad-erős lendülettel szíve közepébe döfte. Megilletődöttünk hősiességű vezérünk elszántságán, holttestét gondosan vászonlepedőbe göngyöltük s a tenger titkos mélyére süllyesztettük. És most ott nyugszik a mi Lamachusunk a végtelen hullám-sírban.

Lamachus, lám hősiességéhez méltó módon végezte életét. Alcimus azonban, bármily ügyes volt is a vállalkozásaiban, nem tudta elnyerni a Sorsnak ezt a zordon kegyességét.

Egyszer éjnek idején betört egy vénasszony házikójába, fölment az emeleti hálószobába, de ahelyett, hogy torkonragadta s azonmód megfojtotta volna a banyát, jobbnak látta előbb minden holmit sorjában kihajigálni nekünk a széles ablakon, hogy zsákmányul elhordjuk. Mikor már minden holmit buzgón kijuttatott, az alvó nénike ágyának sem akart kegyelmezni: lelökte hát az

öreget az ágyról s éppen azon volt, hogy a lerántott ágytakaró pokrócot is, természetesen az előbbi módon, lehajítsa, mikor az elvetemedett néember a lábaihoz borult és így rimánkodott.

- Könyörgök, fiacskám, mit ajándékozod egy nyomorult öregasszony szegényes ringy-rongy limlomját a gazdag szomszédoknak, akiknek udvarára nyílik az ablakom?

Alcimust ez a ravasz beszéd lépre csalta; elhitte a banya hazugságát és mert tartott tőle, hogy a már lehajigált és még ezután lehajigálandó holmik nem cimborái kezébe, hanem idegen udvarba hullanak - már szinte biztos volt benne, hogy baklövést követett el - fölkapaszkodott az ablakra, hogy mindent alaposan kikémleljen, különösen pedig, hogy tájékozódjék a szomszéd háznak az öregasszony-émlítette gazdagsága felől. Miközben hát buzgón, de eléggé vigyázatlanul ebben fáradozott, s ingatagon ott fenn lógott és egészen belemerült a nézelődésbe, ez a gonosz vén csont némileg erőtlen, de hirtelen és meglepő lökéssel a mélységbe taszította. Alcimus a nagy magasságból egy ott heverő hatalmas kődarabra zuhant, betörte és szétroncsolta oldalbordáit, patakokban hányta magából a vért s miután még megmondta, hogy esett a dolog, rövid kínlődás után itt hagyta az árnyékvilágot. Őt is az előbbi módon helyeztük sírba, s Lamachusnak adtuk derék kísérettel.

Immár a kettős veszteség súlyos megpróbáltatásában búcsút mondtunk thebaei vállalkozásainknak és átvonultunk a szomszédos Plataeae városába. Itt az a nagyszerű hír fogadott, hogy bizonyos Demochares gladiatori játékokat rendezni szándékozik. Mint afféle főnemesi származású, vagyonban dúskálkozó és páratlanul bőkezű férfiú, gazdagságához illendő pazar fénnel óhajtott megrendezni a népnek a játékokat. Van-e olyan szellem, van-e olyan ékesszólás, amely a százféle előkészületet tövéről-hegyére, kellő szavakkal tudná részletezni? Voltak híres-vívó gladiátorok, bevált fürge állatviadorok, voltak halálra szánt gonosztevők, hogy testüket adják kövér lakomául a vadállatoknak, voltak gerendákból ácsolt gépezetek, deszkákból összerótt toronymagas mozgatható színpalak, rajtuk megannyi festmény virul. a várva-várt viadal pazar színpada. Hát még a rengeteg, furcsa vadállat! Még külföldről is különös buzgalommal szállíttatta a halálraítélt bűnösöknek ezeket a nemes hóhérait. A ragyogó látványosságnak pedig - igaz, hogy tengernyi pénzt vert bele - fő-fő vonzóerejeként rengeteg rettentő medvét összevásárolt. Voltak olyanok, amelyeket a maga vadászatain fogott, voltak, amelyeket drága pénzen vásárolt, és olyanok is, amelyeket barátai különféle alkalmakkor - egyik a másikat lefőzve - adtak ajándékba néki. valamennyit sok költséggel és gondnal dédelgette, táplálta.

De az irigység gonosz szemverését a gyönyörű látványosságnak ez a ragyogó, pompás előkészülete sem kerülhette el. Mert a medvék, a hosszas rabságtól elgyötörve, a nyári hőségtől elkínnozva, a renyhe rostokolástól bágyadozva, amint hirtelen kórság ütött ki köztük, sorra elpusztultak majdnem egy szálig. Az utcákon itt is, ott is szemébe ötlöttek az embernek a döglődő állati testek heverő roncsai. A nyomorult csöcselék, amelyet sanyarú szegénysége arra kényszerít, hogy üres gyomrának piszkos töltelékéül válogatás nélkül kotorja össze a falatokat s az ingyen zabálnivalót, megrohanta a pecsenyét, ami ott hevert szerteszét.

És ekkor ebből az eseményből én és cimborám, Balbulus, efféle ötletes tervet kovácsoltunk: az

egyik medvét, amely jóval súlyosabb volt a többinél, hazavittük a szállásunkra, mintha megsütni vinnénk ebédre. Miután pedig a húsát gondosan kifejtettük a bőréből – úgy, hogy minden mancsát vigyázva épségben tartottuk, még az állat fejbőrét is egészen a nyaka tájáig felvágatlanul hagytuk – aztán nyers bőrét véges-végig nagybuzgón vékonyra cserzettük s finom hamuval behintve kítettük a napra száradni. S míg az égi láng gőzében száradozott, mink azalatt derekasan töltekeztünk húsával. Ezután a ránk váró harc kötelelességeit úgy osztottuk el, hogy bandánk egyik tagja – nem épp aki testi, hanem aki lelki erőben különb a többinél – még hozzá önkéntes vállalkozás rendjén belebújik a medvebőrbe, aztán medve gyanánt bejuttatjuk Demochares házába s ő majd az éjjeli nyugalom egyik alkalmas pillanatában kinyitja a kaput, mi pedig könnyű szerrel besétálhatunk. Az újfajta kaland vitéz bandánk nem egy tagját izgatta a feladat vállalására, de valamennyiünk mellőzésével Thrasyleonra esett a banda választása s így ő vette magára a kétes sikerű alakoskodás kockázatát. Egy-kettőre bele is bűjt, vidám arccal, a hajlékony-puha, immár könnyen viselhető medvebőrbe. Most a medvebőr fejét finom varrással kikerekítjük és a varrás vékony vonalát sűrűn rásimított szőrrel álcázzuk; aztán a toroka táján, az állat kivágott nyaka helyén belegyömöszöljük Thrasyleon fejét, az orra meg a szeme körül kis lyukakat vágunk a levegőnek, világosságnak s miután így hős cimboránkat tökéletes vadállattá varázsoltuk, az olcsó pénzen vásárolt ketrecbe hajtottuk; szapora léptekkel, ruganyos fürgén surrant bele.

Hogy ekként megtettük az előkészületeket, furfangos tervünk részleteihez láttunk. Megtudtuk, hogy valami Nicanor nevű, trák származású ember meghitt-bizalmas barátságot tart Democharesszel; levelet hamisítottunk, amelyben a jó barát a játékok fényének emelésére felajánlja első vadászsákmányát. Öreg este volt már, amikor a sötétség leple alatt Thrasyleon ketrecét a hamis levéllel együtt Democharesnek átadtuk. Ő megcsodálta a hatalmas vadállatot és kebelbarátjának kapóra jött ajándéka fölötti örömeiben, már amilyen bőkezű ember volt, azonnal leolvastatott a markunkba pénztárából tíz aranyat azért, mert ezt az örömet hoztuk neki. Ekkor, már amint az újság ingere rendszeren odahajtja a kíváncsi embereket a meglepő látnivalókhöz, csapatostul csődültek az emberek a vadállat bámulására, de a kíváncsi báméskodókat a mi Thrasyleonunk egy-egy fenyegető nekirohanással nagy ravaszul folytonosan megriasztotta. Demochares, akiről most egyre-másra felhangzott a polgárok ünneplő dicsérete: milyen szerencsés, milyen boldog, hogy annyi állatjának pusztulása után ez új szaporulattal, akárhogy is, de kifogott a sorson, nyomban parancsot ad, hogy nagy vigyázatosan szállítsák ki a vadállatot a tanyára. De én közbevágtam.

– Uram, nehogy ezt a nap tüzétől s a hosszú úttól fáradt medvét sok egyéb s – amint hallom – nem egészen egészséges állataid közé vitesd. Nem volna jobb kiszemelni neki házában egy tágas, szellős, hűvös helyet, talán valami vízmedence mellett? Nem tudod, hogy az effajta vadállat pázsitos erdőkben, harmatos barlangokban és friss források mellett szeret tanyázni?

Ettől a figyelmeztetéstől meghökkent Demochares, végigszámlálta magában elpusztult állatait s minden akadékoskodás nélkül elfogadta véleményemet, utána pedig szívesen beleegyezett, hogy legjobb belátásunk szerint állítsuk fel a ketrecet.

Megint megszólaltam:

- Mi magunk is szívesen itt virrasztunk éjszakára a ketrec előtt, hogy a kínos forróságtól s az ide-oda rázástól bágyadt állatnak minél pontosabban adjuk kellő táplálékát s megszokott italát.

- Nincs szükségem fáradozásokra - felelte -, mert a hosszú gyakorlat révén már majdnem az egész cselédségem ért a medvék etetéséhez.

Ezután elbúcsúzkodunk és távozunk. Amint kijutottunk a városkapun, távol az úttól síremléket pillantottunk meg, magányos, rejtett helyen. Itt a korhadozó s félig már födetlen öreg koporsókat, amelyekben porrá omlott halottak hamvahodtak, jövőendő zsákmányunk elraktározására sorra mind felnyitottuk. Aztán mesterségünk szabályaihoz híven megvártuk a holdvilágtalan éjszakát, amelyben a leszálló álom első támadása legerősebben éri és bágyasztja el az emberek érzékeit, és kardokkal felfegyverzett csapatunkat mintegy a fosztogatás fedezetéül éppen Demochares kapuja előtt állítottuk fel. Nemkülönben Thrasyleon is hajszálpontosan megválasztotta az éjszakának rablásra alkalmas időpontját, kisompolygott ketrecéből, a mellette mélyen alvó örök menten egy szálíg lekasabolta kardjával, azután leszúrta még a kapust is, kinyitotta a zárat és kitárta a kapu szárnyait. Mi sebbel-lobbal benyomultunk, s mikor már mélyen bent voltunk a házban, megmutatta azt a kamrát, amelyben az este tulajdon szeme láttára rengeteg ezüstöt raktároztak el. Vállvetett erőfeszítéssel egy-kettőre feltörtük a kamrát s én kiadtam a parancsot, hogy minden cimbora annyi aranyat vagy ezüstöt vigyen magával, amennyit csak bír és a derék halottaknak ama bizonyos sírboltjában nagyhamar rejtse el, aztán hanyatthomlok rohanjon vissza s újból rakodjék meg. Én magam, mindnyájunk érdekében, majd itt maradok egyedül a ház kapujában, míg vissza nem jönnek s tövéről-hegyére kikémelek mindent. A ház belsejében ide-odaszaladgáló félelmetes medve - így gondoltuk - elegendő lesz arra, hogy megriassza a netalán felébredő szolganépséget. Mert akármilyen bátor és rettenthetetlen is valaki, hogyne menekülne ész nélkül - különösen éjjel - ha meglát ilyen szörnyű nagy vadállatot, hogyne bújna meg ijedt remegéssel kamrája jól bezárt rejtekén?

Ámbár józan megfontolással mindent elrendeztünk gondosan, mégis rajtavesztettünk. Miközben tudniillik izgatottan várakoztam cimboráim visszatérésére, valamelyik szolgalegény - bizonyára a zajra vagy talán isteni sugallatra - felriadt. Óvatosan elősompolygott s mikor meglátta a házban ide-oda sétálgató vadállatot, halottas némaságot erőltetve magára visszalopakodott és a házbelieket rögtön értesítette, mit látott. Egy pillanat alatt megtelt a ház minden zuga rabszolgák nyüzsgő sokadalmával. Fáklyáktól, lámpáktól, viasz- és faggyúgyertyáktól s egyéb mindenféle világítóeszköztől oszladozik az éji homály. És e tekintélyes csapatnak egy embere sem jött fegyvertelenül: némelyek fütykösökkel, mások lándzsákkal, a többiek kivont karddal kezükben állták el a kijáratokat. Ezenfelül affajta jólidomított, borzas vadászkutyáikat is ráuszították a vadállatra.

Ekkor én az egyre jobban tomboló zürzavarban hanyatthomlok kirohanok a házból, de a kapunál meglapulva bámulom Thrasyleon hősie küzdelmét a kutyákkal. Mert ámbár életének utolsó pillanataihoz közeledett, méltó maradt magához és hozzánk, nem tagadta meg régi hősiességét s

még a halál tátongó torkában is viaskodott. Nagy lelkierővel játszotta önként vállalt szerepét: majd megszaladt, majd szembefordult s végre is mindenféle ügyes mozdulatok árán kiszökött a házból. De bár kijutott a szabadba s futásnak is eredt, életét nem tudta megmenteni. Mert bizony a szomszéd kis utcából minden kutya – pedig jó sok volt és jó dühös fajták! – odacsődült és csatlakozott a vadászkutyákhoz, amelyek épp ebben a pillanatban rohantak ki a házból, szorosan a medve nyomában.

Borzalmas és gyászos látványnak lettem tanúja: Thrasyleon pajtásunkat bekerítette és megrohanta a dühös kutyafalka és számtalan harapással halálra marcangolta. Nem bírtam iszonyú fájdalommal, hát belevegyültem az összecődült néptömegbe és – mert azt hittem, hogy ez az egyetlen módja titkon megsegítenem derék cimborámat – megpróbáltam lehűteni a főuszítókat.

– Ó, mekkora halálos véték – ordítottam –, hogy ezt a hatalmas és igazán értékes vadállatot elpusztítjuk!

De furfangos beszédem nem segíthetett már a boldogtalan ifjún: egyszerre csak egy hórihorgas, markos legény rohant ki a házból és lándzsáját villámgyorsan belevágta a medve mellébe. Utána egy másik, és íme, hogy rettegésük fölengedett, nyakrafőre s most már közvetlen közelből kardjukat is valamennyien beledöfik. Csakhogy Thrasyleon, bandánk dicső ékessége, inkább kiadta örök életre érdemes lelkét, mintsem hogy kijött volna sodrából és sem kiabálással, sem jajgatással nem szegte meg hűségesküjét, hanem még akkor is, amikor már belécsattantak a marcangoló fogak, amikor már véresre szabdalták a kardok, dacos bögőssel, vadállati bömböléssel férfias-elszántan viselte kétségbeesett végzetét: így mocsoktalan dicsőségben adta oda balsorsának az életét. De még így is annyira remegett, annyira reszketett tőle ez a riadt csöcselék, hogy egész hajnalig, sőt azontúl késő délig senki emberfia nem merészelt még egy ujjal sem hozzányúlni a leterített vadállathoz, míg végre egy, kicsit magabízóbb mészáros, húzódozva és félénken fel nem hasította a vadállat hasát s le nem leplezte a medvében rejtőzködő nagyszerű rablót.

Így hát Thrasyleont is elvesztettük, de az ő dicsősége nem vészett el. Mi tehát hirtelenében összecsomagoltuk zsákmányunkat, amelyet a holtak hűségesen megőriztek és gyors iramban kitararodtunk Plataeae határából. Újra meg újra csak azt forgattuk elménkben, hogy igazán nincs már tisztesség a földön, mert az emberi aljasság iránti utálatában elköltözött a holtak szellemeihez, az alvilágba, így halálra fáradtan a súlyos teher alatt s a kegyetlen úton, három cimboránk élete árán hoztuk haza ezt a zsákmányt, amelyet itt láttok.

Az elbeszélés végeztével a rablók aranyserlegből színborral áldoztak elesett cimboráik emlékének, aztán Mars isten tiszteletére néhány dalt énekeltek s rövid időre lepihentek. Nekünk az anyóka csak úgy taláломra annyi rengeteg friss árpát öntött oda, hogy a lovam, mikor látta, hogy ilyen halommal kap, méghozzá egymaga, azt hitte, ünnepi lakomát lakmározik végig. Tudniillik én különben is csak darává törtem, hosszú lére főzve szerettem az árpát s ezért a szögletbe

sandítottam, ahol halomba hanyva hevert a rengeteg kenyérmaradék; hát itt aztán derekasan megdolgoztattam a hosszú koplalásban kiéhezett torkomat, amelyet bizonyára már a pókháló is belepett. Hát egyszerre csak éjnek éjszakáján fölserkennek ám a rablók és szedelőzködnek; mindegyik másfajta fölszereléssel: egyik részük karddal fegyverkezik, a többiek kísértetké alcázzák magukat s rohanvást elsietnek. Én azonban állhatatosan és hősiezen csak ettem-ettem s azzal sem törődtem, hogy már-már elnyom az álom. És ámbár annakelőtte, Lucius koromban, egy-két darab kenyérrel jóllaktam s fölkeltem az asztaltól, most egyre csak tömködtem feneketlen gyomromat s már a harmadik kosárravalót is majdnem felzabáltam. Ebbe a munkába révülten talált a fényes virradat. Végre számár létemre is elszégyelltem magam, nagy-nehezen eldöcögtem a közeli patakhoz és csillapítottam szomjúságomat. Nemsokára a rablók is megjöttek, rendkívül nyugtalanul és izgatottan, de nem hoztak semmiféle zsákmányt avagy csak egy hitványka rongy limlomot. Annyi karddal, ekkora csapattal, egész bandájuk minden erejével mindössze egy gyönyörű leányt hoztak, aki tépte a haját, a ruháját, s egyre csak sírdogált. Pompás öltözete után ítélve a környékbeli előkelőségek közül való volt. Szavamra, ez a lány kívánatos volt még egy magamfajta számárnak is. Bevezetik a barlangba és csillapító szóval enyhítgetik bánatát.

- Életed s erényed felől légy nyugodt. Légy türelemmel, míg megkapjuk érted a váltságdíjat, hiszen minket csak a szegénység kényszerűsége hajtott erre a zsványkodásra. A szüleid ugyan eléggé szűkmarkúak, de rengeteg vagyonukból hamarosan ki fogják fizetni a kellő váltságdíjat lányukért.

De hiába fecsegték össze-vissza, bizony nem enyhült a lány bánata. De hogy is enyhülhetett volna? Ölébe hajtotta fejét és zokogott csillapíthatatlanul. Behívták hát az anyókat s ráparancsoltak, hogy tőle telhető nyájas beszélgetéssel vigasztalgassa, maguk meg elindultak szokott zsvány portyájukra. De beszélhetett az anyóka, amit akart, a leány csak nem bírta abbahagyni a folytonos síránkozást: hangosan sikoltozott, szakadatlan jajveszékelés közben verte a mellét, úgyhogy még engem is megríkatott.

- Ó én boldogtalan - jajgatott - pompás otthonomból elraboltan, előkelő családomtól, hűséges szolgálóimtól, drága jó szüleimtől elhagyottan, gyalázatos rablás zsákmányaként vásárra vitt rabszolgává süllyedtem, rab gyanánt e sziklabörtönbe zártan, minden kényelemtől - amiben születtem s felnőttem - megfosztottan, életemért aggódón, gyilkos hóhérok hatalmában, ennyi elvetemült rabló és ilyen félelmetes zsványbanda kellős közepében - hát hogy is hagyhatnám abba zokogásomat, hát egyáltalán élni is hogy tudok?

Így jajveszékeltem, míg végre lelki fájdalmától, testi fáradságától s a csukló zokogástól egészen kimerültem s álomra hunyta bágyadt szemét. De alighogy egy kicsit szundikált, egyszerre csak álmából felriadt, mint az őrült, s újra még fájdalmasabban gyötrődött, kíméletlen kézzel verte mellét, ütötte gyönyörű arcát s mikor az anyóka új és kitörő fájdalmának okai felől kérdéseivel ostromolta, mélyen felsóhajtott s megszólalt:

- Íme, most már bizonyos, most már menthetetlenül végem van, most már lemondok a szabadulás reményéről. Most már igazán nincs más hátra, mint kötéllel vagy karddal véget vetnem

életemnek, vagy a mélységbe ugranom.

Felfortyant erre az anyóka és zordonra vált arccal faggatta: mit sír ilyen megátalkodottan, mit kezdi újra eszeveszett siránkozását, alig hogy álmából fölébredt.

- Bizonyosan azt forgatod fejedben – sipítozta –, hogy elüsd az én embereimet az érted járó dús váltságdíjtól! De ha tovább is így folytatod, lesz gondom rá, hogy a rablók a bőgésed tetejébe – amire úgysem adnák sokat – elevenen megégessenek!

Megszeppent a leány erre a fenyegetésre, kezet csókolt az anyókának és így beszélt.

- Bocsáss meg, nénikém és érző emberi szívvel enyhíts valamelyest kegyetlen sorsomon. Mert nem hinném, hogy úgy suhant volna el fölötted hosszú életed, hogy öregségedre gyökerestül kiszáradt volna szívedből minden szánalom. Hallgasd meg hát, ez a szerencsétlenség hogy s mint esett vélem. Unokabátyám, szép szál fiatalember, minden pajtása közt a legkülönb – alig három évvel idősebb nálam –, akit az egész város mint fiát zárt szívébe, gyermekkorunk óta velem nevelkedett, és fel is serdült; elválhatatlanul összeforrunk mint két jó cimbora: egy volt az otthonunk, lakószobánk s egy az ágyunk, egymást tiszta szívvel szerettük. Már régen férjemül szánták: meg is volt az eljegyzés, megvolt a házassági szerződés és szüleim beleegyezésével már férjem gyanánt szerepelt az okmányokon. Az esküvő napján rengeteg rokonság és atyafiság szertartásos kíséretében minden szentélyben és templomban sok-sok állatot áldozott. Valóságos babérerdő volt a házunk, fáklyák ragyogtak be, zengett benne a nászi dal. Most szegény jó anyám az ölébe fogott, pompás menyasszonyi díszbe öltöztetett, sűrű csókjaival záporozott és reménységemet, hogy gyermekeim lesznek, forró jókívánságaival fűtögette.

Egyszerre csak rablók rohantak be: dühödtt harci támadással törtek reánk és csapásra emelték meztelen, villogó kardjukat. De nem öltek meg senkit, nem raboltak el semmit, hanem tömött, zárt rendekben egyenest az én szobámat támadják meg. Senki a háznépünkből nem mert szembeszállni velük, senki még csak félénk kísérletet sem tett a védekezésre: így hurcoltak el engem anyám ölelő öléből, halálra-váltan remegtem-reszkettem riadt rettegésemben. Mint ahogy egykor Attis vagy Protesilaus lakodalma meghíusult, úgy zavarták meg, úgy szórták szét most az én menyegzőmet.

És most, íme, ebben a szörnyű álomban újra, sőt tetézve átélem a rám zuhant csapást. Mert azt álmodtam, hogy erőszakkal elhurcoltak otthonomból, szobámból, sőt ágyamból. Embernemjárta pusztaságokon át sikoltoztam boldogtalan férjem nevét, ő pedig azonmód, ahogy ölelő karjaiból elragadtak, kenőcsöktől illatosan, koszorúsan-virágosan futott-futott utánam – ahogy a rablók rohantak velem – s már-már utolért. És abban a pillanatban, amint emelt hangon elpanaszolja szépséges felesége elrablását és segítségre szólítja a népet, az egyik rabló a konok hajsza dühödtt izgalmában hatalmas követ kap fel a földről és szegény ifjú férjemet agyondobja vele. Izgatottan e szörnyű látomástól, rémséges álmomból reszketve fölriadtam.

Újra elsírta magát s az anyóka rásóhajtott.

- Vigasztalódjál, úrnőm, s hívóságos álmokképek ne riasszanak. Hisz úgyis tudjuk, hogy a nappali

alvásban látott álmok hazudnak, az éjjeli álomlátások pedig nem ritkán éppen ellentétes eseményeket jeleznek. Ha például álmodban sírsz, megvernek vagy esetleg meggyilkolnak, az azt jelenti, hogy pénz áll a házhoz és szerencse ér, míg ellenben, ha álmodban nevetsz és édes süteményekkel töltekezel vagy szerelmes gyönyörűségben ölelkezel, ez annyit jelent, hogy szívbeli szomorúság, testi bágyadtság és száz egyéb csapás gyötrelme ér. De én majd valami bájos történettel, afféle csacska mesével, mindjárt felvidítalak.

És hozzáfogott.

Volt egyszer egy város, volt abban egy király meg egy királyné. Volt nekik három világszép lányuk, de akármilyen csuda gyönyörű volt is a két nagyobbik, mindenek hiedelme szerint mégiscsak fölért hozzájuk az emberek ünneplő magasztalása, de a legkisebb leány tündöklő-ragyogó szépsége előtt a szegényes emberi szóvirágok halvány dadogásba bágyadtak. Hát országabéliek s kincses külföldiek, kiket e tüneményes csoda izgató szárnyalású híre odacsődített, lenyűgöző szépsége láttára néma bámulatba meredtek s mintha maga a megtestesült Venus istenasszony lett volna, vallásos hódolatban kezükkel imádó csókokat hintettek felé. És már a szomszéd országokat s határos tartományokat végig szárnyalta a szóbeszéd, hogy az istennő, kit a kék tenger mélysége szült s habzó hullámok harmata táplált, isteniségét egész világ szemébe tárja s a földön jár-keel emberként az emberek között, vagy hogy most nem a tenger, hanem bizonyára a föld - mennyei cseppek csirájából - második, de még szűzi virágzásban pompázó Venust fakasztott. Így nőtt mérhetetlenül napról napra a mendemonda, így szárnyalta végig az egyre tovább harapódzó szóbeszéd előbb a szomszéd szigeteket, aztán szinte az egész világ valamennyi országát. Hosszú utazás, végeérhetetlen tengerjárás árán rengeteg ember tódult e tündöklő világcsodához. Venust-látni nem hajókázott már senki emberfia Paphosba vagy Cnidosba s bizony még Cytherébe sem; elmaradoznak az áldozatok, roskadoznak a templomok, ritkulnak az isten lakomák, elnémulnak az ünnepségek; koszorúatlanok szobrai s árva oltárai hideg hamutól szennyesednek. Mindenki a lányhoz imádkozik s az ő emberi alakjában engeszteli imáival a nagyságos istennő szellemét; reggelenként, ha szűzies alakja megjelen, áldozati állatokkal és istenlakomákkal tőle könyörgik a láthatatlan Venus kegyelmét s utcaszerte ha térül-fordul, hullámozó tömeg hódol előtte virágzáporral és virágfüzérékkel.

Szörnyűségesen felkorbácsolja az igazi Venus indulatját, hogy ilyen eszeveszettül pazarolták e földi leány imadására mindazt a hódolatot, ami csak isteneket illet. Kirobban elkeseredése, megmegrázza fejét, hangos panaszra fakad és imígy évelődik.

- Hát ennyire vagyunk! Nekem, a világ ősanijának, nekem az elemek kűtfejének, nekem a földkerekség áldó Venusának, halandó leánnyal kell megosztoznom a felségemet illető imádaton! Égbe rejtett nevem, im, földi mocsokkal szennyeződik! Hiszen így csak fele hódolat jut istenségemnek, be kell érnem afféle ideig-óráig tartó, se hideg se meleg hódolattal, ha ez a halandó leány bitorolja szépségemet. Hát hiába ítélt különbnek ezért a ragyogó szépségemért a

két legnagyobb istennőnél is az a pásztorfiú, akinek igazmondásában a hatalmas Jupiternek is kedve telt? De majd megkeserüli még, akárki lánya is, hogy elbitorolja az engem illető hódolást. lesz rá gondom, hogy ezt a felháborító szépségét megátkozza még!

És menten hívja szárnyas, szeleburdi fiát, aki léhaságával megcsúfol minden szemérmertességet, fáklyával, nyíllal a kezében éjnek évadján idegen házakba surran, megbomlaszt minden házasetet, bünt-bűnnel megtorlatlanul tetéz. minden tette merő garázdaság. A gyereknek ezt a veleszületett pajkos léhaságát szaporán ösztökéli még szóval is; elviszi abba az országba, szemtől szembe megmutatja néki Psychét – mert e néven tisztelték a lányt – tövéről-hegyére elmeséli, kihívó szépségével hogyan ingerelte. Aztán ziháló, reszkető felháborodással beszélt.

– Hozzád fűző anyai szeretetemre, a nyílvezződ-vágta drága fájdalomakra, szerelmi lángod mézes mámorára kérlek, szolgáltatass anyádnak teljes elégtételt, végy kíméletlenül bosszút ezen a megátalkodott szépségen; mindenekelőtt azonban szívvel-lélekkel egyesegyedül azon munkálkodjál, hogy ezt a leányt eméssze fennen lobogó szerelem egy kivetett ember iránt, akit a sors becstelenségre, szegénységre, sőt nyomorékságra kárhoztatott, s olyan aljas szemét, hogy hozzá fogható nyomorult nem akad a kerek világon!

Elhallgatott, magához szorította fiát és eszeveszett csókjaival vadul záporozta. Ellépdél aztán a hullámos tenger közeli partjára, rózsaszínű talpaival a fodrozó habok gyöngyös tetejét tapossa s íme már le is ült messze kint a tenger tündökletes tükrén; elhatározása még meg sem fogant benne, máris mintegy parancsszóra előbukkan tengeri kísérete; itt vannak zengő dallal Nereus leányai, aztán a torzonborz kékszakállú Portunus, aztán Salacia, ölében nagy nyaláb hallal, meg a delfinen lovagló kicsi Palaemon; itt a tenger hátán csapatostul ide-oda cikázó Tritonok: az egyik bűgő kagylón halkán trombitál, a másik selyemernyővel tompítja a tűző nap tüzet, amaz tükröt emel arca elé, mások párosával húzzák úszó fogatát. Útjában Oceanushoz ez a sereg kíséerte Venust.

Ezenközben Psyche, bármily káprázatos-gyönyörű, szépségének semmi gyümölcsét sem élvezte. Megcsodálja ugyan mindenki, magasztalja mindenki, de még csak polgárember se kívánja meg, feleségül kérni senki se merészkedik. Megcsodálják isteni szépségét, de mindenki csak úgy mered rá, mint egy remekbe faragott szoborra. Két nénje, akinek hétköznapi csinoságát nem hirdette a népek ajka, királyi kérők karjaiban már rég boldog házasságot ért, csak Psyche ül otthon szűzen, pártában s lázadó testtel, sebhedt szívvel siratja árva egyedül-valóságát, s világhíres szépségét megátkozza. Végre is a leánya kegyetlen sorsán elkeseredett apa kérdéssel járult a miletosi isten százados jóshelyéhez, mert égi gyűlölséget gyanított s istenek haragjától rettegett; imákkal s áldozatokkal ettől a hatalmas istentől könyörög férjet-menyegzőt a pártában maradt szűznek. Apolló pedig – ámbár görög volt és ión – e regény szerzőjének a kedvéért latinnyelvű jóslatban ezt felelte:

Vidd fel az égretörő hegycsúcsra király a leánykát,

S gyászfátyolba borítsd, mint a halál jegyesét.

És ne reméld, hogy a férje halandó törzsbeli sarj lesz,

*Rettenetes szörny lesz, kétszínű bajkeverő.
Száll-száll a magas égen s tör vesztére világnak
Lángja s a fegyvere is mindeneket lebiró,
Fél maga Juppiter is, reszketnek az istenek ettől,
Borzad a sok folyam és Styx komor árnya velük.*

Amint az egykor oly boldog király a szentséges jós-nyilatkozatot észbevette, lankadt búsulással útnak ered hazafelé s feleségének kibogozgatja a végzetes jóslat rendelkezéseit. Bűnnek erednek, sírnak, keseregnek nap nap után, de immár kopogtat a rettenetes jóslat teljesülése. Bontakozik már a boldogtalan leány gyászos nászának pompája, a lobogó fáklya már fekete korom hamvába lohad, a fuvola menyegzői bűgása lydiai gyászdallá keseredik, a csengő lakodalmi ének komor zokogásba hull s a menyasszony fátylával könnyeit szárítgatja fel. Az egész ország részvétellel osztozott a mélyen sújtott királyi ház csüggeteg bánatában s rögtön az általános keserűséghez illő gyászt rendelnek országszerin.

De az isteni parancsoknak tartozó kényszerű engedelmisség követelte már a szegény kis Psychére ráért bűnhődést. Hát alighogy lezajlottak – mélységes gyászban – a halottas menyegzői ünnepek, odaözönlik az egész lakosság, kihozzák az élő tetemet, és a könnyes Psyche ott lépdel a maga menyegzői halottasmenetében. És amikor a szörnyű csapástól sújtott bánatos szülők vonakodnak elszánni magukat a kegyetlen cselekvésre, a leány maga biztatja őket ilyen beszéddel.

– Minek keserítitek örökös zokogással amúgyis keserves öregségteket? Minek őrlitek fel a lelketeket s még inkább az enyémet, egyre felcsukló jajgatásokkal? Hívságos könnyekkel tisztos arcotok minek mocskoljátok? Minek dörzsölitek tönkre szemeteket, szemem fényét? Ősz hajatokat minek tépitek? Te melleidet s te drága emlőidet minek vered? Íme, csodás szépségemért boldogtalan sorsom a ti fényes jutalmatok. Kaján féltékenység gyilkos ütése roppan rajtatok s immár késő megéreznetek. Mikor az egész világ isteneknek járó hódolattal ünnepelt, mikor egy értelemmel új Venusként magasztalt, akkor kellett volna bánatba hullnotok, sírnotok, engem halottként elgyászolnotok. Most érzem, most tudom, hogy épp a Venus név taszít a romlásba. Vigyetek hát és tegyetek ki azon a sziklacsúcson, amelyre sorsom szánt. Sietek ama boldog menyegző ünnepére, sietek látni nagyszerű férjemet. Hogy odázhatnám el, hogy is háríthatnám el az ő érkezését, aki született veszedelme a földkerekségnek?

Ennyit mondott a lány s némán, bátor léptekkel elvegyült a kíséző néptömegben. Fölvonulnak a meredek hegy kijelölt sziklahátára, annak is a legmagasabb csücskén leteszik a leányt s valamennyien elmennek; ott hagyják a menyegzői fáklyákat is – amelyek útját végiglobogták – eloltogatják könnyeikkel s bűnük horgadt fejjel haza cihelődnek. Szerencsétlen szülei a rettentő csapástól ernyedten megbújnak sötét palotájuk zárai mögött, s örökös gyászba temetkeznek. Psychét pedig, aki elfogult remegésben sírdogál a sziklacsúcson, a lágyan lengedező Zephyrus szelíd szellője vigyázatosan fölemeli – meglebegetteti ruhája csücskeit, megduzzasztja ráncait – enyhe fuvallattal átviszi lassan-lassan az irdatlan sziklameredek fölött, óvatosan lebocsátja s a mélyen alant viruló völgy pázsitos ölében lenyugtatja.

ÖTÖDIK KÖNYV

Kéjesen elnyújtózott Psyche a gyöngye füves hely harmatos gyepágyán s rettentő lelki izgalma csillapultán édes álomba szenderült. Hosszú alvás után frissen, derűs hangulatban ébred. Hatalmas szálfák erdeje tűnik szemébe, kristályvizű, tükrös forrásra bukkan az erdő kellős közepén, a kanyargó forrásvíz tőszomszédságában királyi palota áll, nem emberkéz, de isteni művészet alkotása. Ahogy az ember beteszi a lábát, mindjárt észbe kap, hogy ez csak valamelyik isten pazar kéjlaka lehet. Mert a citrusfával s elefántcsonttal mesterien öblözött mennyezetet aranyoszlopok hordják; minden fal telidestele ezüstveretű vadbarmokkal s egyéb ilyen vadállatokkal, amelyek mindenkinek, mihelyt belép, azonnal szemébe ötlenek. Valóban csoda egy ember, sőt félisten, vagy bizonyára isten, aki nagyszerű művészi ízléssel ennyi ezüstöt vadállattá faragott. Bizony még maga a padló is apró darab drágakövekből kirakott képekkel tarkállik. Ó százszorosan, ezerszeresen, végtelenül boldogok, akik kincses drágaköveken taposnak! Aztán a messze elnyúló, széles palotának egyéb részei is érőt érnek. Vert arany valamennyi fal, s úgy csillognak különös ragyogással, a szobák, az előcsarnok s még az ajtók is úgy tündöklenek, hogy a palotában akkor is nappal derülne, ha a nap fölmondaná a szolgálatot. Épp így minden egyéb pompa méltán illeszkedik a palota káprázatos csillogásába. Bizony igazán úgy tűnhetett föl, hogy a nagy Jupiternek épült ez az isteni palota, hogy benne halandókkal együtt lehessen.

Csábította Psychét ez a gyönyörűséges épület, közelebb merészkedett, lassankint nekibátorodott s belülkerült a küszöbön; csalogatta a csoda-látnivalók láza, bekukkantott mindenhova; a palota másik felében pedig csodásan megépített, rengeteg kincstől roskadozó raktárak tűntek szemébe. Együtt van ezekben a világ minden drágasága. Ez a rengeteg kincs már magában is elképesztette, de a legcsodálatosabb az volt, hogy ezt a világgraszoló kincstárt sem retesz, sem zár, sem őr nem vigyázta. Miközben hát elragadtatásában mindezt végigálmélkodta, láthatatlan lény hangja ütötte meg fülét.

– Asszonyom, miért meredsz úgy erre a rengeteg kincstre? Hisz ez mind a tiéd. Vonulj vissza inkább szobádba, frissítsd az ágyban elgyötört testedet s ha éppen kedved kerekedik, fürödj meg. Mi, akik hozzád szólunk, cselédeid vagyunk s készségesen fogunk kiszolgálni; ha testedet helyrehoztad, sebtiben fejedelmi lakomát tálalunk neked.

Boldogság áradt el Psychén erre az isteni gondoskodásra, megfogadta a láthatatlan lény intő szavát, előbb aludni tért, aztán meg is fürdött. Fáradt testét így frissítette föl. Erre menten szemébe ötlött egy félköríves emelvény ebédői fölszereléssel; mindjárt kitalálta, hogy neki terítettek itt lakomára az asztalnál s kéretlenül helyet foglalt. És menten – terülj asztalkám – borok nektárjai s százféle jófalat roskadozó fogásai kerülnek elébe, szinte varázsütésre. Mert senkit sem látott, csak a kiejtett szavakat hallotta; cselédsége hang és hang, semmi más. Fölséges lakmározása végén benn termett egy láthatatlan énekes, majd egy lantos, még a lantja is láthatatlan. Ekkor sokhangú dallamok érces zenéje szűrődött fülébe – kétségtelenül énekkar volt ez – bár embernek nyoma sem mutatkozott. Végre Psychét ennyi gyönyörűség után ágyba csalogatta a csábító alkonyest. Éjnek

éjszakáján finom hang üti meg fülét. Most, ebben a kongó magányosságban, ártatlanságáért reszket, szorong és összeborzong s az ismeretlentől jobban irtózik, mint akármilyen más bajtól. Egyszerre csak ott termett a titokzatos férj, bebújt az ágyba, feleségévé ölelte Psychét s még hajnalban nyakra-főre elillant. A láthatatlan szolgálók azon nyomban kezeügyében voltak az új asszonynak s ápolgatták letört szüziségét. Így ment minden jó darab ideig. És – mert ez a természet rendje – az újság ingere a mindennapos ismétlődés folyamán gyönyörűséggé ízesedett benne s a titokzatos hang fölcsendülése megédesítette magányos napjait.

Ezenközben gyászbaborult szüleit öregekké törte olthatatlan bánatuk, nénszei meg – hogy a dolognak híre ment messze földön – megtudták ám mindent. Nosza sebtiben fölszedelőzködtek és hirtelenében bánatosra szomorodott arccal szüleiket meglátogatni útnak indultak, hogy beszéljenek velük. Ez éjszakán a láthatatlan férj – mert épp csak hogy hangját hallhatta, testét tapinthatta – így szólt Psychéhez:

– Édes-édes Psychém, drága asszonykám, rettentő Sors átkos vihara tornyosul föléd; szöges gonddal óvlak. vigyázz! Nővéreid nem hiszik halálod hírért, nyomodban vannak s hamarosan ott lesznek azon a sziklacsúcson. Ha netán megüti füledet egy-két jajszavuk, rájuk se hederíts, de még csak feléjük se nézz, mert különben nekem nagy-nagy fájdalmat okozol, magad fejére pedig a legszörnyűbb romlást zúdítod.

Szentül megígérte férjének, hogy megfogadja szavát – de ahogy az elillant a tűnő éjszakával, szegényke napestig könnyes jajgatással emészti magát; únos-untalan kitör belőle, hogy most már menthetetlenül vége van, hisz vergődő foglya e ragyogó börtönnek, nincs módja egy teremtet lélekkel is szót váltani, tulajdon nővérei gyászára sem adhat enyhe balzsamot s őket még csak látnia sem szabad. Fürdő nem frissíti, étel nem éleszti, s utoljára is omló zokogásban hull párnáira. Egy pillanat s már mellé simul férje is – ezúttal a szokottnál korábban; magához öleli, hiába, egyre csak zokog. Ekkor így vonja feleletre:

– Psychém, hát így állod szavad? Tulajdon férjed is csak így bízhat benned, csak ennyit várhat el tőled? Reggeltől estig, estétől reggelig, még forró öleléseim közben is gyötrőd magad szüntelen. Hallgass hát szíved veszejtő hajlamára, tégy ahogy jólesik. Majd eszedbe jut még aggságos óvásom, ha az elkésett bűnbánat szívedbe mar.

Az meg rimánkodik, addig ijesztgeti férjét, hogy elemészti magát, míg ki nem kényszeríti beleegyezését, hogy láthassa nővéreit, földerítthesse gyászukat, szemtől-szembe szólhasson velük. Így hát engedett a fiatalasszony rimánkodásának s még azt is ráhagyta, hogy kedve szerint elhalmozza őket ékszerrel, arannyal – csak nyomatékosan és nagyszigorúan lelkére kötötte: soha-soha ne fogadja nővérei kárhóztos unszolását, ne puhatolózzék férje alakja után, mert különben átkozott kíváncsiskodása fenekestül rombadönti boldogsága nagyszerű templomát és soha többé nem élvezheti ölelkezésüket. Hálálkodott férjének és ujjongó szívvel mondta:

– Száz halált haljak inkább, mint hogy a te drága-drága szerelmedről lemondjak. Különb vagy Cupidónál, akármilyen vagy, szeretlek, mint az életemet, imádlak halálosan. De könyörgök, teljesítsd

még ezt a kérésemet is: hagyd meg szolgálodnak, Zephyrusnak, hogy nővéreimet is úgy ringassa ide szárnyain, mint engemet.

És csalogató csókokkal záporozta és simogató szókkal árasztotta és körül kulcsolta kapcsos öleléssel és így tornyozta hízelkedéseit.

- Édeském, férjecském, én drága lelkecském!

A zsongító szerelem varázsos ereje megtörte a férj ellenkezését: mindent szentül megígért. Hajnalhasadáskor aztán elillant felesége karjából.

Nővérei ezenközben kipuhatolták, melyik az a sziklás hely, ahol Psychét sorsára hagyták. Odaloholnak nagy sebbel-lobbal. Véresre sírják szemüket, mellüket verdesik s már a sziklafalak is visszhangozzák fel-felcsukló jajgatásukat. Aztán nevéen szólították elveszett testvérüket, míg végre borzalmas jajveszékelésük hangja élesen süvített le a völgybe; magafeledt izgalomban rohan ki Psyche a palotából s átkiált.

- Fölösleges kétségbeesett jajveszékeléssel halálra gyötrődnötök. Élek, ne gyászoljatok! Hagyjátok a halottas kesergést, töröljétek le végre könnyes arcotokról az örök zokogást, jertek: öleljétek, kit elsirattatok.

Most hívja Zephyrust s közli vele férje meghagyását. Egy pillanat, s máris szőfogadóan hozza őket finom szárnyán szelíd szellőinek. Mohó csókok közt boldogan ölelkeznek, s visszafojtott könnyeik most már a viszontlátás örömeiben újra szemükbe harmatoznak. És Psyche szól.

- De hát kerüljétek már beljebb palotámban, otthonomban, térjen meg kedvetek, derüljön föl lelketek bánata Psyche testvéretek társaságában.

Szól és máris mutogatta nekik az aranypalota mérhetetlen kincseit, megszólaltatta a tengernyi láthatatlan cselédséget, fejedelmi fürdővel és fölséges pazar lakomával királyilag vendégelte őket. Ahogy e minden ízében földöntúli pompa duzzadó bőségével beteltek, már az irigység is fészket vert bögyükben. Nos hát az egyik kíváncsiságában - elég időtlenül - firtatta végnélkül. Kié ez a csodálatos vagyon? Ki-mi az ura? Milyen ember? De Psyche a világért meg nem szegné férje parancsát, őrizi szíve titkát, hanem szorult helyzetében azt füllenti, hogy szemrevaló egy fiatalember, gyöngé göndör szakáll árnyékolja arcát, s hogy a mezőket és hegyeket járja vad után szüntelen. Ám nehogy hosszú lére eresztett fecsegése egy zökkenőjén kikottyantsa néma titkát, megrakja mind a kettőt rogyásig arannyal és drágaköves ékszerekkel, egy-kettőre előkeríti Zepfyrust és átadja őket neki visszaszállítani. Ez azonmód meg is történt. Felparázslott a két gonosz testvérben a keserű irigység tüze s hazamenet mindkettejükből csak úgy záporzott a nyelvelés. Hát nekifohászódik ám az egyik.

- Ó rettenetes, gonosz Vaksors, a te műved, hogy egy apa egy anya leányainak ilyen homlokegyenest ellenkező élet jusson osztályrészükkül! Hogy épp mink, a két elsőszülött, jöttment férjeink kényére vetett rabszolgák gyanánt hervadozzunk, mint a száműzöttek, otthontalanul, hazátlanul, messze szüleinktől, a legfiatalabb meg, ez a vakarcs, istent fogott férjül és mérhetetlen

vagyonhoz jutott, pedig azt sem tudja, mihez fogjon ekkora kincs-özönnel. Láttad úgy-e, testvér, mily rengeteg és mily gyönyörű ékszerek hevernek ott a palotájában, micsoda ragyogó ruhák, micsoda tündöklő drágakövek, az ember lépten-nyomon mennyi drágaságon tapos? Hozzá még ha a férje is olyan szépség, ahogy ő mondja, akkor nincs nála a kerek világon boldogabb asszony. Ha viszonyuk egyre szorosabbra fűződik, istenférje egyre jobban beléhabarodik, még belőle is istennőt farag. Bizisten, máris olyan, úgy tartja magát, úgy méltóságoskodik. Máris egyre fölfelé sandít az asszonyka, szinte árad belőle az isteniség, hangok a szolgálói és a szeleknek is parancsol. De ő szegény fejem, az én uram vénebb az apámnál, kopaszabb a töknél, incifincibb egy kis kölyöknél, s palotája minden ajtaját retesszel őrzí, zárral torlaszolja.

A másik így veszi fel a szót:

- Nekem meg köszvénytól púposá gémberedett férj ül a nyakamon, aki bizony csak nagy-néha elégíti ki szenvedélyemet. Egyre csak kifacsarodott, kőkeményre meredt izületeit dörzsölgetem, orrfacsaró kenőcsökkel, szennyes kötésekkel, bűdös borogatásokkal maratom tönkre puha, finom kezemet s már nem a figyelmes feleség hivatását töltöm be, hanem csak afféle agyonhajszolt orvos szerepére vagyok kárhóztatva. De úgy látszik, testvér, hogy te nagyon is egykedvűn, azaz inkább - én bizony kereken kimondom, ami a fejemben motoszkál - alázatos meghunyászkodással tűröd ezt; én biz egy pillanatra sem tudok beletörődni, hogy épp ez a gyalázatos csöppent bele ebbe a mesenagy szerencsébe. Jusson csak eszedbe, milyen leereszkedően, mennyire foghegyről beszélt velünk, mérhetetlenül dicsekvő pípeskedésével mennyire kimutatta a foga fehérét. Határtalan drágaságaiból még ezt a pár semmiséget is csak úgy ímmel-ámmal lökte ide, aztán egyszerre csak terhére lettünk, mire kiadta az utunkat, valósággal szélnek eresztett. Nem volnék asszony, nem érdemelném meg a levegőt, ha ki nem tudnám forgatni ebből a csodanagy szerencséből. S ha immár benned is kellőképpen fölkeserlett megaláztatásunk, főzzünk ki egyesült erővel valami lebírhatatlan hadicselt. Ezeket az ajándékokat se szüleinknek, se senkifianak meg ne mutassuk, mintha távoli sejtelmünk se volna, mily királyi jólétben él. Épp elég, hogy szemtől-szembe láttuk tulajdon magunk, amit látni is fájdalom volt, nemhogy még mi harsonázzuk szüleink s az egész nép fülébe mesés boldogsága hírért. Mert nem boldogok azok, akiknek gazdagságáról egy lélek se tud. Majd észbe kap még, hogy nénjei vagyunk, nem pedig cselédei. Most egyelőre igyekezzünk férjeinkhez, térjünk meg szerény, nemesen egyszerű otthonunkba s alapos gonddal meghányt-vetett haditervvvel térjünk vissza büszkeségét keményen megtiporni.

Fölcsap a két elvetemült az aljas tervre, eldugják az ajándék drágaságokat, fölborzolják hajukat, fölhasogatják arcukat - valóban, erre rá is szolgáltak - újra kezdik hazug sírásukat. Ezzel tüstént rémületbe ejtik szüleiket, durván fölvérezik a fájdalom sebeit, majd tajtékozó tombolásban otthonukba térnek s ártatlan nővérük ellen aljas cselen s mi több: testvérgyilkosságon törík a fejüket.

Ezenközben Psychét titokzatos férje meghitt éjjeli találkozásokon újra így inti-övja.

- Hát nem látod, fejed fölé mily szörnyű veszély tornyosul? A Sors még csak messziről támad, de ha idejekorán keményen sarkadra nem állsz, hamarosan itt terem, megrohan. Az a két becstelen

boszorkány minden erejével alattomosan vermet és néked és mindenekfölött szeretnének felbujtogatni, hogy arcom titkát kileld, pedig ezerszer megmondtam neked: sosem látsz többé, hogyha felfeded. Hát ha még egyszer ide talál jönni ez az istentől elrugaszkodott két kerítő – pedig jönnek, tudom, gonosz indulat fullánkjaival –, a világért szóba ne állj velük, vagy ha szíved jóságában, lelked finomságában ezt nem tudnád megállani, legalább ha felőlem faggatnak, meg se mukkanj. Mert immár nem szakad magva családunknak; kisleányos méhed immár magzatunkkal áldott: isteni gyermek, ha kettőnknek ezt a titkát megörzöd híven, ám földi halandó, hahogy kikürtölöd.

Boldogan szökkent virágba Psyche kedve erre a híradásra, ujjongó öröme derítette reménybeli isteni sarja, a várva várt csöppség fenségének édes izgalma fűtötte: az anyaság büszke öröme áradt reá. Napjai teljesedését, hónapok múlását szorongó szívvel lesi s a titokzatos teher újszerűségében ámul-bámul dús méhe csöppnyi magjának gazdag duzzadásán. De jött már a hajó könyörtelen iramban, rajta rohanvást jött a két sötétlelkű, szennyes, halálos mérget fűvő fúria. Ekkor tünde férje mégegyszer kioktatja Psychéjét.

– Fegyvert ragadott immár a boldogságodra irigy gyűlölködő testvérpár a nagy leszámolás elkeseredett harcára, már útban az ellenség támadásra készen, harsannak a harsonák, aljas nénjeid immár szívednek szegzik meztelen törjüket. Jaj, szörnyű romlás roppan ránk, édes-drága Psychém. Légy irgalommal jómagad s mindkettőnk iránt és aggságos magadfékezésével mentsd meg a fenyegető megsemmisülés borzalmaitól házadat, férjedet, jómagadat, a mi kicsikénket! Ne is ereszd szemed elé, meg se hallgasd azt a két elvetemedett nőszemélyt – mert nővéreidnek nem mondhatom, hisz gyilkos gyűlöletükben a testvéri szeretet törvényeit megtipták – ha majd fölmagasodnak azon a hegyormon s veszejtő szirénszavukkal visszhangot vernek a sziklák között.

Könnyes zokogás fuldokló hangján tördelte Psyche:

– Hűségemnek, titoktartásomnak, úgy-e nem egy bizonyosságát vehetted immár, most majd lelki erőmről is épp így bizonyosságot teszek. Add csak ki megint a parancsot Zephyrusunknak, hogy tegye kötelességét s engedd meg, hogy imáandó arcod titkáért cserében hadd lássam legalább két nővéremet. Illatos dús hajadért, puha-finom, gömbölyded leányos arcodért, izzó szerelmed emésztő tüzéért, kis gyermekünkért – akiben legalább rámdérülnek majd arcod vonásai. – lágylulj meg gyötrődő rimánkodásomon, alázatos esdeklésemem, add ízlelnem a testvéri ölelés édességét, harmatozd örömmel a te szerelmes Psychéd szívét. Soha-soha nem kíváncsiskodom arcod után, még éjszakáink feketesége miatt sem zúgolódom: hisz enyém vagy te, én ragyogásom!

Efféle beszéddel s édes ölekezéssel levette lábáról az urát; ez hajával szárítgatta fel könnyeit, megígérte segítségét s még hajnalhasadás előtt egy-kettőre elillant.

Az egy húron pendülő két testvér még csak be sem kukkantott szüleikhez: a hajóról lélekszakadva feliramodnak egyenesen a sziklacsúcsra, meg sem várják a ringató szellő érkezését, hanem vakon belerohannak a nyaktörő szakadékba. De Zephyrus észben vette ura parancsát s ímmel-ámmal ugyan, de fölfogta őket lengő fuvalma ölében s levitte a völgybe. Ezek meg azonmód sürgő

sietséggel a palotába bérontanak, megölelik áldozatukat, hazug szóval testvéri szeretetüket emlegetik, sugárzó arc mögé fátyolozzák titkon titkolt feneketlen aljasságukat s ekként hálózzák hűzelgéseikkel.

- Alighogy kinőttél a kislányságból, Psyche, máris áldott állapotban vagy! Gondolhatod, mekkora gyönyörűség nekünk is a te méhed teljessége, egész családunkra mekkora örömet sugározol. Ő be boldogok vagyunk, hogy részünk lesz e drága bimbó bontakozásának örömeiben! S ha olyan gyönyörű leszel, mint apja-anyja - ami szinte magától értetődik - valóságos Cupido lesz belőle.

Képmutató gyöngédségükkel így furakodnak be fokról fokra testvérük bizalmába. Alig hogy kiheverték karosszékeikben úti törődöttségüket, s pompásan megfrissültek a fürdő gőzölgő vizében, máris csodálatos göngyölt halak s más pazar fogások lakomájával vendégeli őket. Zenét rendel: lantok zendülnek, fuvolák búgnak, karének is csendül. Amint hallgatták - látni nem lehetett senkit - a bájos-édes dallamok hulláma ringatta lágyan lelküket. De a két gonosz asszony indulatát még a csodaszép zene édessége se hűtötte le, hanem alattomosan kieszelt cselvetésük irányába fordították a szót s nagy tapogatódzva rákezdtek a kérdezősködést, hogy milyen ember a férje, hová való, miféle szerzet? Ő biz ekkor végtelen ügyefogyottságában elfeledte múltkori meséjét s újabb füllentést eszelt ki: azt mondta, hogy férje a szomszéd országból való, nagybankár, java férfikorában van, de bizony imitt-amott már ősz szál is akad a hajában. Csak épp futtában beszélt erről, máris, mint a múltkor, megrakja őket fejedelmi ajándékokkal s a szellő fogatán visszaszállítja.

De míg a Zephyrus enyhe fuvalma szárnyán hazaérnek, hol az egyik, hol a másik, ilyesmiket fecseg:

- Testvér, hogy értsük ennek az ostobának elképesztő hazugságait? A múltkor még ifjú volt a férje, akinek arcát fakadó szakállpihék árnyékolják, most meg javakorabeli férfi, akinek fényes ősz szálak csillognak hajában. Micsoda ember az, hogy csekély idő múltán hirtelen öregség lepte meg? Testvérem, itt nem gondolhatunk másra: vagy össze-vissza hazudik ez az utálatos nőszemély, vagy maga sem tudja, milyen a férje. De akármelyikben is van az igazság, megérdemli, hogy a vagyonából minél előbb kiforgassuk. Mert ha nem ismeri férje arcát, akkor biztosan valamelyik isten vette feleségül, és szíve alatt bizony istent hordoz. Márpedig ha - isten ments - mégis istenfiú dicső anyja leszel, én menten felkötöm magam. Hát, egyelőre nézzünk be szüleinkhez s ravasz mesterkedéseinket beszélgetésünk fonalának irányába fonjuk tovább.

Ebben a mérges hangulatban szüleikkel csak úgy foghegyről váltanak szót s álmatlan éjszakai vergődés után reggel bolondul loholnak a sziklacsúcsra, ahonnan a rendes szellő-alkalmatosságon sebbel-lobbal lesiklanak, szemüket előbb dörzsölik, könnyezésre izgatják, s aztán efféle agyafűrt mesével toppannak be hűgukhoz.

- Könnyű neked, te nyugodtan ülsz itt, sejtelled sincs, mily rettentő veszély, mily borzalom leszel rád, kisebb gondod is nagyobb ennél, de mi, kik álmatlan gonddal virrasztunk sorsodon, kegyetlenül győtrődünk a rád leselkedő szörnyűségek miatt. Mert sikerült hitelesen megtudnunk s

- mint a rád váró keserűség és csapás osztályosai - kötelességünknek ismerjük fölvilágosítani téged, hogy az, aki éjente titkon ágyadba jár, rettenetes, végtelen gyűrűkben tekergődő, nyakán gyilkos méregtől vöröslő, feneketlen torkát tátogató kígyó. Jusson csak eszedbe most a Pythia jóslata, amely úgy szólt, hogy a végzet rettenetes vadállatot szánt neked férjedül. Nem egy paraszt s errefelé cserkésző vadász és sok-sok környékbeli lakos látta, mikor öreg este jóllakottan hazafelé vette útját s átúszott a közeli folyó hullámain. Egy értelemmel bizonykodnak ezek, hogy nem sokáig töm már hódolatosan csábító csemegéivel, hanem mihelyt méhed teljesen kiérlelte majd magzatát, egyszerre nyel le majd mind a kettőtöket: ritka finom falat! Rajtad immár a döntés sora: megfogadod-e szívesen életedért reszkető nénjeid szavát, akarsz-e megmenekülni a haláltól, s velünk élni veszélytelen nyugalomban, vagy inkább e szörnyeteg vadállat gyomrában eltemetkezni? Ha mégis kedvedre van e kéjlok szózatos magányossága, a titkos szeretkezés undorító, halálos gyönyöre, a mérges kígyó ölelései: jó, mi, jó testvéreid, megtettük, ami telhetett tőlünk.

Szegény kis könnyenhívő, gyengeszívű Psyche megtorpan e fekete borzalmak hallatára: megbomlik józan esze, férje óvó szavai, maga ígéretei gyökerestül kiszakadnak emlékezéséből; feneketlen pusztulásba zuhan, mikor remegőn, holthalványra sápadtan szinte suttogásra halkított hangon így válaszolt nékik:

- Bizony ti, édes jó testvéreim, illő szeretettel végeztétek kötelességeteket, másfelől nem hinném, hogy azok, akiktől mindezt hallottatok, hazudtak volna. Hisz sose láttam férjem arcát s még csak nem is sejtem, ki íja-fia, csak épp a hangját hallom, mikor éjjelenként tűröm e titokzatos és örökké sötétben bujkáló férj öleléseit: jól mondjátok, valami vadállat ez, megvan rá minden ok, hogy osszam véleményeteket. Hisz ezért rémítget oly borzalmasan, hogy fel ne merjem fedni s rettentő szerencsétlenséggel fenyeget, ha arca titkát kutatnám. Nos, ha testvéreteknek, aki oly veszélyben forog, nyújthatnátok bármi hathatós segítséget, segítsetek rögtön, mert ha most talán cserbenhagytok, semmivé omlik az a jó is, amit előbbi gondoskodástokkal műveltetek.

Miután így a két elvetemült asszony könnyű szerrel belopta magát testvére vak bizalmába, abbahagyja a bujkáló alattomos ravaszkodást s gonoszságaiban nyílt sisakkal veti magát a felzaklatott lelkű hiszékeny ifjú asszonyra. Megszólal hát az egyik:

- Szoros vérségünk sarkal, hogy megmentésedért bármi bajjal is szembeszálljunk s ezért sokat-sokat töprengtünk szabadulásod útjain-módjain. Hallgass ide, egyetlen módja ez: nagy titokban dugj az ágyadba fejed felől egy hegyes kést, de előbb fend borotvaélesre bårsonyos tenyereden, tölts meg egy csinos kis lámpát olajjal, gyűjtsd meg s mikor már fényes lánggal ragyog, borítsd rá fedőül valami bögre börtönét; az egész készülődést pedig titkon-titkold szöges gondddal. Mikor aztán ő kígyóvonaliban betekergődzik, az ágyban rendes helyére mászik, aztán elnyújtózkodik, elnyomja a félálom kábultsága s már süket alvásban szabályosan szuszog: akkor szökj ki az ágyból, mezítláb, nesztelen léptekkel lassacsokán lopakodj előre, vedd ki a lámpát vaksötét börtönéből s úgy igazítsd a fényét, hogy kényelmesen végrehajthasd nagyszerű tettetted, aztán emeld magasra marokra szorított gyilkos késedet és vakmerőn, rettentő süjtással csapd le a

szörnyű kígyó fejét. Mi is bizony megsegítünk: izgatottan várakozunk s mihelyt megölted és felszabadultál a rettegés alól, vállvetve hazahordunk innen minden kincset is, téged is, és hozzád illő halandóval kívánatos házasságban is egyesítünk.

Égedelmes beszédükkel így szítják lángra testvérük izgalmát, s vergődő lázában otthagyják, és mert a maguk bőrét is borzalmasan féltik az elkövetkező szörnyűségtől, egy-kettőre fölemelkednek a szárnyas szellő jól ismert fuvalmán a sziklacsúcsra, aztán hanyatthomlok lerobognak, hajójukra szállnak s azon nyomban elvitorláznak.

Amint Psyche magára maradt – azaz hogy mégsem egészen magára, mert ott tomboltak benne a vad-dühös fúriák – elkeseredetten háborog, mint a viharzó tenger és ámbár dacos lélekkel állja még elhatározását, mégis most, ahogy a gyilkosságra felkészül, megint tanácstalanul tétovázik és szerencsétlenségének roppant fájdalma hasogat belé. Egyszer sürgölődik, másszor hűz-halaszt; nekibátorodik, majd visszatorpan, fölsejlik benne a kétkedés, majd előnti az elkeseredés s végre annyira jut, hogy a gyűlöletes állati testben is szereti férjét. Mégis, alighogy este besötétedett, kapkodó sietséggel odakészít mindent, amire borzalmas tetteben szüksége lesz.

Leszállt az éj, megjött a férje s miután vitézül megvívta csókos csatáit, mélységes álomba ernyedt. Ebben a pillanatban a törékeny testű, lehellet-lelkű Psychébe kegyetlen sorsának gondolata erőt acéloz: előveszi a lámpát s férfira valló elszántsággal marokra szorítja a kését. De alig világította meg fölemelt lámpájával az ágyat, a titok földerült: a legszelídebb, legbájosabb vadállat, maga a szépséges Cupido szépségesen nyugszik ott! Még a lámpaláng is ragyogóbb lobogásba szökkent, amint ráesett s az istentelen kés pengéje csak úgy szórta az szikrát. Psyche bizony erre a fönséges látványra elveszti a fejét, inába száll a bátorsága, halvány hervadásba hull, reszket, megcsukló térdeire omlik, s legszívesebben önnön szívébe mártaná kését; és csakugyan megtette volna, ha ki nem csúszik s földre nem hull lázadó kezéből a szörnyű öngyilkosságtól visszaborzadó acél. Minél tovább csodálja a gyönyörű istenarcot, annál inkább magához tér, enyhül ernyedése, kedve virágosodik. Nézi-nézi a drága fejnek ambrosiával illatosított isteni hajzatát, hófehér nyakára, bíbor arcára köröskörül hullámosan lehulló, díszes koszorúval összefogott fürteit, amelyeknek cikázó sugárözönében meg-megtáncolt a lámpa lángja is. A röpke isten vállain harmatos szárnyai friss-üdén, csillogón fehérlenek s összezsukott szárnyahegyén a finom, gyenge pihék reszketve rezegnek, csintalanul fickándoznak, különben a bőre tükörsima, csoda-gyönyörű; büszke lehet reá Venus, hogy ilyen fiút szülhetett. Íjja, tegze, nyilai, e hatalmas isten boldogságos fegyverei, ottheverték az ágy előtt. Férje fegyvereit Psyche kíváncsian, szomjas izgalommal nézegeti, vizsgálja, bámulja, majd a tegezből egy nyílvezzőt kihúz, próbálgatja hegyét ujja hegyén: szúr-e; de még reszket a keze s egy vigyázatlan nyomással úgy megszúrja magát, hogy bőrén felharmatoznak rózsás vérenek parányi gyöngyei. Tudtán kívül – bár ő maga volt oka – így hullott Psyche Ámor mámorába. S most egyre lángolóbban tüzel szenvedélye a tűznyilas istenért, halálos vággyal hull reá, csattanó, csintalan csókokkal viharosan záporozza s reszket, hogy álma hirtelen véget ér. És míg e fölséges élvezet izgalmában viharzik izzó szíve, a lámpa, akár álnok árulásból, akár durva irigységből, akár, mert maga is simogatni, szinte csókolgatni szerette volna

ezt a csodálatos testet, lángja hegyéről egy forró olajcseppeket az isten jobb vállára sercentett. Ejj, elvetemedett, lázadó lámpa te, a szerelemnek ugyan hitványka szolgája vagy, hogy még a minden lángolások istenét is megégeted! Pedig biztosan valami szerelmes talált fel, hogy szüntelenül, még éjjel is gyönyörködhessek szerelmesében.

Égő sebére az isten hirtelen felriadt, s mikor nyilván megértette a becstelen szószegést, szóra sem méltatta elkeseredett asszonyát, hanem csókjaiból és öleléseiből hirtelen kiröppent, búcsúszó nélkül. Amint felröppent, jobblábát elkapta Psyche két kézzel, s fölfelé szálltában görcsösen belekapaszzkodott; szegényke, lebegő szárnyalásán el akarta kísélni a fellegek közé a végtelen messzeségbe, de ereje fogytán nagyhamar visszahullt.

Elterült a földön, de isteni szerelmese még nem hagyta el; leszállt egy nem messzi ciprus leghegyére és onnan így beszélt hozzá nagyborús izgalomban.

- Együgyű kis Psychém, Venus-anyám parancsban adta nekem, hogy egy kivetett, világcsúfja embert lobbantsak irántad szerelemre és lealázó házasságban hozzá kösselek, de én mást gondoltam és inkább magam lettem a szerelmesed. Mondhatom, meggondolatlanul cselekedtem, mikor világhíres íjász létemre nyilammal magamon ejtettem sebet és téged vettelek feleségül, nyilván azért, hogy aztán vadállatot gyaníts bennem és levágd a fejemet, érted égő két szemem hordozóját. Pedig ilyesmitől hányszor, de hányszor úgy óvtalak, szeretettel mennyit oktattalak. Hát két kitűnő sugalmazód szörnyű tanácsaért hamar meglakol! Most pedig elhagylak. ez lesz a te egyetlen bűnhődésed.

Elhallgatott, rebbent a szárnya és fölrepült.

Psyche meg ott feküdt a földön és nézte-nézte elröppenő férjét, amíg csak látszott belőle valami és kétségbeesett jajveszékélésével törte-gyötörte lelkét. De mikor a szárnyai hajóján tovasuhant férjét magába nyelte a végtelen messzeség, a merdek partról az alatta hullámzó folyóba vetette magát. De a szelíd folyó, nyilván az isten miatt, aki még a vizeket is szerelemre szokta gyullasztani, ijedtében sima hulláma hátán hamar kisodorta a bársonyos-füves partra.

Épp ott ült a folyó partján Pan, a mezők istene; Echót, a hegyi istennőt ölelgette és tanítgatta mindenféle halk hangok visszhangoztatására; kecskéi a part mentén szétszórtan legelésztek, ugrándoztak, kopasztották a folyó üstökét. A kecskelábú isten barátságosan odahívta az elárvult, szenvedő Psychét, s mert ismerte baját, balzsamos beszéddel így dédelgette.

- Te bájos gyermek, én ugyan csak afféle paraszt kecskepásztor vagyok, de hála hosszú öregségemnek, sok tapasztalatra tettem szert. Ha téveteg és néha-néha bizonytalan járásodból, tested halálos reszketéséből, örökös sóhajtozásodból és leginkább bánatos szemedből helyesen következtetek - biztosan ez az, amit a tanult emberek így neveznek: sugallat - akkor te valami nagy-nagy szerelemnek a betege vagy. Idehallgass tehát: nehogy még egyszer fejest ugorj, vagy másvalami erőszakos halállal elemészd magad! Hagyd abba a szomorkodást, vesd végét a bánkódásnak, ostromold inkább könnyörgéseiddal a nagyhatalmú Cupido istent - aki bizony lobbánékony, csintalan egy legény - s hódítsd vissza gyöngéd ragaszkodásoddal.

Elhallgatott a pásztoristen, de Psyche nem elegyedett beszédbe véle, hanem hódoló csókot intett a barátságos isten felé, s útnak indult. Mikor sűrű csetlés-botlás árán már jó darab utat hagyott maga mögött, ráhibázott valami gyalogösvényre s napnyugta tájt egy városba jutott, amelyben épp egyik nénjének férje volt a király. Alighogy Psyche megtudta ezt, beüzent nénjének, hogy itt van, mire azon nyomban hozzája kísérték. Amint meleg üdvözlés után kibontakoztak egymás ölelő karjaiból, nénje kérdezősködésére jövetelének így adta okát.

- Emlékszel még ugye, hogy ezt a tanácsot adtátok nekem: öljem meg éles késsel azt a vadállatot, amely magát férjül hazudta ágyamba, mielőtt még szegény kis életemet telhetetlen bendőjébe csusszantaná. S amint ugyancsak megbeszélésünk szerint lámpám fényében fürkészem arcát: ott látom édes álomba ernyedten – lenyügöző mennyei látomás! – Venus istenasszony tulajdon fiát, nem hazudok, Cupidót, személy szerint. Megdöbbenett a káprázatos tünemény, megsemmisítő gyönyörűség zuhatagja örvénylett belém, telhetetlen vágyamban tehetetlenül vergődtem, s ekkor – ő átkozott véletlen! – a lámpa forró olajcseppet sercentett a vállára. Fájdalma abban a pillanatban fölriasztotta, s amint ott látott lánggal, késsel a kezemben, rámriadt.

- Elvetemült merényleted büntetéséül rögtön takarodj a házamból, nem kell a szerelmed. Annak rendje és módja szerint majd a nővéredet (s itt a te nevedet említette) veszem feleségül. – És rögtön kiadta a parancsot Zephyrusnak, hogy a palotából röptessen el messzire.

Még jóformán abba sem hagyta Psyche, mikor amazt már örült szenvedély s aljas irigység láza korbácsolja: ravaszul becsapja férjét, azzal az ügyes hazugsággal, hogy szülei halálhírét vette, s azonnyomban hajóra száll. Hanyatthomlok rohan a sziklacsúcsra és felkiált:

- Cupido, fogadj magadhoz asszonyul, ki méltó reád, te meg Zephyrus, úrasszonyod vedd öledbe!

És bár ellenkező szél fújt, vakmerő reménykedésében türelmetlenül hatalmas ívben a mélységbe lendítette magát. De bizony még holtában sem juthatott el az áhított helyre, mert amint teste szikláról sziklára zuhant, összevissza tört, s végül, amint megérdemelte, teste ronccsá zúzódott s holtában a sok dögmadar és vadállat könnyű zsákmánya lett.

A másikat is hamar utolérte a büntető bosszúállás. Mert Psyche vándorútján ugyancsak betévedt abba a városba is, amelyben másik nővére királyi jó sorban élt. Ez is vakon elhitte húga ravasz meséjét, megirigyelte nővére bűnösen áhított nászát: felrohant a sziklacsúcsra, de ő is a halál torkába zuhant, mint a másik.

Miközben Psyche ország-világot bebarangolt, hogy mindenáron megtalálja Cupidót, azalatt ez lámpaolaj-égette sebével anyja hálószobájában nyögött-vergődött az ágyon. Most a hófehér sirály, amely szárnyaival szántja a tenger tükrét, nyakra-főre lebukkan az Oceanus mélységes mélyire. Épp ott fürdött-lubickolt Venus, hát elébe rebben s árulkodik: hogy a fia megégette ám magát; égő nehéz sebében ott hever mélabúsan; ki tudja, meggyógyul-e? Nyelvére vette a világ Venus egész pereputtyát, szidja-szapulja, rágalmak özönével: fiad a hegyek közt bűjt meg szeretőjével, te meg a tenger fenekén lubickolsz, s ez az oka, hogy a gyönyörűségek, kellemetességek, huncutkodások nyersségbe, durvaságba, gorombaságba fulladtak, hogy híruk-

hamvuk sincs lakodalmias menyegzőknek, benső barátságoknak, szülői szeretetnek, de van tengernyi szenny s fanyar undorban mocskos szeretkezések. Ilyesmikkel rikácsolta tele Venus fülét ez a szószátyár, kotnyeles madár, így tépázta fiának jó hírét. Nosza menten előnti a méreg Venust, s szenvedélyesen felkiált:

- Úgy, hát az én drágalátos fiam-uram szeretőt tart? Nocsak ki vele, egyetlen hű szolgám, hogy hívják azt a lányt, aki letépte ennek a gyereknek hamvas szűziességét? Tán a nimfák seregéből való, vagy a Hórák közül, vagy a múzsák karából, avagy tán Grácia-cselédeim egyike?

Megint csak rákezdte a madár, s így szaporázta a szót.

- Asszonyom, nem tudom biztosan; de azt hiszem. halálosan belehabarodott valami leányba; a neve - ha jól emlékszem reá - Psyche.

Szörnyű izgalomban csattant fel Venus:

- Csakugyan Psyche a szeretője, aki szépségét az enyémmhez mérte s nevemet bitorolta? Még utóbb holmi kerítőnek tart ez a kölyök, hisz az én révemén ismerhette meg azt a lányt!

Így sopánkodott, majd sebtiben felbukkant a tengerből, s egy-kettőre ott termett aranyos hálósobájában; amint látta, hogy a szóbeszéd igaz: fia sebesülten ott hever, már az ajtóban, ahogy a torkán kifért, ráríkkolt.

- Hát ez finom egy dolog, becsületére válik magunknak, tisztességednek egyaránt! Először is fittyet hánytál anyád, s mi több, úrnőd parancsának, mert nem gyötörted lealacsonyító szerelemre ezt a vetélytársamat, ezenfelül pedig éretlen bujálkodásban kölyök létedre feleségeddé ölelted, nyilván, hogy menyemül rámerőszakold ezt az utálatost. Adta széllel-bélelt szemérmetlen kurafija, még utóbb az szállt a fejedbe, hogy egyetlen gyerek vagy, s én már kivénültem abból, hogy fiam lehessen? Nos hát jól jegyezd meg: még egy fiam fog születni, sokkal különb nálad, vagy tán inkább örökbe fogadom valamelyik belső cselédemet - hogy még jobban megszegyenítselek -, s arra ruházom szárnyaidat, fáklyádat, íjadat, nyilaidat és minden fölszerelésemet. Mert apád javaiból ugyan fegyverzettedbe egy darab sem került, én meg nem efféle tékozlásra adtam azt, amit adtam. De már kölyökkorod óta gonoszcsont vagy, ragadósak az ujjaid, lépten-nyomon szemérmetlenül megnyilazod a meglett korú isteneket, s a tulajdon édesanyádat, engem, igen-igen, nap nap után pellengérré állítasz, egyre-másra belém nyilazol, te valóságos anyagyilkos; fittyet hánysz nekem, mint afféle magányos asszonynak, s még apád, a nagy-erős, vitéz harcos sem szent előtted. De hogy is volna, mikor féltékeny rémületesre egyre-másra kerítgeted ágyába a lányokat! No majd teszek róla, hogy szánjad-bánjad még ezt a szerelmeskedést, hogy csúnyán megkeserüld még ezt a lakodalmiasdit! Csakhogy most már csúfságomban mitévő legyek? Hová forduljak? Ezt az agyafűrt kölyköt ráncba hogy szedjem? Tán épp a Józansághoz, halálos ellenségemhez forduljak támogatásért, holott épp a fiam zabolátlanságával annyi borsot törtem az orra alá? Ej, még a hátam is borsószik összeszűrni a levelet ezzel a lompos-szurtos asszonyszeméllyel! Pedig kell a bosszú balzsama, akárki-fiától is elfogadom. És éppenséggel őt bérelem föl, senki mást, hogy ezt a kurafit kíméletlenül lepirongassa, tegzét szétszedje, nyilait

elvegye, íját szétbogozza, fáklyáját lelohassza, hathatós szerekkel zabolázza testét. Csak akkor tekintem teljesnek az elégtételt megbántásomért, ha lenyírja haját, amelyre nemrégén még tulajdon kezeim simogattak aranyragyogást, s ha lemetéli szárnyait, amelyeket ölemben nektárnedűvel locsolgattam!

Szólt és dühösen kirobogott, gyöngé szívében keserű indulattal. Melléje szegődött mindjárt Ceres és Juno, s ahogy magából kikelt arcára esett pillantásuk, megkérdezték: gyönyörű szeme ragyogását zordon komorsággal miért fátyolozza? Ő pedig így felelt:

- Jólesik, hogy ebben az izgatott lelkiállapotomban készséges hajlandósággal mellém álltatok. Hát kérlek, török-szakad, teremtsétek elé nekem Psychét, ezt a gyalázatos boszorkányt. Mert biztosan fületekbe jutott már a családomról szállongó szóbeszéd és az én vásott fiam csínyei.

Ezek jól tudták, mi történt, s azért így próbálták elcsitítani Venus haragos indulatját:

- Ugyan mi rossz fát tett a tűzre fiad, kedvesem, hogy rosszindulatú makacssággal útját szeged élvezeteinek s egy kanál vízbe fojtánád azt, akit szeret? Hát aztán, ejnye mondd: mi bűn van abban, hogy összeszűrte a levét azzal a helyre kis lánnyal? Hiszen férfi volna, vagy mi, már legénysorban is van: vagy az, hogy hány esztendő, eszedbe sem jut talán!? Avagy tán örökké gyerekek nézed, mert korához képest olyan édes és bájos? Hát te, az anyja, ilyen talpraesett asszony létedre, örökké beleütöd majd az orrod a fiad szerelmeskedéseibe, szemére veted csintalankodásait, megghiúsítod viszonyait, és rossznéven veszed csinos fiadtól a tulajdon szerelmi mesterségedet? Van-e isten, van-e ember, aki még ezután is jószemmel nézné, hogy te ugyan elárasztod a világot szerelmi vággyal, de tiednek tiltod végigszeretni a szerelmeket, s az asszonyi ballépések fő-fő boszorkánykonyháját bezárod?

Így jártak kedvében Cupidónak nyájas szószólással, mert félték nyilaitól, pedig nem is volt közeliükben. Venus ellenben megsértődött, hogy ily tréfásan tárgyalgatják az ő szégyenét, hát faképnél hagyta őket és sebes iramban útnak eredt a tenger felé.

HATODIK KÖNYV

Ezenközben Psyche éjjel-nappal lázasan kereste férjét, hanyódott-vetődött úttalan úton, egyre gyötrelmesebb lelki izgalomban; egyre forróbb vágy tüzelte, hogy ha már hitvesi szerelmeskedéseivel nem engesztelheti nehéztelését, legalább bűnbánó megalázkodással visszaédesgethesse. Egyszerre csak égbenyúló hegy tetején szemébe templom tűnik.

Felötlik benne.

- Mit tudom, hátha épp itt lakik az én uram?

És máris nekivág friss lendülettel, halálos fáradságban lankadt testét a remény s a vágy ösztökéli. Fürge iramban följut a hegytetőre, bemerészkedik a templomba: nagy halom búza meg árpakalász tűnik szemébe, kalászkoszorúk, sarlók, mindenféle aratóeszköz, de minden összevissza, rendetlenül, egymás hegyen-hátán hever, ahogy az aratók nyaranta rakásra dobálják. Psyche

mindezt darabonként gondosan szétválogatta, szép rendesen külön-külön csomókba rakta, nyilván mert úgy érezte, hogy minden isten könyörülő jóságát magához kell hajlítani, s ezért egyiknek a szentélyét vagy templomát sem szabad gondozatlanul hagynia.

Ebbéli izgatott sürgése-forgása közben ott lepi az áldástfakasztó Ceres és szapora szóval íziben ráriad.

- Nem káprázik a szemem? Te szerencsétlen Psyche, Venus tomboló haragban, lázas izgalommal tűvé teszi érted az egész világot, halálra keres és istensége minden szenvedélyével bosszúért liheg. te meg azalatt az én holmimmal babralsz s kisebb gondod is nagyobb, mint a magad boldogulása!

Elébe omlott erre Psyche, záporos zokogása patakzott az istennő lábaira s végigsöpört a padlón dúsfonatú haja. Könyörgő szóval ekképp ostromolta szívét.

- Áldástfakasztó szent kezedre, ünnepes-örömös aratásaidra, titokzatos tiszteleted titkos szekrénykéire, sárkányszolgáid szárnyaskerekeire, Sicília áldott földjének barázdáira, a Proserpinát elrabló négyesfogatra, földalatti fogságára, szomorú alvilági menyegzőjére, diadalmas földi föltalálására s minden titokra, mit az attikai Eleusis szentélye rejt, könyörgők, essen meg szíved a hozzád fohászoló szánalomraméltó Psychén. Hadd bújjak meg itt e halom kalászban egy-két rövid napig, hátha kis idő folytán fölenged a hatalmas istenasszony tomboló haragja, vagy legalább míg rövid pihenéssel felfrissítem az örökös hajszában elbágyadott testemet.

Ceres így veszi fel a szót.

- Könnyes könyörgésed a szívemet vérzi; segítenék is rajtad szívesen, de hát csak nem haragíthatom magamra ezt a jólelkű asszonyt, akivel a rokonságon kívül régi szíves barátságot is tartok. Távozz tehát minél előbb ebből a templomból s örülj, hogy nem vetlek fogságra, hanem utadra eresztelek!

Ez az elutasítás lehűtötte Psyche reménykedését s most már kettős keserűség gyötrelmében visszafelé vette útját; egyszerre csak a völgy mélyén, napsugaras tisztás közepében remekmű templomot lát meg. S mert föltett szándéka volt, hogy boldogulásának semmi alkalmát - légyen az bármily kevéssel biztató - el nem szalasztja s hogy mindegy, akármelyik isten is az, kegyes színe elé járul. a szentély bejáratához iparkodik. Szemébe ötlenek a faágakra s az ajtókra aggatott drága fogadalmi ajándékok és köntösök, amelyeken aranybetűk hálásan emlegették az istennő jóságát, s nevét, akinek mindezt fogadalmul szentelték. Most térdrehullt, letörölte könnyeit, átfonta karjaival a hűlő oltárt s aztán így imádkozott.

- Hatalmas Jupiter nővére s felesége - akár ősrégi templomodban trónolsz Samos szigetén, amelynek páratlan büszkesége, hogy ott születted, ott telt el csecsemőkorod s gyermekséged - akár a büszke Carthago dús templomában tartózkodol, ahol mint oroszlánfogaton fellegek közt száguldó hajadont tisztelnek - akár az argosiak nagyszerű várában van székhelyed, az Inachus partján, hol már a Mennydörgető feleségeként s az istennők királynéjaként ünnepelnek - te, kit Házasságok Szerzőjeként imád egész kelet s Anyaság őrzőjeként idéz egész nyugat - végső kétségbeesésben, Juno, légy a védelmezőm. Elgyötört a mérhetetlen szenvedések áradataja;

reszketek; hárítsd el a rámozduló csapást. Ő, jól tudom, te kérés nélkül is mindig felkarolod az áldott állapotban levők ügyét-baját.

Hát amint így imádkozik, egyszerre csak megjelen előtte isteni felsége teljes ragyogásában Juno s azon nyomban így válaszol.

- Isteni szavamra, nagyon-nagyon szívesen teljesíteném kérésedet, csak hogy lelkiismeretlenség volna hozzád hajolnom, Venusszal szembeszállnom, menyemmel, kit leányomul szeretek. Meg aztán a törvény sem tűri, hogy más szökött szolgáját gazdája ellenére védelmembe vegyem.

Hogy balga bizakodása ismét összeroppant, döbbenet borzadt Psychébe; minden boldog reményét eltemette, hogy valaha is utolérheti elröppent férjét s lelke mélyén így töprenkedett.

- Nyomorúságomban érdemes-e valami egyéb fajta támogatást szereznem, amikor istennők készséges hajlandósága sem segíthetett rajtam? E rettentő háló szorításából merre keressem az egerutat, van-e még egy hajlék, vagy akár csak egy zug is, hol a hatalmas Venus mindentlátó szeme elől loppal elbújhatok? Inkább hát embereld meg magad, ereszd szélnek könnyedén vékonyka, bolond reményedet, add meg magad úrasszonyodnak s legalább utólagos észretéréssel engesztelgesd tomboló indulatját! És hátha-hátha ott találod az anyai házban őt is, kit oly régóta hiába hajszolsz?

Így szánta el magát a nem sok jóval biztató, sőt szinte biztosan halálos magamegadásra, s máris azon töprenkedett: hogyan fogjon majd bele, könyörögni a bocsánatért?

De Venusnak is elment a kedve a hajsza minden földi módjától, hát az égbe föl készülődött. Befogatott kocsijába, amelyet nagyügyesen utolérhetetlen művészettel Vulcanus aranyból kovácsolt s nászéjszakáján menyasszonyi ajándéku adott néki; reszelővel karcsú-tündöklőre csiszolta, s amennyi arany így lecsökkent belőle, annyit nyert művészi értékben. Az istenasszony hálósobája táján tanyázó galambseregéből előröppen négy hófehér galamb, nagy huncutul odapipiskedik, lehajtja hímes nyakát, belebújik a drágakővel kivert hámba, felkapja asszonyát, s el is röppen vele boldogan. Csiripelő csacska verebek csintalankodnak az istenasszony kocsija nyomában s drága dalos madarak bájoló lágy trillák zengő zenéjével hirdetik jöttét. Szembeszárnyaló sasoknak, sóvár sólymoknak fittyet hány a fölséges Venus dalos kísérete. Oszlanak a felhők, leányának megtárul az Ég, s a mennyei Magasság diadalmasan zárja magába istenasszonyát.

Azon nyomban Jupiter királyi várának veszi útját és parancsoló szóval követeli a harsányhangú Mercurius istennek nélkülözhetetlen közreműködését. Jupiter barna szemöldökének egyetlen intésével megadja beleegyezését. Venus menten hangos jókedvre derül, Mercurius társaságában leszáll a földre és szavait izgatottan így ölti egymásba.

- Arkadiai testvérem, ugye tudod, hogy Venus hugod sohasem szokott Mercurius közreműködése nélkül cselekedni s bizonyára az sem titok előtted, hogy egyik nyomtalanul eltűnt szolgálómat mennyi ideje hajszolom már hiába. Már egyéb nem marad: hirdesd ki nyilvánosan, hogy jutalmat nyer az, aki nyomára vezet. Hát minél gyorsabban járj el megbízatásodban, sorold fel pontosan

ismertetőjeleit, hogy ha valaki tilalmas bűnbe tévedne s elbujtatná, később fel ne hozhassa mentségéül, hogy nem ismert reá.

Szól s a kezébe nyomott egy írást, amelyben benne volt Psyche neve s minden egyéb. Dolga végeztével egyenesen hazament.

Mercurius nem mulasztotta megbízatását: világszerte minden országot bejárt s a rábízott hirdetés tisztét imígy teljesítette:

- Aki ama Psyche nevű királyleányt, Venus szökött rabszolgalányát előkeríti vagy bűvőhelyét leleplezi, jelentkezzék a Murtiáról nevezett oszlop mögött Mercurius kikiáltónál, ahol is tiszteletdíj gyanánt kap Venustól tulajdon magától csattanós csókot hetet, meg egy bársonyos nyelvcsókot, édesnél-édesebbet.

Ahogy Mercuriusnak ez a hirdetménye elhangzott, a pazar jutalom reménye versenyt szította mindenek buzgólkodását. Ez a körülmény aztán Psyche elhatározását végképpen megérlette. És már-már odaért úrnőjének ajtajához, mikor eléje perdül Venus egyik cselédje, neve szerint az Érintkezés, s menten torkaszakadtából rárivall.

- Hát végre észbe kaptál, céda cseléd te, hogy asszonyod is van? Vagy megátalkodott szemtelenségemben még tetteted is magad, mintha nem tudnád, mennyi keserves ajjal-bajjal kerestünk mindenfelé? Jó szerencse, hogy épp az én markomba csöppentél, neked ugyan befellegzett! No majd mindjárt megadod az árát feneketlen dacoskodásodnak!

Psyche pedig hiába rugkapált, az harciasan a hajába markolt, magával vonzolta s Venus elébe hurcolta. Amint ott állt s Venus megpillantotta, teli torokból örült-keserű kacagásra fakadt, fejét rázogatta, jobb fülét vakargatta, és rászólt.

- Végre mégiscsak ráfanyalodtál, hogy anyósodhoz ellátogass? Vagy tán bizony férjeduradnak szól a látogatás, aki a magadégette seb miatt halálos beteg? Hát légy nyugodt, kedves menyem, mindjárt illendő fogadtatásban részesítelek. Hol van - tette hozzá - két jó cselédem. Búskomorság és Keserűség?

Behívatta őket s rájuk bízta, hogy megkínózzák. Azok hát, híven az úrnő parancsához, szegény kis Psychét megkorbácsolták kegyetlenül, válogatott kínzásokkal is meggyötörték s aztán asszonyuk színe elé visszavitték. Most újra felkacagott Venus és szólt.

- Tessék, még utóbb megesik a szívem hasa csábító gömbölyűségén, hiszen ezzel a gyönyörűséges csemetével tesz boldog nagymamává. Micsoda boldogság, hogy fiatal életem virágjában nagymama lesz a nevem s egy rongyos cseléd kölykét emlegetik Venus unokájaként! Ej, ostobaság, hogy is mondhatom azt saját gyermekünknek; hiszen egy ilyen rangon aluli, tanyán, tanúk és apai beleegyezés nélkül kötött házasság érvényes csak nem lehet? Éppen ezért zabigyerek lesz az bizony, ha ugyan egyáltalán megengedem, hogy a világra hozd...

Ahogy eddig jutott, nekiesett, cafrangokká rongyolta ruháit, megtépázta a haját, agyba-főbe verte, össze-vissza törte rettentőn. Aztán búzát, árpát, kölest, mákot, borsót, lencsét és babot hozatott,

összekeverte, púpos nagy halomba összeöntötte s aztán így beszélt hozzá:

- Gondolom, hogy ilyen csúf cseléd létedre csak kitartó szolgálataid révén szerezted szeretőidet, más úton-módon semmiképp; nos hát ezennel magam is kipróbálom ügyességedet: válogasd szét ezt a halom összekevert magot, az egyfajta szemeket külön-külön csomókban rakogasd rendbe s még ma estefelé utolsó szemig készen add át nekem!

Miután így rábízta a rengeteg halom magot, maga menyegzői lakomára ment. De bizony Psyche még egy ujjal sem nyúlt ahhoz a szétbonthatatlanul össze-visszakevert halomhoz, hanem a szörnyű parancs rémületében csak hangtalan rámeredt. Ekkor afféle kicsinyke mezei hangyácska - ez fölérte ésszel az emberfölötti munka reménytelenségét - megkönyörült a hatalmas isten kedvesén, átkozta a kőszívű anyóst, nagy sebbel-lobbal eliramodott, s innen is, onnan is összecsődtette az egész környékbeli hangyanépet s kérve-kérte valamennyit.

- Könyörüljetek földanyánk fürge fiai, könyörüljetek és hanyatthomlok segítségére a szépséges leányasszonynak, Amor feleségének, nehéz próbatételében.

És máris rohanvást hullámszik egymás hegyen-hátán a hatlábú hangyanép. Lázasan sietséggel szemenkint szétszedik az egész rakást, minden fajtát külön-külön csomóba halmoznak, aztán el is tűnnek íziben, nyomtalan.

Alig köszöntött be az éjszaka, máris megjött Venus a menyegzői lakomáról, pityókosan, szagos olajtól illatosan, tetőtől-talpig káprázatos rózsazuhatagban. Amint meglátta a szorgos munka bámulatos eredményét, odaszólt neki:

- Te semmirekellő, nem te s nem tenkezeddel végezted ezt a munkát, hanem az, aki bizony mindkettőtök vesztére szemet vetett reád!

Odalökött neki egy falat száraz kenyeret s aludni tért.

Ezenközben Cupido a palota legbelsejében, szobája négy falának magányos börtönében volt zár alatt és vigyáztak is nagy-keményen, hogy se könnyelmű csintalankodással sebet el ne mérgeztse, se pedig ne találkozassak áhított asszonyával. Így hát a két szerelmes egy fedél alatt s egymástól mégis erőszakkal eltávolítva, gyötrődte végig a bánatos éjszakát.

De alighogy Aurora előrobogott, Venus máris hívhatja Psychét s így kezdi rá:

- Látod-e azt a ritkás erdőt, amely a folyó mentén a parton messze húzódik? Látod-e a büszkén hömpölygő hullámok közelében azt a forrást? Ott ragyogó, aranyszín-tündöklő juhok legelésznek őrizetlenül szerteséjjel. Parancsom ez: mindenáron keríts nekem egy szálat e kincses gyapjúból és legott hozd ide.

Ment Psyche szíves-örömet, de nem a parancson járt az esze; annyi szenvedés után megpihenni vágyott: a sziklapartról a folyóba akarta ölni magát. De a folyó zöldelő nádasa, zizzenő zenének ringatója, édes szellő halk rezzenésével isteni sugallatból így óvta-integette:

- Psyche, ha már annyi nyomorúságon átvergődtél, ne szennyezd be kínos haláloddal folyóm

szent vizét, főképpen pedig oda ne merészkedjél a félelmetes juhokhoz, mert ez idő tájt magukba szívják a forró nap tüzeit s veszett gerjedelemre vadulnak: hegyes szarvukkal, kőkemény homlokukkal s nem egyszer gyilkos harapdálással halálra marcangolják az emberfiát. De majd ha a déli nap tüze lankad s a folyó friss fuvalma megnyugtatja az állatokat, ott ama hatalmas szál platán alatt, amely velem egyazon folyó vizét issza, bújj meg nagy óvatosan. És mihelyt a juhok dühös gerjedelme szelídre csillapodik, kutasd át a közeli erdőcske bokrait s arany gyapjúsálakra bukkansz, amelyek a gömbölyű cserjéken imitt-amott fennakadtak.

A becsületes, emberséges nádas így oktatgatta szegény meggyötört Psychét, hogyan boldoguljon. Ez nem sajnálta, hogy végighallgatta a kellő kioktatást; nem is volt rest, hanem mindenben az útbaigazítás szerint tolvaj-ügyességgel teleszedte ölet ragyogó aranygyapjával s vitte Venushoz. Csakhogy még ez a második életveszedelmes munkája sem másította kegyesre asszonya indulatját, hanem zordon arcán fanyar mosollyal így beszélt.

- Jól tudom én, hogy ezt a munkát is a szeretőd végezte el. De most már aztán döntő próbára vetlek, vajon csakugyan olyan rettenthetetlenül bátor s olyan csudálatosan ügyes vagy-e. Látod-e ott annak az égbenyúló hegynek a tetején a szédítő sziklacsúcsot, ahonnan fekete forrás haragos habjai zúgnak alá, a lábainál húzódó völgy ölében megszorulnak, beleömlenek a Styx árjaiba és duzzasztják a Cocytus hörgő hullámain? Nocsak merítsd teli ezt a kis korsót a hegyi forrás mélyén kristályos harmatos vízzel, térülj-fordulj és nekem visszahozd!

Szólt és kezébe nyomta a kristályból remekelt korsót s ráadásul még keményen meg is fenyegette.

Útnak eredt hát nagy sebbel-lobbal s nekivágott a messzi-messzi sziklacsúcsnak: ott legalább biztosan bevégzi gyászos életét. De alighogy a kijelölt hegység tőszomszédságába vergődött, tudatára ébredt, hogy a borzalmas feladat mily halálosan reménytelen. Mert a félelmetes arányokban égretörő, megközelíthetetlenül szakadékos, csuszamlós sziklafal barlangjaiból borzalmas zuhatagokat okádott, amelyek csak úgy dőltek a lejtős szád nyílásain, lerobogtak a hegyoldalon, szűkmedrű csatornát vájtak a földben és titkos útjukon a szomszédos völgybe hömpölyögtek. A sziklahasadékokból itt is, ott is tűzokádó sárkányok másznak ki, nyújtogatják hosszú nyakukat, rámeresztgetik lehunyhatatlanul éber, örök virrasztásra kárhoztatott szemgolyóikat. S még a zengő vizek is védekeztek, mert egyre-másra rádörögtek.

- Takarodj!

- Hohó, mit akarsz?

- Mire vetemedel? Vigyázz!

- Hordd el magad!

- Véged van!

E hajmeresztő dolgok közepette szinte kővé dermedt Psyche és már csak teste volt ott, érzékei cserbenhagyták, a lenyűgöző rémület halálos súlya földre sújtotta s végső vigasza: könnye is kiapadt.

De a jóságos Gondviselés fölséges szeme már meglátta az ártatlan teremtés keserves baját. Hirtelenében ott termett lebegő szárnyain a magasságos Jupiter királyi madara, a ragadozó sas s mert nem feledte Cupido régi szívességét, mikor az ő útbaigazítása révén emelte égbe Jupiternek frígiai pohárnokát, háláját a fenséges isten feleségének szenvedéseiben akarta leróni s épp a kellő pillanatban segítséget hozott. Odahagyja hát a magasságos égboltozat napsütött útjait, odaszárnyal a lány elé s szóra kap:

- Hát te, aki amúgy is gyámoltalan s ügyefogyott vagy efféle dolgokban, te azt hiszed, hogy egyáltalán eljuthatsz a szentséges és egyben zord-haragos forráshoz, vagy csak egy cseppjét is ellophatod? Hát még hírből sem hallottál a Styx vizeiről, amelyektől minden isten, még maga Jupiter is, borzadoz? Nem hallottad, hogy az istenek a fenséges Styxre szoktak esküdni, mint ahogy ti a fölséges istenekre? No hát add csak ide azt a kis korsót!

És azonmód hirtelen elkapja, karmaiba fogja, föllendül lebegő hatalmas szárnyain, hol jobbra, hol balra kormányoz a fogcsattogató pofák és a háromágú nyelvüket öltögető sárkányok között. A víznek azt hazudja, hogy Venus szolgálatában és parancsára kér belőle s ezért nem volt nehéz hozzáférkőznie: a víz kezére járt, hogy bántatlanul visszatérjen s megengedte, hogy merítsen belőle.

Örömmel kapta kézbe Psyche a teli kis korsót és nagy sebbel-lobbal elvitte Venusnak. De még ezzel sem tudta a haragos istennőt jóindulatra hangolni. Most még nagyobb és gonoszabb megaláztatásokkal fenyegette meg s kaján mosollyal vágta oda néki:

- Már én bizony szentül azt hiszem, hogy te afféle fő-fő s nagyerejű boszorkány vagy, különben furcsa parancsaimat nem teljesíthetted volna oly buzgalommal. Nos, kicsikém, még egy szolgálatot kell teljesítened. Fogd csak ezt a szelencét – és a kezébe nyomta – és se szó, se beszéd, indulj véle az alvilágba, mégpedig magának Orcusnak gyászpálotájába. Ott add át Proserpinának a szelencét ezzel az üzenettel. "Venus arra kér, hogy küldj neki egy kicsit, legalább csak egy napra valót a szépségedből, mert a magáét beteg fiának ápolásában elhervasztotta, mindenestül elpusztította." De térülj-fordulj, egykettőre itt légy ám, mert istengyülésbe kell mennem s abból csinosítom magam.

Most igazán érezte Psyche, hogy mindennek vége s nyilván megértette, hogy leplezetlenül a biztos halálba kergetik. Mert mi egyébért kényszerítenék arra, hogy a maga lábán menjen le éppen a Tartarusba, az alvilági lelkekhez? De nem sokat tétovázott, hanem fölment egy csuda-magas toronyba, hogy onnan a mélységbe ugorjon; mert úgy gondolta, hogy ezen az úton egyenesen és pompásan lekerülhet az alvilágba. De a toronynak hirtelen megjött a szava s így beszélt:

- Ó szegénykém, mért akarod magad a mélységbe ölni? Ettől az utolsó veszedelmes munkától oktalanul miért riadsz vissza? Hiszen ha már a lelked kiröppent a testedből, eljutsz ugyan valóban a mélységes Tartarusba, csak hogy aztán onnan többé vissza nem jöhetsz semmi áron! Ide hallgass: nem messze van innen Lacedaemo, Achaia híres városa; keresd meg ennek tőszomszédságában, embernemjárta vidéken az istenhátamögötti Taenarumot. Ott van az Alvilág szádja s tárt kapuján

át szemedbe ötlük a végtelenbe torkolló út; lépj át a küszöbön, vágj neki: egyenesen Orcus királyi palotájához vezet. Csakhogy nem szabad ám bemerészkedned a sötétség országába üres kézzel: fogj mindkét kezvedbe egy-egy darab mézes árpagombócot, a szádba pedig két kis aprópénzt. Mikor már jócskán előrejutottál rémületes utadon, rőzsével rakott sánta szamar sánta hajcsárjával találkozol; ez majd megkér, hogy a nyalábból imitt-amott kihullott pálcikákat add fel neki, de te rá se hederíts, szó nélkül menj tovább. Mindjárt ez után a halálfolyamhoz érsz; ennek a révésze, Charon, rögtön a díját kéri, mert csak ennek fejében viszi át a túlsó partra rozoga csónakján a jövevényeket. Hát bizony még a halál országában is él a kapzsiság és sem Charon, sem Dis apánk, ez a hatalmas isten, nem végez el semmit ingyen; még a szegény embernek is elő kell teremnie az útiköltséget halálos ágyán s ha véletlenül abban a pillanatban nincs pénze, még az árnyékvilágba menni sem engedik. Ennek az ütött-kopott öregnek add oda az átszállítás fejében egyik rézpénzedet, de úgy, hogy ő nyúljon érte s a szádból ő maga húzza ki. Átkelés közben a lomha folyó hátán egyszerre csak odasodródik egy öreg halott, feléd nyújtja foszladozó karjait s rimánkodik, hogy vedd fel őt csónakodba. De ments isten, hogy megindítson a szánalom! Ahogy a túlsó parton megtettél egy kis darab utat, orsójukat forgató, fonogató vénasszonyok arra kérnek, hogy egy kicsinyég segíts nekik: de te a világért még csak hozzá se nyúlj! Mert mindez és sok egyéb csak Venus-adta kísértés, hogy legalább az egyik gombócot letedd a kezedből. Valahogy azt ne hidd, hogy nem nagy baj, ha a gombócot elengeded; elég csak az egyiket is elveszítened, hogy soha többé ne kerülj vissza e napvilágra. Mert irgalmatlan nagy, borzalmas kutyaszörnyeteg rémítgeti ott három óriási fejével, három torka bömbölő ugatásával a holtakat – mindhiába, már nem árthat nekik – és ott virraszt Proserpina halotti palotája küszöbén szüntelen s őrzí Dis dísztelen termeit. Dobjd oda neki az egyik gombócot, ettől megjuhászodik s te mellette elmehetsz könnyű szerrel. Rögtön Proserpina színe elé jutsz; ő szíves-nyájasan fogad s kínálgat puha üléssel, remek reggelivel. De te csak ülj a földre, kérj fekete kenyeret, edd meg; aztán mondd el, mi végből jöttél, vedd át, amit kapsz s indulj visszafelé. Joházd a dühös kutyát a másik gombóccal, add oda a zsugori révésznek a másik kis aprópénzt s ha átjutottál a folyón, haladj pontosan előbbi utadon s menj vissza oda, az égi csillagok seregéhez. De mindenekelőtt a lelkedre kötöm: nagyon vigyázz, kedved ne kerekedjék a magaddal hozott szelencét kinyitni, vagy éppenséggel nagy-kíváncsian szemet vetni a benne rejtett kincses isteni szépségre!

Aggodalmas gonddal így végezte jóstisztét a torony. Psyche azon nyomban elment Taenarumba, annak rendje és módja szerint magához vett két-két darab rézpénzt és gombócot és az alvilág útjára lebocsátkozott. Szó nélkül továbbment a sánta szamarhajcsár mellett, odaadta a révésznek a rézpénzt, rá sem hederített a felésodródó halott rimánkodására, szélnek eresztette a fonóasszonyok alattomos hívogatását, joházta a szörnyű dühös kutyát gombóc falatjával s bejutott Proserpina palotájába. Nem fogadta el a vendéglátó kínálozást: sem a pompás ülést, sem a pazar ételeket, hanem szerényen a földre ült, beérte fekete kenyérral s aztán átadta Venus üzenetét. Hamarosan megkapja a nagy-titokban megtöltött és lezárt szelencét, a második gombóccal ügyesen torkára forrasztja a kutyának az ugatást, megmaradt pénzét a révésznek fizeti és friss jókedvben siet fel az alvilágból. Amint felért, imádattal borult le a ragyogó napfényben, de

akárhogy sietett bevégezni munkáját, mégiscsak befurakodott lelkébe a vakmerő kíváncsiság, így tanakodott.

- Kezemben az isteni szépség s ostobaságomban még egy cseppecskét se csípnék el belőle, hogy legalább így hódítsam meg gyönyörű szerelmesemet?

Még a végére sem ért s máris kinyitotta a szelencét. Híre-hamva sem volt abban semminek, nem volt benne semmiféle szépség, csak alvilági, mély, styxi álom. Ez meg alig szabadult ki börtönéből, nyomban ráborult. ködös ernyedés bódulata bizsereg végig a testén, lába megbicsaklik, ott az úton összeroskad. Ott feküdt, mozdulatlanul, mint egy tetszhalott.

De már Cupido sebe is behegedt, ő maga friss erőre kapott; már sehogysem tudott meglenni Psychéje nélkül, hát szobájából, amelyben őrizték, a magas ablakon kimászott és a hosszú pihenésben megizmosodott szárnyain villámgyors repüléssel ott termett drága Psychéje mellett. Nagyóvatosan lefejtette róla az álmat s megint visszazárta előbbi helyére, a szelencébe, aztán nyílnak finom kis szúrásával fölébresztette Psychét és így beszélt hozzá:

- Látod, szegény kicsikém, már megint bajba sodort kíváncsiskodásod. Mindegy, most csak járj el gyorsan megbízatásodban, amelyet anyám parancsa rád rótt; a többi az én gondom.

Csak ennyit mondott szerelmesének s könnyedén szárnyra lebbent. Psyche pedig sebbel-lobbal megvitte Venusnak Proserpina ajándékát.

Ezenközben Cupidót olthatatlan szerelme rágta-emésztette, arca bánatosra vált, megdöbbenette anyjának hirtelen ridegsége. Hát régi ravaszságához folyamodik, fürge szárnyain belibben a magas égbe, könyörgésre fogja a dolgot a hatalmas Jupiter előtt és jóságába ajánlja dolgát. Erre Jupiter megfogja Cupido pofikáját, szájához vonja, összevissza csókolja, aztán így beszél hozzá:

- Nagyhatalmú fiam, te ugyan sohasem tanúsítottad irántam az istenek jóvoltából nekem járó tiszteletet, ellenkezőleg: szívemet, amely az elemek törvényeit s a csillagok változásait szabályozza, egyre-másra sebesre nyilaztad, sűrűn egymás után földi szerelmeskedéssel is beszennyezted, a törvények - főképpen a Julius-törvény - s a köztisztesség csúfjára jó híremet-nevemet mocskos házasságtörésekkel tönkretetted, fölséges termetemet hol kígyóra, hol tűzre, hol vadállatra, hol madárra, hol baromi ökorre galádul elcsúfítottad. - mégis, bölcs mérsékletem nevében s azért, mert itt cseperedtél föl az én gondozásomban, minden kívánságodat teljesítem. Csak aztán őrizd, vigyázd, el ne csapják kezdről! Jelen kegyességem fejében köteles vagy kezemre juttatni a földkerekségnek mai napság legesleggyönyörűbb leányát.

Szólta és Mercuriusszal az isteneket egytől egyik azonnal gyűlésbe hívatta s kihirdette, hogy tízezer sesterciusnyi bírságot fizet az, amelyik az isteni tanácsból netán elmarad. Ijedtükben egykettőre zsúfolásig megtöltötték az égi tanácsházat; magas trónusán ott ül a felséges Jupiter és ekképp hirdeti határozatát:

- Múzsák jegyzékében összeírt istenek, bizonyára mindnyájan tudjátok, hogy ezt az ifjút itt magam gondjával nevelgettem. Jónak látom, hogy duzzadó ifjúsága tüzes nekiberzenkedéseit

valamelyes fékkel zabolázzam: a fajtalankodásai s mindenféle kéjelgései felől egyre keringő szóbeszéd már éppen eléggé rossz hírét költötte. Meg kell fosztani minden alkalomtól s ifjonti léhaságát a házaselet igájába kell törni. Választott is már leányt, el is vette már szűziségét; hadd legyen az övé, vegye feleségül s Psyche karjaiban élvezze mindig szerelmét.

Majd Venushoz fordult és folytatta.

- Te pedig, leányom, ne hogy nekibúsulj s ne is féltsd isteni származásodat s rangodat azért, mert földi lány lesz menyed. Majd én gondoskodom, hogy a házasság ne legyen felemás, hanem mindenben igazodjék a polgári törvénykönyv rendelkezéseihez.

És Mercuriusszal egy pillanat alatt előkerítetteti Psychét, bevezetteti az égbe, aztán nektár-serleget nyújt felé s így biztatja.

- Psyche, idd ki: légy halhatatlan. Cupido ölelő karodból soha többé nem röpven el, ez az egyesülések örökre fog tartani.

Azon nyomban dús menyegzői lakoma terült: a főhelyen hevert a férj és szorosán magához ölelte Psychét, aztán Jupiter az ő Junójával, utánuk egytől-egyig az istenek rang szerint. A nektárt - ez az istenek bora - Jupiternek a maga pohárnoka, az a pásztorfiú töltögette serlegébe, a többieknek pedig Liber; a lakomát Vulcanus főzte meg; a Hórák rózsával s ezerféle virággal mindent bíborba borítottak, a Gráciák illatszereket fecskendeztek, a múzsák csengő hangon zengedeztek. Apolló lantkísérettel énekelt, Venus pedig az édes zenére ringó ütemben bájosan táncolt s a kíséretét úgy állította össze, hogy a múzsák karban énekelték s fuvoláztak is hozzá, egy szatír pedig s egy zsenge Pán furulyázott a pásztorsípon.

Így lett Psyche törvényesen Cupido hites felesége. S mikor megérett méhe magzata, leánykájuk született, kinek Gyönyörűség lett neve.

A bolondos anyóka szinte átszellemülten mondta el ezt a mesét a rab leánynak. Én közel álltam hozzájuk és szavamra, sajnáltam, mért nem volt nálam íróvessző és viasztábla, hogy leírhattam volna ezt a bűvös-bájos szép mesét.

Egyszerre csak megtértek a rablók valami nehéz küzdelemből, rengeteg volt a zsákmány. Egypáran, s még hozzá a legvakmerőbbek, sebesülten értek haza; ezek otthon maradtak és a sebeiket gyógyígtatták, a többiek pedig indulásra cihelődtek, amint mondták, azért, hogy elhozzák a többi holmit, amit valami barlangban rejtettek el. Kutya-futtában bekapják a reggelijüket, kivezetnek engem és lovamat az útra - közben szakadatlanul döngetnek a dorongjaikkal -, hogy majd mi szállítsuk haza azt a holmit, aztán kanyargós hegyi utakon hajszolnak előre, míg végre alkonyatkor valami barlanghoz érnek velünk. Roppant terhet raknak itt ránk s még csak rövidke pihenővel sem üdítik magukat, hanem azonnal visszaindulnak velünk, mégpedig olyan lázas sietséggel, hogy én - mert egyre zuhognak rajtam a csapásaik, egyre lökdösnek-taszigálnak - egy

útmenti kőre roskadok. Jobb lábam és bal patám már odavolt, de azért továbbra is egyre-másra sózzák rám az ütéseket, úgyhogy végre is nagy ügyel-bajjal talpra serkentenek.

Ekkor megszólal az egyik.

- Meddig etetjük még haszontalanul ezt a megrokkant szamarat? Hisz most a tetejébe még meg is sántult!

- Hát az semmi - toldotta meg a másik -. hogy mióta ez, vesztünkre, betette hozzánk a lábát, nem szereztünk semmi zsírosabb zsákmányt; azóta egymásután kapjuk a sebeket, egymásután hullanak el legkülönb, nagyvitéz cimboráink?

Mondja rá megint az előbbi.

- Hát én, szavamra, mihelyt ezzel a holmival hazaér, azon nyomban a szakadékba lököm, hogy húsából a keselyűk fejedelmi lakomát csapjanak.

Miközben a galambszívű atyafiak így csevegtek az én kivégzésemről, haza is értünk, mert ijedtemben szinte szárnyakká változtak a patáim. Most nagy-sietve lekapkodták rólunk a szállítmányt, de különben ránk se hederítettek és még az én kivégzésemről is megfeledkeztek. Most maguk mellé vették sebesülten otthonmaradt cimboráikat is és megint visszaloholtak, mert - amint mondták - torkig vannak már a mi cammogásunkkal s inkább maguk hozzák haza, ami még ott maradt.

Rajtam rettentően rágott az izgalom, mikor eszembe jutott, hogy hiszen halállal fenyegettek meg. Meghánytam-vettem magamban.

- Hát mit ácsorogsz, Lucius, vagy elvégre is miféle csodára vársz? A rablók határozata szerint a legeslegkeservesebb halál vár rád s még csak meg sem kell erőltetniök magukat különösebben. látod ott nem messze azt a szakadékot s a falán kimeredő éles-hegyes szirteket? Hát ezek már zuhanásod közben beléd dőfődnek s minden porcikádat összeroncsolják. Mert az a te hírhedt varázsló-mesterséged is csak épp hogy számár-alakot és számár-sorsot juttatott néked, de nem adott rád durva számár-írhát; oly finom-vékony a bőröd, akár a pióca hártájaja. Hát mért nem embereled meg magad, szabadulásodról miért nem gondoskodik, amíg módodban áll? Hiszen a rablók nincsenek itthon. menekülésre ez a legnagyobb alkalom! Attól tartasz, hogy ez a jómagával tehetetlen vénasszony elállja tán utadat? Hisz akár a sánta lábad egyetlen rúgásával is odanyekentheted! Igen, de hová meneküljek a nagy világba, vagy ki ad nekem szállást? Hát ez aztán ostoba és tökéletesen számáros észjárás; mert ugyan melyik utas nem ülne a hátamra s nem vinne szíves-örömet magával?

És azon nyomban fürge lendülettel elszakítottam a kötőféket s vágóban megindultam. Csakhogy a ravaszdi anyóka héja-szemét nem tudtam ám elkerülni, mert amint meglátta, hogy elszabadultam, öreg korát s asszonyi gyengeségét megszégyenítő bátorságra serkent, elkapta kötőfékemet s minden áron meg akart fékezni és visszahúzni. De nekem eszembe jutott, hogy vesztemet forralják a rablók, hát megkeményítettem a szívemet, belerúgtam két hátsó patámmal.

azonmód odanyekkent. De még a földön elterülten is görcsösen szorongatta a kötőfékemet, úgyhogy amint előreugrattam, magam után vonszoltam egy kis darabon. Hát elkezd ám rögtön éktelenül ordítani, férfikar segítségéért rimánkodni. De hívságos sikoltozásával hiába csapott lármát, hiszen senki se volt ott, aki segítségére lehetett volna, legföljebb a fogoly leány, aki most riadtan szaladt ki a visítózásra. Hát, uramfia, nagyszerű látványban volt része: ott látta Dircét – a vén banyát – akit nem bika hurcolt meg, hanem számár. Férfimódra megemberelte magát, s nagyszerű cselekedetre bátorodott: kirántotta a kötőféket az anyóka markából, csalogató csettintgetéssel megállított, aztán fürgén felpattant rám és megint vágára ösztökélt. Én – mivel úgyis meg akartam szökni, s a leányt is meg akartam menteni, no meg azért is, mert elég sűrűn s elég érthetően biztattak rá a botütések – vágató ló módjára dobogva száguldottam s kedveskedő szavakat próbáltam a leánynak odanyeríteni. Néha meg hátrafordultam, mintha a hátamat akarnám megvakarni, és csókolgattam a leány gyönyörű lábait.

Mélyről fakadt sóhajjal ég felé fordította izgatott arcát s így beszélt.

– Ti istenek, segítetek meg legalább ebben az utolsó veszedelemben, és te, kegyetlen Fortuna, szüntesd dühöngésedet, hiszen elegendő áldozat volt neked az én sok keserves szenvedésem! És szabadságom és szabadulásom erős oltalma te, ha épségben hazaviszel és visszaadsz szüleimnek és daliás vőlegényemnek: akkor én nagy-nagy hálával adózom neked, nagyon-nagyon megbecsüllek, válogatott finom ételekkel dédelgetlek. Először is szépen kifésülöm ezt a sörényedet s leánykori nyakláncaimmal ékesítem, aztán homloksörényedet kigöndörítem és csinosan elválasztom. Farkadnak régóta megmosatlan, összegubancolódott és keményre összeragadt szőrszállait készséges gonddal selymessé puhítom. Földiszítlek sok-sok arany gombbal, s ragyogni fognak rajtad, mint a fényes csillagok. Ujjongó néptömeg kíséretében vonulsz be diadalmasan s én selyemruhám ölében hordom neked a diót és egyéb, ennél is ízesebb csemegéket és mindennap jóllakatlak, hisz a megmentőm te vagy! De amellett, hogy finom ételeket, zavartalan pihenést és sugaras boldog életet élvezel, hírben, dicsőségben is leszen részed. Mert én jelenvaló sorsom s az isteni gondviselés emlékezetére örök bizonyosságot állítok s képből megfestetem ennek a menekülésemnek a történetét és házam előcsarnokában fogom kifüggeszteni. Itt látni fogják, mesékben hallani fogják s tudós költők tolla megörökíti majd "a fogságból számárháton megmenekült királyi szűz" történetét. Magad is a régi regék sorába kerülsz s a te valóságos eseted példájára elhisszük azt is, hogy Phrixus kos hátán úsztatott át a tengeren, Arion delfinen utazott és Európét bika vitte hátán. Nos és ha a bőgő ökörben Jupiter bűjt meg, az sem lehetetlen, hogy az én számaram képében emberfia, vagy valamelyik isten lényé rejtőzködik.

Miközben a leány újra meg újra csak ezt hajtogatja és sűrű sóhajtasokkal tarkítja fogadkozásait, keresztúthoz értünk. Itt megrántotta a kötőféket s mindenáron azon igyekezett, hogy engem jobbfelé letérítsen, természetesen azért, mert arra vitt az út szüleihez. De én tudtam ám, hogy a rablók is ezen az úton mentek el otthagyt zsákmányukért, hát csökönyösen makacskodtam és szívem mélyén csöndben így pironogtam.

– Mit művelsz, szerencsétlen leány! Miben fáradozol? Vesztedbe mért rohansz? Mért akarod

lábaimat másfelé kényszeríteni? Hisz nemcsak te adod meg az árát, hanem engem is magaddal rántasz a pusztulásba?

Így huzalkodtunk ott és még mindig eldöntetlen volt a vitás kérdés, hogy melyik útra térjünk, amikor egyszerre zsákmánnyal megrakottan elénk toppantak a rablók; a holdfényben már messziről ránkismertek és gúnyos nevetéssel üdvözöltek. A banda egyik tagja így csipkelődött.

- Hová-hová olyan sietősen éjnek éjszakáján? Nem riasztanak a rémítő éjjeli kísértetek, szellemek? Úgy-e, te jó kis leány, a szüleid látogatására siettel? No hát mi majd vigyázunk rád árvaságodban és megmutatjuk szüleidhez az utat.

Egy másik odakapott hozzám, megragadta a kötőfékemet, visszafordított és görcsös botjával számlálatlanul zúdította rám a szokásos csapásokat. Most, hogy kénytelen-kelletlen visszafelé baktattam a kikerülhetetlen halálba, eszembe jut, hogy hiszen nekem fáj a patám, hát lelógatom a fejemet s elkezdek sántikálni. De az, amelyik visszafelé húzott, rám mordul ám.

- Hohó, már megint támolyogsz, már megint tántorogsz? Hát vágatni tudsz, de lépésben menni nem tudsz a rohadt lábaiddal? Aztán az előbb még úgy száguldottál, hogy a szárnyas Pegazust is elhagytad volna!

Rám-rámszózott a fütykösével az én derék hajcsárom, miközben így tréfálkozott velem; de már oda is értünk a rablóbarlang kerítése végébe. Hát nini, ott lógott a nénike. felakasztotta magát a sudár ciprus egyik ágára. Rögtön levették, a kötelet is ott hagyták a nyakán s ledobták a mélységbe. A leányt nyomban megkötözték s aztán vad mohósággal nekifeküdtek a vacsorának, amelyet a szegény anyóka utoljára még gondosan elkészített nekik.

Mikor aztán telhetetlen mohóságukban mindent fölزابáltak, elkezdtek végre fontolóra venni, hogyan is álljanak bosszút, hogyan büntessenek meg mind a kettőnket. Mint afféle viharos gyűléseken, itt is megoszlottak a vélemények. Volt aki azt indítványozta, hogy elevenen meg kell égetni a leányt, a másik azt javasolta, hogy vadállatok elébe kell vetni, a harmadik szerette volna keresztre feszíteni, a negyedik azt ajánlotta, hogy halálra kell kínozni, abban azonban igazán valamennyien megegyeztek, hogy meg kell halnia. Végre, hogy a zajongás elült, akadt egy, aki higgadtan így kezdte rá.

- Sem bandánk szabályai, sem az egyesek jólelkősége, sem az én igazságérzetem nem engedi eltűnöm, hogy ti itt a bűn súlyosságát messze meghaladó, túlzott szigorúságba lovaljátok magatokat, s hogy mindjárt vadállatok, kereszt, máglya, kínzóeszközök s egyéb gyorsan gyilkoló erőszakos halálnemek után kiáltozzatok. Hallgassátok meg indítványomat: hagyjátok kegyesen élni a leányt, de úgy, ahogy rászolgált. Bizonyára nem feledkeztetek meg arról, hogy már pálcát törtetek e szamar fölött, amely folyton csak lustálkodik, de rengeteget zabál, sőt most meg is akart csalni: nyomoréknak tettette magát, viszont segítőtársa és cinkosa volt a leánynak a szökésben. Mondjuk ki, hogy holnap megöljük, kiszedjük minden belső részét s a hasa közepébe belevarrjuk meztelenül a lányt - hiszen úgyis jobban szerette mint minket - úgy, hogy csak a feje maradjon kívül, különben egész teste legyen belegyömöszölve az állatba. Akkor aztán ezt a hurkára töltött

szamarat tegyük ki valami szakadékos szikla szélére és hagyjuk ott, hadd égesse a nap tüze. Így tudniillik mind a kettő megkapja azt, amit igen helyesen rájuk mértetek: a szamár halállal bűnhődik, amire már régen rászolgált, a leány pedig elszenvedti a vadállatok mardosását, hiszen a férgek rágják szét a testét – a tűz izzását, hiszen az égető napsugarak áttüzesítik a dög hasát – a keresztrefeszítés kínjait, hiszen kutyak és keselyűk ássák ki majd a belső részeit. De gondoljátok csak végig egyéb gyötrelmeit s kínjait: elevenen a döglött állat hasában lakik s mikor a rettenetes bűz a kínzó hőségben orrát facsarja, a hosszú éhezés halálos gyötrelme sorvasztja el, s még a keze sem lesz szabad, hogy legalább megölhesse magát.

Amint befejezte beszédét, a rablók szívvel-lélekkel csatlakoztak javaslatához. Mit tehettem én, aki hosszú füleimmel végighallgattam ezt a javaslatot?

Sírtam holnapi halálomon.

HETEDIK KÖNYV

Amint a sötétség múltával földerült a nappal és a nap ragyogó szekere besugározta a világot: megérkezett valaki, nyilván a banda egy tagja: legalábbis a kölcsönös szíves üdvözlés erre vallott. Leült a barlang bejárata elé s miután valamelyest kifújta magát, ekként tette meg a jelentést cimboráinak.

– A hypatai Milo házat illetőleg, amelyet a minapában kiraboltunk, egészen nyugodtak lehetünk: aggodalomra nincs semmi ok. Mert, minekutána ti nagy-vitéz lendülettel mindent elvittetek s visszatértetek táborunkba, én belevegyültem a népcsődületbe, s tettetett szörnyűködés meg szitkozódás közben füleltem, hogyan döntenek a merénylet nyomozása felől s vajon akarják-e üldözni a rablókat s ha igen, meddig, hogy aztán megbízasotokhoz híven mindenről beszámoljak nektek. A közvélemény – nem légből kapott gyanúkok, hanem valószínű bizonyítékok alapján – egyhangúlag valami Luciust vádol, hogy nyilván ő a rablás értelmi szerzője. Ez a közelmúlt napokban hamis ajánlólevéllel, becsületes embernek mutatkozván, belopta magát Milo bizalmába, úgyhogy ez szívesen látta vendégül s legbensőbb barátjaként bánt vele. Jó néhány napig ott vendégeskedett, s ezalatt hazug szerelemmel elcsavarta Milo szolgálójának a fejét, a kapu zárát alaposan kikémlelte s tövéről-hegyére végigvizsgált minden szobát, amelyekben házigazdája a kincseit rejtegette. De már akkor híre-hamva sem volt a gazfickónak, mert még azon az éjszakán, éppen a rablótámadás pillanatában, kerekét oldott s azóta nyoma is veszett. Mert hát kéznél volt számára a hathatós segítség a menekülésben, amellyel aztán jókora egérutat nyerhetett, úgyhogy üldözői hamarosan szem elől veszítették: tudniillik magával vitte hófehér lovát, hogy az cipelje majd ezentúl a hátán. Szerencsére a szolgálóját lefülelték ott a házban, abban a reményben, hogy majd leleplezi gazdája aljas mesterkedéseit s a hatóság hűvösre is tette. De másnap hiába vonták kőnpadra sűrűn egymás után, szinte halálra is hiába kínozták, erről az egésztől egyáltalán semmit se vallott. Mindazonáltal, legalább bizottságot küldtek ennek a Luciushoz a szülővárosába, hogy vádat emeljenek ellene gaztette miatt és követeljék a megbüntetését.

Miközben elmondta ezt, összehasonlítottam magamban Lucius-korombeli régi boldog napjaimat boldogtalan számárokodásom mostani szenvedésével, és szívem mélyéből felsóhajtottam. Most ötlött fel bennem, hogy a régi bölcs emberek nem az ujjukból szopták azt a tételüket, hogy a Szerencse mind a két szemére vak, mert hiszen mindig a gonoszokra és méltatlanokra pazarolja el kincseit, sohasem érett megfontolás után válogat az emberek között, hanem éppen azokhoz szokott betérni, akiket – ha szeme volna – bizonytal elkerülne jó messzire. A legszörnyűbb azonban az, hogy ítéletünket sokféleképp módosítja, sőt fonakul is gyakran: úgyhogy egy-egy gazember a becsületes emberek hírért-nevét élvezzi, viszont így kerül gyakran gazember hírébe a legtisztességesebb ember is. Hát például engem – akit a Szerencse dühös kajánsága állattá, mégpedig a legalacsonyabb rendű négylábúvá aljasított, akinek szomorú sorsán igazán még a legridegebb embernek is megeshetne a szíve – most azzal a bűnnel idéznének a törvény elé, hogy kiraboltam drága jó házigazdát, pedig ennek a bűnnek nem is rablás, hanem igazában apagyilkosság volna a neve. De bizony nem volt mód reá védekezni, vagy csak egy szóval is tagadnom a vádat. Végre is, nehogy úgy lássék, mintha rossz volna a lelkiismeretem, és a szemembe vágott vádat hallgatásommal mintegy megerősítem, izgatott türelmetlenségemben legalább ennyit akartam mondani: "Hohó, nem vagyok bűnös!" Az első szótágot, mégpedig többször egymásután, éktelenül elbögtem én, de már a következőket semmiképp se tudtam kimondani; mindig csak az első hajtogattam, s egyre-másra ezt bögtem: "Hó, hó", ámbar ajkaimat előretoltam, igazán szép kerekre csucsorítottam és rezegtettem. De mit panaszlom én a Szerencse egyéb kegyetlenségeit, ha már egyszer pirulás nélkül társa lettem a hátszlovannak, a tulajdon szolgálomnak a teherhordásban és szolgaságban?

Efféle gondolatokban évdtem, amikor egyszerre fő-fő gondom nyilallott belém; eszembe jutott a rablóknak ítélete, hogy hiszen áldozatul jelöltek ki: én leszek a leánynak az Alvilága! Odapislantottam a hasamra és szinte már állapotosnak éreztem magam szegény leánykával. Egyszerre csak az a rabló, aki a rólam elterjedt hazug hírt meghozta épp az imént, előszedett a köpenye varratából ezer aranyat. Azt mondta, hogy néhány utas megrablása árán szerezte, de hát ő becsületes, az egészet beadja a közös kincstárba. Ezután izgatottan érdeklődni kezdett: hogy és mint vannak a cimborák. Amikor pedig megtudta, hogy egy páran, éppen a legvitézebbek, különböző alkalmakkor, de mind kemény küzdelemben otthagyták a fogukat, azt indítványozta, hogy egy darabig hagyják békén az országutakat, szüntessenek meg mindenféle vállalkozást s inkább álljanak neki új cimborák szervezésének és friss legénység toborzásával egészítsék ki harcias csapatjukat az előbbi létszámra. Hiszen a húzódozókat ijesztgetéssel beterelehetik; akikben megvan a hajlandóság, azokat jutalommal becsalogathatják, és bizonyára sokan lesznek, akik faképnél hagyják a nyomorúságos rabszolgaéletet és a valósággal zsarnoki hatalmú rablóbandához szívesen csatlakoznak. Ő maga például épp az előbb találkozott egy sugárnövésű, hatalmas testű markos ifjúval és puhította, s végre megpuhította, hogy hosszas renyhességben elernyedte karjait emelje végre hasznos munkára, használja ki, amíg lehet duzzadó egészsége kincsét, és hatalmas tenyerét ne nyújtogassa alamizsnáért, hanem forgassa inkább arany-harácsolásban.

Egytől-egyig helyeselték ezt az okfejtést és elhatározták, hogy az illető fiatalembert, aki mintha máris megnyerte volna tetszésüket, fölveszik a bandába, s aztán toborozni fognak, hogy kiegészítsék a létszámukat. Most eltávozott az a bizonyos rabló s kisvártatva egy hatalmas szál ifjúval visszatért: olyan volt, amilyennek ígérte, nem akadt hozzáfogható az egész társaságban; irtó nagy darab férfi, azonkívül fejjel magaslott ki valamennyi közül s a legénytoll éppencsak hogy pelyhedzett az állán. Százféle rongyból tél-túl összerótt ruhája csak félig-meddig takarta testét: itt is, ott is kivillant belőle mellének s hasának izmos kövérsége.

Belépett s imígy kezdte el.

- Üdvözöllek benneteket, nagyerejű Mars hadisten hívei, nekem immár hű bajtársaim. Vakmerő, szívós férfi létemre fogadjatok szívesen szíves ajánlkózót, aki szívesebben fogja föl testével a sebeket, mintsem hogy elfogadná kezébe az aranyakat, s aki még a másoktól annyira rettegett halállal is szembeszáll. Ne gondoljátok, hogy koldusbotra jutott világ-kivetettje vagyok, s ne a rongyaimból következtessetek vitézségemre, mert én a legerősebb rablóbanda vezére voltam, s végigdúltam egész Macedóniát. Én vagyok a trák Haemus, a hírhedett rabló: nevemet egész tartományok rettegik. Apám Theron, maga is híres-dicső rabló, embervérrel szoptatott s a bandája soraiban nevelt. Örököltém s túlszárnyaltam apám dicsőségét. Nemrégiben még vitéz cimboráim hatalmas seregét s rengeteg kincsemet egyszerre csak mind elveszítettem, pusztán azért, mert a császári főkincstárnokot vesztémre megtámadtam, mikor fényes állását elveszítette, s a száműzetésbe úton volt.

De sorjában, rendre hadd mondjam el.

Volt a császári udvarban egy magasrangú, tekintélyes főhivatalnok, igen kedves embere magának a császárnak is. Egynéhány ember fenekedő irigysége alattomosan gyanúba keverte, mire számkivetésbe kergették. Csakhogy Plotina, a felesége, ritka hűséges és páratlanul erényes egy asszony, aki tíz gyermekkel vetette meg családjuk alapjait, könnyű szívvel, közömbösen mondott le a fényes városi élet gyönyörűségeiről, és hűségesen állt férje mellé a szerencsétlenségben is, s elkísérte száműzetésébe. Lenyíratta haját, férfiruhába öltözött, legdrágább ékszereivel s aranypénzekkel megtömött tüszőjét derekára övezte, s az őrizetükre kirendelt katonák csapata s kivont kardjaik kellős közepén se csüggedett gyávaságra. Osztozott minden veszélyben, szakadatlan éberséggel gondoskodott férje épségéről, férfias hősiességgel viselte a szüntelen szenvedéseket. És már átestek a szárazföldi út rengeteg fátalmán, már átvergődtek a tengeri utazás java veszedelmein és Zacynthus felé hajóztak: szerencsétlen sorsa ezt jelölte ki száműzetése helyéül. De midőn Actium öblében kikötött - Macedóniából jövet akkor épp ott duhajkodtunk - éjnek éjszakáján rajtuk ütöttünk abban a kikötőmenti kis fogadóban, amelyben megszálltak a tengeri út után, mert hogy a hajójukhoz közel volt nagyon. Mindenükből kirabolttuk őket, de kis híja, hogy rajta nem vesztettünk. Mihelyt ugyanis ez az asszony megneszelte az ajtó legelső zörrenését, berohant a hálószobába, és kétségbeesett sikoltozásával fölverte az egész társaságot, nevükön szólította a katonákat és szolgálait, és segélykiáltásaival összecsdítette az egész szomszédságot is. Az volt a szerencsénk, hogy valamennyinek inába szállt a bátorsága, mindegyik

féltette a bőrét s elbűjt, és csak így történhetett, hogy mi szárazon vittük el. De ez a nagyszerű, páratlanul hűséges és ragyogó erényekkel ékes asszony – mert ami igaz, az igaz – azon nyomban kéréssel fordult a felséges császárhoz és kieszközölte férje hamaros visszatérését s a rablótámadás kíméletlen megbosszulását. Szóval a császár úgy döntött, hogy Haemus rablóbandáját kiirtja. ez azonmód el is tűnt a föld színéről. Ilyen hatásos egy hatalmas uralkodónak pusztá intése is. Néhány zászlóalj katona nyomunkba eredt s az egész bandát leöldöste, végre is kiirtotta. Én nagy ügyel-bajjal, titokban így menekültem meg a halál tátongó torkából, egyszál egymagam. virágos, szájrancú, bő női ruhába öltöztem, szövetsapkát húztam a fejemre, vékony fehér női saruba bűjtattam lábamat, s mikor már a fölismerhetetlenségig nővé bizonytalanodtam, felültem egy árpakévékkel megrakott számarra s az ellenséges katonaság csatasorának kellős közepén magam így vágtam át. Mert számarhajcsárnak néztek és átengedtek bántatlanul. hiszen akkor még gyengéd arcomon hamvas ifjúság tündökölt. De bár kissé megremegtem a nekem szegzett rengeteg harcias kard előtt, mégsem hoztam gyáva módon szégyent apám hírnevére, mert álöltözetemben egymagam támadtam meg tanyákat, kastélyokat és összekapartam egy kis útravalót.

Ezzel föltépte rongyait s kétezer aranyat öntött ki a rablók elé.

– Íme – szólt – ezt ajándékol, hogy úgy mondjam, hozományul a ti bandátoknak följánlom én szívesen, magamat pedig – ha szívesen elfogadtok – halálig hű vezértekül, azzal a szándékkal, hogy ezt a ti kőházatokat rövid idő leforgása alatt aranypalotára változtatom.

A rablók se szó, se beszéd, azon nyomban egyhangú lelkesedéssel ráruházták a fővezérséget s pompás ruhát hoztak elő, hogy vegye magára az arannyal tömött régi rongyok helyett. Miután átöltözködött és sorra csókolta valamennyit, a főhelyre ültették s lakmározás és nagy ivás közben beiktatták. A beszélgetés során értesült a lány szökéséről, meg arról, hogy én vittem s hogy a banda mind a kettőnket szörnyűséges halálra szánt. Megkérdezte, hogy hol a lány, s mikor odavezették, és meglátta a gúzsba kötött leányt, fitymálva elfintorította az orrát s az asztalhoz visszament.

– Nem vagyok olyan hülye, vagy éppen oly vakmerő – szólalt meg –, hogy megsemmisítsem a ti döntéstekeket, de ha elhallgatnám azt, amit helyesnek gondolok, bizonyára furdalna miatta a lelkiismeret. Bízhatok meg bennem, hogy csak a ti javatok lebeg szemem előtt s különben is módokban van a számarba-varrást végrehajtani, ha javaslatom nem nyeri meg a tetszésteket. Mert én azon a véleményen vagyok, hogy rablóknak, mégpedig józaneszű rablóknak, semmit sem szabad többre becsülniük a maguk javánál, még magát a bosszút sem, amely nem ritkán a saját fejükre is visszahull. Nos tehát. ha a számarba varrtan elemésztitek a leányt, nem lesz belőle egyéb hasznatok, mint hogy dühötöket kielégítettétek. Én viszont azt javaslom, hogy vigyük be valamelyik városba és adjuk el, mert az efféle fiatal csirkéért busás árat söpörhetünk be. Hiszen magamnak is van egy-két kerítő régi ismerősöm s azt hiszem, akármelyikük hajlandó lesz jó néhány attikai talentumot adni ezért a lánykáért. Így aztán származásához illőn cifralánnyá előkelősködik, nem fog többé efféle szökésre vetemedni s azzal, hogy bordélyház rabja lesz,

bosszútok is kielégül bőségesen. Előadtam nektek ezt a javaslatomat, amely legjobb meggyőződésem szerint célravezető volna; ti azonban minden dolgokban urai vagytok elhatározásaitoknak.

Így védelmezte ügyünket: egy füst alatt ügyvédkedett a rablók vagyona érdekében s nagy-ügyesen megmentette a leányt és számár-magamat. De a többiek sokáig hányták-vetették a dolgot s hogy késett a döntésük, agyongyötörték vele egész bensőmet s leginkább szegény lelkemet. Végrevalahára valamennyien készségesen csatlakoztak újdonsült cimborájuk véleményéhez és azonnal feloldozták a leány bilincseit. Amint a leány megpillantotta az ifjút s bordélyházat és kerítőt hallott emlegetni, mosolygásra derült s nem tudott hova lenni túlradó örömeiben. Igazán megundorodtam az egész női nemtől, amikor láttam, milyen gyönyörűséggel hallja emlegetni egyszerre a piszkos, undok bordélyházat ez a leány, aki eddig úgy tette magát, hogy szerelmes a vőlegényébe és forrón vágyik a szűzi menyegzőre. Én bizony ekkor számár fejemmel róla ítélt meg az egész női nemet s minden erkölceit. De most megint felszólt ez az ifjú:

- Hát most siessünk hálaáldozatot bemutatni Marsnak, a mi védelmezőnknek, induljunk eladni a leányt, s toborozni új cimborákat! De amint látom, nincs semmiféle áldozati állatunk s még borunk sincs bőven, sőt elegendő sincsen az áldomásra. Adjatok hát mellém tíz embert, ennyi éppen elég nekem, elmegyek velük a legközelebbi kastélyba s fejedelmi lakomát kerítetek onnan tinétek.

Így vonult el s azalatt a többiek hatalmas tüzet raktak és Mars istennek oltárt emeltek a zöldellő pázsiton.

Kisvártatva visszaérkezett a csapat, borostömlőkkel és óriás birkanyájjal. Kiválasztottak egy bozontos-szőrű, öreg, hatalmas bakot s fölállozták a Segítő és Védelmező Marsnak és azonnal nekiláttak elkészíteni a remek-finom reggelit. Megszólt a vendég-vezér:

- Hadd lássátok, hogy nemcsak a harcokban és rablásokban, hanem multságaitokban is derék vezérek vagytok!

Szólt és bámulatos-fürgén, fáradhatatlanul szorgoskodott, hol itt, hol ott: kisöpör, megterít, főz, pecsenyét tálal, ügyesen fölszolgál, főképpen pedig egyre-másra ürített velük a sok-sok hatalmas, kicsorduló serleget. Közben-közben azonban, azzal az ürüggyel, hogy hol ezt, hol azt, amire már éppen szükség volt, be kell hoznia, egyre-másra odalépetett a lányhoz és szívesen kínálgatta suttyomban eldugott falatokkal s itatta borral, amelyet azonban maga is megkóstolt előbb. A leány mohón kapott minden után s ha az ifjú egyszer-másszor meg akarta csókolni, máris élvezettel csókra nyújtotta száját. Hát ez a dolog sehogyse tetszett nekem.

- Ejnye, hát szűzleány létedre megfeledkeztél menyegződről s utánad vágyódó szerelmesedről s többre tartod ezt az ágrólszakadt, véreskezű zsványt ama bizonyos újdonsült férjnél, akivel a szüleid összeházastítottak? Hát nem lázad föl a lelkiismereted, hogy sárba taposod szerelmedet s kedved van itt a lándzsák és kardok közt fajtalanzkodni? És ha a többi rabló észrevenné? Ugye, hogy akkor mégiscsak a számárba kerülsz s megint csak te okozod vesztemet? Vásárra viszed a

más bőrét, annyi szent!

Miközben határtalan felháborodásomban így pirongattam magamban ezt a huncutot: egy-két elejtett – de a magamfajta okos számárnak érthető – szavukból rájöttem, hogy ez nem Haemus, a hírhedt rabló, hanem Tlepolemus, a leány vőlegénye. Tudniillik mikor már kissé érthetőbben beszélgetek – persze rám se hederítettek, mintha csakugyan megdöglöttem volna már – így biztatgatta a lánykát.

– Ne félj, drága Charitém, ez az egész banda ellenség hamarost a foglyod lesz.

A rablók immár letörtek, berúgtak, részegre áztak, de ő kitartón unszolta őket és szakadatlanul öntötte a bort beléjük, most már tisztán, éppen hogy csak egy kicsit langyosan. ő maga azonban egy csöppet sem ivott. Bizonyísten gyanakodni kezdtem, hogy valami álomitalt kevert a kancsóikba, mert egytől-egyik úgy heverték ott tökrészezen, mint a hullák. Most kénye-kedve szerint könnyű szerrel gúzsba kötötte valamennyit, aztán hátamra ültette a leányt és megindult velünk hazafelé.

Ahogy a város alá értünk, a várva-várt látványra az egész lakosság kitódult. Kiözönlöttek a szülei, rokonaik, pártfogoltjaik, neveltjeik, szolgálk, vidám arccal, örömtől ittasan. Ott tolongott utánuk férfi, nő, fiatal, öreg és feledhetetlen ritka látvány volt, amint a leány számárháton bevonult diadalmasan. Végül, hogy ne rontsam ridegen az ünnep hangulatát, tehetségemhez képest magam is nekividultam: fölmeresztettem füleimet, fölfújtam orrlyukaimat s harsányan eliaztam magamat, jobban mondva, bömbölő bögésre bődültem. Hát a leányt bevezették a szobájába s a szülei gondosan ápolgatták, engem pedig Tlepolemus rengeteg igavonó állattal együtt, nagy csapat polgár kíséretében azonnal visszahajtott a rablótanyára. Szívesen mentem, mert amellet, hogy különben is kíváncsi természetű vagyok, most nagyon szerettem volna végignézni a sok zsvány elfogását. Hát ott találtuk őket összekötözve, nem is annyira a kötelek, mint inkább még mindig a bor bilincseivel. Miután minden holmit összeszedtek és kihordtak s minket arannyal-ezüsttel s minden egyébbel megtetéztek rogyásig, a rablókat azonmód, ahogy voltak, gúzsba kötötte lehajigálták mindjárt ott a mélységbe, egyik részüket pedig a tulajdon kardjaikkal öldösték le s otthagyták.

Jólesett ez a bosszú s derült hangulatban tértünk vissza a városba. A kincseket a városi kincstárba tették, a visszaszerzett leányt pedig feleségül adták Tlepolemushoz törvény szerint. Innen kezdve a fiatalasszony megmentőjének nevezgetett, állandóan törődött velem s még magán a menyegző napján is kiadta a parancsot, hogy színig töltsék árpával a jászlamat s annyi szénát rakatott elém, hogy elég lett volna még egy kétpupú tevének is. Mikor láttam, hogy a kutyák egy szálíg puffadra zabáltak magukat a bőséges lakoma széthordott maradékaival, azt sem tudtam, miféle keserves átkokkal átkozzam meg méltóképpen Fotist, hogy miért is változtatott számárrá s miért nem inkább kutyává!

A nászéjszaka szerelmi csatái után a fiatalasszony szüntelenül áradó hálálkodások közt emlegetett engem szülei és férje előtt, míg végre ezek megígérték, hogy majd mindig a legnagyobb

megbecsüléssel bántak velem. Össze is hívták hát néhány tekintélyesebb barátjukat s megtárgyalták, hogy mi módon lehetne engem legméltóbban megjutalmazni. Az egyik azt javasolta, hogy tartsanak otthon, ne dolgoztassanak s hizlaljanak válogatott árpán, babon és lucernán. De egy másiknak az indítványa érvényesült; ez a szabadságom érdekében azt javasolta, hogy hadd szaladgáljak inkább a réti legelőkön, hadd pajtáskodjam a ménes lovaival, hadd hájgjam meg a kancáikat s hadd ajándékozzam meg így a gazdáikat sok-sok nemesvérű kis öszvérrel. Azon nyomban elő is hívták a ménes főlovászát, féltő gondjaiba ajánlottak s átadtak neki azzal, hogy a mezőre csapjon ki. Búcsút mondtam tehát poggyásznak s minden egyéb tehernek és vidám jókedvben ügettem előre, hogy hátha így, szabadságom birtokában, most tavasz elején a virágos réteken valahol rózsára bukkanok. Ennek nyomában gyakran fölmerült bennem az a gondolat, hogy ha számár létemre ilyen hálásak irántam s ennyi megbecsülésben részesítenek, mennyivel több jóval fognak tiszteletükben elárasztani, ha egyszer visszanyerem emberi testemet! Csakhogy mihelyt az én csikósom kívül került velem a városon, nyoma sem volt a sok gyönyörűségnek és a szabadságnak híre-hamva sem. Mert a felesége, elvetemedett, zsugori egy asszony, azon nyomban befogott a taposó malomba, görcsös botjával egyre-másra páholt és véres verejtékem árán örölte magának s családjának a lisztet. De nem volt elég neki, hogy a maga kenyere miatt gyötört, fizetség ellenében a szomszédok gabonáját is velem öröltette föl. Csak hajszolt-hajszolt, de rengeteg fáradságom fejében még a megszabott abrakot sem adta meg: mert az árpadarámat, amelyet a magam keringése árán öröltem az ő malmán, eladogatta a szomszéd parasztnak, nekem pedig, aki naphosszat keservesen forgattam a malomkövet, estére kelve piszkos, mocskos, a rengeteg homoktól recsegő korpát vetett.

Mikor már megtört ez a sok nyomorúság, a kegyetlen Sors új gyötrelmeket tartogatott számomra, hogy – úgyszólván annyi balszerencse közt, oly sok vizsály után – elnyerjem a teljes győzelem dicsőségét. Tudniillik, az én kitűnő csikósomnak későn ugyan, de eszébe jutott a gazda parancsa és kicsapott végre a ménesbe, hogy a lovakkal együtt legeljek. Végre szabad számár voltam, ugrándoztam örömben, riszáltam farom kényesen, s már kiszemeltem a legszemrevalóbb kancákat jövődöbéli szeretőimül. De még ez a ragyogó reményem is főbenjáró veszedelembe torkollott. Tudniillik féltékenyek lettek rám a kitűnően táplált, sokáig hizlalt s különben is szilaj és akármelyik számárnál harciasabb tenyészcsödörök és hogy lehetetlenné tegyék ezt a rangon alul álló szerelmeskedést, még a vendégszeretet istenének törvényeit is sutba dobták s mint afféle vetélytársra, mind izzó gyűlölettel, fenekedve rontott reám. Az egyik magasra lendítette izmos szügyét, meredeken fölém magaslott nyakával s fejével és mellső patáival döfködött, a másik duzzadt izmú, hatalmas farát fordította felém s hátsó lábaival rugdosott, a harmadik meg fenyegető, gonosz nyerítéssel hátracsapta mindkét fülét s villogó fogainak vésőit csikorgatva, összevissza-harapdosott. Ilyenféle történetet olvastam én valami trák királyról, aki szerencsétlen vendégeit vad lovaival marcangoltatta szét és fogyasztatta el; ez a dúsgazdag zsarnok az árpával annyira fösvénykedett, hogy nagyétű állatai éhségét emberi testek föltalálásával csillapította. Ahogy a csödörök mindenfelől rámrohantak, szinte magam is efféle sorsra jutottam és már visszasóhajtottam a malombeli körbe-körbe forgást. Csakhogy Fortuna telhetetlen volt

kínzásomban s most megint más nyomorúságot zúdított reám. Most arra rendeltek ki, hogy fát hordjak a hegyről s felügyelőmül éppen a legesleggonoszabb rabszolgát jelölték ki. És nemcsak a magas hegy meredek kapaszkodója fárasztott, nemcsak hogy hegyes köveken botorkálva feltörtem a patáimat, hanem a fütykös záporzó csapásaitól is olyan irgalmatlanul megszenvedtem, hogy sebeim fájdalma a csontom velejéig hasított. Mindig ugyanazt az egy helyet verte, folytonosan a jobb lágyékomra mérte az ütések, úgy hogy fölszaggatta a bőrömet és tátongó nyílású seb, jobban mondva gödör, vagyis inkább ablak támadt azon a helyen, de azért újra meg újra egyre csak azt a vértől ázott sebet lazsnakolta. Emellett oly rengeteg fát rakott a hátamra, hogy ez a rőzsetorony mintha már nem is számárnak, hanem elefántnak való terhelés lett volna. Aztán valahányszor egyenlőtlenül terhelte meg s a rakomány félrebillent jobbra vagy balra, az én emberem, nemhogy leszedett volna egy-két hasábot a túlterhelten düledező oldalról s ezzel könnyítette volna egy kissé a rám súlyosodó nyomást, vagy legalább áttett volna egyet-kettőt a másik oldalra, hogy helyreállítsa az egyensúlyt, dehogy! – köveket rakott oda, s így egyenlítette ki a súlykülönbséget. Ennyi szenvedésem után is kevesellte szörnyen súlyos terhemet. mikor egyszer át kellett mennünk egy folyón, amely éppen az utunkat keresztezte, félt, hogy a csizmái átnedvesednek a vízben, hát még ő is felpattant a hátamra, hogy én cipeljem – hiszen mi volt ez a csekélyke túlsúly a másik szörnyű teher mellett! És ha véletlenül úgy esett, hogy a síkos partszegély sáros iszapjában terhemtől kimerülten megcsúsztam s összeroskadtam, kitűnő hajcsárom – ahelyett, hogy segített volna rajtam, kötőfékemenél fogva felhúzott volna, farkamnál fogva talpra állított volna, vagy legalább a rettentő teher egy részét rólam leszedte volna, hogy talpra állhassak – kimerültségemben szemernyi meg nem segített, hanem fejemtől vagyis inkább fülemtől kezdve valami irtó nagy doronggal végigdöngetett, úgyhogy a verés, mintha csak borogatás lett volna, végre is talpra serkentett.

De kitalált ő számomra egyéb gyötrelmet is. Mérges hegyű szűrős töviseket csavart csomóba s a farkam végére függesztette kínzásomul, úgy hogy valahányszor egyet léptem, megmozdult, ide-oda verődött s irtózatos tüskéivel kegyetlenül összevissza vérezett. Hát igazán csöbörből vödörbe estem. mert ha nekirugaszkodtam, hogy megmeneküljek a szörnyű-keserves veréstől, akkor annál kegyetlenebbül verdestek a tüskék, ha pedig fájdalmam csillapítására egy kicsit álldogáltam, akkor csapásaival ösztökélt gyors iramra. Úgy látszott, hogy ennek a gazfickónak egyében sem jár az esze, mint hogy engem mindenáron elveszejtsen. Nem egyszer meg is fenyegetett ezzel és erre meg is esküdött.

És megjött egyszer az alkalom, hogy elvetemedett gonoszsága még aljasabb merényletre serkentse. Mert egyik nap oly kegyetlen volt hozzám, hogy vége szakadt türelmemnek és a patáimmal hatalmasan belérúgtam. Hát erre ilyenféle merényletet eszelt ki ellenem: rengeteg kőccel rakott meg, kötelekkel szorosan rámerősítette terhemet, aztán megindult velem, majd a szomszéd tanyáról izzó széndarabot csent s a kőc kellős közepébe dugta. Ettől a kis gyújtóanyagtól egy-kettőre elkezdett izzani s elharapódzni a tűz, aztán lánggra lobbant s engem egészen elborított a végzetes lángolás. Ebből a halálos veszedelemből nem lehetett menekvés, mentségre semmi reményem se volt s már-már kétségbeestem, hiszen ekkora tűzveszedelemben nincs idő sok

latolgatásra s még a legkitűnőbb ötletek is csütörtököt mondanak. És ebben a borzalmas helyzetemben a Szerencse derűsen és biztatón rám mosolygott s a hirtelen halál rám tátott torkából kimentett ugyan, de nem tudom nem azért-e, hogy jövendő sorscsapásokra megtartsom. Elég az hozzá, hogy véletlenül megláttam ott pár lépésnyire a tegnapi eső piszkos vizével frissen megtelt mélyedést. nosza kapom magam, beleugrom ész nélkül, a tüzet utolsó szikrájáig eloltom, s aztán kikászolódom; így terhemtől is megszabadultam s egy füst alatt a haláltól is megmenekedtem. Csakhogy ez az elvetemedett bitang szolga még ezt az aljas merényletét is reám tolta; a többi csikósnak úgy mesélte el, hogy magam gyújtottam föl magamat, mert szántsándékkal átugrottam a szomszédok tüzén, de megbotlottam s beleestem. És nevetve tette hozzá:

- Hát meddig hizlaljuk még hiába ezt a tüzes állatot?

Alig néhány nap múlva sokkal gonoszabb furfanggal áskálódott ellenem. A legközelebbi házikóban eladta a fát, amit hoztam, s engem üres háttal hajtott haza. Aztán elkezdett kiabálni, hogy ő bizony nem bír a komizsággal, hogy ő odacsapja ezt a keserves hajcsár-szolgálatot, aztán a panaszait így találta föl.

- Hát nézzétek ezt a csökönyös, lusta dög szamarat! Most egyéb komizságain kívül új veszedelmeket hoz fejemre. Ha meglát az úton valami szemrevaló asszonyt, anyányi leányt vagy gyöngéhúsú fiút, azon nyomban lerázza a terhét, sőt néha még a teherhordó-nyergét is ledobja, őrjöngve rájuk rohan - szamar létére emberi ölelésre áhítzik! - földre teríti s lihegve izgatja őket tilos és újmódi kéjelgésre és állati-vad élvezet ígéretével csábítgatja fonák-szerelmes egyesülésre. Még csokolódzás-félével is próbálkozik: ronda pofájával összeharapdálja őket s megdöfködi. Hát emiatt még meggyűlhetik a bajunk: veszekedést, pörösködést, sőt még talán bűnvádi eljárást is hozhat reánk. Épp az elébb is, hogy meglátott egy úrilányt, ledobta-lerázta hátáról a fát, őrjöngő szenvedéllyel egyenesen megrohanta, ledobta a mocskos földre és akkor ez a gyönyörűséges hódító, ott mindnyájunk szemeláttára, mindenáron szerelmeskedni készült vele. Hát ha a leány sírányozására-jajgatására össze nem csődül s oda nem fut védelmére egy csomó utasember és ki nem menti, úgyszólván ki nem tépi a patái közül, akkor bizony szegénykét összetapossa és szétrepeszti. Bizony keserves halállal pusztult volna el, nekünk pedig az akasztófa lett volna halálos végzetünk.

Efféle hazudozásaival - amelyeket még jócskán meg is toldott s amelyek engem kegyetlenül kínoztak, mert szégyenkeztem s még csak fel sem szólalhattam ellenük - a többi pásztor indulatját vérszomjasra korbácsolta ellenem. Végre megszólalt az egyikük.

- Hát miért nem vágjuk le s áldozzuk föl szörnyű szerelmeskedései jutalmául ezt az egész világ férjét, ezt a mindenki szeretőjét? - Hallod-e pajtás - tette még hozzá - vágd le most mindjárt; belső részeit dobd oda a kutyáinknak, a húsát meg mindentül tedd el vacsorára a napszamosoknak. A bőrét majd hamuval hintjük meg, hogy tartósabb legyen, s odaadjuk a gazdáinknak. Egyébként bátran azt hazudhatjuk nekik, hogy a farkas ölte meg.

Az én gonoszindulatú vádlóm nem is mondatta kétszer magának: örült, hogy ő lehet a pásztor ítéletének végrehajtója, ujjongott balsorsomon – mert a rúgásom is eszébe jutott, pedig nem is sikerült jól, amit, szavamra, sajnálok is szívből – és azonnal kardot vett elő, s elkezdte fenni a köszörűkövén.

De most beleszólt a csikóstársaságból valaki más:

– Vének volna ezt a szép szamarat így elpusztítani – csupáncsak a csintalankodása és szerelmes gerjedelmei miatt – és ezzel elveszíteni az ő nélkülözhetetlen munkaerejét s a szolgálatát. Hiszen ha kiheréljük, az épp elég: akkor aztán majd nem támad semmiféle gerjedelme, s nektek sem kell semmi veszedelemtől tartanotok, azonfelül pedig sokkal kövérebbé és testesebbé dagad. Nemcsak gyáva szamarat, de vad, tüzesvérű, fékezhetetlen szilaj lovat is tudok százat, amelyek efféle megférfiatlanítás révén megtörtek, megszelídültek, pompás teherhordókká váltak, s mindenféle munkát elvégeztek készségesen. Hát ha nincs kifogások ellene, kis idő múlva – csak épp a piacra akarok menni a szomszéd faluba – visszajöhetek s magammal hozhatom hazulról a műtéthez szükséges szerszámokat, s akkor aztán szétfeszítem ennek a megvadult és utálatos kurafinak a combjait és kiherélem úgy, hogy szelídebb lesz, mint akármelyik kezes bárány.

Ez az indítvány ugyan visszahúzott a sír széléről, de nagy bánatomra mégiscsak a leggyalázatosabb büntetés számára mentett meg; úgy keseregtem, mintha testemnek ezzel a kis darabkájával elpusztulnék magam is mindenestül. Azon járt az eszem, hogy éhhalállal pusztítom el, vagy a mélységbe vetem magam, mert igaz ugyan, hogy így is meghalok, de legalább épkézláb halok meg. És míg én azon évődtem magamban, hogy az öngyilkosságnak melyik módjára szánjam magam, reggel lett, s már jött is a hajcsár, az én kínzómesterem, és fölhajtott a hegyre a rendes úton. És engem már lazán odakötözött valami hatalmas tölgynek a lehajtó görcsös ágához, maga pedig kissé messzebb ment az úttól, s ott vágta fejszéjével a fát, amit majd le kell szállítani. Hát egyszerre csak a közeli barlangból vérszomjas anyamedve bukkant elő s fölágaskodott, irtózatosságot nagy fejével. Ahogy szemem ráesett, megremegtem, s a váratlan látomás annyira megrémített, hogy testem teljes súlyát hátulsó lábaimra hárítom át, fejemet hirtelen magasra felkapom, megfeszítem nyakam, s így elszakítom a kötőfékemet és uccu neki vesd el magad, vágatok, de nem is annyira lábamon futok, mint inkább mindenestül villámgyorsan lehempergek a lejtőn és nekivágok az alatt elnyúló mezőknek: inamszakadtából menekülök így a szörnyű anyamedve s az anyamedvénel is rettenetesebb hajcsár elől.

Ahogy ott ödöngtem egymagamban, meglátott egy utas, megfogott, sebbel-lobbal felpattant reám, megveregetett a botjával és ismeretlen dűlőúton elvágatott velem. Én szívesen poroszkáltam, hogy otthagytam a megférfiatlanításomra fenekedő hohérokot. Különben a verés nem nagyon izgatott, hiszen hozzáédződtem már a fütykös jól megszokott csapásaihoz.

De a Szerencse minden dolgomban ellenségemül esküdött: kapóra jött bujdosásomat szédületes gyorsasággal bajra váltotta, s megint veszedelmet zúdított rám. Tudniillik a mi pásztoraink egy elveszett borjú keresgélése közben szélteben-hosszában bejárták a határt, s egyszer csak véletlenül összetalálkoztak velünk. Engem mindjárt megismertek, s kötőfékennél fogva mindenáron

magukkal akartak ráncigálni. De az én emberem keményen-bátran szembeszállt velük, és istentembert szólítva tanúul, rájuk rivallt.

- Miért akartok megrabolni ily durván? Miért rohantok meg?

- Micsoda? Még mi bánunk veled durván, mikor elloptad és hazafelé hajtod a mi szamarunkat? Bizonyosan megölted a csikóst, ennek a hajcsárját és ezért jobb lesz, ha megmondod, hogy a holttestét hol rejtetted el.

És azonnyomban földre fordították, ökleikkel összetörték, talpukkal tiporták. erre megszólalt és megesküdt, hogy hajcsárnak ő még a színét se látta; engem csak úgy talált, elszökötten és elhagyottan, s azért fogott meg csupán, hogy gazdámnak legott visszaadjon s megkapja értem illő jutalmát.

- Ó bárcsak emberi hangon tudna szólani ez a szamár - sóhajtotta - vagy inkább ne láttam volna meg sohasem! Bizony akkor igazán elröstellnétek magatokat durvaságtok miatt.

De hiába erősködött, semmit sem ért el vele. A pásztorok nekidühödten hurkot vetettek a nyakába s magukkal cipelték abba az erdős hegyoldalba, ahonnan a hajcsárom a fát szokta szállítani. De bizony, híre-hamva sem volt a hajcsárnak. csak darabokra szaggatva és szertesét hajjigálva került elő teste. Én biztosan tudtam, hogy ez a medve fogainak a műve, és bizisten el is mondtam volna mind, amit tudtam, ha megszólalhatott volna nyelvem. Mit tehettem egyebet. ujjongtam magamban, hogy ha későn is, de utolérte a bosszú. Végre-valahára mind megtalálták a széthányt testrészeket, ügyel-bajjal összeállították a holttestet s mindjárt ottan el is temették. Az én Bellerophonomat pedig, azzal a váddal, hogy rajtacsípett tolvaj és véreskezű gyilkos, azonmód megkötözve magukkal cipelték a tanyára, hogy másnap korán elvigyék a bírósághoz, és - így erősködtek - elvegye büntetését.

Miközben még az én hajcsáromat a szülei keserves jajveszékéléssel siratták, megjött ám ígéretéhez híven az a bizonyos csikós és mindenáron ki akart herélni, mert úgy ígérte. Mondja neki az egyik.

- Ma még nem épp égető, de holnap aztán igazán nemcsak kiherélheted ezt a gyalázatos szamarat, de ha kedved tartja, akár a fejét is levághatod. Ezek majd mind kezedre járnak.

Így esett, hogy másnapra halasztották megcsonkításomat. Én pedig hálával teltem el derék hajcsárom iránt, hogy legalább a halála révén egy rövidke nap haladékot szerzett nekem megkínkoztatásomig. De nyugodt örömben még ezt a kevéske időt sem élhettem át. Mert a hajcsárnak az anyja, vörösre sírt szemmel, gyászruhában, fia keserves halálán zokogva, két kézzel tépve hamuval hintett ősz haját, sikoltozva, hangos visongással berohant az istállómba s míg egyre vadul verte s marcangolta mellét, így állt nekem.

- És ez itt nyugodtan nekifekszik a jászolnak, falánkul zabál, egyre zabál és tömi telhetetlen, feneketlen hasát, de nem esik meg a szíve az én nyomorúságomon, eszébe se jut halott hajcsárjának irtózatos pusztulása. Hát természetesen engem, esendő öreget, lenéz, semmibe vesz

és azt hiszi, hogy ezt az aljasságát szárazon elviszi. Bizony, hogy, hogy nem, ártatlannak henceggi magát, mert hát elvetemült gazemberek módjára akárhogy furdalja is a lelkiismeret, mégis reméli, hogy megmenti a bőrét. Hát az isten szerelmére, te elvetemedett négy lábú te, hát van-e olyan hülye, akivel elhitethetnéd – még ha akármilyen megindító hangon is szólanál –, hogy ez a kegyetlenséged nem is gáztett, holott módodban lett volna rügással-harapással harcolni-viaskodni a szegény jó fiúért? Ugye nem egyszer össze tudtad rugdosni a patáiddal, de a halál torkában nem tudtál épp ilyen fürgén a védelmére kelni? Legalább vetted volna hátadra, nyomban iramodtál volna el vele, mentetted volna ki a vérszomjas rabló gyilkos mancsaiból, s ne dobtad volna le, ne hagytad volna ott munkatársadat, parancsolódat, kísérődet, gondozódat, s ne menekültél volna el csak magad! Hát nem tudod, hogy büntetés jár azoknak is, akik halálos veszedelemben megtagadják valakitől a mentő segítséget, aminthogy az ilyen eljárás tagadhatatlanul becstelen? De ne ujjongj tovább gyászomon, gyilkos! Majd megmutatom én, majd mindjárt megérzed, milyen őserőt önt a gyengékbe is a fájdalom!

Ezzel a derekához nyúlt, övét leoldotta, lábaimra hurkolta, s aztán mind a négyet szorosan összebogozta, hogy ne legyen a védekezésre semmi fegyverem. Aztán fölkapta a kereszttrudat, amellyel az istállóajtót szokás elrekeszteni, s egyfolytában addig döngetett vele, míg erejének fogytán lankadtan lekonyult s kezéből kibillent a súlyos dorong. Elkeseredésében, hogy karjai oly hamar fölmondták a szolgálatot, odaszaladt a tűzhöz, fölkapott egy izzó fahasábot, s egyenesen a lágyékom közepébe dőfte. Addig-addig, hogy egyetlen megmaradt védőfegyveremhez folyamodtam, elpukkantottam magam s a kilövellő piszkos lével telefröcsköltem szemét-száját. Szinte belevakult, marta a bűz; így háritottam el fejemről a végveszélyt: különben számármagam is épp úgy belepusztultam volna, mint Meleager az őrjöngő Althaea izzó fahasábjába.

NYOLCADIK KÖNYV

Kukorikolós hajnalon a szomszéd városból ifjú ember érkezett: én úgy vettem észre, hogy egyik szolgálja Charitének, annak a leánynak, aki a rablóknál minden nyomorúságot velem együtt szenvedett végig. Odaült a tűzhöz s köréje sereglett cimboráinak így mesélte el Charite halálát s egész házának hajmeresztő és irtózatos pusztulását.

– Csikósok, juhászok, gulyások, Charite volt – nincs. Szegénykét borzalmas eset juttatta, s méghozzá nem is egyedül, az alvilágba. De hogy mindent megtudjatok, elmondom nektek előlről az egész történetet: igazán érdemes volna arra, hogy valami ügyes tollú tudós ember papiruszra vesse, hogy belőle késő korok okuljanak.

Élt a szomszéd városban egy Thrasyllus nevű főnemesi származású ifjú. Előkelő és dúsgazdag ember volt, de egészen belemerült a pazarló lakmározásokba, cifralányokba, mindennapos hejehujákba, úgyhogy rablóbandákkal is cimborált, sőt emberek vére is szennyezte kezét. És

ezúttal igazat mondott a szóbeszéd.

Alighogy Charite eladólány-sorba ért, Thrasyllus a különbnél-különb kérőkkel lázas izgalomban vetekedett érte. És ámbár különb volt valamennyi kérőnél, sőt a szülők választását pazar ajándékokkal igyekezett magára irányítani, kifogásolták erkölcsi életét és sértő visszautasítással megszegényítették. Az úrileány a derék Tlepolemus felesége lett. Thrasyllus vadul szította magában megvetett szerelmét, dühe kavargott a megtagadott nász miatt, hát valami véres merénylet révén keresett kielégülést.

Mikor végre a cselekvésre kedvező alkalma nyílt, hozzálátott a rég kifőzött merényletet elkövetni. És még azon a napon, amelyen a fiatalasszony férjének ügyessége és elszántsága révén megmenekült a rablók gyilkos töreitől, örömtől sugárzó arccal tüntetőn az üdvözlők csoportjába vegyült és szerencsét kívánt az új házásoknak mostani menekülésükhöz és majdani gyermekeikhez. Ezután, tekintettel fényes származására, a többi társaságbeli úrral együtt őt is fogadták házukban, ő pedig, gonosz szándékát rejtegetve, a leghívebb barát szerepét hazudta végig. A folytonos találkozások, a gyakori együttléte és a sűrű közös lakomák és poharazgatások révén egyre jobban és jobban beopta magát szeretetükbe és lassankint öntudatlanul is hanyatthomlok vetette magát a Szerelem mélységes örvényeibe. Hogyne, mikor a halálos szerelem kicsi lángja első fellobbanásával még gyönyörűséget szerez, csak hogy a folytonos új meg új szikráktól tüzesen fellobog és izzó forróságával az embereket mindenestül elégeti.

Thrasyllust sokáig hányta a hab, mert kellő alkalmat még csak négyszemközti beszélgetésre sem talált; mert látta, hogy annyi a kém, hogy a tiltott szeretkezés útja-módja egyre inkább bezárult előtte; végül mert észrevette, hogy kiújuló, s egyre jobban elharapódzó érzelmének lenyűgöző bilincseit immár szétszaggatni nem bírja; és hogy a fiatalasszony ostobasága útjában állna a házasságtörésnek, még ha akarná is, ámbár hiszen nem is akarhatja. mégis halálos hajszában veti magát az elérhetetlenre, mintha módjában volna elérnie. Amit az egyik pillanatban vakmerő vállalkozásnak tart, azt napok múltán, szerelme izmosodtával, gyerekjátéknak tekinti. Nos hát lássátok és figyeljétek, kérlek, feszült vigyázással. hová taszította Thrasyllust az eszeveszett szenvedély örülete?

Egyszer Tlepolemus, Thrasyllus társaságában, vadászni ment, felhajtani a vadakat – ha ugyan az őzeket vadállatoknak nevezhetjük – Charite tudniillik nem engedte, hogy férje agyaras vagy szarvas vadállatokra vadásszék. Egy erdőborította dombon, ahol lombok sűrű függönyének árnyékában az üldözők szeme elől megbújtak az őzek, ráuszították a fekvőhelyükön veszteg pihenő vadakra a kitűnő szimatú vadászkutyákat. Amint nekieresztették őket, azonnal szétoszoltak és – mert kitűnően voltak idomítva – minden utat elálltak; eleinte csak csendesen, fojtottan morogtak, de abban a pillanatban, amint felharsant a jeladás, dühös-éktelen ugatással verték fel az erdő minden zegét-zugát. De nem holmi őz, félénk däm vad vagy minden egyéb vadnál jámborabb szarvastehén került elő, hanem óriási, szem nem látta vadkan tápáskodott fel heverő helyéről. vastagon feszült a bőre, piszkos bundáján felborzadt a szőr, tüskés hátán meredt a sörte, hangos csattogástól habzottak agyarai, fenyegető zordonsággal lángolt szeme, dühös pofáján vad

elszántság villámai cikkáztak. Először is egy-két vakmerőbb kutyát, amelyek közelebb merészkedtek hozzá, ide-oda csapkodó agyaraival halálra sebzett, aztán szétszaggatta a vadászhalót, amely első rohamának útjában állott, és keresztülrohant rajta. Megdermedünk mindnyájan a rémülettől – különben is veszélytelen vadászatokhoz szoktunk, s kellő vadászképességünk és fegyverünk most se volt – megbújunk tehát óvatosan a lombok és a fák sűrűjében. Kapóra jött ez a pillanat Thrasyllus alattomos cselvetésének és körmönfont ravaszsággal Tlepolemust így környékezte meg:

- Kábulatba dermedten, ostoba félelemben süllyedten, nyomorult rabszolgák vagy gyáva anyámasszony-katonái módjára csak nem fogjuk elszalasztani a markunkból ezt a fejedelmi zsákmányt? Mért nem pattanunk lóra? Mért nem vetjük rá sebesen magunkat? Fogd csak ezt a vadászgerelyt, én lándzsát kapok.

Nem is vesztegetik az időt: nyakra-főre lóra kapnak, és vad hajszában üldözőbe veszik az állatot. De ebben ösztönös vadsága feltámad, üldözőivel szembeszáll és vad tűzben lobogva tétovázva töprenkedik: harcias agyarával előbb melyikre támadjon? De Tlepolemus megelőzte: felkapta gerelyét és a vadállat hátába beledöfte. Thrasyllus azonban békén hagyta az állatot, ellenben lándzsáját Tlepolemus lovának hátsó lábaiba vágta, s térdeit szétroncsolta. Kiömlő vérebe rogyant a ló, aztán egész hosszában hanyattvágódott, és lovasát akaratlanul is a földre vetette. Egy pillanatig hevert csak ott, máris rárohant a felbőszített vadkan: először ruháját szaggatta le, majd amikor feltápáskodott volna már, őt magát is szétmarcangolta agyarának sűrű csapásaival.

Nem is röstellte aljas tettét a derék jóbarát, nem is volt elég neki elvetemültségének áldozatát halálos veszedelemben látnia, hanem mikor az holtra váltan combja sebeit be-befogva, kétségbeesetten könyörgött segítségéért, még a lándzsáját is belevágta jobb combjába, abban a biztos hiszemben, hogy a lándzsavágta seb éppolyan lesz, mint egy agyar-hasítás. Ezután biztos kézzel még a vadállatot is leterítette.

Miután ekként végzett az ifjúval, előhívta bűvőhelyükről a hajtókat; valamennyien megdöbbenően tódultak oda. És ámbár kívánsága teljesült, vetélytársát elpusztította, és belül ujjongott örömeiben, arckifejezésével nem árulta el vidámságát, homlokát komoran összeráncolta, fájdalmat tettett, viharosan átölelte áldozatának holttestét, színlelt kegyelettel minden gyásztisztességet lerótt, csak épp könnyei nem akartak megeredni. Látszólag éppúgy meg volt illetődve, mint a cselédség, amely szívből jajveszékelt, de gyilkos kezének gáztettét ráfogta a vadállatra.

Alig-alig hogy megtörtént a gyilkosság, máris híre ment: a szóbeszéd első útját Tlepolemus házának vette, s a boldogtalan fiatalasszony fülébe jutott. Mihelyt az asszonyka meghallotta ezt a szörnyű hírt, amelynél rettenetesebb nem érhetne volna, magánkívül, őrzöngő izgalomban, tomboló, eszeveszett iramban rohan át a népes utcákon, szántóföldeken, eszelős sírással panaszolva férje bús végzetét. Szomorú csoportokba verődnek a polgárok, részvevő fájdalommal csatlakoznak hozzá a járókelők, az egész város kiürül, mindenki izgottan látni kívánja.

És íme, már hozzák is férje holttestét...

Ziháló mellel omlik végig a halotton és szinte-szinte ott száll el belőle a lélek, amelyet életre-halálra elkötelezett vele. De hozzátartozói nagy ügyel-bajjal addig élesztgetik, amíg végre mégis, bár kedve ellenére, életben maradt. Az egész nép részt vett a temetésen, s elkísérte a sírhoz a gyászmenetet.

Thrasyllus túlon túl hangoskodott, jajveszékelt és most már, hogy öröme is megduzzadt, könnyeket ontott – amelyeket az első gyászos pillanatban sehogy sem tudott magából kisajtolni – és sok gyengéd nyilatkozattal leplezte a való igazságot. Barátjának, pajtásának, cimborájának, végre testvérének nevezgette és ilyen jelzőkkel szőlogatta a halottat nevében. Olykor-olykor, amint Charite a mellét verte, félrevonta kezét, enyhítette gyászát, csillapította jajveszékélését, el-elcsukló szavakkal tompította a fájdalom ösztökéjét, a sokakat sújtó balsors különféle példáiból szőtt vigasztalást, de hazug részvétének minden készségét azzal a szándékkal vetette ki, hogy érinthesse az asszonyt, hogy csak alattomban gyönyörökkel tüzelje utálatos szenvedélyét.

De alighogy véget értek a halotti szertartások, a fiatalasszony azonnal lázasan készülődött a férjéhez; minden utat-módot egyre-másra megpróbált, de főképpen a szelíd, lassú s fegyverre nem szoruló, csendes álmhoz hasonló halált: teste éhségben sorvadozott, ápolatlanul mocskolódott; sötét szobába zárkozott és leszámolt az élettel. De Thrasyllus állhatatos makacssággal részben a maga erejéből, részben a többi családtagok és rokonok, részben pedig a szülők segítségével végre is kicsikarta, hogy a fiatalasszony a szennytől szinte csontig mart s halálra vált testét felüdítse fürdővel, étellel. A fiatalasszony szerette szüleit és bár nem nagyon volt ínyére, a szent szülői parancsnak mégis engedett; nem ugyan vidám, csak kissé derültebb arccal végezte az élet kényszerű dolgait, de szíve legmélyén keserves gyászban emésztette lelkét. Minden napját, minden éjszakáját sóhajos bánatban morzsolta s a halott képmásait, amelyeket Bacchus isten alakjában készítettett, isteni tisztelettel övezte szüntelen hódolatban: ezzel a vigasszal gyötörte magát.

Thrasyllus pedig, mint afféle elszánt s már neve szerint is vakmerő férfiú – mielőtt még az asszonyka csendesre sírta volna bánatát, mielőtt még felzaklatott lelkének izgalma elült volna, mielőtt még túlcsigázott kesergése bágyadtságba tompult volna, mikor még egyre siratta férjét, szaggatta ruháit, tépte haját – nem átallotta máris esküvőt emlegetni előtte s alattomos, mételyes arcátlansággal felfedni szívének titkait, kimondhatatlanul aljas szándékait. De Charite az istentelen ajánlattól összeborzadt és visszautasította s mintha csak borzalmas mennydörgés, égszakadás vagy az istennyila sújtotta volna le, összeroskadtt és elvesztette eszméletét. Kis idő múlva, hogy visszazállingózott belé az élet, újra meg újra állati nyöszörgésre fakadt; már átlátott az elvetemedett Thrasyllus alakoskodásán és mohó ajánlatát azzal hárította el, hogy előbb alaposan fontolóra kívánja venni.

Ez események közben a nyomorultul meggyilkolt Tlepolemus szelleme véres habtól és halálos sápadtságtól eltorzult arccal megjelent feleségének szűzi álmában és így szól hozzá:

– Asszonykám, amit elmondok, meg nem tudhatnád soha senki mástól; és ha már emlékem korhadoz szívedben, és ha már keserves halálom végzete szerelmes szövetségünknek is végét

szakította: menj férjhez, légy boldog akárki mással, csak Thrasyllus szentségtörő kezére ne add magad, ne állj szóba vele, ne ülj asztalához, ne is feküdj ágyába se! Fordulj el undorral gyilkosom véres kezétől, ne legyen gyilkosság menyegződ kezdete! Sebeimet, amelyeknek vérével könnyeid egybefolytak, nem mind a vadkan agyarái vágták: a gaz Thrasyllus lándzsája szakított el tőled.

Aztán elmesélt mindent s földérintette az egész alattomos merényletet.

Charite azonmód, ahogy bánatában nyugovóra tért, párnáiba temetett arccal, még álmában is omló könnyekkel áztatta arcát s mintha valami nem várt gyötrellem szakadt volna rá, újra erőt vett rajta a szenvedés, olthatatlanul jajveszékelt, megszagatta ingét s gyönyörű karjait vadul verdeste két kis kezével. De senkivel sem közölte éjjeli látomását: gondosan eltitkolta azt, hogy tud a gáztétről és magában elhatározta, hogy bosszút áll az elvetemült gyilkoson, aztán maga is megváltik nyomorúságos életétől. És íme, már jött is az esztelen gyönyörök átkozott szomszédja, hogy az asszonyka süket füleit megint menyegzőre zaklassa. Thrasyllus szapora szóval unszolta és szelíden puhította, ám Charite barátságosan elhárította és csodás-furfangosan így felelt:

- Még mindig itt lebeg a szemem előtt barátodnak, testvérednek, az én drága férjemnek gyönyörűsége arca, még most is meg-megcsap isteni testének fűszeres illata, még mindig él szívemben a daliás-csinos Tlepolemus. Nagyon okosan tennéd tehát, ha egy szerencsétlen asszony törvényes gyászának kellő időt adnál, hadd múljon el e néhány hónap, s hadd teljen le a gyászév. Ez mind az én tisztességemnek, mind a te boldogságodnak érdekében van, nehogy időnek előtte menyegzőt tartva, férjem zord szellemét okatlanul felháborítsuk s boldogságod megrontására ingereljük.

Még ettől a beszédétől sem tért észre Thrasyllus, de még csak enyhülést sem hozott számára a megígért rövid határidő, hanem forró szavakkal újra meg újra elárasztotta bűnös suttogásaival, míg végre Charite színlag megadta magát és megszólalt:

- Nagyon kérlek, Thrasyllus, legalább abba az egybe okvetlenül egyezzel bele, hogy egyelőre feltűnés nélkül, titokban tartsuk meg nászunkat és senki a családomból még csak ne is sejtessen semmit, míg végig le nem peregnek a gyászév napjai.

Kábultan az asszony hazug ígéretétől, Thrasyllus lépre ment, készséggel beleegyezett a titkos nászba, hiszen maga is az éjszakát s a titokzatos sötétséget kívánta, mert mindenekelőtt egyetlen célja volt: bírni az asszonyt.

Charite pedig folytatta:

- Hanem idefigyelj: jól burkolóddzál be köpönyegedbe és egyszál-egymagadban gyere az ajtóhoz éjfél előtt, csöndesen, füttyents egyet s várd meg a dajkámot, aki ajtóhoz simulva virrasztani fog jöttödíg. Azonnal kinyitja az ajtót, beereszt és hálószobámba vezet, mindenféle áruló lámpa nélkül.

Thrasyllusnak tetszett az alakoskodó, titokzatos nász. Egyáltalán nem gyanított semmit, izgalmas várakozásban csak a nappal hosszúsága s az este késlekedése miatt türelmetlenkedett. De mihelyt

végre a nap átadta helyét az éjszakának, Charite meghagyása szerint nekiöltözködött, a dajka csalafinta virrasztásának is lépre ment, és a hálószobába duzzadó reménnyel besurrant. Az öregasszony udvariasan fogadta, mint ahogy úrnője meghagyta és poharat s boroskancsót állított elé álnokul, amelyben mérgezett álomporral kevert bor volt. Miközben pedig Thrasyllus magabizón és mohón egyre-másra bőven vedelt, az öreg azzal a hazugsággal mentette asszonya késedelmét, hogy beteg apját ápolgatja még. Így könnyű szerrel halálos-mély álomba taszította. Mikor aztán hanyatt terült, szabad prédájára mindennemű bosszúállásnak, az öreg behívta Charitét, aki férfias bátorsággal, kegyetlen elszántság izgalmában belépett s megállt az orgyilkos fölött.

- Íme - szólalt meg - ez hát férjem hűséges kísérelője, ez a kitűnő vadász, ez az én drága jóvendőbelim. Ez hát a kéz, amely véretem ontotta, ez a kebel, amely boldogtalanságomra szőtt aljas mesterkedéseket, ezek azok a szemek, amelyeket vesztetre megigéztem, amelyek mintha valamiképp az örök sötétséget jósolnák, előre szenvedik az eljövendő bűnhődést. Pihenj békén, álmodj boldogan! Karddal, fegyverrel én rád nem támadok, isten ments, hogy férjemmel akárcsak halálad hasonló módjával is közösségbe juss! Életedben oltom ki szemed világát és nem fogsz látni semmit, csak álmodban. Lesz gondom rá, hogy vetélytársad halálát különb sorsnak érezzed, mint tenmagad életét! Nem fogod látni a fényt, vezető kézre szorulsz, Charitét meg nem kapod, a menyegzőt nem élvezed; nem enyhülhetsz meg a halál nyugalmaiban, nem lelsz örömet az élet gyönyörében; az alvilág s a napfény között lézengő árnyként fogsz bolyongani, sokáig kutatsz majd a kéz után, amely kiszúrta szemedet, s ami a nyomorúságban legkeservesebb, azt sem fogod tudni, ki ellen ejts panaszt. Én pedig szemed vérét Tlepolemusom sírjára áldozatul öntöm, és szemedet áldott szellemének halotti áldozatul viszem. De mit húzom-halasztom megérdemelt kínodat, minek élvezd talán álmodban végzetes ölelésemet? Hagyd el az álom éjszakáját, ébredj a másik, kínos éjszakára! Emeld fel fénytelen arcodat, ismerd fel a bosszút, értsd meg balsorsodat, vedd észbe nyomorúságodat! Így tetszett a te szemed e szemérmes asszonynak, így ragyogták be menyegzői fáklyák a te nász-szobádat! A bosszúálló fúriák lesznek nászasszonyaid, örök magányosság s mardosó lelkiismeret lesz a kísérelőd!

Átszellemülten így beszélt az asszony, aztán kihúzta kontyából egyik hajtűjét s kiszúrta vele Thrasyllus két szemét; teljesen megvakította - miközben annak mámorát s álmát egyszerre elverte a hirtelen fájdalom - végül ott hagyta.

Felkapott egy meztelen kardot, amelyet Tlepolemus viselt annakidején rendszerint, örült iramban átrohant a városon és nyilván valami borzalmas szándékot forralva szívében, egyenesen a férje sírboltja felé tartott. Az egész lakosság kitódult a házakból, az emberek izgatottan szegődtek nyomába és egymást kölcsönösen buzdították, hogy az örjöngő asszony kezéből csavarják ki a kardot. De Charite megállt Tlepolemus koporsója mellett s villámló karddal kergetett hátra mindenkit. Amint pedig végignézett a záporosan zokogó és keservesen jajveszékélő népen, elkiáltotta magát:

- Hagyjátok abba a gyáva könnyezést, hagyjátok abba az elszántságommal összeférhetetlen

kesergést. Bosszút álltam férjem véreskezű gyilkosán, megbüntetem asszonyi boldogságom átkozott elpusztítóját. Itt az ideje, hogy ezzel a karrdal vágjak utat magamnak az én Tlepolemusomhoz!

Aztán mindent rendre elmesélt, amit férje közölt vele álmában, s elmondta, miféle furfanggal csalta lépre és vakította meg Thrasyllust.

Most jobb melle alatt magába döfte a kardot.

Összerogyott és vérében fetrengve érthetetlen, sőt dadogó szavak közt kilehelte hősies lelkét.

Hozzá tartozói azonnal gondosan lemosták a szerencsétlen Charite holttestét, férje sírjába temették s immár örök nászban egyesítették vele.

Mikor Thrasyllus minderről értesült, nem tudta, milyen halállal vessen véget szörnyű szerencsétlenségének, csak érezte, hogy rettentő gaztettére a kard nem elegendő büntetés. Eltapogatódzott hát a sírboltig, ahol csak ezt kiabálta.

- Íme, kegyetlen szellemek, itt vagyok, vegyetek önkéntes áldozatul!

Azután gondosan magára zárta az ajtót és eltökélte, hogy éhhalállal emészti el a maga érzése szerint is átkozott életét.

Így mesélte el ezt az esetet, keserves sóhajtozás közben s néha-néha fel-felzokogott. A tanyaiak lelkük mélyéig megindultak. Kimondhataatlanul fájtnak nekik a gazdájuk házára zúdult sorscsapás és félelmükben, hogy most új uraság keze alá kerülnek, szökésre készülődtek. A lovászmester, aki annak idején olyan meleg ajánlás révén vett a gondozásába, a rábízott értékes és féltett holmit mind kihordta a házikójából s fölrakta a hátamra, meg a többi állatra s így hagyta ott eddigi otthonát. Volt a mi hátunkon gyerek, asszony, csirke, madár, gödölye, kölyökkutya, szóval minden, ami gyöngelábú s lassította volna a szökést, a mi lábainkon gyalogolt. De akármilyen rettenetes volt is a terhem, most nem gyötört, hiszen ujjongva menekültem, hogy faképnél hagyhattam azt az átkozottat, aki férfiasságomra fente a fogát.

Miután egy erdőborította hegy meredek gerincén átkeltünk s messzenyúló, végtelen síkságokon átvonultunk, amint az este rásötétedett az útra, gazdag tanyára értünk; rengeteg volt a nép benne. A tanya lakói óva intettek, hogy éjjel, vagy akár csak hajnalban is semmiképp útnak ne induljunk, mert rengeteg sok hatalmas, irtó vaskos testű, bősziült ragadozó farkas garázdálkodik az egész vidéken, sőt már az utakat is elállják és rablók módjára megrohanják a járókelőket, gyötrő éhségük dühében megtámadják a szomszédos majorokat s a tehetetlen barmok mellett most már az emberek életét is veszélyeztetik. Például annak az útnak a mentén, amelyen nekünk is végig kellett haladnunk, félig fölfalt emberi testek hevernek, mindenfelé lerágott csontok fehérlenek és bizony jó lesz nekünk is nagy-vigyázatosan járni arrafelé. Elsősorban is arra kell ügyelnünk, hogy fényes nappal, délfelé induljunk, amikor már erősen tűz a nap, mert a világosság lohasztja a

vérszomjas vadállatok támadó kedvét, aztán óvakodjunk a mindenünnen leselkedő veszedelemtől s ne egyenkint, szétszórtan, hanem szoros csapatba tömörülten haladjunk, s így vágjuk át magunkat a veszedelmeken. De a mi gaz szőkevény vezetőink vak és vakmerő sietségükben és félelmükben az esetleges üldözéstől, nem hederítettek a jószándékú figyelmeztetésre, nem is várták meg a napfölkeltét, hanem úgy éjfélután megint megraktak minket s útrakeltek velünk. Én bizony rettegetem a megjósolt veszedelemtől, hát erőnek erejével befurakodtam a csapat közepébe s a tömötten szorongó teherhordó állatok közt lapulva megbújtam. Így védelmeztem irhámát a vadállatok támadásától. Most aztán olyan szaporán ügettem, hogy valamennyi ló elmaradozott mellőlem. Mindenki elálmélkodott rajtam. Csakhogy ez a gyors iram nem fürgeségemnek volt a bizonyítéka, hanem rettegésemnek; eszembe jutott, hogy hiszen az a híres Pegasus is csak ijedtében kapott szárnyra s a hagyomány szerint csak azon a réven szerezte szárnyait, hogy félt a tűzokádó Chimaera harapásaitól és természetesen nagyokat ugrott és szinte az égig dobta fel magát. A pásztorok, akik minket hajtottak, ugyancsak fölfegyverkeztek. Ki lándzsát, ki gerelyt, ki hajítódárdát fogott; némelyek dorongot, mások köveket kaptak föl, ami bővében hevert a hepehupás úton. Voltak, akik hegyes karókat ragadtak, mégis legtöbben égő fáklyákat vittek a vadállatok elriasztására. Csak éppen trombita kellett volna még, hogy egészen harc-szerű legyen a sereg.

És ámbár fölöslegesen izgultunk, mert a félelmünk teljesen alaptalannak bizonyult, sokkal keservesebb kutyaszorítóba keveredtünk. Mert a farkasok – talán a zárt csapat zajától, vagy legalább a vakítón lobogó fáklyától megriadva, vagy azért, mert éppen másfelé garázdálkodtak – egyáltalán nem is közeledtek hozzánk, sőt még messziről sem mutatkozott egy sem. Ellenben, éppen amint egy major mellett elhaladtunk, a parasztok, akik nagyon vigyáztak a vagyonkájukra és kimondhatatlanul félték, rablóbandának vélték bennünket, mivel olyan sokan voltunk, s dühös szörnyeteg kutyáikat, amelyek bőszebbek voltak a világ minden medvéjénél és akármilyen ordasnál s amelyeket nagy gonddal idomítottak a házőrzésre, szokott hangos ordítózásukkal és mindenféle vezényszóval ránk uszították. Ezek azután ösztönös vadságukban, meg a gazdák ordítózásától bőszerűen ránk rontottak, minden oldalról közrefogtak, egyre-másra ránk ugrottak, válogatás nélkül megtépáztak embert, állatot s vérszomjas dühükben legtöbbször földre terítették. Hát szavamra felelhetetlen, de egyúttal szálnalmas jelenet következett: a nekidühödött kutyafalka elkapta a menekülőket, belecsimpaszkodott a veszteg állókba, rávetette magát egy-két elesettre is és végigmarta egész csapatunkat. És íme, ezt a rettenetes riadalmat még nagyobb veszedelem tetézte: a háztetőkről és a közeli dombról a parasztok viharos közápport zúdítottak reánk, úgyhogy igazán nem tudtuk, melyik veszedelem ellen védekezzünk: a köztünk dühöngő kutyák vagy a felénk repülő kövek ellen-é? Egyszerre csak egy kő fejbetalálta a hátamon ülő asszonyt, aki fájdalomában menten felsikoltott és hangos szóval hívta segítségül férjét, a főlovászt. Ez egyre az istenek irgalmát emlegette, s miközben feleségéről letörölhette a vért, torkaszakadtából ordított.

– Mért támadtok ránk, szegény emberekre, elcsigázott utasokra ilyen dühös indulattal? Mért tiportok el? Mit akartok tőlünk zsákmányolni? Mi kárt okoztunk nektek, hogy bosszút álltok

rajtunk? Hisz nem laktok vadállatok barlangjaiban, sem barbár módra kősziklák között, hogy embervér ontásában gyönyörűségek tellenék.

Alighogy befejezte, rögtön szűnt a zuhogó közápor és a csitításra megjuhászodott a kutyák fergeteges dühe. Meg is szólalt végre az egyik paraszt valamelyik ciprusfa legtetején.

- Hiszen nem kell nekünk a ti holmitok, nem akarunk mi megrabolni, sőt éppen a ti támadásokat akartuk elhárítani. De ha így van a dolog, akkor csak menjetek békén utatokra háborítatlanul.

Hát így kedélyeskedett, mi meg folytattuk utunkat, ahányan annyiféle sebbel, ki kődobástól, ki kutyaharapástól sebesült meg, senki sem vitte el szárazon. Mikor már jó darab utat megtettünk, sudár fák sűrű, zöldpázsitos, kellemes erdejébe értünk. Itt vezetőink jónak látták pihenőt tartani, hogy kissé kifújjuk magunkat s mindenki gondosan gyógyítgassa összevissza-marcangolt testét. Hát lehevertek szerteszét a földön s először is csüggedésükből igyekeztek magukhoz térni, aztán siettek sebeikre mindenféle gyógyító irt keresni: némelyek a vért mosogatták le az ott csörgedező patak vizében, mások ecetes szivaccsal kötötték be daganataikat, ismét mások tátongó sebeiket vászonsávokba pólyázták. Efféleképpen próbálta ki-ki gyógyítani magát.

Közben a domb tetejéről öreg ember nézte-nézte őket; a körülötte legelésző kecskék nyilván elárulták, hogy csakis juhász lehet. Egyik emberünk megkérdezte, volna-e eladó édesteje vagy sajta. Az öreg hosszan csóválta a fejét, s végre megszólalt.

- Hát nektek most evésen, iváson s egyáltalán valami frissítőn jár az eszetek? Hát nem tudjátok, miféle helyen ütöttetek tanyát?

Szólt és hátat fordított, elhajtotta gödölyéit és messzire elhúzódott. Menekülése s szavai alaposan megrémítették a mi gazdáinkat. Ijedtükben kérdezősködni akartak a hely mineműsége felől, de nem volt senki, aki felvilágosítást adhatott volna. Hát egyszerre csak egy másik öreg lépdegélt feléjük az úton: magas ember volt, de ránehezedtek az évek, egészen a botjára görnyedt, lassan vánszorgott és csak úgy omlottak a könnyei. Amint meglátott bennünket, felzokogott hangosan, sorra megölelte a férfiak térdeit s így rimázkodott.

- Boldogságotokra s jó szellemeitekre, úgy érzétek meg jó erőben-egészségben, boldogan az én agg koromat, könnyörgök, segítsetek rajtam, esendő öreg emberen: mentsétek ki a halál torkából kis unokámat s adjátok vissza őt ősz fejemnek. Mert az unokám, az én édes kis útitársam, meg akart fogni egy madárkát, amely ott trillázott azon a kis sövényen s beleesett a tátongó gödörbe, ott a bokrok tövében. Félábbal már a sírban van: hallom a sírdogálását, hallom a hangját, amint egyre-másra szólítgatja nagyapját; még él, de az én megrokkant testi erőmmel, láthatjátok, nem segíthetek rajta. De ti fiatalok vagytok, erőtlől duzzadó, nektek igazán gyerekjáték segítségére sietni az ilyen szerencsétlen aggastyánnak s megmenteni ezt a fiút, törzsemnek utolsó s egyetlen sarjadékát.

Mindenkinek megesett a szíve az öregben, amint ott rimázkodott s tépte-borzolta ősz haját. De fürgén felugrott az egyik, aki fiatalabb is, bátrabb is volt a többinél s egymaga került ki

sebesületlenül az előző küzdelemből; megkérdezte, hol zuhant le a fiú s aztán fürgén nyomon követte az öreget, aki ujjával a közeli tüskés cserjék felé mutatott. Mikor mi már belegeltünk s embereink is frissre gondozták magukat, megint fogta ki-ki a maga poggyászát s nekivágtunk az útnak. Eleinte hangos szóval egyre-másra kiabálták a fiatalember nevét, de aztán furcsállották hosszas távolmaradását s kiküldtek valakit a keresésére, hogy kutassa föl társukat, mutassa meg neki a helyes utat s vezesse utánuk. Kisvártatva azonban visszatért viasz-fehéren a rémülettől és elképesztő hírt hozott cimborájáról: látta, amint hanyatt feküdt, szörnyű nagy sárkány terpeszkedett rajta és marcangolta, már majdnem mindenestül fölfalta – viszont a siránkozó aggastyánt nem találta, csak hült helyét. Ezt az értesülésüket egybevetették az öreg juhász szavaival, amelyekkel mintegy megfenyegette őket, hogy a dühös sárkány éppen e tájon tanyáz és ekkor hátat fordítottak a szörnyűséges vidéknek és hanyatthomlok menekülésre fogták a dolgot s minket is előre hajszoltak szüntelen botcsapásokkal. Miután sebes iramban megtettük a hosszú utat, valami faluba érkeztünk s ott pihentük át az egész éjszakát. Itt esett meg az a szörnyű, de nagyon érdekes eset, amelyet szeretnék elmondani.

Azon a hatalmas birtokon, amelyen megszálltunk, egy rabszolga gazdálkodott, s rábízta gazdája az egész cselédség felügyeletét is. A felesége is a cselédségből való rabszolgány volt, de ő valamelyik falubeli szabad asszonnyal folytatott szerelmes viszonyt. Felesége a bűnös viszony miatt elkeseredett s kétségbeesésében férje valamennyi számadását s egész tömött magtárát felgyújtotta és elégette. De a hitvesi ágyán esett gyalázatért nem elégedett meg ezzel a bosszúval, hanem most már a maga s gyermeke élete ellen is ádázkodott: hurkot kötött magára s férjétől már régebben született kis gyermekét ugyanazzal a kötéllal magához kötözte s nyakában lógó kicsinyével együtt levetette magát a mély kútba. A gazdájuk a kettős öngyilkosságon felháborodott mód felett, elfogatta szolgáját – aki feleségének erre a borzalmas tette okot szolgáltatott –, levetkőztette, tetőtől talpig bekenette mézzel és szorosán egy fügefához kötöztette, amelynek odvas törzsében hangyák tanyáztak: nyüzsgött a boly s a hangyák sűrű rajokban mászkáltak ki- és befelé. Ahogy megéreztek az édes mézszagot, ellepték egész testét, szüntelen ezernyi apró harapással hosszasan megkínozták, kirágták húsát s a belső részeit is, fölfalták az egész embert, lekopasztották minden tagját, úgyhogy csak lerágott, hófehéren fénylő csontváza maradt ott a fa törzsén.

Hátat fordítottunk ennek az átokverte szállásnak is, a tanya népét szomorú gyászban otthagytuk, megint nekivágtunk az útnak, egész nap sík mezőkön vonultunk s végre fáradtan valami népes, fényes városba érkeztünk.

A csikósok úgy döntöttek, hogy itt véglegesen megtelepednek, mert úgy gondolták, hogy idáig nem ér el a nyomozás, itt megbújhatnak biztonságosan, meg aztán a rengeteg élelmiszer boldog bősége is csalogatta őket. Ezután háromnapos pihentetéssel frissítették fel az állatok testét, hogy annál jobb árat kapjanak értük, majd kivittek a vásárra. A kikiáltó harsány hangon hirdette sorra mindegyiknek az árat s a lovak és a többi szamarak csakugyan nagypénzű vevők kezére kerültek, a nyakukon csak én maradtam magam; a legtöbb vevő fitymálva ment tovább. Már torkig voltam vele, hogy mindenki végigtapogatott – mert a fogainról következtetgettek életkoromra – hát az

egyiknek piszkos, büdös kezét, amint épp a foghúsomat kapargatta bűzös ujjával, elkaptam, beleharaptam és alaposan összeroncsoltam. Ezzel aztán végképpen elvettem a körülállók kedvét az ilyen magamfajta vadállat megvételeitől. A kikiáltónak szinte megszakadt a torka, már rekedtre ordította magát s most a rovásomra mulatságos tréfát eresztett meg:

- Mi a csudának kínálgatjuk itt hiába ezt a vénhedt, rogyant patájú, csúf, beteg s csökönös renyhességében is dühös szamarat? Hisz ez már semmi másra nem jó, csak a bőrét kicserzeni. Éppen ezért amondó vagyok: ajándékozzuk el valakinek, aki nem sajnálja a szénát, amit az etetésére veszteget.

Ezzel aztán a kikiáltó a körülöttük álldogálókat jól megnevettette. De az én kegyetlen Sorsom, akitől - hiába menekültem annyi országon át - megszabadulni nem tudtam s akit eddigi szenvedéseimmel megengesztelni sem tudtam, megint rámfordította vak szemét s csodálatosképpen mégis talált és hozott vevőt, aki mintha azért született volna, hogy betetőzze balsorsomat. Hát idehallgassatok, milyen volt: fiú-kurafi, méghozzá vén fiú-kurafi, kopasz, alig néhány őszbecsavarodó hajtincs a fejbübján, abból a piszkos söpredék-népségből való, amely cimbalmok és csörgők hangjai mellett hurcolja falun-városon át Syria istennőjét és koldulásra kényszeríti. Nagy vásárolhatnékja volt, odament a kikiáltóhoz s megkérdezte, miféle fajta állat vagyok; az felvilágosította, hogy kappadóciai fajta, izmos állat. Most aztán megkérdezte, hány éves vagyok, mire a kikiáltó tréfálkozva válaszolt:

- Egy csillagjós, aki fölállította a csillagzatát, azt mondja, hogy ötéves, de hiszen ezt maga a szamar bizonyára jobban tudja abból, hogy a hatóságnál mikor jelentkezett. És ámbár én jól tudom, hogy megszegem a Cornelius-törvényt, mikor római polgárt adok el neked rabszolgául, mégis: miért nem veszed meg már ezt a kitűnő és derék jószágot, amely otthon is, házon kívül is, segítséged lehet?

De a kiállhatatlan vevő az aprólékos kérdezősködést még erre sem hagyta abba s utoljára még a szelídségem felől is tövéről-hegyére kíváncsiskodott. A kikiáltó azonban megnyugtatta:

- Valóságos kezes bárány ez, nem is szamar, úgy nézd meg; mindent szívesen dolgozik, nem harapós, nem rugós, szinte azt hinnéd, hogy a szamar bőrében szelíd-lelkű ember lakik. Dugd csak oda az arcodat a combjai közé s azonnal megbizonyosodol felőle, milyen végtelen türelmet tanúsít irántad.

Így csúfolta csípős tréfával a kikiáltó a kurafit, aki elérte a gúnyos célzást és tettett fölháborodással visszavágott.

- Hogy venné el a szemed világát mindenek anyja, Syria mindenható istenasszonya, a szentséges Sabadius és Bellona és az idai istenanya és Venus, meg az ő Adonisa, te érzéketlen hulla, te félbolond kikiáltó, aki nyegle tréfáiddal egyre-másra piszkálkodik! Hát azt hiszed, hülye, hogy valami bogaras baromra rábízzhatnám az istennőt, hogy ha hirtelen megbokrosodik, ledobja az istenszobrot? Akkor aztán téphetném a hajamat, szegény fejem, és szaladhatnék fűhöz-fához keresni valakit, aki a földön heverő istennőt összetákolja.

Ennek hallatára megvillant bennem hirtelen, hogy eszeveszetten elkezdek rugdalódnizni, hátha elmegy a kedve a vásártól, ha meglátja vad tombolásomat. De a nehézkes vevő megghiúsította szándékomat, mert hirtelen lefizette az áramat; gazdám természetesen örült, hogy megszabadult tőlem és szívesen elvette a tizenkét denariust, és kőckötőfékennél fogva azon nyomban átadott Philebusnak: ezen a néven tisztelték ugyanis új gazdám. Hát ő fogta újdonsült szolgáját, mármint engem, hazavezetett és már a küszöbön elkezdett kiáltozni.

- Lányok, nini, gyönyörű kis szolgát hoztam nektek a vásárról!

A "lányok" tulajdonképpen egy csomó kurafi volt, akik menten táncra perdültek örömben s rikácsoló, éktelen lármát csaptak rekedt és elkorcsosult hangjukon, természetesen abban a hiszemben, hogy valami férfi-szolgát vásárolt az öreg szolgálatukra. De mikor látták, hogy - nem is leány helyett szarvastehenet, hanem - férfi helyett szamarat csempészték be hozzájuk, elfintorították az orrukat és sorra csipkedni kezdték a gazdájukat, hogy ezt a szamarat biztosan nem is szolgál, hanem magamagának hozta férjül haza.

- Hallod-e - mondogatták - aztán föl ne fald egymagad ezt a szép kis csibikét, hanem juttass belőle nekünk is, a te galambocskáidnak.

Ilyesféle fecsegés közben odakötöztek engem a jászol elé. Volt ott egy jól megtermett fiatalember, kitűnő kürtös, akit összerakott garasaiból vettek a rabszolgavásáron, és aki, mikor ide-oda hurcolták az istennőt, velük ment és a trombitát fújta, otthon pedig vállvetett buzgalommal egyik a másik után külön-külön fajtalankodott véle. Hát ahogy meglátott, nagy-szívesen rengeteg halom abrakot rakott elém s örömeiben így üdvözölt.

- Csakhogy végre itt vagy s magadra veszed gyalázatos terhemet! Sokáig élj, teljék benned gazdáinknak kedvük és segíts az én agyongyötört oldalbordáimon!

Ennek hallatára máris el tudtam képzelni a rám váró újfajta gyötrelmeket.

Másnap tarka-barka ruhákba öltöztek, éktelenül fölékesítették magukat, sűrű festékekkel bemázolták az arcukat, aláfestették a szemüket s páváskodón elvonultak. A fejükön szalagok, vállukon sáfrán-sárga csalánszövet és selyempalást, némelyiken párhuzamosan futó vékony bíborsávokkal mintázott, derékban övvel összefogott fehér talár, a lábukon sáfrán-sárga saruk. Az istennőt selyemköpennyel borították és föltették a hátamra. Aztán karjaikat vállig lemeztelenítették s hatalmas pallosokat és szekercéket forgatva, ujjongó táncba lendültek, majd a fuvola hangja eszeveszett tombolásba hajszolta őket. Már végigjártak egész sor szegényes vityillót, amikor egy gazdag birtokosnak a villájához érkeztek. Alighogy betették ide a lábukat, azonnal felzúgott zürzavaros ordításuk, eszeveszetten végigtáncolták a házat, lehajtották a fejüket és sima mozdulatokkal sokáig körben forgatták a nyakukat, körben pörgették leomló hajfürtjeiket, olykor-olykor az izmaikba haraptak s legutoljára a kezükben villogtatott kétélű karddal fölhasították karjukat. Vakmelyikük még a többinél is eszeveszettebben tombolt, zihálva, sűrűn kapkodta fel a lélegzetet tüdeje mélyéről s mintha átszellemült volna az istenség ihletétől, tomboló örültséget tettett, mintha csak nem különbekké, hanem gyöngékké és betegekké válnának az emberek, ha

megszállják őket az istenek. Hát most ide hallgassatok: miféle büntetést tartogatott számára az isteni gondviselés. Hangos szóval jósolni kezdett, holmi kieszelt, hazug váddal támadt magára, hogy állítólag szent vallásuk törvénye ellen valamit vétkezett és most súlyos bűneért saját kezével akarja magára mérni a megérdemelt büntetést. Fogta hát a korbácsát, amit az effajta heréltek rendszeren magukkal hordanak, s amely bolyhos gyapjú sodrott zsinórja volt, a végén hosszú rojt, kipitykézve sokszögletű kockákká faragott birkacsontokkal. Hát ezzel a százcsontú hadaróval marcangolta testét és elvakultsága mintha sebeinek fájdalma ellen felvértezte volna csodálatosképpen. Szörnyű egy látvány! A kardvágások s a korbácsütések nyomán a heréltek mocskos véretil azott a föld! Hát amikor láttam, hogy oly sok sebből a vér csak úgy ömlik, meglehetősen nyugtalanság szorított szíven: mi lesz, ha az idegen istennő toroka – mint némely embereké számártejre – majd számárvérre is szomjazik? De hát végtére is kimerültek, megelégtették a maguk mérsárlását s véget vetettek a vérengzésnek. Most a nézők nyakra-főre dobálták oda nekik a rézpénzt, sőt ezüstpénzt is, amit ők felfogtak ruházatuk bő ölében; némelyek azonfelül hordó bort, tejet, sajtot, valamicske gabonát s lisztet, az istennő cipelőjének pedig árpát ajándékoztak. A mieink mohón söpörtek be mindent, erre a koldulásra jóelőre készen tartott zsákjaikba gyömösölték és fölrakták a hátamra, úgyhogy most már kétféle teher súlya alatt nyögve indultam tovább: magtár is voltam egyszerre és templom is.

Efféle mutatványokkal kóborolták be és zsákmányolták meg azt az egész vidéket. Egyszer aztán, hogy egyik majorban a szokottnál dúsabb, bőséges keresetre tettek szert, örömiükben ünnepi lakomát rendeztek. Hamis jóslatot sütöttek ki, hogy Syria istennője éhezik és a gazdától kövér kost csikartak ki áldozatul, hogy jóllakják az istennő. Miután a lakomát pompásan előkészítették, elmentek a fürdőbe s onnan, tisztálkodás után, markos, keményölű, hatalmas farú parasztleányt hoztak magukkal a vacsorára vendégül. Alig ettek előétel gyanánt valami kis főzeléket, szörnyű fajtalanágukban máris a természetellenes szenvedély legaljasabb bűneire, legpiszkosabb förtelmeire gerjedtek; levetkőztették, lefektették a leányt s mocskos szájukkal nekiestek egymás hegyen-hátán. Nem bírták szemeim ezt az undok förtelmet, s magamat mindenáron el akartam ordítani. "Hohó, ide polgárok!" – de nem jött ki belőlem egyéb szótag vagy betű, csak egy magányos: "Ó!" – ez azonban tisztán, harsányan és számárosan. De bizony éppen a legalkalmatlanabb pillanatban. Tudniillik a szomszéd tanyáról előző éjjel elloptak egy szamarat s most egész csapat odavalósi leány kereste mindenfelé; lázas buzgalmukban már minden fogadót átkutattak érte, s most hogy meghallották üvöltésemet, rohanvást, meglepetésszerűn behatoltak a ház belsejébe, abban a hiszemben, hogy a rablott jószág a ház valamelyik zugában van elrejtve, s hogy most majd nyilván elcsípi a szamarukat. Hát uramfia, rajtakapják őket förtelmes fajtalanokodásukon. Nosza mindenfelől összezsűdítik a szomszédokat, leleplezik a gyalázatos látványt s hozzá még gúnyosan dicsérgetik a papok szűzies tisztaságát. Ennek az aljasságuknak a híre futótűzként terjedt el a nép között és megérdemelt gyűlöletet s megvetést zúdított rájuk. Ijedtükben úgy éjféltájban fölszedték a sátorfájukat s nagy titokban a majorból elillantak. Jó darab utat megtettek még napkelte előtt s mire kinappalodott, úttalan pusztaságra értek. Itt előbb hosszú megbeszélést tartottak, aztán nekigyürköztek, hogy kivégezzenek. Hátamról levették az istennőt, s

elhelyezték a földön, aztán leszedtek rólam mindennemű szőnyeget, odakötözték egy tölgyfa-törzshöz s azzal a bizonyos, birkacsontocskákból csomózott korbáccsal addig-addig ostromoztak, hogy szinte már agyonverték. Az egyik fenyegetődött, hogy a szekercéjével átvágja a térdkalácsomat, természetesen azért, mert hófehér szűziességét olyan csúfosan lelepleztem. A többiek azonban – nem ugyan az én megmentésemért, hanem az ott heverő istenszobor kedvéért – azt javasolták, hogy hagyjanak élnem. Hát megint rámrakták a poggyászt és folytonos kardlapozás közben előkelő városba érkeznek velem. Volt ott egy különösen vallásos főember, az istennőnek hódoló tisztelője, akit kicsalt a cimbalmok csengése, a dobok dübörgése, a phrygiai ének lágy dallama; elébünk sietett, házában vendégül fogadta az istennőt fogadalmához híven, s valamennyiünket bevezetett pompás palotája legbelsejébe, s mindenképpen azon volt, hogy hódoló tisztelettel s kövér áldozatokkal megnyerje az istennő kegyét.

Hát mióta az eszemet tudom, soha olyan veszedelemben nem volt az életem, mint itt. Úgy esett, hogy a gazdánk egyik majorosa a vadászszákmányából hatalmas szarvasnak csodakövér combját ajándékba küldte neki. Fölakasztották a konyhaajtó mögött, de vigyázatlanul, nem elég magasra, úgy hogy egy kutya, kopó módjára settenkedve rácsapott és örömeiben szákmányával a személyzet szeme elől sebtiben megszökött. Amint a szakács a kárt észrevette, elkeseredett hanyagsága miatt, hiábavaló könnyek közt sokáig jajveszékelt és szorongott s bizony kimondhatatlanul rettegett: mi lesz, hiszen a gazda, nemsokára már kéri majd a vacsorát!? Hát elbúcsúzott kisfiától, fogott egy kötelet, hozzákészülődött, hogy felakassza magát. De hűséges felesége megneszelte férjének sötét szándokát, s a gyilkos hurkot mind a két kezével vadul megragadta.

– Hát annyira megzavarodtál ijedtedben e most esett baj miatt, hogy nem veszed észre azt a segítséget, amit az istenek gondviselése, éppen kapóra, kezedre játszott? Ha még van egy kis józan eszed balsorsod örvényének a mélyén, hát hallgass ide s jól figyelj: vidd el valami magányos helyre ezt a jöttment szamarat, vágd le, hasítsd ki az egyik combját épp olyanra, amilyen az elveszett comb volt, sűrű mártásban főzd gondosan jó ízűre, s tálald fel az úrnak, mintha szarvasnak a combja volna.

A gyalázatos bitangnak kedvére való volt az én halálom árán megmenteni a maga bőrét s miután okosságáért az élete párját agyba-főbe dicsérte, máris kezdte élesíteni késeit, hogy földaraboljon úgy, amint kitervezték.

KILENCEDIK KÖNYV

Elvetemült hóhérom így fegyverezte gonosz kezét ellenem. Szemtől-szemben a halálos veszedelemmel gyorsan megérett a döntésem: nem sokat gondolkoztam, hanem úgy határoztam, hogy a fenyegető feldarabolás elől megszököm. Hirtelen elszakítottam a kötőféket, amellyel oda voltam kötözve, s inamszakadtából futásnak eredtem, és életem védelmére sűrűn hátrarúgtam patáimmal. Rohanvást átszáguldottam a szomszédos oszlopcsarnokon és se szó, se beszéd hirtelen az ebédlőbe rontottam, ahol a ház ura a papokkal együtt épp az áldozati lakomát lakozta.

robogásom közben egész sor asztali készletet, sőt magát az ünnepi asztalt is felborítottam s összevissza gázoltam. A ház urát holmijának gyászos pusztulása kihozta sodrából s engem, mint afféle durva és rakoncátlan állatot, egyik szolgájának különös gondjaira bízott, s meghagyta: csak tartsanak elzárva biztos helyen, hogy efféle fickándozásommal a békés lakomát megint szét ne rúgjam. Most, hogy ravaszdi csínyem révén ügyesen biztonságba jutottam, s megmenekültem mészárosom karmai közül, szívből örültem az életmentő börtönbeli őrizetnek.

Csakhogy a Sors akarata ellenére az emberfiának nem sikerülhet ám semmi sem, s az isteni gondviselés sorsas rendelését sem bölcs elmével, sem okos közbelépéssel megváltoztatni vagy másra fordítani nem lehet. Például az az ötletem, amely pillanatnyilag az életemet mentette meg, más nagy veszedelmet, sőt szinte hirtelen halált zúdított énreám. Úgy volt, hogy egyszerre csak izgatottan, dúlt arccal, remegve berohant az ebédlőbe egy szolga – így suttogta a cselédség – és jelentette az úrnak, hogy a szomszéd szűk utcából épp az elébb félelmetes iramban berohant a hátsó ajtón egy veszett kutya s tajtékozó dühében egyenesen a vadászkutyákra vetette magát, aztán beszabadult a szomszédos istállóba, egész sor állatra rárohant lankadatlan dühében s végre még maguknak az embereknek sem kegyelmezett. Myrtilust, az öszvérhajcsárt, Hephaestiont, a szakácsot, Hypataeust, az inast, és Apolloniust, az orvost és még egész sereg rabszolgát – akik el akarták zavarni – összevissza harapdálta és sorra marcangolta. Sőt már nem egy állaton, amelyet mérges harapása ért, épp ilyen veszettség kezd kitörni. Ennek hallatára megrökönyödött az egész társaság; hirtelenében arra gondoltak, hogy engem is ez a nyavalya fertőzhetett s azért vadultam meg. Hát fölkapták fegyverül, ami épp a kezük ügyébe akadt; kölcsönösen lelkesítették egymást a közös veszedelem elhárítására és üldözőbe vettek, pedig talán inkább ők sínylődtek veszettségben. Semmi kétség: lándzsáikkal, gerelyeikkel s kétélű szekercéikkel, amiket egyre-másra adogattak kezükbe a szolgák, darabokra vagdaltak volna, ha a hirtelen veszedelem forgatagának láttára be nem rohanok gyorsan a gazdáim vendégszobájába. Ekkor aztán rám zárták és rámreteszelték az ajtót és lesbe álltak, amíg majd a makacs veszettség halálos mérgé egészen elhatalmasodik rajtam, át- meg átítat s belepusztulok, úgyhogy bátran megközelíthetnek. Ezen a réven végre megszabadultam tőlük, boldog magányosságom ajándékát javamra fordítottam: leheveredtem a megvetett ágyra és fejemet hosszú-hosszú idő után megint emberi módon hajtottam álomra.

Fényes nappal volt már, amikor puha ágyamból felüdülten, frissre pihenten fölkeltem és kihallgattam, amint azok, akik egész éjjel őriztek álmatlanul, éberem az állapotom felől így vitatkoztak.

– Hát csak nem hisszük immár, hogy ezt a szegény szamarat gyógyíthatatlan veszettség hányja-veti?

– Sőt valószínűleg kitombolta ő már magát s elhalt a méreg is benne.

A nézeteltérésnek azzal vetettek véget, hogy megvizsgálták: meg is látták aztán a hasadékon át, hogy épen-egészségesen, nyugodtan álldogálok. Erre aztán bátran kitérték az ajtót s vizsgálgattak, szelíd vagyok-e már vajon? Egyikük – bizonyosan az ég küldte megmenteni engem – egészségem

megvizsgálására azt a módszert javasolta a többieknek, hogy adjanak innom teli vödör friss vizet. Ha ellenkezés nélkül hozzányúlok a vízhez s a szokott módon jóízűn kihabzsolom, bizonyosak lehetnek felőle, hogy egészséges vagyok s tökéletesen kigyógyultam a betegségből; ha ellenben nem fogadom el s irtózom még csak látni is, érinteni is a vizet, kétségtelen, hogy még mindig makacsul tart szörnyű veszettségem. Ezt az ismert megfigyelést már igen régi könyvekben is följegyezték. Elfogadták a javaslatot s azon nyomban hatalmas vödör kristálytiszta vizet hoztak a közeli kútból s húzódozva ugyan még mindig, megkínáltak velem. Én bizony meg se vártam, még elébük is mentem, előrenyújtottam a fejem nagy-szomjasan s mindenestül beledugtam és szíttam-szíttam ezt az igazán életet adó vizet. És bizony békén türtem, hogy a tenyerükkel megpaskoljanak, csavargassák a füleimet, kötőfékennél fogva huzigáljanak s minden egyéb próbát, csak hogy mindnyájuk előtt világosan bebizonyítsam szelídségemet s megdöntsem örült feltevéseiket.

Minekutána így két veszedelemből kikecmeregtem, másnap megint fölrakták rám az isteni terhet és csörgő- s cimbalomszó mellett kivezettek az útra, mint afféle vásárról vásárra vándorolgotó koldust. Mikor már jó sok major és tanya mellett elhaladtunk, betértünk egy faluba, amely, mint a lakosai emlegették, hajdanában dúsgazdag város félig-meddig még most is álló omladékain épült. Szállásra betértünk a legelső fogadóba, ahol mulatságos történetként hallottunk arról, hogyan csalt meg a felesége egy szegény embert.

Hadd meséljem el nektek is.

Hát ez az ember nyomasztó, szűkös szegénységében műhelyben vállalt munkát és sovány keresetéből tengette az életét. Kis felesége éppen olyan földhözragadt szegény volt, mint ő, de szemérmetlen feslettségének messze földön híre kelt.

Egyszer is, mikor a férje reggel, mint rendesen, munkába ment, azon nyomban besurrant házába az asszony vakmerő szeretője. S miközben gondtalanul vívták szerelmi csatájukat, váratlanul hazajött a férj, aki a dologról semmit sem tudott, de ilyesmit még csak gyanítani sem mert volna. Még meg is dicsérte felesége óvatosságát, hogy az ajtó be volt reteszelve és bezárva is.

Megkopogtatta az ajtót s még füttyszóval is jelezte, hogy megérkezett.

Ekkor a ravaszdi s efféle gonoszkodásban csodamód agyafúrt asszony kifejtekezett szeretője kapcsos öleléseiből s beledugta a fiatalurat egy hordóba furfangosan, amely a sarokban állt, csak úgy nagyjából befödve, de egyébként üresen. Aztán kinyitotta az ajtót s még jóformán be sem lépett a férje, máris gorombamód rárivallt.

- Hát mit sétálgatsz itt nekem dologtalanul, zsebredugott kézzel, te naplopó? Mért nem még minden nap munkád után, mért nem gondoskodik megélhetésünkről, mért nem szerzel valami ennivalót? De én szegény éjjel-nappal szövessel-fonással gyötröm az egészségemet, hogy legalább lámpát gyújthassunk a szobáskánkban. Mennyivel boldogabb nálam Daphne szomszédasszony,

aki már reggel bezabál, teleissza magát és a szeretőivel hentereg részegen!

A sarokbaszorított férj erre megszólalt:

- De hát mi a baj? Igaz, ugyan, hogy ma bírósági tárgyalásra ment mesterünk, de mai ebédecskénkről én azért gondoskodtam. Nézd csak azt a semmirevaló, mindig üres hordót: annyi helyet elfoglal s igazán nincs más hasznunk belőle, mint hogy lépten-nyomon elállja utunkat. Nos hát: eladtam valakinek öt denariusért; itt is van, hogy megfizesse s mindjárt elvigye a szerzeményét.

Ebben a kényes pillanatban a furfangos asszony vakmerően felkacagott:

- Ez aztán a nagyszerű férfiú! Ez aztán az ügyes kereskedő, aki olcsóbban vesztegeti el azt a holmit, amit én asszony létemre, anélkül, hogy a házból kivettem volna a lábamat, már régen hét denariusért adtam el!

Megörült a férj a nagyobb árnak és megkérdezte:

- És hát ki az, aki ennyit adott érte?

- Te ostoba - vágta rá az asszony - hát már az előbb belebújt a hordóba, hogy alaposan megvizsgálja a szilárdságát!

A fiatalúr elérte az asszony beszédét, fürgén kibújt és megszólalt:

- Megmondjam őszintén, asszonyom? A hordó bizony már jó öreg, ütött-kopott, csupa repedés, ócska roncs.

Aztán ravaszul a férjhez fordult:

- Hallod-e, komám, akárki fia vagy, adj ide csak hamarjában valami lámpát, hogy a piszkot alaposan lekaparhassam s megvizsgáljam, hasznát vehetném-e meg a hordónak? Mert csak nem gondolod, hogy loptam a pénzemet?

A kitűnő férj rögtön fürgén térült-fordult - esze ágában sem volt gyanakodni - lámpát gyújtott és odaszólt:

- Hagyd csak, barátocskám, maradj veszteg, én alaposan rendbehozom s aztán megmutatom majd neked.

Azzal nekivetkezett, bebújt a lámpával s elkezdte levakargatni az ócska hordó avétt piszkát.

A szerető pedig, ez a gyönyörűséges mákvirág, a munkás feleségét a hordón hasradöntötte, ráfeküdt és megfurdalta nyugodtan.

Közben az asszony bedugta fejét a hordóba és feslett furfanggal csúfot űzött a férjéből: egyre mutogatta az ujjával, hogy még ezt, még azt, meg amaszt is kaparja le, mindaddig, míg végre mind a két férfi készen lett a dolgával.

A póruljárt mesterember megkapta a hét denariust, s még kénytelen volt a hordót is hátára venni s elcipelni a csábító lakására.

Alig néhány napig tartózkodtak itt a mi hőtiszta-erényű papjaink s ezalatt jó kövérre híztak a közönség bőkezűségéből, jól megszedték magukat dús adományokból, amiket jóslataikkal harácsoltak, s egyúttal a pénzszerzésnek újfajta módszerét eszelték ki. Akármilyen esetre mindig ugyanazt az egy jóslatot adták, ezt a különféle helyzetekhez alkalmasan fejtegették s ekként lóvátettek rengeteg embert. A jóslat így hangzott:

*Azért szántják föl páros ökrök az ugart,
Hogy jövőre dúsán sarjadhasson a vetés.*

Most aztán ha például jegyespár intézett hozzájuk kérdést, azt mondták, hogy hiszen benne van a felelet a jóslatban: házaspárrá kell egyesülniük, hogy gyermekek vetése sarjadhasson belőlük. Ha olyasvalaki adta föl a kérdést, aki birtokot akart vásárolni: kétségtelenül javallta szándékát a jóslat, amely páros ökrököt, vetéssel dús mezőt enleget. Ha valaki habozott, hogy útra keljen-e vagy sem és isteni útbaigazítást kért, úgy magyarázták, hogy: hiszen már párbafozva útrakészen állnak a világ legszelídebb négy lábú, a föld dús termése pedig jelzi, hogy haszna lesz az útból. Ha valaki csatába vagy rablóbanda üldözésére indult s affelől érdeklődött, vajon tanácsos-e elmennie vagy sem, bizonykodtak, hogy a jóslat félreérthetetlenül győzelmet ígér, mert az ellenség nyakát igába fogja törni s dús és bőséges lesz a zsákmány, amelyet a rablóiktól szerez.

Ezzel a ravasz és csalafinta jósolgatási móddal rengeteg pénzt harácsoltak. De megelégtették már a folytonos unszolást, nem tudtak már mondani semmi újat s útra keltek megint, de ez az út sokkal nehezebb volt annál, amelyet akkor éjjel megtettünk: hogyisne, néhol pocsolyás feneketlen árok, máshol iszamos, ingoványos mocsár, imitt-amott pedig iszapos, süppedékes talaj. Sűrű csetlés-botlás, folytonos bukdácsolás után, miközben összevissza-zúztam lábaimat, végre nagynehezen, kimerülten kivergődtem holmi dűloutakra. Hát egyszerre csak hátulról megrohan egy dárdákkal fegyverzett lovascsapat. Nagynehezen megállították tajtékosan száguldó lovaikat, rávetették magukat Philebusra és a cimboráira, elmondták őket szentségtörőknek, gazembereknek, közben-közben beléjük vágta ököllel, hurkot vetettek nyakukra, valamennyit összekötözték kézbilincsekkel s türelmetlen szóval szorongatták őket egyre-másra, hogy jó lesz, ha előadják az aranykelyhet, előadják bűnnel szerzett zsákmányukat, amelyet egyenesen az istenek anyjának templomából loptak el aljasul, titokban megtartott templomi ünnepség leple alatt - mintha bizony megmenekülhetnének ekkora gaztett büntetésétől azzal, hogy csöndben elutaztak s még hajnali szürkületkor átlépték a város határát. Akadt egy, aki ott kotorászott a poggyászomban, kikutatta a hátamon cipelt istennőt s éppen az ölében megtalálta s az egész társaság szemeláttára előhúzta az aranyserleget. De ezek a gyalázatos gazemberek még aljas bűnük bebizonyosodása után sem törtek meg. Egyáltalán meg sem ijedtek, hanem mosolygós arccal hazugságban kerestek kibúvót.

- Hát íme - sápióztak - ez aztán a kegyetlen, gonosz véletlen, amely oly gyakran veszedelmet zúdít épp a büntetlen emberekre! Egyetlenegy serlegecske miatt, amelyet az istenek anyja vendégajándékkul adott nővérének, Syria istenasszonyának, most minket, vallásának papjait,

elfogtok bűnösök gyanánt, hogy veszedelembe sodorjatok.

De hiába csürtek–csavartak, hiába karattyoltak összevissza minden effélet, az emberek visszavitték őket s megkötözve azonnal börtönbe hurcolták, a kelyhet visszaadták, a hátamon levő istenszobrot pedig följánlták a templomi kincsesháznak. Engem aztán másnap kivittek a piacra s a kikiáltóval eladásra kínáltattak megint. Egy szomszéd városbeli molnár vett meg, hét sesterciusszal drágábban, mint amennyit annak idején Philebus adott értem. Mindjárt gabonát is bevásárolt, jól megrakott vele s meredek sziklás, mindenféle kiágazó gyöker miatt járhatatlan úton hazahajtott a malmába.

Egész sor négy lábú hajtotta itt tarka kavargásban, szakadatlan körforgásban a malomköveket, mégpedig nemcsak nappal, hanem egész álló éjen át és a gépek örök forgásában még lámpavilágnál is ontották a lisztet. Nekem azonban új gazdám egyelőre nagy kényelmet biztosított, bizonyára, hogy ráédesedjem az újfajta munkára. Első nap például pihenőt adott és rogyásig tömte takarmánnyal a jászlamat. De aztán nem is tartott tovább ez a boldog henyélés, zabálás, mert másnap már korán reggel odaállítottak a legnagyobb malomkőhöz, bekötötték a szememet s azon nyomban megindítottak a körben tekergő út görbe pályáján, úgyhogy egyre a magam nyomát taposva újra meg újra visszatérő lépteimmel a kanyargó kör kerületén belül csavarogtam egyhangú keringéssel. De mintha csak egészen cserbenhagyott volna éles elmém s józan eszem, új foglalkozásomban nem mutatkoztam tanulékonynak egyáltalán. Ámbár emberkoromban sokszor láttam, hogyan forgatják az ily gépeket, most mégis tettetett butasággal bambán megálltam, mintha ehhez a munkához nem is konyítanék; természetesen úgy gondoltam, hogy – mivel nem igen vagyok alkalmas, sőt nagyon is hasznavehetetlen vagyok erre a munkára – majd valami más, könnyebb dologra fognak, vagy esetleg nem is dolgoztatnak, csak zabáltatnak. De bizony hiába próbálkoztam ezzel az átkozott ravaszkodással. Mert mindjárt körülálltak egypáran, botokkal a kezükben – én még mindig bekötött szemmel elégült–nyugodtan álltam ott – s hirtelen adott jelre elordították magukat és záporként zúdították rám a csapásokat; a csattogással úgy megrémítettek, hogy rögtön sutba dobtam minden tervemet, teljes erőmből nagy ügyesen megfeszítettem kőckötél istrángomat s fürgén elkezdtem kocogni körbe–körbe. Elveim hirtelen megváltoztatásával azonban az egész társaságot kacagásra fakasztottam.

Mikor már a nap java része elmúlt s én különben is kimerültem, leszedték rólam a kőckötél nyaklót, kifogtak a gépből s odakötötték a jászolhoz. De én, ámbár a végsőig elcsigázottan, majdnem fölfordultam éhen és égetőn rászorultam volna fölfrissíteni testemet, mégis inkább hódoltam velemszületett nyughatatlan kíváncsiságomnak, rá se hederítettem az előttem tornyosuló takarmányra sem, hanem inkább bizonyos élvezettel tanulmányoztam ennek a kellemetlen műhelynek a minéműségét. Jóságos istenek, miféle emberkéek! Kék csíkok tarkították egész bőrüket, a hátuk csupa hasadás a verésektől, rongyaik inkább csak árnyékolták, mint takarták testüket, némelyik meg valami hitvány kis rongydarabbal éppen csak a szemérmét fődte be, de valamennyien úgy voltak öltözve, hogy a testük kilógott cafatjaikból. A homlokukon szégyenbélyeg, hajuk rövidre nyírva, lábukon bilincs, arcuk ijesztő halotti sárga; forró gőz, fekete

füst kimarta szemhéjukat: éppen ezért mind rövidlátó. Piszkos-fehérre vont a liszt hamuja, olyanok voltak, mint az ökölvívók, akik finom homokkal behintve viaskodnak. Hát még hogy s mit mondjak az én négy lábú cimboráimról? Micsoda kivénhedt öszvérek, micsoda rokkant gebék! Lógó fejfel álltak ott a jászolnál s rágódtak a nagy halom szénán: nyakukon sebek rothadó gennye buggyant, ernyedtt orrlukaik a szakadatlan zihálás lökéseitől kitágultak, szügyüket a kőckötél-hám folytonos dörzsölése fölsebezte, bordáikról a szüntelen veréstől csontig levált a hús, patáik a végesszakadatlan körforgásban óriási talppá lapultak, bőrüket végesvégig sok éves piszok és rühös soványság cserezte durvára. Megrémültem, hogy én is ennek a csürnének gyászos sorsára juthatok, felötlött bennem régi, Lucius-korombeli boldog életem s most, hogy ebbe a reménytelen szerencsétlenségbe süllyedtem, lehorgasztottam fejem s búslakodtam. Nem is volt ebben a keserves életben semmi más vigasztalásom, csak a velemszületett kíváncsiság révén jutottam néha üdüléshez, amikor a többiek, ügyet sem vetve arra, hogy én is ott vagyok, kedvükre tettek-vettek, beszélgettek. Nem hiába énekelte az ősi görög hősköltemény isteni szerzője – mikor be akarta mutatni, milyen az utolérhetetlenül bölcs férfiú –, hogy sok várost bejárt, különféle népeket megismert s így szerezte meg a legdicsőbb erényeket, íme szamar-testemnek én is mélységes hálával hálálkodom, mert ennek a leple alatt megbújva változatos sorsban hányt-vetett s ha bölcsebbé nem is tett, de sok tapasztalattal gazdagított. Föltettem például magamban, hogy nektek ezt a páratlanul finom, kedves és érdekes történetet elmesélem.

Nos, hozzáfogok.

Az a molnár, aki megvásárolt, mindenképpen jóra való és talpig becsületes ember, de feleségül a világ leggonoszabb, legromlottabb asszonyát kapta: keserves kinszenvedéssel vonszolta házasságát, úgy hogy nyomorúságán bizisten nem egyszer magam is csendesen szánakoztam. Minden elképzelhető bűn ott burjánzott ebben az aljasul léha asszonyban, s lelkében, mint valami szennyes pöcegödörben, a világ minden gonoszsága összetorladt: szívtelen volt s esztelen, kanos és illatos, nyakas, makacs, piszkosan zsarolt pénzek zsugorgatója, könnyelmű költekezések eszeveszett tékozlója, becsület megvetője, feslettség magvetője. Semmibe vette, sárba tiporta fölséges isteneinket s az igaz vallás helyett hazugul valami állítólagos egyisten-hitet vallott, s mindenféle ostoba vallási kötelességek ürügye alatt a világ szemébe port hintett, egyre-másra csalta szegény férjét, hajnali mánor és szüntelen bujálkodás rabja volt teste.

Ilyen volt ez az asszony.

Engem érthetetlen gyűlölettel üldözött. Már hajnalban, még az ágyból kikiabált, hogy az újon-vett szamarat be kell fogni a malomba s alighogy kijött a hálószobájából, odaállt mellém s kiadta a parancsot, hogy szemeláttára kegyetlenül páholjanak végig. Mikor pedig eljött az ebéd ideje s a többi állatot kifogták, engem csak jóval később köttetett jászolomhoz. Ez a kegyetlensége még jobban felcsigázta bennem a már úgyis élénk kíváncsiságot erkölcsi iránt.

Észrevettem, hogy egy fiatalember állandóan jár a hálószobájába; mindenáron szerettem volna látni az arcát, csakhogy be volt kötve a szemem s így erre nem nyílt alkalmam soha. De én mégiscsak módját ejtettem volna, furfangosan, hogy akármiképpen is, de leleplezzem az elvetemült asszony üzelmait. Csakhogy napról napra egész álló nap elválhatatlanul vele volt egy vén banya, kéjelgéseinek közvetítője, szeretőinek hírhordozója. Mindjárt közös reggelijük után kölcsönösen a sárga földig itták egymást és a szerencsétlen férj rovására agyafúrt ravaszsággal eszeltek ki mindenféle alattomos mesterkedéseket.

Én pedig, ámbar Fotisra szörnyen dühös voltam, hogy miközben madarat akart csinálni belőlem, tévedésből számárrá változtatott, mégis enyhülést találtam nyomorúságos megcsúfoltatásomra abban az egyetlen vígasztalásban, hogy legalább hosszú-hosszú füleim voltak s én mindent, még a legtávolabb kiejtett szót is könnyen-tisztán megértettem.

Nos hát valamelyik nap ennek a szemérmetlen vén banyának efféle szavai szűrődtek füleembe.

- Magadra vess, asszonykám, hogy megkérdésem nélkül ilyen tehetetlen és nyűlszívű szeretőt szereztél magadnak, aki kellemetlen és unalmas férjednek összeráncolt szemöldökétől megriad gyáván, úgy, hogy mire benned kigyúl az ölekezés vágya, az ő szenvedélye lelkad s tehetetlenségével halálra kínoz. Mennyivel különb fiú Philesitherus. csinos, bőkezű, lankadatlan, fütyül a férjed ostoba féltékenykedésére! Bizisten, csak ő érdemli meg, hogy élvezze minden asszony ölelését, megérdemelné, hogy aranykoszorút viseljen fején, már csak azért az egy pompás csínyeért, amellyel a minapában egy féltékeny férjet rászédett. Nos, hallgasd végig s aztán vonj párhuzamot az ügyefogyott és a talpraesett szerető között.

- Bizonyára ismered ezt a Barbarust, városunk tanácsnokát, akit a nép csípős szigorúságáért skorpiónak csúfol. Nos, ez az ember pompás és veszettül csinos feleségét őrizte hihetetlenül gondosan, óvatosan bezárta s otthon tartogatta.

Erre a molnárné közbevágot:

- Hogyne, nagyon jól ismerem. Aretével, akiről beszélsz, együtt jártam iskolába.

- Hiszen akkor - felelte a vénasszony - biztosan hallottad már Philesitherus történetét?

- Fogalmam sincs róla - tiltakozott a molnárné - de nagyon szeretném hallani és kérlek is, öreganyám, szép sorjában meséld el nekem.

Nem sokat kérette magát az öreg s belefogott hosszú lére eresztett locsogásába.

- Nos, Barbarusnak egyszer el kellett utaznia. De mindenáron meg akarta óvni imádott feleségének erényét, ezért nagy-titokban ellátta utasításokkal Myrmex nevű szolgáját, akinek páratlan megbízhatóságára megesküdtött volna; lelkére kötötte, hogy szöges gonddal őrizze asszonyát s börtönnel, örökös rabsággal s mi több, gyalázatos kínhalállal fenyegette meg, ha akárkifia, akár csak futtában is, még csak egy ujjal is hozzáér; mindezt a fölséges istenekre tett

esküvel pecsételte meg. Miután tehát a kegyetlenül megrémült Myrmexet otthagya felesége mellett szigorú erénycsősznek, útnak indult nyugodtan. Myrmex halálos aggodalmában megkeményítette a szívét: asszonya soha egy lépést sem tehetett nélküle, elfoglalta házi szövésel-fonással s elválthatatlanul mellette ült, mikor pedig este kénytelen volt a fürdőbe engedni, mintha csak odaszögezték vagy odaragasztották volna, ott szorongatta markában az asszony ruhájának csücskét. Ilyen csodálatosan hűséges buzgalommal töltötte be Myrmex rábízott tisztét.

De Philesitherus szemfüles ébersége előtt nem maradhatott titokban az előkelő asszonyka szépsége. S erényességének nagy híre és a túlzottan szigorú őrizet különösen izgatta, tüzelte, hogy mindent elkövessen, mindent kockára is vessen; csak a féltve-őrzött, hozzáférhetetlen házba juthasson.

Minden erejével nekigyürkőzött.

Jól tudta, milyen ingatag az emberi becsületesség, hogy a pénz minden akadályt elhárít s hogy az arany még acélkapukat is át tud törni. Egyszer, hogy sikerült Myrmexet egyedül kapnia, felfedte előtte szerelmét s könyörögve kérte: szerezzen gyötrelmére enyhülést, mert – úgymond – öngyilkos lesz, ha vágya minél előbb be nem teljesül; a dolog egyszerű, Myrmexnek semmitől sem kell tartania, csak arról van szó, hogy ő este a sötétség védő leple alatt, egyedül, titkon besurranhasson s rövid idő múlva megint kijuthasson.

Ezeknek s egyéb efféle unszoló szavainak hathatós eszközzel adott nyomatékot, amely a szolgál merev-rideg állhatatosságán durván rést ütött: kinyitotta tenyerét s vadonatúj, ragyogó vert aranyakat csillantott meg előtte, amelyekből húszat az asszonykának szánt, tízet pedig szívesen felajánlott neki. Megborzadt Myrmex a becsstelen árulástól, befogta fülét s az ifjút azon nyomban faképnél hagyta. De az arany tüzes csillogása egyre ott villódzott a szemében; akármilyen messze is volt már, akármilyen gyors léptekkel iramodott is be a házba, egyre az arany tündöklő csillogását látta csak szüntelen; már gondolatban övé volt a dús arany-zsákmány, már szegénynek viharosan háborgó lelke s bomlott agya tépelődött, ingadozott két elhatározás között: egyfelől a becsület, másfelől a kapzsiság, egyik oldalon a keserves bűnhődés, másikon a kielégülés.

Végre is halálfélelmét lebírtta az arany. Még a távolság sem csökkentette forró vágyát a gyönyörűséges pénz után, még éjszaka is gondolataiba furakodott az átkozott kapzsiság, úgy, hogy bár ura fenyegetése otthon tartotta, az arany mégis csak kifelé csalogatta. Végre is sutba dobta szégyenkezését, végét szakította a töprenkedésnek és az üzenetet elmondta asszonyának.

Az asszonyka veleszületett könnyelműségét nem tagadta meg, hanem az átkozott aranyért habozás nélkül eladta tisztességét.

Myrmexen elárad az öröm, mohón rohan – becsülete vesztére! – nem is kézbe fogni, legalább csak megérinteni a pénzt, amelyet vesztére pillantott meg. Izgatott örömmel újságolta Philesitherusnak, hogy nagy fáradság árán sikerült nyélbeütnie, amit kíván és rögtön kérte is a megígért jutalmat. És íme Myrmex tenyerét, amely eddig rézpénzt sem igen látott, aranypénz üti.

Sötét éjjel volt már, amikor Myrmex a vakmerő szerelme, miután fejét alaposan bebugyolálta,

észrevétlenül a házba vezette és bejuttatta asszonya hálószobájába...

Éppen, amint friss ölekezéssel áldoztak új-ízű szerelmüknek, éppen, hogy – meztelen harcosok – a szerelmi csata első csetepatéit vívták: a férj, ravaszul megválasztva az éjszaka kellő pillanatát – ilyesmire igazán senki sem számított – váratlanul megállt házának kapujában. Már dörömböz, már kiabál, már kővel döngeti a kaput, de hogy senki sem jelentkezik, egyre nagyobb erőre kap gyanúja és megfenyegeti Myrmexet, hogy kegyetlenül fog lakolni. Ez a hirtelen rászakadt bajban fejét vesztí, gyáva rémületében tanácstalanul vergődik; nem tehetett egyebet, azt hazudta, hogy az éjjeli sötétség az oka, hogy nem tudja megtalálni a gondosan eldugott kapukulcsot.

Ezenközben Philesitherusnak is megütötte fülét a dörömbözés; sebtében magára kapja ruháját, de fejvesztett izgalmban mezítláb, kirohan a hálószobából. Végre valahára Myrmex bedugta a kulcsot a zárba, kinyitotta a kaput és beengedte gazdáját, aki még akkor is ordítva káromkodott. Ahogy az úr sebbel-lobbal berobogott a hálószobába, Myrmex kiengedte a lopakodva előre surranó Philesitherust. Amint ez kívül került a küszöbön, Myrmex nagyot lélegzett, bezárta a kaput s megint nyugalomra tért.

Csakhogy amint kora reggel Barbarus kifelé indult a hálószobából, megpillantotta az ágy alatt az idegen sarukat, amelyekben az asszonyhoz jött Philesitherus. Ez a körülmény gyanút keltett benne, hogy mi történhetett itt, de sem feleségének, sem másnak a házban nem árulta el, mi fúrja az oldalát, hanem fölvette a sarukat, észrevétlenül zsebrevágta, aztán Myrmexet a pajtásaival megkötöztette s kihurcoltatta a piacra. Dühösen fel-felmordulva magában, bőszietséggel maga is odarobogott, abban a biztos hiszemben, hogy az áruló saruk révén könnyű szerrel nyomára jut a csábítónak.

De íme, miközben Barbarus dúlt arccal, összeráncolt szemöldökkel dühösen lépdel az utcán s mögötte a bilincsbe vert Myrmex, akit ugyan nem kaptak rajta nyilván a gázságon, de furdalta a rossz lelkiismeret s patakzó sírással, gyáva jajveszékeléssel mindenkit hiábavaló szánakozásra indított. Íme éppen szembe jött Philesitherus. Valami más dologgal volt ugyan elfoglalva, de amint ez a látvány hirtelen fölbukkant előtte, meghökkent. De nem vesztette el a lélekjelenlétét, eszébe idézte a siettében elkövetett baklövést és bölcsen kitalálta, hogy mindez amiatt történt. Azonnal fölébredt benne megszokott határozottsága, félrelökdöste a szolgálkat, éktelen ordítással rárohant Myrmexre, öklével jobbról-balról – igaz, hogy kíméletesen – az arcába sújtott és rárivallt.

– Ő te istentől elrugaskodott gazember, hogy a gazdád s az ég minden istenei, akiket hazug esküvéssel aljasul beszennyeztél, pusztítsanak ki csúful a föld színéről! Te gyalázatos, elloptad tegnap a fürdőben a saruimat! Megérdemled, bizisten megérdemled, hogy bilincs törjön, de még azt is, hogy börtön sötétjében sínylődjél!

A talpraesett ifjú ügyes hazugságának beugrott Barbarus, földerült, ostobán elhitte, aztán visszafordult, hazament, hívatta Myrmexet, odaadta neki a sarukat és lelkére kötötte, hogy adja vissza annak az úrnak, akitől elcsente.

És szívből megbocsátott neki.

Végre kifecsegte magát a nénike s most megszólalt a fiatalasszony:

- Ó milyen boldog az, aki ily bátor szerelmessel élheti világát! De én, szerencsétlen asszony, olyan szeretőre akadtam, akinek még a malom zörgésére s ennek a rühös számárnak a láttára is inába száll a bátorsága!

Erre a vén banya így biztatgatta:

- No majd cserébe elhozom én neked ezt a kívánatos, bátorszívű, tettekészszeretőt!

Megígérte még, hogy estére visszajön és kicsoszogott a hálószobából.

Az erényes asszonyka rögtön pompás lakomát terített, drága borokat derített, frissen sült pecsenyét, göngyölt húst vegyesen tálatat. Csak úgy roskadozott az asztal; mint valami isten látogatását, úgy várta a szeretőjét. Éppen kapóra jött, hogy az ura a szomszéd posztónál volt vacsorán.

Végre-valahára estére hajlott a nap, kifogtak a járomból s átengedtem magam a gondtalan pihenésnek, de bizisten nem is annyira annak örültem, hogy megszabadultam a robottól, mint inkább annak, hogy levették szememről a kendőt s immár zavartalanul szemlélhettem az elvetemült asszony sokféle mesterkedését.

A nap is lebukott az óceánba s már az alvilág vidékeit ragyogta be, mikor egyszerre, a gonosz vén szipirtó oldalához simulva, megjelent a hírhedett csábító: még valóságos gyermek, lányos arca még üdén virult, kurafiaknak még maga is jó falat. Az asszonyka csókszaporral fogadta, s helyet kínálta a terített asztalnál. De alighogy az ifjú kóstolót ivott, alig érintette ajka széléhez az első falat előételt, mikor megérkezett a férj, aki jóval hamarabb jött haza, mint ahogy várták. Derék felesége szörnyű átkokat szórt a fejére s azt kívánta, bár törte volna a lábát, a halálos félelemben remegő ifjút pedig bedugta egy véletlenül ott heverő fateknő alá, amelyben a szemetes gabonát szokás tisztogatni. Aztán veleszületett ravaszsággal takargatva aljas bűnét, nyugodt arcot hazudott magára s megkérdezte férjétől, mért jött haza ily korán, legkedvesebb pajtásának vacsoráját miért hagyta ott? A férfi egészen szomorú hangulatban, sűrű sóhajok közt így válaszolt:

- Elvetemedett feleségének gyalázatos és undorító viselkedését nem bírtam tovább tűrni. megsöktem. Jóságos istenek, hogy ilyen hűsleges, ilyen derék asszony efféle förtelmes piszokkal szennyezte be önmagát! Esküszöm a szentséges Ceresre, hogy még most is alig-alig bírom elhinni ezt erről az asszonyról, pedig láttam tulajdon szememmel!

Férjének szavai izgatták a vakmerő asszonyt, szerette volna hallani az esetet, hát egyre-másra zaklatta, hogy csak mesélje el, elejétől végig, az egész történetet. Nem nyugodott, míg a férje a kívánságát nem teljesítette és - a magáéról mit sem sejtve - be nem számolt a szomszéd család szerencsétlenségéről, ilyenféleképp:

- Posztós pajtásomnak a felesége úgy szemre tisztos erkölcsű asszony, akinek jó híre messze fénylett, s aki férje háztartását hűséges-szerényen vezette, szeretőt tartott titokban, s derűreborúra megcsalta férjét. Mivel pedig lépten-nyomon talált alkalmat a titkos szeretkezésre, épp abban a pillanatban is, amikor mi kicsinosítva a vacsorára érkeztünk, ezzel az ifjúval ölelkezett szerelmesen. Megjelenésünk első pillanatban bizony megriasztotta, de hirtelen fellobbanó ötlettel az ifjút egy fűzfavessző-kas alá dugta, amely hajlított vesszőkből fölfelé keskenyedőn kúpalakúra volt fonva; alatta fehér kénfüst terjengett és fehérítette a ráteregetett ruhadarabokat. Miután így, érzése szerint a legbiztosabb helyre, elrejtette az ifjút, velünk együtt nyugodtan vacsorához látott.

Ezen közben a kén maró, nehéz szaga rágta, kábította, gyötörte az ifjút, elakasztotta lélegzetét s mint az már az égő ásványok tulajdonsága, sűrű tüsszögésre ingerelte.

Mikor az asszony tájékaról - a háta mögül - a férj az első tüsszentést felcsattanni hallotta, abban a hiszemben, hogy felesége tüsszentett, a szokásos mondással egészségére kívánta; egy újabb tüsszentésre megint; aztán hogy többször ismétlődött, újra meg újra; végre megsokallta a záporozó tüsszögést és kezdett a dolog nyitjára rájönni.

Hirtelen félrelökte az asztalt, fölemelte a kast, s kihúzta a fickót, aki sűrűn zihált, s már alig-alig szuszogott. Felháborodásában dühre gerjedt a gyalázon, kardjáért kiabált, s mindenáron meg akarta ölni a halódót. De én ekkor arra hivatkoztam, hogy mind a ketten bajba keveredhetünk; bizonygattam, hogy vetélytársa erőszakos beavatkozás nélkül is hamarosan belepusztul úgyszólván a kénmérgezésbe, s így nagynehezen lehűtöttem lázadó dühét. Le is csillapodott, de nem az én rábeszélésemre, hanem mert a tények kényszerítették: a fickóban az élet már alig pislogott. Kicipelte hát a szomszéd kis utcába. Én pedig ezalatt a feleségének halkán azt ajánlottam - és ő tanácsomat megfogadta -, hogy kis időre a házból tűnjön el, húzza meg magát egy darabig valamelyik asszony-rokonánál, míg férje háborgó indulatja lassan-lassan lecsillapul; mert bizonyos, hogy ebben a forrongó, féktelen dühében elkeseredetten még valami kárt tesz az asszonyban is, és bizonyára magában is.

Torkig voltam hát ezzel a baráti vacsorával, megszöktem, s hazajöttem családi hű otthonomba.

A szemtelen és elvetemült asszony már a molnár elbeszélése közben a posztósnét egyre szidalmazta átkozódó szavakkal. elmondta hűtlennek, becstelennek, az egész női nem utálatos szégyenének, aki sutba vágta szemérmességét, lábbal taposta a hitvestársi hűséget, férje otthonát aljas fajtalanokodással beszennyezte, a tisztos "feleség" nevet elveszítette, s rászolgált a becstelen "szajha" névre. Azt is megjegyezte, hogy az efféle asszonyokat elevenen kellene tűzre vetni. De lappangva égő szerelmi vágya s szennyes lelkiismerete nem hagyta nyugodni, s a férjét egyre-másra nógatta. menjen minél előbb aludni, hogy minél hamarabb kiszabadíthassa szeretőjét a

keserves fedő alól. Csakhogy a férj, mivel megszökött és vacsora nélkül maradt, éhes volt, mint a farkas, hát előbb vacsorát kért barátságosan. Az asszony kénytelen-kelletlen ugyan, gyorsan feltálalta neki azt a vacsorát, amelyet tulajdonképpen másnak szánt, nem neki.

Engem pedig evett a mérég, amint elgondolkodtam ennek az elvetemült asszonynak előbbi becstelenségén s mostani szemtelenségén; és buzgón törtem a fejemet, hogyan járhatnék a gazdám kezére, hogyan leplezhetném le, s tárhatnám a szeme elé felesége alattomoságát, hogyan rúghatnám félre a fedőt, és állíthatnám pellengérré a fickót, aki teknősbéka módjára lapult a teknő alatt? De miközben gazdám meggyaláztatásán emészttem magam, az isteni gondviselés kegyelmesen rám tekintett.

Az a sánta öreg ugyanis, akinek az őrizetére voltunk bízva mi állatok, valamennyiünket csapatba szedett és – mert itt volt az ideje – a közeli tóhoz kihajtott itatni. Ez a körülmény meghozta nekem az alkalmat a régen áhított bosszúra. Mikor a csábító mellett ellépdelek, észreveszem, hogy az ujjai hegye kikukucskál a szűk teknő-takaró alól; félrelépek tehát, patámmal dühösen rátaposok, s palacsintává lapítom az ujjait. Ekkor végre irtózatos fájdalomában hangosan felnyögött, fölemelte s ledobta magáról a teknőt: ott állt a be nem avatottak szeme előtt, s a szemérmetlen asszony mesterkedéseiről lerántotta a leplet.

A molnárra nem hatott valami különösen házi tisztessége megcsúfolása. Derűs arccal s kegyes jóindulattal megsimogatta a halotti sápadtan szepegő fiút s így beszélt hozzá.

– Ne félj, fiam, nem bántalak. Nem vagyok vadember, sem afféle durva, faragatlan paraszt; holmi nekidühödtt posztós módjára sem foglak halálos kénfüsttel megfojtani; még csak a szigorú törvény kezére sem adlak, mint házasságtörőt, halálos ítéletre, hiszen olyan bájos, olyan gyönyörű legényke vagy: inkább a feleségemmel igazságosan megosztozom rajtad; mint holmi örökséget, nem osztunk kétfelé, hanem osztatlanul leszel közös birtokunk; s én rajta leszek, hogy mindenféle perpatvar és nézeteltérés nélkül jól érezzük magunkat mind a hárman egy ágyban. Magam is olyan jó egyetértésben éltem mindig a feleségemmel, hogy ránk illett a bölcsök szava: egy test, egy lélek. Meg aztán nem is volna méltányos, hogy a feleségnek több joga legyen, mint a férjének.

Efféle nyájasan gúnyolódó beszéd közben ágyába vonta az ifjút, aki húzódozott ugyan, de végül mégis engedett. Szemérmetes feleségét már előbb más szobába zárta, s most a fiú mellé feküdt és a házasságtörésért élvezetes–édesen bosszút állt rajta.

Mihelyt azonban a Nap fényes szekerén fölhozta a nappalt, előhívta két legmarkosabb szolgáját, levegőbe emeltette a fiút, pálcájával jól megrakta a hátsó felén s ráripakodott.

– Hát te nyálaszájú, éretlen kölyök, fittyet hánysz a magadfajta csinos fiúk kedvelőinek s máris asszonyokra fáj a fogad? Még hozzá szabad, és törvényes házasságban élő asszonyokat csábítasz és időnek előtte a "házasságtörő" nevezetre áhítózol?

Még sok efféle szidalmat zúdított reá, tetejébe kiadósan ellazsnakolta, aztán kirúgatta. Így a híres-nevezetes hódító – alig is remélte már – megmentette az irháját, de hogy habfehér hátsófelét éjjel-nappal úgy meggyötörték, elkeseredetten elkullogott. Ugyanekkor a molnár

bejelentette feleségének a válást és azon nyomban kikergette a házból.

Az asszonyt, aki már természeténél fogva gonosz volt, még nagyobb indulatra korbácsolta ez a jól megérdemelt megaláztatás, valósággal konokká edzette, úgyhogy megint fölvette régi hóbortját, és belelovalta magát a rendes asszonyi mesterkedésekbe. Hosszas hajsza után fölfedezett egy javasasszonyt, akiről az a hír járta, hogy varázslással, kuruzslással akármit is nyélbeüt. Ezt ostromolta kéréseivel szüntelen, bőven elhalmozta ajándékaival, s azt követelte tőle, hogy férjét vagy azonnal csillapítsa le s békítse ki, vagy ha ez nem volna módjában, küldjön rá holmi kísértetet vagy gonosz szellemet és erőszakkal oltassa ki életét.

Ez a szellemidéző boszorkány először csak istentelen tudományának legártatlanabb fegyvereit vitte harcba, és csak azon igyekezett, hogy meglágyítsa a férj szívét, akit oly halálosan meggyalázott és megint szerelemre tüzelje. De minthogy a dolog nem sikerült úgy, ahogy elgondolta, megdühödött a szellemekre, és mert az ígért bőséges jutalom éppúgy izgatta, mint a sikertelenség, most már a szerencsétlen férj élete ellen ádázkodott és egy meggyilkolt asszony szellemét piszkálta fel, hogy végezzen vele.

De talán fejedet csóválod elbeszélésemen, kákán is csomót kereső olvasóm, és ezt veted ellenem.

- Hát aztán, te huncut csacsi, a malom négy fala között rostokolva, ugyan honnan szerezhettél tudomást a két asszony állítólagos titkos mesterkedéséről?

Nos, hát hallgasd meg, hogy számár-alakba bújtatott szemfüles ember létemre milyen úton-módon értesültem: mi mindent követtek el gazdám, a molnár elpusztítására.

Úgy déltájban egyszerre csak megjelent a malomban egy rabruhás, ijesztő szomorúságba torzult mezítlábasszony. Síralmas rongyai alig takarták, halottas sápadtság éktelenítette aszott testét; zilált, őszülő, a ráhintett hamutól csapzott hajfürtei előrehulltak, s majdnem egészen elfödtek az arcát. Ez a kísértet szelíden karonfogta a molnárt, s mintha csak bizalmas mondanivalója volna, hálósobájába vonta, magukra zárta az ajtót s nagyon sokáig bent maradt.

De közben a legények felőröltek minden gabonát, amit munkába vettek, és másikat kellett kérni. Odaálltak hát a molnárlegények az ajtóhoz, szólították a gazdát és újabb örölnivalót kértek. De mikor a gazda többszöri hangos hívásra se jelentkezett, elkezdtek erősebben döngölni az ajtót, amelyet keményen elzárt a jó vasretesz. Most már nagy bajt sejtettek, nekifeküdtek az ajtónak, meg is nyomták és betörték. Végre kinyílt a szoba; az asszony nyomtalanul eltűnt, de íme egy gerendán felakasztva ott látják lógni gazdájukat: már halott volt. Leoldják nyakáról a hurkot, leemelik holttestét, nagy sírás-rívás és keserves jajveszékélés közben elvégzik az utolsó lemosást, megtartják a halotti szertartásokat, s aztán nagy gyászoló közönség kíséretében eltemetik.

Másnap megjött leánya a szomszéd mezővárosból, ahol már régóta férjnél volt, szomorún, kibomlott haját tépve, mellét verve öklével. A házra zúdult szerencsétlenséget nem jelentette neki senki sem, de azért mindent tudott: mert álmában megjelent előtte atyjának gyászos szelleme, a hurok is ott volt még nyakán, és rendre elmesélte gonosz mostohájának házasságtörését, boszorkánykodását s azt is, hogyan juttatta őt kísértet segítségével az alvilágba. Sokáig gyötrődött

a fiatalasszony bánatában, de rokonainak vigasztaló szavai lecsillapították, és lassan-lassan erőt vett búskomorságán.

Kilencednapra aztán annak rendje és módja szerint elvégezte a halotti áldozatokat; és a rabszolgákat, valamennyi állatot s minden egyéb holmit, amit örökölt, árverésre vitt. Az egész háztartást százféle szórta szét az árverési meglepetéseknek sok szeszélye. Engem például ötven sesterciusért egy földhözragadt szegény kertész kerített meg; drágállott ugyan, de velem akarta megkeresni a mindennapi kenyerét.

Reggelenkint rendesen megrakott zöldséggel a gazdám, behajtott a szomszéd városba, átadta árúját a kofáknak, fölült a hátamra s hazakocogott a kertjébe. Miközben pedig ő ásogatott, öntözgetett, egyéb munkában keservesen görnyedezett, én azonközben nyugodt semmittevésben loptam a napot s üdültem. De íme: a csillagok szabályos körforgásában múltak a napok, hónapok, fogyott az év s a szüretes ősz gyönyörűségei után a Bak deres telére fordult. Szakadatlanul esett, éjjelenkint dér hullt s én födetlen és szellős istállómba szorulva irtózatosan szenvedtem a szüntelen fagyban. Hiszen a gazdám olyan földhözragadt szegény volt, hogy még maga-magának sem tudott valami kuckót vagy akármilyen szegényes hajlékot összeütni, hát hogy tudott volna nekem? Bizony beérte lombokból összetákolt kis vityillóval: ennek a sátra alatt tengette életét. Ehhez járult, hogy reggelenkint a jeges sárban s a hegyesre fagyott göröngyökön kellett meztelen lábaimmal botorkálva előrevergődnöm s még csak a megszokott abrakkal sem tölthettem meg hasamat. Magamnak is, gazdámnak is szakasztott ugyanaz volt az ételünk – s még hozzá ez is nagyon-nagyon szűkösen: afféle undorító, öreg, felmagzott, piszkos levű, rothadt-keserű saláta, amely seprőnyél módjára magasra burjándzott.

Valamelyik éjjel egy környékbeli tanya gazdája a holdvilágtalan éjszaka sötétjében eltévedt, a zuhogó záporban bőrig ázott, úgy hogy lehetetlen volt útját folytatnia. A lova is kifáradt, betért hát a mi kertecskénkbe; a körülményekhez képest szíves fogadtatásban volt része, s ha nem is valami finom, de alkalmas pihenésre szállást kapott. A vendég a gazda jóságát meg akarta hálálni s megígérte, hogy a birtokán majd egy kis gabonát, olajat s ezenfelül két hordó bort ajándékoz neki. Gazdám nem is húzta-halasztotta a dolgot, üres tömlőket és zsákokot vett magához, csak úgy szőrén megülte a hátamat s elindult velem a körülbelül hatvan stadiumnyi útra. Mikor ennek az útnak a végére vergődtünk, megérkeztünk arra a birtokra, ahol gazdám a szíves háziúr nyomban fölséges reggelivel vendégelte. És amíg poharazgatás közben beszélgettek, egyszerre csak csodálatos jósjelek rémítették: a nagy csapat tyúk közül az egyik elkezdett az udvar közepén ide-oda futkosni, és harsányan kotkodácsolt, mintha csak tojni készült volna.

Ahogy a gazdája meglátta, lelkendezett.

– Ó, te derék és bő termékenységű szolgálóm, már jó ideje táplálsz tojásaiddal minden áldott nap s amint látom, most is azon jár az eszed, hogy valami kis előételt kínálj fel nekünk.

Aztán hozzátette:

- Hé, fiú, tedd csak oda a rendes sarokba azt a kosarat, amelyikben tojni szoktak a tyúkok!

A szolga a parancs szerint cselekedett, de a tyúk felé se nézett megszokott fészkének, hanem közvetlenül gazdája lábai előtt - annak nagy megrökönyödésére - érett magzatot hozott a világra, de nem ám afféle rendes tojást, hanem kis csibét - tolla, karma, szeme, hangja, mind tökéletesen megvolt - amely azonnal nyomába szegődött az anyjának. De ez nem volt minden: még sokkal nagyobb csoda is történt, ami mindenkit méltán rémületbe ejtett: közvetlenül az asztal alatt, amelyen még ott heverték a reggeli maradványai, megnyílt a föld s a mélységből vérnek bőséges forrása buggyant elő. A felfröccsenő vércseppek telidestele fröcskölték az asztalt. Éppen abban a pillanatban, amikor valamennyien döbbenetesen meredtek a csodára s megremegtek erre az isteni jósjelre, valaki a borospincéből azzal a jelentéssel rohant be, hogy a bor, amely már jó régen került a hordókba, most mind erjedve forr és bugyborékol, mintha csak erősen alája tüzeltek volna. Ugyanekkor láttak egy menyétet, amely a fogai közt döglött kígyót hozott. A juhász kutya szájából zöld béka ugrott ki, a kutyának pedig nekiment a mellette álló kos és egyetlen harapásával megfojtotta. Ennyi és ilyen különös jelenség rettentő remegés közben halálos rémületbe hervasztotta a gazda egész házanépe lelkét; vajon mitévők legyenek, mit ne tegyenek, mit előbb, mit később s mennyi és miféle áldozattal gondoskodjanak az égi hatalmak haragjának kiengeszteléséről? Még valamennyien a fekete rémület döbbenetébe feszülten várakoztak, amikor futólépésben hírnök érkezett és jelentette a gyászos szerencsétlenséget, amely a mi földbirtokosunkra oly végzetessé vált.

Volt neki három felnőtt fia; ezeket kitaníttatta, tisztességes emberekké nevelte s most becsületben élte napjait. Ezek a fiatalemberek régi jóbarátságban voltak egy szerény kisbirtok kisvagyonú gazdájával. Csak az volt a baj, hogy a kisbirtok tőszomszédságában egy fiatal, hatalmas és gazdag birtokosnak nagy és dús földjei húzódtak. Ez a fiatalember visszaélt ősi származásának dicsőségével, rengeteg volt a párthíve a városban s így mindent könnyen megengedhetett magának. Ellenség módjára rávetette magát gyámoltalan szomszédja hitvány vagyonszájára: leöldöste birkáit, elhajtotta az ökreit, letaposta be sem ért vetéseit. Mikor már sikerült egész gazdaságát kipusztítani, ki akarta túrni még a földjéből is; valami ürüggyel birtokpért akasztott a nyakába s magának követelte egész birtokát. Ez a különben félnék természetű birtokos, most hogy a gazdag szomszéd kapzsisága koldusbotra juttatta, szorongó félelmében sok-sok barátját meghívta a hivatalos határkijelölésre, hogy legalább a sírja számára megmentsen egy darabot az ősi földből. Eljött a három testvér is, hogy barátjukat nehéz helyzetében annyira-amennyire támogassák. De a megátalkodott szomszédot cseppet sem ijesztette meg, vagy hozta zavarba ennyi polgár jelenléte és nemcsak a rablásban, de még szavaiban sem volt hajlandó mérsékelni magát. Mikor ezek kíméletesen felelősségre vonták s háborgó indulatait udvariasságukkal csillapították, hirtelen szentséges esküt esküdött a maga és kedvesei életére s fogadkozott, hogy ő bizony füttyül erre a sok közvetítőre s a szolgálival füleinél fogva ráncigáltatja ki házából a szomszédot s így dobhatja ki birtokából. Erre a beszédre háborgó méltatlankodás ömlött el a

hallgatóságon. A három testvér egyike haladéktalanul és önérzetesen visszavágott neki, hogy hiába bízik annyira a gazdagságában s fenyegetődzik zsarnoki göggel, mert a gazdagok erőszakoskodása ellen a törvények hathatós oltalma megvédi a szegényeket rendszerint. Mint olaj a tüzet, kén a lángot, korbács a Fúriát, ez a pár szó is úgy szította e durva fickó dühét. Már szinte őrlöngött eszeveszett indulatában, ordított, hogy akasszák fel magukat a törvénycikkkel együtt és parancsot adott, hogy oldják el és uszítsák rájuk a vad és vérszomjas tanyai juhászkutyákat, amelyek föl szokták falni a mezőkön imitt-amott heverő dögöket s azonkívül úgy vannak idomítva, hogy összevissza-marják az arra járó utast. A pásztorok szokott uszítására tűzbe jöttek, nekidühödtek, veszett-vadul nekiiramodtak s embereinket rémületes, éktelen üvöltéssel megrohanták, összevissza-marcangoltak, tépték, sebeztek s még a menekülőknél sem kegyelmeztek, hanem annál dühödtebben vetették magukat utánuk. És ekkor a rohanó csapat halálos tolongásában a legfiatalabb testvér megbotlott egy kőben, összezúzta lábujjait s elvágódott. szégyenszemre a feldühödött és megvadult kutyák martaléka lett. Ezek nyomban lecsaptak zsákmányukra s a földön heverő szerencsétlen ifjút darabokra szaggatták. Amint halálkiáltását meghallották testvérei, nekibúsultan segítségére rohantak. bal kezüket ruhájuk csücskébe göngyölték és közaport zúdítottak a kutyákra; így próbálták elkergetni őket s megmenteni testvérüket. Csakhogy a vérszomjas állatokat sem elijeszteni, sem leteríteni nem tudták; a szegény-szerencsétlen ifjút pillanatok alatt halálra marcangolták. Utolsó szava az volt bátyjaihoz, hogy álljanak bosszút öccsük haláláért a becstelen gazdagon. A másik két testvér igazán nem kétségbeesésében, hanem inkább mit sem törődve a maga életével, rátámadt a gazdag emberre s egyre-másra vagdosta hozzá a köveket, égő haraggal és eszeveszett lendülettel. Elöntötte a vér, csakhogy, mint afféle régebbi hasonló viaskodások révén gyakorlott gyilkos, kiröpítette lándzsáját s az egyik testvért átdöfte a melle közepén. Az ifjúnak vége volt, nyomban kiadta lelkét, de nem bukott a földre, mert a lándzsa oly vad erővel vágta át, hogy javarésze kijött a hátán, befúródott a földbe s merev egyensúlyban föltámasztotta a holttestet. De most a gyilkosnak segítségére sietett egyik szikár, markos szolgája és messziről célbavette a harmadik ifjú jobbkarját s odahajított egy követ, csakhogy a kő célt tévesztett, az ujjai hegyénél süvöltött el, és – amit igazán senki sem gondolt volna – nem tett benne semmi kárt és lehullt. Ez a szerencsés véletlen azonban kitűnő bosszú-ötletet sugallt az eszes ifjúnak: úgy tett, mintha szétroncsolódott volna a karja s a vérszomjas fiatalemberre ráförmedt.

- Hát csak élvezd egész családunk pusztulását s három testvérnek a vérével csillapítsd telhetetlen vérszomjadat, csak ujjongj kajánul polgártársaid legyilkolásán. De ne feledd, hogy ha minden szegény embert kitérsz is birtokából s határaidat egyre messzebbre és messzebbre is tolod: azért mégis mindig lesz valamiféle szomszédod! Most a sors kegyetlenségéből íme lehanyatlott jobbom is összezúzva, pedig ezzel csaptam volna le fejedet bizony!

Erre a sértésre a különben is nekivadult zsvány még nagyobb dühre gerjedt, kardot rántott és lihegve rárohant a szerencsétlen ifjúra, hogy egy csapásra végezzen vele. Csakhogy kemény ellenfélre akadt benne, mert az ifjú hirtelen – amire ő egyáltalán nem volt elkészülve – szembeszállt vele, hatalmas markolással megragadta a jobbját, irtózatossal lendülettel megsuhintotta

a kardját és záporzó csapásokkal kioltotta a gazdag ifjú becstelen életét. Aztán, hogy a rárohanó szolgálhad kezére ne kerüljön, az ellenség véréből beszennyezett kardját hirtelen markolatig döfte torkába.

Hát ez volt az, amit a csodálatos jelek jövendöltek, ez volt az, amit hírül hoztak szerencsétlen házigazdánkknak! Ennyi csapás súlya alatt az öreg egy szót sem tudott kiejteni, még csak csöndesen elsírni sem tudta magát. Kapta a törét, amellyel éppen sajtot és egyéb ételleket vagdalt föl vendégeinek a reggelinél és boldogtalan fia példájára többször egymásután a torkába döfte, míg végre megingott, holtan zuhant az asztalra és új vérpatakkaal mosta le a csoda révén buggyant vér foltjait.

Az én kertészemnek megesett a szíve az ilyen hirtelen-hamar elpusztult család balsorsán, keservesen sóhajtozott a maga balszerencsésén is és egyre-másra összezsápta üres markait – hiszen ebédre való helyett csak könnyeket kapott – aztán nyomban felült a hátamra s visszafelé indult velem azon az úton, amelyiken jöttünk. De bizony még a hazautazása sem folyt le baj nélkül. Mert egyszerre csak elénk toppant egy hőrihorgas ember – ruházata és magatartása elárulta, hogy legio-beli katona – s hetykén, hányaveti szóval megkérdezte: hová viszi ezt a poggyásztalan szamarat? A gazdám még mindig emésztette a bánat, különben sem értett latinul, hát szó nélkül tovább baktatott. De a katona nem tudta türtöztetni megrögzött hencegését, sértésnek vette s fölháborodott rajta, hogy nem kapott választ, és a kezében tartott századosi pálcával elnászpángolta gazdám: valósággal lebotozta hátamról. A kertész erre alázatosan megszólalt, hogy hiszen nem érti a beszédét, hát nem is tudhatta, mit kért. Most hát a katona görögül tette föl a kérdést.

– Hová viszed ezt a szamarat?

A kertész azt felelte, hogy a szomszéd városba igyekeznek vele.

– Csakhogy – erőszakoskodott a katona – nekem szükségem van ám a szamaradra: a többi állattal együtt a parancsnokunk poggyászát kell a közeli várból ideszállítania.

És rögtön odanyúlt, elkapta kantárszáramat és kezdett magával ráncigálni. De a kertész letörölte arcáról az előbbi verés-okozta sebből szivárgó vért s újra könyörögve kérte a katonát, hogy bánjon vele udvariasabban és kíméletesebben. Esküdözve kívánt neki szerencsét, boldogságot és hozzátette.

– Hiszen ez a csacsi olyan gyámoltalan, olyan tehetetlen, úgy megrokkantotta szörnyű betegsége, hogy alig bír a közeli kertecskéből egy-két nyaláb zöldséget beszállítani, azt is csak kínos-keserves nyögéssel, halálos fáradsággal. Hát hogy gondolod, hogy cipelni bírna súlyosabb terheket?

De amikor észrevette, hogy a katona semmi könyörgésre sem lágyul, hanem inkább egyre fokozódó dühvel fenekedik a vesztére, sőt a botját is megfordította, hogy a boldogabb végével szétrepessze koponyáját, az utolsó mentéshez folyamodott: úgy tett, mintha át akarná ölelni a térdeit, hogy benne szánalmat ébresszen; térdre ereszkedett hát, meghajolt, megrántotta mind a

két lábát, úgy, hogy a katona, egész hosszában, döngve végig vágódott a földön. Ebben a pillanatban ököllel, könyökkel, fogaival, az útról felkapott kővel összevissza-zúzta arcát, kezeit, oldalbordáit, ott, ahol érte. A katona, ahogy egyszer elterült a földön, sehogysen tudott visszaütni vagy védekezni, de annál jobban fenyegetődött egyre-másra, hogy csak keljen fel, darabokra aprítja kardjával. Erre a szóra észbekapott a kertész, elvette a kardját, valahova messzire elhajította s aztán a katonát még kegyetlenebb ütésekkel kezdte csépelni. Ez véresre verten, sebekkel borítottan, semmi módot nem tudott találni, hogy megmentse az életét; nem maradt más választása: halottnak tettette hát magát. Most a kertész magához vette a kardot, fölült a hátamra és sebes vágásban egyenesen a városba sietett – kisebb gondja is nagyobb volt annál, hogy akár csak be is kukkantson a kertjébe – s ott betért egyik barátjához. Mindent elmondott neki és megkérte, hogy nagy bajában legyen segítségére és a szamarával együtt legalább csak addig rejtse el, amíg a főbenjáró bűnvádtól megmenekül két-háromnapi rejtőzködés árán. Az illető, tekintettel régi barátságukra, oltalmába vette őt szívesen. Nekem összekötözték a lábaimat s fölcipeltek a lépcsőn az emeletre az ebédlőbe, a kertész pedig odalent a kis szobában bemászott egy ládikába, megbújít benne s aztán a födelet ráborították.

Csak hogy a katona – amint később értesültem – végre-valahára, mintha valami nyomasztó részegségből eszméletre tért volna, mégiscsak feltápászkodott; tántorgott ugyan s rengeteg sebének kínzó fájdalmában botjára támaszkodva is alig tudott a lábán megállani, mégis bebicegett a városba. Szégyellt volna gyengeségéről s gyámoltalanságáról bármit is elárulni akármelyik városbelinek, hát inkább némán magába fojtotta a rajta esett gyalázatot; végre néhány bajtársára akadt és csak ezeknek mesélte el szégyenét. Úgy döntöttek, hogy a pajtásuk egyelőre elbújik – mert arról nem is szólva, hogy mennyire csúffá tették, attól is tartottak, hogy kardjának elvesztése miatt katonai esküjének megszegése címén meggyűlik a baja – ők maguk pedig megjegyzik ismeretetőjeleinket és minden erejükkel hozzálátnak kinyomozásunkhoz, hogy bosszút álljanak bajtársukért. Akadt is egy aljas szomszéd, aki elárulta bűvőhelyünket. Erre a katonák odahívták a hatóságot azzal az ürüggyel, hogy útközben elveszítették a parancsnokuknak egy nagyértékű ezüstedényét, amit egy kertész talált meg, de most elbújt valamelyik barátjánál s nem akarja visszaadni. Amint a hatóság értesült a kárról s meghallotta a parancsnok nevét, odavonult a szállásunk kapuja elé és harsány hangon kiadta gazdánknek a rendeletet, hogy adjon ki minket – mert letagadhatatlanul bizonyos, hogy nála rejtőzködünk – különben a fejével játszik. De ez csöppet sem ijedt meg s abban az igyekezetében, hogy megmentse azt, akit oltalmába fogadott, nem árult el bennünket, hanem erősködött, hogy már jó néhány napja színét sem látta annak a kertésznek. Ezzel szemben a katonák megesküdték a császár életére s bizonykodtak, hogy az atyafi éppen itt rejtőzködik, nem pedig másutt. Végre a hatóság úgy döntött, hogy a konokul tagadó házigazdát házkutatás révén leplezi le. Kiadták hát a parancsot, hogy a törvényszolgák s egyéb hatósági alkalmazottak menjenek be és minden zeget-zugot kutassanak fel tövéről-hegyére. De ezek azzal a jelentéssel jöttek vissza, hogy egy teremtett lélek sincs a házban, sőt a számárnak sehol sincs nyoma. Most mindkét részről durvábbá fajult a civakodás; a katonák erősködtek s egyre-másra esküdöztek a császár becsületére, hogy de igen, ők

biztosan tudják: mi benn vagyunk; a házigazda váltig tagadta s folytonosan esküdözött a fölséges istenekre. A huzalkodás és zajos civakodás hallatára – kíváncsi és nyughatatlanul tolakodó számár létemre – előrenyújtottam nyakam s éppen ki akartam nézni a kis ablakon, hogy miféle zajongás az ott lenn, amikor az egyik katona véletlenül fölfelé sandított s megpillantotta árnyékomat. Nyomban figyelmeztette rá az egész csődületet, amire azonnal zúgó lárma harsant fel. Néhányan rögtön felrohantak a lépcsőn, megragadtak és fogoly gyanánt levonszoltak. Most aztán nem sokat teketóriáztak: szöges gonddal átvizsgáltak mindent, kinyitották azt a bizonyos ládát is és megtalálták benne a szegény kertészt. Kihúzták, átadták a hatóságoknak, hogy halállal lakoljon bűneért és az állami börtönbe hurcolták. Harsány kacagás közben nem győztek eleget tréfálkozni az én kikukkantásomon. És ezen a réven keletkezett a számár kikukkantását és a számár árnyékát emlegető széltében ismert közmondás.

TIZEDIK KÖNYV

Hogy másnap mi lett a sorsa gazdámnak, a kertésznek, nem tudom, mert engem az a katona, akit hetyke gorombáskodása miatt olyan csúnyán helybenhagyott, eloldott a jászlamtól és mivel senki sem tiltakozott ellene, magával vitt a szállására – úgy gondolom. Itt megrakott a maga poggyászával, katonásan felcifrázott, fölszerelt és útnak indult velem. Volt a hátamon tudniillik fényesen csillogó sisak, a napfénynél vakítóbb ragyogású pajzs, irdatlan tekintélyes hosszúnyelű lándzsa, amit ugyan ezúttal nem a szolgálat érdekében, hanem a szerencsétlen utasok rémítgetésére biggyesztett föl nagy gondosan, harci fölszerelés módjára, a poggyász-toronynak legeslegtetejébe. Az utunk síkságon át vitt, s nem is volt nagyon fárasztó; a végén apró városkába értünk, de nem fogadóban szálltunk meg ám, hanem egy altisztnél. Az én katonám rögtön az egyik szolgára rábízott engem és maga sürgősen a feljebbvalójához indult, aki ezer fegyveres embernek volt a parancsnoka.

Emlékszem, hogy itt jó néhány nap múlva elvetemült és szörnyűséges bűneset történt. Megírom itt a könyvemben: hadd olvassátok ti is.

Házigazdánk fia alaposan képzett, szigorúan erkölcsös és kiválóan szerény ifjú volt: mindenki elfogadott volna szívesen ilyen fiút. Az anyja már nagyon régen meghalt, az apja pedig másodszor is megnősült s az új asszonytól is fia született, aki ekkortájt tizenkét éves múlt el éppen. A mostohaanya, inkább szépségéért, mint jelleméért, nagy tiszteletnek örvendett férje házában, de már akár veleszületett szemérmertlensége, akár a végzet hajította e szörnyű bűnbe, szemet vetett mostohafiára.

Most tehát, kedves olvasóm, tudd meg, hogy tragédiát olvasol, nem holmi csintalan történetet s a pajzán helyett komor hangulatba kell ringatódznod.

Nos hát az asszony, mikor a kicsinyke Cupido még csak az első lángocskákat élesztgette benne s

nem bírta erejével, magába fojtotta gyengéd hevülését s ellenállt. De mikor szíve csordultig telt az örült szenvedéllyel, s mikor már Ámor őrjöngve dúlt benne, megadta magát az isten hatalmának: gyengélkedőnek tette magát és lelke sebét testi betegség ürügyével takargatta. Mindenki tudja, hogy a szerelemnek s a testi betegségnek kóros hatásai a közérzésben s az arcon hajszálnyira egyformán nyilvánulnak: arca halványult, szemei bágyadtak, térdei meg-megcsuklottak, álmából fel-felriadt s a lassan emésztő szenvedélytől egyre keservesebben sóhajtozott.

Ha nem sírt volna, azt hihette volna az ember, hogy csak a forróláz miatt hánykolódik.

Ő ostoba orvosok, hogy nem tudjátok, mit jelent a lüktetőbb érverés, az ijesztő sápadás, az elhaló lélegzet és a szüntelen hánykolódás ide-oda, az egyik oldalról a másikra. Pedig milyen könnyű, jószágos istenek, nem egy híres orvosnak, hanem akárkinek, aki ismeri a szerelmi szenvedélyt, mindent kitalálni, mikor látja, hogy valaki testi láz nélkül is tűzben ég.

Nos tehát, tűrhetetlen szenvedélye végre is a végletekig felkorbácsolta; lerázta hosszas tétlenségét s elhatározta, hogy magához hívhatja a fiút – ő mily szívesen semmisítette volna meg ezt a nevet, ha tiltakozó pironkodása engedte volna! Az ifjú rögtön engedett beteg mostohája hívásának és örege-komorán összeráncolt homlokkal belépett a hálószobába, hogy megmutassa illő készségét apjának felesége és öccsének anyja iránt.

De az asszony sokáig kínos némaságban vergődött, a kétség hínárjába bonyolódott; minden szót, amit eddig nagyon alkalmasnak vélt a mostani beszélgetésre, megint ügyetlennek talált s hogy most már szégyenkezése is megingatta, tévovázott: hogyan is foghatna hozzá legalkalmasabban. Az ifjú még mindig nem sejtett semmi rosszat; megszólalt és lesütött szemmel megkérdezte, vajon mi idézte elő anyja betegségét? Most az asszony nem akarta elszalasztani egyedüllétüknek ezt a végzetes pillanatát, bátorságra kapott; patakozott a könnyei, ruhájával befödte arcát és röviden, remegő hangon így beszélt az ifjúhoz:

- Ennek a betegségemnek eredendő oka, egyúttal orvossága és egyetlen mentsége te vagy magad. Mert a szemed szememen keresztül szívem mélyéig hatolt és velőmben izzó tüzet gyújtott. Könyörülj hát rajtam, aki miattad sorvadok, s egyáltalán ne tartson vissza az atyád iránt érzett tisztelet, hiszen feleségét a halál torkából csak így mentheted meg neki, hiszen igazában csak azért szeretlek, mert a te arcodban is az ő vonásait ismerem fel. Teljesen nyugodt lehetsz, egyedül vagyunk; meg kell tenned, itt a kedvező alkalom. Mert amiről senki sem tud, az talán meg sem történt.

Felzaklatta az ifjút ez a hirtelen rázúduló csapás és bár az efféle büntől teste-lelke irtózott, úgy gondolta, hogy jobb lesz óvatosan halogató ígérgetésekkel csillapítani, mint hirtelen szigorú elutasítással még jobban elmérgeíteni. Tehát készséggel megígért mindent és a lelkére beszélt, hogy szedje össze magát, erősödjék s gyógyuljon is meg, ha majd aztán az atyja legközelebb elutazik valahova, korlátlan alkalom nyílik szenvedélyük kielégítésére. Ezután pedig azonnal távozott mostohája átkozott társaságából.

Úgy gondolta, hogy ezt a borzasztó családi veszedelmet alaposabban meg kell hányni-vetni;

elment tehát egyik tapasztalt és komoly öreg nevelőjéhez. Minekutána tövéről-hegyére megtárgyalták a dolgot, legokosabbnak azt találták, ha az ifjú minél előbb megszökik, hogy így elkerülje a kegyetlen végzet tornyosuló viharát.

De az asszony a legkisebb halogatás miatt is türelmetlenkedett; valami mondvacsinált ürüggyel hihetetlen ügyesen rávette férjét azon nyomban, hogy hamar elutazzék legtávolabbi birtokára. Alighogy távozott, az asszony reménye teljesülésének vak örületében követelte az ifjútól a megígért ölelkezés gyönyörűségeit. De az ifjú hol ezt, hol azt vetette ürüggyül, kerülte mostohája átkos közelségét, míg végre az asszony a fiának kétszínű nyilatkozataiból világosan megértette, hogy megtagadja ígérete teljesítését.

És ekkor aljas szerelmét könnyed fordulattal még aljasabb gyűlöletre váltotta át.

Rögtön elővette egyik, még hazulról hozott, elvetemült és minden gazságra kész szolgáját s beavatta gyalázatos terveibe. megállapodtak abban, hogy legjobb lesz a szerencsétlen ifjút eltenni láb alól. Ez az akasztófavirág tehát megbízásához híven, azonnal rögtönható mérget szerzett, gondosan elkeverte borban s készen tartotta az ártatlan mostohafiú megmérgezésére. Csakhogy, miközben a két gonosztevő azon törte a fejét, hogy miképpen lehetne alkalmas módon beadni a mérget, a vak véletlen úgy hozta magával, hogy az ifjabbik testvér, az elvetemült asszony édes fia, a reggeli iskolai órák végeztével hazajött, megette reggelijét és szomjúságában egy hajtásra kiitta az ott talált pohár bort – amelyben a mérget feloldották – sejtelve sem lévén a titkos merényletről. Amint kiitta a bátyjának szánt halálos poharat, élettelenül végigvágódott a földön. Nevelője holtraijedt a fiú hirtelen halálán s keserves jajgatásával pillanatok alatt odacsődítette az anyát s az egész családot. Hamarosan megállapították, hogy méregital okozta a halált és az aljas gaztett értelmi szerzőségével valamennyi jelenlevő mást és mást gyanúsított.

De ez a förtelmes asszonyszemély, a mostohai gonoszságnak ez az egyetlen-ritka példánya, sem fia gyászos halálán, sem az orgyilkosság mardosó tudatán, sem a családját ért csapáson, sem férje fájdalmán, sem a temetés keserűségein nem indult meg, hanem a családi szerencsétlenséget bosszútervének javára fordította. Rögtön futárt küldött, hogy úton levő férjét értesítse az otthoni gyászsesetről. Amint pedig a férje hanyatthomlok visszatért, meggyanúsította előtte mostohafiát, határtalan vakmerőséggel, hogy annak mérgetől pusztult el édes fia. És ez nem is volt éppen hazugság, mert valóban a mostohafiának szánt mérget itta ki a fiú; hanem ráfogta mostohafiára, hogy azért ölte meg gonoszul az öccsét, mert ő, az anya, nem akarta kiszolgáltatni magát mostohafia aljas szenvedélyének, amellyel meg akarta őt ejteni. És nem is érte be ezekkel az istentelen hazugságokkal. tetézte azzal, hogy őt magát is halállal fenyegette meg a fiú, ha el merné árulni a bűnét. A boldogtalan apát a szörnyű szerencsétlenség vihara dúlta, szíven találta mindkét fiának halála; a fiatalabbikat itt tették ravatalra a szeme láttára, a másik pedig – ezt bizonyosra vette – vérfertőzésért s testvérgyilkosságért menthetetlenül halállal lakol. De imádott feleségének hazug jajveszékélése elkeseredett gyűlöletre ingerelte fia iránt.

Alig hogy a halotti szertartás s a temetés véget ért, a szerencsétlen öreg a fiú sírboltjától azonnal a törvényszékre sietett. arcát még egyre friss könnyek áztatták, ősz haja hamutól szennyesedett.

Sírva, könyörögve, az előjárók térdeit átölelve, izzó szenvedéllyel mozgatott meg fiának vesztére minden követ, hisz nem sejtett semmit feneketlenül gonosz felesége ármánykodásából; elmondta, hogy a fia megfertőzte atyja ágyát, bűnös testvére meggyilkolásában és orgyilkos módjára halállal fenyegette meg mostoháját. Szerencsétlensége végül is annyira megindította s annyira felháborította a bíróságot s a népet, hogy egyhangúlag felkiáltottak: nincs szükség hosszadalmas tárgyalásra, nincs szükség a vádbeszéd amúgy is megdönthetetlen bizonyítékaira, sem a védőbeszéd ravaszul kieszelt mentségeire, meg kell kövezni, hadd töltse mindenki bosszúját e világ szégyenén.

Az előjáróság azonban aggodalmaskodott, hogy a felháborodásnak ebből a kisebb kitöréséből az állami rend s a hatóság veszedelmére kirobban a lázadás, elkezdte kérlelni a tanácstagokat, csillapítani egyúttal a népet, hogy szabályszerűen s bevett szokás szerint tartsák meg a tárgyalást, vessék mérlegre mindkét fél vallomását és hozzanak törvény szerint ítéletet; műveletlen vadak vagy dühöngő zsarnok módjára ne ítéljenek el valakit meghallgatatlanul, ne adjanak ily szörnyű példát a világnak e boldog békekorszakban. El is fogadták ezt a józan tanácsot, s a kikiáltó azonnal kihirdette, hogy a bírák gyülekezzenek egybe a tanácsházban. Amint ezek elfoglalták a méltóságuk jogán őket megillető helyeiket, a kikiáltó hívő szavára előlépett elsőnek a vádló. Másodszori hívásra bevezették a vádlottat is és ekkor a kikiáltó figyelmeztette az ügyvédeket, hogy az attikai törvénykönyv s az athéni főtörvényszék gyakorlata szerint beszédeikben sem a tárgytól elkalandozniuk, sem a szánelomkeltés eszközeit használniuk nem szabad.

Hogy mindez így ment végbe, azt többektől is tudom, akik egymással erről beszélgettek. A vádló szenvedelmes beszédét, a vádlott védekezését, ellenbizonyítékait, egyáltalán a beszédeket s a szócsatákat nem tudhatom – hisz nem voltam ott, hanem a jászolom mellett – és nem is számolhatok be róluk, mivel nem tudom. De mindazt, amiről tudomást szereztem, előadom ebben az írásomban.

Nos, miután mindkét fél beszédei véget értek, elhatározta a bíróság, hogy bármily valószínű a vád, nem szabad a pusztá gyanúra építeni, hanem annak igazságát és bizonyosságát döntő bizonyítékokkal kell tanúsítani és mindenekelőtt azt a szolgát kell kézrekeríteni mindenáron, aki állítólag egyedül tudja, hogy mindez valóban így történt. Ezt az akasztófavirágot sem a nagytekintélyű bíróság, sem a hallgatósággal zsúfolt tanácsterem, sem a maga büntudata nem riasztotta vissza, hogy hazug meséjét elő ne adja színigazság gyanánt és ne bizonygassa. A mostohaanyjától visszautasított ifjú dühében magához hívatta őt és – bosszúból a megalázásért – megbízta az édes-fiú meggyilkolásával; nagy jutalmat ígért neki, ha megőrzi a titkot és halállal fenyegette meg, ha vonakodni mer; maga keverte a mérget s maga adta néki, hogy adja be öccsének, végül mégis sajátkezűleg adta be a fiúnak, mert gyanakodott, hogy ő, a szolga, el akarja árulni bűnét s ezért tette félre a méregpoharat s húzza-halasztja a dolgot. Mindezt pompásan, tettetett elfogódottsággal tálalta elébük ez a gazember, úgyhogy a dolog nagyon is valószínűnek látszott és ezzel a tárgyalás véget ért.

Egy sem volt a tanács tagjai közt annyira tárgyilagos az ifjú iránt, hogy ne szavazott volna a

zsákbavarrásra, mikor bűnössége ily kétségbevonhatatlanul bebizonyult. Végül is a szavazás egyhangú lett; a szavazótáblákra minden íróvessző ugyanazt a szót véste. Midőn a szavazatokat ősi szokás szerint be kellett dobni az érc-urnába – s ha már benne voltak, eldőlt a vádlott sorsa, nem volt mód változtatni rajta, már a hóhér kezére jutott élete – egy idősebb bíró, tisztességeért páratlanul megbecsült, nagytekintélyű orvos, tenyerével befődte az urna nyílását, hogy senki bele ne dobja meggondolatlanul szavazatát, és szép sorjában ezt mondta el.

– Öreg napjaim öröme az, hogy mindeddig becsüléstek övezte életemet. éppen ezért meg nem engedhetem, hogy a vádlott hamis vádak alapján nyilvánvaló gyilkosságnak essen áldozatul, ti pedig, akiket szoros eskü köt az ítékezésben, e szolga hazudozásától félrevezetve eskütöket megszegjétek. Én a lelkemre nem veszem semmi áron, hogy lábbal tiporjam vallásos kötelességemet, megcsaljam lelkiismeretemet és igazságtalanul ítélek. Az igazságot halljátok meg tehát tőlem.

Nemrégiben fölkeresett ez az akasztófavirág s mindenáron rögtönható mérget akart venni tőlem és tíz kemény aranyat kínált érte; azt mondta, hogy egy betegnek van szüksége rá, aki nem bírja tovább gyógyíthatatlan betegségének szörnyű gyötrelmeit, s mindenképpen meg akar szabadulni kínos életétől. Én, nos én észrevettem, hogy a fecsegő és idétlenül kertelő gazfickó bizonyosan gazemberségben sántikál, hát adtam neki valami italt, igen, adtam, de tekintettel a várható vizsgálatra, a felajánlott pénzt nem fogadtam el rögtön, hanem ezt mondtam neki. – Nehogy később esetleg kiderüljön, hogy felajánlott aranyaid valamelyike hiányos súlyú vagy hamis, tedd valamennyit ebbe az erszénybe s pecsételd le gyűrűddel, holnap aztán majd hitelesítjük őket valamelyik bankár előtt.

Léprement és lepecsételte a pénzt. Amint most a fickót bíróság elé állították, valamelyik szolgámat a bankár boltjába lóhalálban elszalasztottam, hogy rögtön hozza el azt a pénzt. Már itt is van s én íme: megmutatom nektek. Hadd lássa ő is és a saját pecsétjét ismerje meg. Most már: hogyan lehet a testvért gyanúba fogni, mikor ez a gazfickó szerezte a mérget?

Erre a gazembert rettentő szorongás fogta el: emberséges arc-színe halottas-sápadtra változott, hideg verejték verte ki egész testét; izgatottságában hol az egyik, hol a másik lábát kapta fel, hol jobbról, hol balról vakargatta a fejét és félhalkan, dadogva, isten tudja miféle mentegetődzéseket makogott, úgy, hogy senki sem volt, aki ne lett volna azonnal és teljes joggal meggyőződve, hogy bűnös. Aztán lassan megint csak fölülkerekedett benne a ravaszkodás: elkezdett konokul tagadni s egyre az orvost vádolta hazugsággal. Mikor az orvos látta, hogy a bírói esküt s ezenkívül az ő becsületét is így nyilvánosan megtépázza, fokozott buzgalommal kezdte cáfolgatni a gazembert. Végre is az előjáróság parancsára a törvényszolgák lefoglalták az elvetemült rabszolga kezeit és lehúzták ujjáról egy vasgyűrűt. Most összehasonlították ezt az erszényen levő pecséttel: az összehasonlítás megerősítette az előbb fölmerült gyanút. És ekkor görög szokás szerint azonnal odakészítették a kereket s a kőpadot, hogy megkínózzák. De ez hihetetlen-arcátlanul megmakacsolta magát, úgy, hogy sem a korbács, sem a tűz nem tudta megtörni.

Ekkor az orvos így szól:

- Nem engedem, istenemre nem engedem az ártatlan ifjút jog s igazság ellenére halálra ítélni; nem tűrhetem, hogy ez a gazfickó megcsúfolja ítélezésünket s elkerülje aljas gaztettének büntetését! Én majd a való tényállásra kézzelfogható bizonyítékot szolgáltatok. Nos, mikor ez az elvetemült minden áron gyorsan ölü mérget akart vásárolni, én úgy gondolkodtam, hogy nem fér össze hivatásommal valakinek az elpusztításában, vagy megölésében közreműködni, hiszen úgy tanultam, hogy az orvosi tudomány célja éppen megmenteni az emberek életét. Attól tartottam, hogy ha kérését megtagadom, idétlen visszautasítással éppen a gaztett útját egyengetem, mert akkor ez a bitang vagy másvalakitől vásárol halálos mérget, vagy végül is karddal, vagy akármi más fegyverrel hajtja végre gaztettét. Adtam hát mérget, ám ez csak álomital volt, az a bizonyos nadragulya, amely - mint ismeretes - kábító hatásáról híres és halálos mély álmot okoz. Nem csodálom, hogy ez a gonosztevő kétségbeesésében könnyedén tűri a kínzásokat, hiszen enyhébbek, mint a halálbüntetés, amelyre - mint nagyon jól tudja - rászolgált ősi törvényeink értelmében. Különben, ha a fiú valóban a magam-keverte italt itta ki, akkor él s csak nyugszik és alszik s mihelyt kábult álma eloszlik, visszajő a napvilágra. Ha azonban megölték, vagy valamiképpen utolérte a halál, akkor halálának más okai után kellene kutatnotok.

Az öreg orvos felszólalásának értelmében határoztak és azonnal lázas sietséggel kivonultak ahhoz a sírhoz, amelyben a fiú holtteste nyugodott. Az egész tanács, a főrangú emberek s maga a nép is, mindenki egy szálig odatódult nagy kíváncsian. Most az apja sajátkezűleg leemelte a koporsó fedelét s íme éppen vége volt a halálos álomnak is: a fiú feltámadt a tetszhalálból; apja éppen fölkelő-félben kapja, szorosan átöleli, a rázúduló örömtől szólni sem tud, csak kivezeti a közönség elé. Most a fiút azonnali, a halottas lepedőbe öltöztet, elviszik a bíróság elé.

Itt aztán világosan kiderült az elvetemült szolgának s a még elvetemültebb asszonynak a gaztette: győzött a tiszta igazság. A mostohát holtigtartó számkivetéssel sújtották, a szolgát keresztrefeszítették, a derék orvosnak pedig az ügyes altatás jutalmául egyhangú határozattal odaítélték a tíz aranyat. Az öreg családapának borzalmas és szörnyű szerencsétlensége pedig az isteni gondviselés kegyességéből jóra fordult, hiszen rövid időre, úgyszólván csak néhány pillanatra vesztette el gyermekeit s hirtelen ismét két ifjúnak atyja lett.

Nos hát engem ebben az időben így hánytak-vetettek a sors hullámai: az a katona, aki megszerzett - anélkül, hogy fizetett volna értem, anélkül, hogy valaki eladott volna néki - az ezredese parancsának tartozó köteles engedelmességből Rómába készült, hogy elvigyen egy levelet a hatalmas császárnak. Hát eladott engem tizenegy denariuserért a szomszédba, két testvérnek, akik egy dúsgazdag úr szolgálói voltak. Egyikük cukrász volt, s a kenyereket és süteményeket készítette, a másik szakács, és ez pompásan sült gőzben párolt pecsenyét s hozzá ízesen összeállított finom mártásokat. Egyetlen szobában éltek közös háztartásban s engem azért vettek meg, hogy valahányszor a gazdájuk messze földeken ide-oda utazgat, én cipeljem utána a sok mindenféle holmit, amikre különféle célokból szüksége volt. A két testvér tehát magához vett harmadik lakótársnak. Soha még így nem éreztem magamon a sors kegyességét. Esténként ugyanis a gazdáim a dús vacsorák remek fogásaiból bőséges maradékokat hoztak lakásukba: az egyik

rengeteg malac-, csirke-, hal- és egyébfajta pecsenyemaradékokat, a másik kenyereket, cukorsüteményt, kalácsot, patkót, formában sült tésztát és sok egyéb édes nyalánkságot. Mikor aztán elmentek üdülni a fürdőbe s rázmárták a kis szobát, én az isteni rendelésből kínálkozó ételekkel torkig töltekeztem. Annyira tudniillik már mégsem voltam ostoba s igazi számár, hogy otthagytam volna ezeket a pompás ételeket és szúrós szénát vacsoráztam volna. A torkoskodás művészete sokáig fényesen sikerült nekem, mert hát egyrészt a rengeteg enivalóból egyelőre óvatosan és csak keveset csíptem el, másrészt a gazdáim egyáltalán nem is álmodtak olyasmiről, hogy a szamaruk meglophatja őket. De egyre jobban elbizakodtam abban, hogy nem csípnék rajta és most már a legpompásabb falatokat faltam föl s kiválogattam és eltorkoskodtam a legfinomabb édességeket. Ekkor azonban sanda gyanú nyilallott a két testvér szívébe és gondosan nyomozni kezdtek a mindennapos megdézsmálás tette után, ámbár rólam ilyesmit még most sem tétéleztek fel.

Végül aztán egymást kezdték vádolgatni a csúf lopással és mindegyikük pontosabban vigyázta, gondosabban megoldvasta a maga részét. Végre-alahára egyikük szakított a hímezés-hámozással és rátámadt a másikra.

- Hát bizony igazán nem járja s nem becsületes dolog, hogy a válogatott darabokat naponta elcsened, eladod s titokban így gyarapítod a vagyonedat, abból pedig, ami megmarad, velem egyenlő részt követelsz. Egy szó mint száz: ha nincs ínyedre ez a közösködés, megszüntethetjük a közös gazdálkodást, egyebekben azonban testvéri jó viszonyban maradhatunk. Mert látom, hogy az egyre érzékenyebb károsodás miatt növekvő zúgolódásunk még szörnyű egyenetlenséget is szít közöttünk.

A másik visszavágott:

- Bizisten magam is dicsérem a szemérmertlenségedet: napról napra ellopod titokban a részemet s még a panaszkodásban is megelőzől, amit pedig én már jó ideje keservesen magamba fojtok, hogy ne legyen olyan színezete, mintha a tulajdon testvéreket piszkos lopással akarnám gyanúsítani. De jó, hogy mind a ketten kimondtuk, ami a szívünket nyomja és keressük a módját: hogyan vegyük elejét a károsodásnak, nehogy aztán alattomban elhatalmasodjék kölcsönös neheztelésünk s eteoklesi ellenségeskedést támasszon közöttünk.

Efféle szemrehányásokkal csipkedték egymást, aztán mind a kettő megesküdtött, hogy ő nem csalt, soha semmit el nem lopott. Föltétlenül szükséges, hogy mindenáron kinyomozzák: közös vagyonedat ki dézsmálja meg. Hiszen a szamarat, amely egymaga van otthon, nem csábítják az ilynemű ételek - márpedig naponta a legválogatottabb falatok tűnnek el - meg aztán nem repülhetnek be a szobácskájukba afféle óriás legyek, amilyenek a mondabeli hárpiák voltak, akik fölfalták Phineus lakomáját.

Ezenközben, hogy pompás lakomákkal lakoztam, emberi ételekkel töltekeztem, testem hízott-kövérre gömbölyödött, bőröm hájas-puhára lágyult, szőröm ragyogó-fényesre csinosodott. Csakhogy testemnek ez a szépsége nagy szégyent hozott a fejemre. A hátam feltűnő kövérsége

szemet szűrt a gazdáimnak, azt is észrevették, hogy a szénám mindennap egészen érintetlenül ott marad, hát most már minden gyanújuk ellenem irányították. A szokott órában, mintha a fürdőbe mentek volna, annak rendje-módja szerint rámozdították az ajtót, de bekukucsáltak egy kis lyukon. Hát látják ám, hogy sorra eszegetem az ott sorakozó pompás ételeket. Úgy elálmétkodtak a szamaruk csodaszámba menő torkosságán, hogy még a kárúkkal sem törődtek; majd megpukkadtak a rengő kacagástól, egymásután hívogatták oda a pajtásaikat s mutogatták nekik az okatlan állat páratlanul érdekes lakmározását. Végre úgy elhatalmasodott valamennyin a harsányan bugyborékoló kacagás, hogy megütötte éppen arra járó uruk fülét. Megkérdezte hát a cselédségtől: mit nevetnek oly jóízűn? Amint elmondták neki az okát, maga is bekukucsált a lyukon és pompásan mulatott. Maga is széles kacagásra fakadt, úgy, hogy a hasa is beléfájdult, majd kinyitotta a szobát, odaállt mellém s közelről jól szemügyre vett. Mert bizony én, amikor láttam, hogy végre a szerencse kissé barátságosabb arccal mosolyog reám, s a jelenlétük derültsége is bátorságra hangolt, a fülem botját se mozdítottam ám, hanem nyugodtan tovább eszegettem, míg végre a ház ura, fölvidulva az újfajta látványosságon, bevezettetett, jobban mondva sajátkezűleg bevezetett az ebédlőbe, asztalt terítettett s mindenféle pompás ennivalót, érintetlen fogásokat tálatatott elém. Én pedig, ámbátor már szépecskén megtölkeztem, mohón nekiláttam a föltálatott ételeknek, mert még jobban meg akartam magam kedveltetni és szerettetni az úrral. Még hozzá ravaszul olyan ételeket gondoltak ki, amiktől minden szamar elundorodott volna és ilyesmit tálatatott elém, hogy próbára tegyék szelíd természetem: fokhagymával tűzdelt pecsenyét, borssal behintett szárnyasokat, ínycenc mártással leöntött halakat. Miközben falatoztam, az ebédlő csak úgy rengett a harsány kacagástól. Végre valamelyik tréfás vendég odakiáltott:

- Adjatok hát egy ital bort is a cimborának!

A házigazda csatlakozott az indítványhoz:

- Nem is olyan ostobaság a tréfád, te huncut! Nagyon könnyen megeshetik, hogy a cimborá egy pohár mézes bort szívesen ki is hörpint. Hé, fiú - tette hozzá -, öblítsd ki csak azt az aranyserleget, töltsd meg mézes borral s kínáld meg vele a vendégemet. Figyelmeztessd egyúttal, hogy én az egészségére már ittam.

Most feszült várakozás nyugozta le a vendégeket. Én azonban csöppet sem jöttem zavarba, ajkaim hegyét nyelv módjára összecsuicsörítettem s hanyagul és vidáman egy hajtásra kiittam a hatalmas serleget. Egyszerre zúgott fel a társaság harsány zaja, amint egészségemre kívánták valamennyien. Az úr a gyönyörűségtől csak úgy csöpögött s utoljára behívatta azt a két szolgáját, akik engem megvásároltak, négyszeresen visszafizettette nekik a vételárat, engem pedig rábizott egyik nagyon kedves és elég vagyonos volt szolgájára és lelkiismeretes gondjába ajánlott. Ez csakugyan elég emberségesen s elég jóindulattal bánt velem és hogy még jobban megkedveltesse magát a pártfogójával, nagy gonddal tanítgatott engem mindenféle ügyeskedésre, hogy majd örömet szerezzen velem néki. Mindenekelőtt megtanított arra, hogyan kell könnyökölve feküdni az asztalnál, aztán megtanított birkózni s két hátulsó lábamon táncolni és - ami a

legeslegcsodálatosabb volt – a szavaira igent s nemet inteni. Ha valami nem kellett, fölkaptam a fejemet, ha valami kellett, bólogatással fejeztem ki, ha pedig megszomjaztam, a pohárnokra rápislantottam, hol egyik, hol másik szememmel hunyorítottam és inni kértem. Mindezt igen könnyen megtanultam, hiszen ennyit tanítómester nélkül is tudtam, mégiscsak abban mertem ember-módra viselkedni, amire megtanítottak, mert attól tartottam, hogy különben valami baljóslatot jelentő csodaszörnynek tartanak, lebunkóznak s kövér lakomául odadobnak a keselyűknek. És már a közönség körében is elterjedt a hírem, és csodálatos mutatványaimmal tekintélyt, hírt-nevet szereztem a gazdámnak. ez az – mondogatták –, akinek számár a pajtása és asztaltársa, birkózó számár, táncoló számár, emberi beszédet értő számár, amely bólogatással magát meg is érteti.

Mindenekelőtt azonban legalább most el kell mondanom nektek – amit mindjárt az elején meg kellett volna tennem –, hogy ki s miféle ember volt a gazdám. Thiasusnak hívták, szülőházája Corinthus, egész Achaia tartomány fővárosa volt. Előkelő származásához illően fokról fokra viselte a tisztségeket, míg végre a kormányzótanács tagja lett. Hogy hivatalát kellő fénnel foglalja el, három napig tartó látványos gladiátor-viadalt hirdetett s határtalanul bőkezűnek mutatkozott. Hogy kivívja a közönség teljes elismerését, még Thessaliába is elutazott, hogy ott nemes vadakat és híres gladiátorokat vásároljon. Most, miután mindent terve szerint elintézett s bevásárolt, készülődött a visszatérésre. De nem kellettek neki pompás kocsijai, nem ült bele függönyös vagy nyitott díszes utazóhintóiba. valamennyit üresen húzták utána a menet végén, thessaliai lovaival s galliai paripaival együtt, amelyeknek délceg tartása elárulta nemes származásukat. Én, aranycsüngőkkel, színes takarókkal, bíborszőnyegekkel, ezüstös szerszámmal, hímezett hevederrel és csilingelő csengőkkel ékesen, én vittem az urat hátamon; ő közben-közben barátságos szavakkal kedvesen szólítgatott s egyebek közt bevallotta: milyen nagy öröme telik bennem, hogy egyszemélyben vagyok háta-számara s asztali társa is.

Mikor aztán részben szárazföldi, részben tengeri utazásunk végén Corinthusba érkeztünk, seregestül tódultak elénk a polgárok s én úgy vettem észre, hogy nem is annyira Thiasus tiszteletére, mint inkább azért, mert látni kívántak engem. Mert itt is akkora hírem kerekedett, hogy felügyelőm nagyszerű keresetre tett szert az én révemem. Mikor látta, mily sokan s mekkora kedvvel törik magukat, hogy láthassák ügyeskedésemet, bezárta az ajtót s egyenkint bocsátotta be őket és borsos belépti díjat szedett, így naponta rendszeren csinos kis összeget kapart össze.

Volt a látogatóim közt egy vagyonos, előkelő úriasszony. Mint a többiek, ő is megfizette a belépti díjat, hogy láthasson, aztán mindenféle tréfás mutatványomban sokáig csodálattal gyönyörködött, végül pedig csodamód megkívánt. De meg sem próbálta valahogy másképp gyógyítani örült szenvedélyét, hanem mint valami számárba-bolondult Pasiphae az ölelésemre áhítózott lángolón. Végre nagy fizetségben megegyezett a felügyelőmmel, hogy velem tölthet egy éjszakát; ez ugyan édes-keveset törődött vele, hogy mi élvezetet adhatok én az asszonynak; a fizetséggel meg volt elégedve, hát beleegyezett.

Végre vacsora után kijöttünk urunk ebédlőjéből és már ott találtuk az úriasszonyt: ott várakozott a

szobámban. Jóságos istenek, milyen pazar s királyi felkészülés! Négy herélt finom pehelytollal kövéren dagadozó rengeteg párnából sebbel-lobbal ágyat vetett a földön nekünk, arannyal s tyrusi bíborral hímzett takarót terítették rá ízlésesen, aztán megszámlálhatatlan, nagyon apró, puha-finom egyéb párnát tornyoztak reá, olyasfélét, amilyenekkel arcukat s nyakukat föl szokták támogatni a fényűző asszonyok. Nem is akarták hosszas jelenlétükkel késleltetni asszonyuk gyönyörűségeit, hát bezárták a szoba ajtaját s máris eltűntek. Odabent ragyogó fénnel égtek a viaszgyertyák és felderítették a sötét éjszakát. Most az asszony levetette minden ruháját, még a fűzőjét is, amellyel leszorította gyönyörű kebleit, aztán a lámpa mellé állt s valami ólomtégelyből bőven bekente magát balzsamos olajjal, engem is bőségesen s még sokkal gondosabban bedörzsölt velem; még az orrlukaimat is kikente. Aztán magához szorított s elborított tiszta, szerelmes csókjaival, nem affélékkel, aminőket a bordélyházakban adnak és vesznek, nem jöttmentek és cifralányok potyálkodó vagy pénzsóvár csókjaival. Elhalmozott kedveskedő szavaival: "szeretlek", "kívánlak", "csak téged imádlak", "nem tudok nélküled élni", s efféle sok mással, amikkel az asszonyok az érzelmeiket bizonygatják s a férfiak fejét elcsavarják, aztán megfogott a kötőfékennél fogva s könnyű szerrel lefektetett, úgy, ahogy be voltam tanítva. Hát bizony láttam, hogy nem kell valami új és nehéz dologra vállalkoznom, amikor annyi idő után szép és szerelmi vágyban égő asszony karjaiba készülök omlani; különben a bőven élvezett pompás bortól kapatos is voltam egy kissé s a kábító illatú kenőcs fölgerjesztette buja szenvedélyemet. Csakhogy szörnyű félelem gyötört, mikor arra gondoltam, hogyan fogok ráfeküdni ilyen vaskos és hatalmas combokkal erre a finom asszonyra, hogyan bírom átölelni durva patáimmal ragyogó, gyöngéd, tejjel-mézzel ápolt tagjait, hogyan bírom megcsókolni ormóttan, idétlen - lapát-fogakkal éktelen - pofámmal isteni, harmatosan bíborló keskeny ajkait és végül, bár a körme hegyéig végigbizsergett a buja vágy, mi módon veszi be majd az asszony szörnyű dorongomat? Jaj szegény fejemnek, ha szétrepesztem ezt az előkelő asszonyt, én is szerepelni fogok a gazdám-rendezte játékokon, mert odavetnek a vadállatok martalékául! Ezenközben az asszony kacsintgatva újra meg újra ismételte kedveskedő susogásait, záporozó csókjait, édes bűgásait s végül is felszívított.

- Enyém vagy, enyém vagy, galambocskám, madárkám, enyém!

Ezzel egyúttal az is kiderült, hogy töprengésem fölösleges volt s a félelmem is alaptalan. Mert most kapcsolatosan magához ölelt és egészen, de egészen tövig bevett. Valahányszor kímélni akartam és hátrarántottam faromat, mindannyiszor dühös lendülettel utánam nyomakodott, megragadta a gerincemet s még szorosabb öleléssel tapadt hozzám. Szavamra, már-már azt hittem, hogy nem is tudom kielégíteni szenvedélyét s arra gondoltam, hogy a Minotaurus anyja bizonyára nem ok nélkül talált gyönyörűséget bika-szeretőjében. És miután az egész éjszakát szorgalmas munkában átvirrasztottuk, az asszony - még az áruló napvilág beköszönte előtt - eltávozott, de előbb ugyanakkora fizetségben egyezett meg felügyelőmmel a következő éjszakára is. Ez akadékoskodás nélkül beleegyezett, hogy az asszony kedvét töltsen velem, mert hiszen busás fizetséget kapott érte, meg aztán az új látványosságot meg akarta mutatni gazdánkknak is. Hát nem sokat tétovázott, hanem bemutatta neki elejétől-végig kéjelgésünk egész bohózatát. Az úr fejedelmi jutalmat adott

egykori szolgájának s elhatározta, hogy fölléptet a nyilvános játékokon. Minthogy azonban az én pompás ágyastársam, előkelősége miatt, szóba sem jöhetett, mást meg egyáltalán semmi pénzért sem lehetett szerezni, kijelöltek egy alsóbbrendű nőszemélyt – akit a helytartó vadállatok elé vettetésre ítelt –, hogy velem nyilvánosan, az egész nézőtér szemeláttára fellépjen. Hallomásból tudom, miért kellett megbűnhődnie. Íme a története.

Férjének az apja egyszer vidékre utazott s feleségének – a férj anyjának –, akit áldott állapotban hagyott otthon, lelkére kötötte, hogy ha leánygyermeket szül, rögtön a szülés után ölje meg. Az asszonynak férje távollétében leánykája született, de ösztönös anyai érzésből férje parancsát nem teljesítette, hanem odaadta a csecsemőt a szomszédoknak gondozásra, hazatérő férjének pedig azt mondta, hogy leánya született s ő megölte.

De mikor a leány viruló hajadonná serdült s már férjhezmenetelére kellett gondolni, az asszony pedig férje tudta nélkül illő hozományt nem adhatott, felfedte fia előtt féltve őrzött titkát. Különben is attól tartott, hogy fia ifjúi forró hevületében valamiképpen viszonyt kezd a hűgával, anélkül, hogy a fiútestvérnek sejtelve volna róla, hogy a lányka testvére.

A derék, jóérezsű fiatalember anyja és nővére iránt tartozó kötelességének hűségesen megfelelt: a családi titkot becsületes hallgatással megőrizte és az emberi szánakozás ürügyének leple alatt tartozó testvéri kötelességét úgy teljesítette, hogy a szomszédok elhagyatott, szülőtlén árva leányát háza oltalmába fogadta, vagyonából hozományt adott neki, s éppen egy nagyon kedves, testi-lelki jó barátjához akarta fényesen férjhez adni. De mikor mindent pompás-nagyszerűen s teljes ünnepélyességgel elrendezett, beleavatkozott a kegyetlen Balsors. Ennek unszolására a szörnyű Féltékenység rögtön bevonult az ifjú házába: s íme a felesége – az, akit a vadállatok elé vettetésre ítéltek – nyomban gyanakodni kezdett a leányra, hogy vetélytársa s férje szeretője, aztán szidta-átkozta s végül életére tört már gyilkos-halálos szörnyű cselvetésekkel. Utoljára aztán efféle büntényt eszelt ki.

Ellopta férje gyűrűjét, kiment a tanyára s beküldte a lányhoz egyik hozzá húzó szolgáját, aki a becsülettől ugyan messze rugaszkodott, azzal az üzenettel, hogy a fiatal úr kiment a nyaralóba s hívhatja, de lelkére köti, hogy egyedül, kísérelő nélkül és lehetőleg nagyon hamar jöjjön. Nehogy pedig esetleg kétsége támadjon: kimenjen-e, átadta a szolga a férjtől lopott gyűrűt, hogy ennek láttára szavának a lány hitelt adjon. A leány, főképp hogy a kezébe adott gyűrűt megpillantotta, engedelmeskedett bátyja meghagyásának – csak ő tudta, hogy a fiatalember a bátyja – gyorsan és kívánsága szerint kísérelő nélkül sietett hozzá. De hogy a furfangosan kieszelt csalásnak léprement s az alattomosan elkészített csapdába beleesett, a drágalátos feleség, szenvedélyes-dühös indulattól nekivadultan, férje testvérét először is meztelenre vetkőzteti, aztán megkorbácsolatja kegyetlenül. Végül is a leány odakiáltotta neki a valóságot s hogy éppen azért oktalanul gerjed haragra állítólagos szeretkezésük miatt, majd egyre bátyja nevét hajtogatja; csak hogy az asszony azt mondta rá, hogy ez mindenestül hazugság s elejétől végig mese; combjai közé tüzes dorongot döföt, így gyilkoltatta meg.

Bátyja és vőlegénye, amint megkapták borzalmas halálának lesújtó hírért, odasiettek, keserves jajveszékeléssel elsiratták a lányt s eltemették. A fiatalember azonban nem tudott belenyugodni hűgának gyászos és dísztelenül erőszakos halálába; lelke legmélyéig megrázta a fájdalom, dühöngő őrjöngés szörnyű rohamai rendítették meg, majd pedig forró lázban égett, úgy hogy immár neki is nyilvánvalón szüksége volt gyógyításra. Felesége azonban, aki becsülete vesztével már régen méltatlanná vált a "feleség" névre, felkeresett egy rosszhírű orvost – ez hírhedt volt "sikeres" és dicső vállalkozásairól s keze alatt elhullt már rengeteg áldozat – és azonnal ötven sesterciust ajánlott neki, hogy adjon érte hirtelen gyilkoló mérget, ő pedig férje halálát így vásárolja meg. Az orvos felcsapott. A betegnél aztán azt hazudta, hogy belső fájdalmai enyhítésére s az epe eltávolítására azt a híres italt kell bevennie, amelyet a tudósok szent italnak neveznek. Ehelyett azonban odacsempészett egy más, halálba átmentő "szent" italt.

Most az orvos a család, néhány jóbarát és rokon jelenlétében sajátkezűleg odanyújtotta a betegnek a kellőképpen elkészített méregpoharat, de a gonosz asszony, hogy bűnének tanúját is eltegye láb alól s hogy az ígért pénzt is megtakaríthassa, feltűnően elkapta a poharat s így beszélt.

– Nem, kitűnő orvosom, előbb nem fogod odaadni drága férjemnek ezt a gyógyitalt, mielőtt magad is nem iszol belőle jó néhány kortyot. Hiszen nem tudhatom, nincs-e benne valami borzasztó-erős mérge. Okos és tanult ember létedre bizonyára rossz néven veszed, ha mint lelkiismeretes és férjem egészségeért reszkető asszony ezt az elkerülhetetlen óvatosságot alkalmazom.

Az elvetemült asszonynak erre a hallatlan vakmerőségére hirtelenében megrökönyödött az orvos, elvesztette a fejét, de nem volt idő sokat gondolkodnia. Nehogy tehát ijedtségével vagy tétovázásával afféle gyanút keltsen, mintha rosszban sántikálna, az italból jócskán ivott. Ez megnyugtatta a fiatalembert is, fogta az odanyújtott serleget és kiitta.

Az orvos, hogy ekként dolgát egyelőre elvégezte, hanyatthomlok sietett volna haza, hogy valami ellenméreggel gyorsan megtörje a most ivott mérge hatását. De az elvetemült asszony azzal a gonosz megátalkodottsággal, amellyel hozzáfogott, maga mellől egy tapodtat sem engedte el.

– Csak addig – mondta –, míg az ital felszívódik s az orvosság hatása megmutatkozik.

De szüntelen kéréseire, sok könyörgésére meglágyult a nő s végre megengedte elmennie. Közben az orvos belsején végigtombolt a szörnyű mérge, beszivárgott a csontja velejéig, úgyhogy rettentő fájdalmak között, halálos bágyadtságba tompultan vánszorgott nagynehezen hazáig. Éppen csak hogy feleségének mindent elmondott, éppen csak lelkére köthette, hogy hajtsa be a kettős halál kikötött vérdíját és irtózatot kínok közt máris kiadta lelkét a "nagyhírű" orvos.

A fiatalember sem élt sokkal tovább: felesége hazug és tettetett zokogása közben épp úgy aludt ki élete, mint az orvosé.

Alig múlt el a temetés után néhány nap, amelyeken a halottaknak leróják a köteles halotti áldozatokat, mikor az orvos felesége máris jelentkezett s kérte a kettős halál díját. De az asszony most sem tagadta meg magát – magában megtagadta, látszólag állta adott szavát – nyájas-szívesen felelt, mindent bőven és tetézve megígért és határozottan kimondta: azonnal megfizeti a

kialkudott díjat, ha az asszony még egy cseppecskét lesz szíves hozni neki abból a méregből, hogy munkába vett tervét egészen végrehajthassa. Egy szó, mint száz: az orvos felesége az aljas furfangnak lépre is ment, igent mondott és hogy minél jobban behízelegje magát a gazdag asszonynál, gyorsan elhozta hazulról az egész doboz mérget s mindenestül odaadta az asszonynak. Most ez, hogy aljas terveihez ilyen bőséges eszközre tett szert, széltében-hosszában kezdte kinyújtogatni véres kezét.

Volt neki az imént megmérgezett férjétől egy kisleánya. Az asszony sehogysem tudott belenyugodni abba, hogy a törvény ennek a gyermeknek juttatta az apa egész örökségét; fájta a foga leánya teljes vagyonára s ezért életére tört. Mivel bizonyos volt abban, hogy az elhalt gyermekek gyászos hagyatéka az anyjukra száll, gyermekével is épp úgy bánt el, mint a férjével. Adott alkalommal ebédet rendezett s az orvos feleségét és a saját leányát ugyanazzal a méreggel etette meg. A kis leánynak törekeny életét s finom, gyenge belső szerveit azon nyomban halálra marta a gyilkoló mérge, de az orvos felesége, amint az átkos mérge ereje belső szerveit halálos kanyargással át- meg átjárta, mindjárt gyanítani kezdte, hogy mi lehet az; mikor aztán egyre elnehezült a lélegzete, felrémlt benne a szentbizonyos bizonyosság. Egyenest a helytartó palotájába rohan, lármát csap - közben népcsődület támad -, igazságosságához rimázkodik, hogy borzalmas bűnököt akar leleplezni s végre eléri, hogy bebocsátják s a helytartó kihallgatja.

Elejétől fogva töviről-hegyire elmondta az elvetemült asszonynak minden aljas gonosztettét, aztán hirtelen örvényes sötétség borult öntudatára, összeharapta még félig nyitott ajkait, hosszasan csikorgatta összeszorított fogait s ott, a helytartó lábainál élettelen összeroskadott. Ez, mint afféle erélyes ember, nem engedte lagymatag huzavonával elsekélyesíteni ennek a mérges kígyónak sokszoros gonosztetteit, hanem rögtön elfogatta az asszony szolgaszemélyzetét, az igazságot kínvallatással kivette belőlük, az asszonyt magát pedig vadállatok elé vettetésre ítélte; ez ugyan kevesebb, mint amennyire rászolgált, de nem lehetett kitalálni más halált, amelyet büntetéért megérdemelt volna.

Ezzel az asszonnal kellett tehát az egész közönség szemeláttára szeretkezni. Rettentő aggodalomtól vérig gyötrötten vártam az előadás napját. Százszor is megfordult a fejemben, hogy inkább öngyilkos leszek, mintsem hogy ilyen elvetemült asszony ölével beszennyezzem magam s ilyen megbecstelenítő nyilvános szerepléssel csúffá tegyem szemérmemet. De nem volt emberi kezem, nem voltak ujjaim s tompa és kerek patámmal sehogy sem tudtam volna kardot rántani. Végző kétségbeesésemben csak azzal a halvány reménnyel vigasztalgtam magam, hogy már fakad a tavasz, tarka virágbimbók színeit szórja szét, a mezőket bíborló ragyogásba öltözteti, tüskepáncéljukat éppen áttörték s fűszeres illatot lehelve pompáztak a rózsák, amelyek majd visszaváltoztatnak régi Lucius-magammá.

Nos, a látványosság napja is fölvirradt. engem díszmenetben vezetnek a nézőtér korlátjáig, ujjongó tömeg kíséretében. A műsor első száma színészek táncos-játéka volt. Én az alatt az ajtóban álltam s jóízűn legelésztem a bejáratnál sarjadó zöldellő friss fűvön; közben-közben -

mivel az ajtó nyitva volt – kíváncsi szememet az előadás bájos látványosságain legeltettem.

Feltűnően szép, viruló fiatal fiúk és leányok csillogó ruhában, bájos mozdulatok közben lépdelve, görög fegyvertáncot lejteni készülődtek. Miután rendekbe álltak, csinos fordulatokkal kezdtek ide-oda hajladozni: előbb forgó karika módjára kígyóztak, aztán ferdén láncha fogódzkodtak, majd tágas négyszögbe ékelődtek össze s végül kis csoportokra oszladoztak. Mikor aztán felharsant a kürt s a hullámozó tánc kanyargó fordulatainak végét jelezte, a függöny rájuk borult. Majd mikor újra föllebbent, megkezdődött a színjáték.

Fából épült hegy jelképezte most a színpadon ama híres-nevezetes Ida-hegyet, amelyről Homeros, a költő énekelt. Ezt a hatalmas alkotmányt cserjék és élőfák borították, a legtetejéről pedig művészkéztől remekelt forrás folydogált s ontotta magából a csörgedező vizet. Itt is, ott is kecskék tépdesték a füvet s a pásztor szerepét phrygiai juhász módjára csinosan öltözött ifjú játszotta; a válláról keleti köpeny hullámozott alá, fejét aranyzalag abroncsozta körül. Most gyönyörű ifjú lépett föl meztelenül, csak éppen a bal vállát takarta fiús rövid köpeny; szőke hajával csodálatos szép volt: fūrtei közül aranyabronccsal összefogott két aranyszárnyacska kandikált ki. Pálcájáról rá lehetett ismerni, hogy Mercurius. Tánclépésben előrelejtett és a jobb kezében tartott, aranyfüsttel bearanyozott almát átadta a nyilván Parist megszemélyesítő pászornak és Jupiter parancsát némajátékkal adta tudtára. Aztán ügyesen visszatáncolt és eltűnt a színpadról. Most fenséges tekintetű leány lépett fel, aki Juno istennőnek öltözött: hófehér, királyi szalag övezte fejét s kormánypálcát tartott a kezében. Most berobbant egy másik – könnyű volt kitalálni, hogy Minerva –, csillogó sisak a fején, a sisakra olajfa-koszorú borult, pajzsát emelte, rengette lándzsáját, szakasztott mint az istennő, mikor harcba száll. Utánuk harmadiknak szemkápráztató szépségben tündöklő leány lépett a színpadra; isteni alakjának bája mutatta, hogy Venus, mégpedig a szűzi Venus: meztelen teste feltárta tökéletes szépségét; nem volt rajta semmi ruha, csak egy finom selyemfátyol lehelt árnyékot ki-kivillanó ágyékára. Ezt a leplet valami huncut szellő egyszer-egyszer megfújta nagyon pajkosan, hogy félrelebbent s feltárult az istennő bimbós ifjúsága; másszor meg csintalanul belefúj, úgyhogy szorosan testéhez tapadt és kirajzolta a gyönyörök völgyének izgató bájait. Az istennő két színben pompázott: fehér volt a teste, mert az égből szállt alá, s kék a fátyla, mert a tengerből merült fel. Az istennőket megszemélyesítő mindhárom leánynak az őket megillető kíséző sereg járt nyomában. Junót Castor és Pollux kísérte – de ők is színészek bizony mind a ketten – fejükön gömbölyded sisak, sisakjaik csúcsán csillaguk fénylett. A színésznő előrelépett – közben bűgött a fuvola változatos ión dallamon – s nyugodt és mesterkéletlen mozdulattal, néhány méltóságteljes intéssel a pászornak megígérte, hogy egész Ázsia urává teszi, ha neki ítéli a szépség díját. Azt a színésznőt, aki díszes fegyverzetben Minervát személyesítette meg, két színész fogta közre; ezek voltak a hadak istennőjének fegyveres kísérői, a Szörnyűség s a Borzalom: meztelen karddal kezükben lejtették táncukat. Hátuk mögött a fuvolás harcias dór dallamra fújta és néha tompa bűgással, néha megkürthang módjára csendülő harsanással szította viharos táncuk lendületét. Az istennő dacosan fölvetett fejjel, fenyegetően előreszegzett tekintettel, hadonászó hirtelen mozdulatokkal élénken magyarázta Parisknak, hogy ha a szépségversenyben neki juttatja az elsőséget, akkor hozzásegíti,

hogy vitézsége s harci diadalai révén híres-nevezetes hőssé legyen.

Íme, most bájosan megállt a színpad kellős közepén édes mosollyal Venus: a nézőtér elragadtatásban hullámozott. Körülötte hancúrozó fiúcskák csapata nyüzsgött: az ember igazán azt hihette, hogy ezek a pufók tejfehér fiúcskák mindmegannyi Ámor s éppen most röppentek ide az égből vagy a tengerből, mert szárnyacskáikkal, nyilacskáikkal, egész bájos megjelenésükkel szakasztott olyanok voltak. S mintha csak nászlakomára menne úrasszonyuk, lángoló fáklyákkal világították be az útját. Nyomában hajadon leányok gyönyörű gyermekei: a bájos Gráciák, a szépséges Hórák özönlenek; elragadó tánckarba simulnak, koszorúkkal, virágokkal dobálják istennőjüket hódolón: a gyönyörök asszonyának a tavasz ékességeivel udvarolnak. Sokfuratú fuvolák lyd dallamokat édesen zengenek s a nézők lelkét kéjesen simogatják. De még lágyabban-simábban kezdett most mozogni Venus: lassú lépte tétovázik, dereka hullámosan ring, feje könnyedén ingadoz jobbra-balra. Most megindul ím: a fuvolák lágy zenéjére bájos mozdulatokkal hajladoz; szemét hol szelíden lehunyja, hol zordonan villogtatja. Így játszadoz s néha már nem is ő táncol, csupán két szeme. Alig hogy a bíró elé libbent, karjának mozdulataival szemlátomást azt ígérte Parisnak, hogy ha őt a másik két istennőnél különbnek ítéli, gyönyörűséges szép feleséget ad majd neki, szakasztott olyat, mint ő maga. Erre a phrygiai ifjú készséges örömmel átnyújtotta a kezében tartott aranyalmát a lánynak, diadalma díjával.

Hát mit csodálkoztok, ti hitvány lelkek, ti tökkelütött ügyvédek, vagy jobban mondva taláros keselyűk, hogy manapság minden bíró pénzért méri az igazságot-jogot, ha már az őskorban is, istenek és emberek közt fölmerült ügyben, részrehajlás fertőzte meg az ítéletet, s a hatalmas Jupiter bölcsességével kiszemelt paraszti-juhász bíró igazságos ítéletét – egész nemzetisége vesztére – jövődő kéjek fejében eladta; Herculesre, az achivok híres vezérei között is esett a későbbi időben ilyen ítélet, mikor például hamis vádak alapján árulás miatt elítélték a bölcs és nagy tudományú Palamedest, vagy amikor a jelentéktelen Ulyxest a harci érényekben páratlan, nagyszerű Ajaxnál különbnek ítélték. Hát a törvényalkotó, művelt athéniaknak, minden tudomány mestereinek milyen is volt az a híres ítélete? Ugye, amaz isteni bölcsességű öreget, akit a delphibeli isten bölcsebbnek hirdetett minden halandónál, egy elvetemült banda aljas és irigy módon azzal gáncsolta el, hogy megrontja az ifjúságot, holott pedig inkább nevelte-fékezte? Nemde mérges bürök halálos nedvével ölték meg? Örökös szégyenfoltot ejtett halála polgártársain. Pedig bizony még ma is sóhajtoznak ennek a nagyszerű filozófusnak felséges tanításai után s forró küzdelmükben a boldogságért az ő nevére esküdznek! De nehogy valaki megnehezteljen heves kifakadásaimért s így morogjon magában.

– Ejnye, hát csak nem tűrjük, hogy ez a szamar filozofáljon itt nekünk?

Inkább megint visszatérek elbeszélésemhez, amelytől elkalandoztam.

Miután tehát Paris ekként ítelt, Juno és Minerva leverten, duzzogva, a mellőztetésen érzett felháborodásukat mozdulatokkal jelezve távoztak a színpadról, Venus pedig egész kíséretével együtt táncra perdült s örömét derűs-vidáman így vallotta meg. Most a hegy csúcsán láthatatlan csövön át borban oldott sáfránlé lövelt fel magasra, aztán permetezve lehullott s a hegyoldalban

legelésző kecskéket illatesőben fűrésztötte, úgyhogy ragyogó–szép hófehér színüket sáfránsárgára váltották. Már az egész nézőtér ebben az illatarban úszott, amikor egyszerre csak megnyílt a föld s elnyelte a fából épült hegyet.

Íme, most egy katona siet át a tér közepén, hogy a nép követelődzésére elhozza az állami börtönből azt az asszonyt, akit – mint előbb említettem – többszörös gyilkosságért vadállatok elé vettetésre ítélték s akinek még előbb velem kellett pompázatos–ritka nászt ülnie. Természetesen meg is vetették már nászágyunkat nagy–gondosan; az ágy indiai békateknőből való lemezekkel volt gyönyörűn kirakva, pehelypárnák halmaza dagadozott, színes selyemterítő pompázott rajta. Engem – amellet, hogy szégyelltem a nyilvánosság előtt szeretkezni s irtóztam ily gonosz és szennyes nő érintésétől is – még a halálfélelem is rettentően gyötört. Mert elgondoltam magamban, hogy miközben mi szerelmes ölelésben összetapadunk s kieresztenek akármiféle vadállatot az asszony szétmarcangolására, bizony nem lesz az sem oly okosan találékony, sem oly művészien idomított, sem oly józanul mérsékletes, hogy a mellettem heverő asszonyt széjjeltépje, engem viszont – mivelhogy ártatlan vagyok és nem ítélték el – bántatlanul hagyjon. Hát bizony most már nem is a szégyen, hanem a bőröm épsége aggasztott. Miközben felügyelőm elmerülten sürgölődött az ágy kifogástalan összeállítására körül s az egész szolgasereget egyrészt az állatviadal előkészítése foglalta le, másrészt előre izgatta a bizsergető látványosság, én azalatt kényelmesen meghánytam–vetettem tervemet, annál inkább, mert senki sem gondolt olyasmit, hogy valami nagyon őrizni kellene a magamfajta szelíd szamarat. Hát szép lassacskán előrelopakodva kioldalogtam a legközelebbi kapun, száguldó iramban futásnak eredtem s miután vágóban megtettem hat mérföldnyi utat, Cencreae-be érkeztem; ez a város, a corinthusiak leghíresebb gyarmata, az aegaei tenger saroni öblének partján lapul. Pompásan védett kikötőjében oltalmat találnak a hajók, s rengeteg nép nyüzsg benne. Én nem akartam a hullámzó tömegbe keveredni, kiválasztottam a part egy elhagyatott pontját s miközben a hullámok tört cseppjei rámszítottak, a bársonyos puha homok ölén elnyújtózkodtam és pihentettem elgyötört testemet. Már a nap szekere is mindennapi útjának végső célja felé hajlott, én tehát éjjeli nyugalomra tértem.

Édes álom szállt reám.

TIZENEGYEDIK KÖNYV

Körülbelül az első éjjeli örváltás ideje táján hirtelen rémülettel fölriadtam s íme láttam, hogy az égboltot a ragyogó Hold vakító fénnel árasztja el, amely éppen akkor bukkan föl a tenger hullámaiból. Ahogy megejtően rám borult a félhomályos éjszaka titokzatos némasága, áthatott az a meggyőződés, hogy ez a magasságos istennő kiváltságos, nagyhatalmú felség s az emberek minden dolgát az ő gondviselése igazgatja. Nemcsak a házi és a vadállatok, hanem az élettelen teremtmények is az ő fényének s lényének isteni akarataból élnek az életüket; sőt, ha ő növekszik, földön, égen, tengeren minden test vele nő, ha fogy, véle fogy. Minthogy végre a balsors jóllakott annyi s oly szörnyű meggyötörtetésemmel s ha későn, de mégis felcsillantotta előttem a szabadulás reményét, elhatároztam, hogy a jóságos istennő felséges fényéhez imával fordulok. Nyomban

fölserkentem ernyedő lustálkodásomból, fűrgén-vidáman fölugrottam s hogy megtisztuljak, azonnal a tengerbe vettem magam fürdeni: hétszer megmerítettem a vízben fejemet, mert az isteni Pythagoras azt tanította, hogy a hetes szám a vallásos szertartásokban a legalkalmasabb. A nagyhatalmú istennőhöz könnyes arccal így fohászkodtam.

- Ég királynője, akár Ceres vagy te - termények felséges ősanja, aki leányod feltalálásán érzett örömdben megszüntetted a régi, állatokhoz illő makk-evést és emberségesebb táplálkozásra fogtad az emberiséget s aki most Eleusis földjén lakozol; - akár a mennyei Venus vagy - aki az ősidőkben Ámor fiad révén a férfit a nővel párosítottad s az emberi nemet kifogyhatatlan ivadékok révén fenntartottad s akit most Paphos tenger-övezte templomában tisztelnek; - akár Phoebus nővére vagy - aki a vajúdo asszonyok fájdalmait csillapító írral enyhítetted s e révén már oly sok népet növeltél nagyra s akit most Ephesus tündöklő templomában imádnak; - akár a háromalakú Proserpina vagy - akit rémítő éjjeli visongásokkal szólogatnak, aki megfékezted a ránk törő kísérteteket, őrzöd az alvilág zárait, bebolyongod mindenfelé a szent ligeteket s ezért százféle szertartással engesztelnek; - ég királynője, aki szűzi fényeddel beragyogod egész világunkat, ködös tüzeddel táplálsz a gerjedő magvakat, s ha a nap letűnt, árasztod sápadt fényedet, bármelyik néven, bármilyen szertartással, bármelyik alakodban is szabad hozzád fohászkodnom: te segíts immár rajtam határtalan nyomorúságomban, te támogass fel sorsos összerokadásomban, te adj békét, adj enyhülést az elviselt kegyetlen keserőségek után. Hadd legyen elég a szenvedésből, hadd legyen elég a rettegésből. Vedd le rólam a gyalázatos állati testet, adj vissza szeretteimnek, adj vissza Lucius-magamnak! Ha pedig megsértettem valamelyik istent s az üldöz engesztelhetetlen-irgalmatlanul: hadd haljak meg legalább, ha emberként élnem itt nem szabad!

Így könyörögtem, így tornyoztam keserves siralmaimat, míg lelkem elbágyadt, megint lefeküdtem homokágyamon, rám borult az álom s elringatott. Még alig szunnyadtam el s íme a tenger közepéből isteni arcnak istenekben is tiszteletet gerjesztő vonásai bukkannak föl. Aztán úgy tűnt föl nekem, hogy a sugárzó alak lassan-lassan egész testével fölmerült a tengerből és előttem megállt. Megpróbálom ecsetelni előttetek csodálatos szépségét, ha ugyan az emberi szó szegénysége megengedi a lendületes leírást és ha maga az istenség is kezemre adja ékesen zengő szavának dús kincseit.

Isteni nyakán dúsan, hullámos csigákban, rendetlen rendben kibontott haja lágyan omlott alá; fenséges fejét tarka virágok ezerszínű koszorúja övezte. Homloka fölött, középütt, körlap szórja ragyogó fényét, mint tükör, vagy inkább mint a Hold jelképe; jobbról-balról vonagló viperák barázdái fogták közre, búzakalászkok meredtek föléje. Százsínű finom fátyolból szőtt ruhája hol fényes-fehéren tündökölt, hol rózsás-vörösen lángolt. Már messzi-messziről vakította szememet fekete fényben villódzó éjsötét köpenye, amely testén körös-körül tekergődött, jobb karja alól a bal vállára kúszott és csomóra kötött, hátravetett csücskéig száz ráncha redőzötten omlott alá, alul a szegélyén pedig rojtjainak csomócskáival együtt hullámosan lengedezett. Beszegett szélén s egész felületén tündöklő csillagokkal volt telehintve, amelyeknek kellős közepén a telihold

árasztotta lángoló fényét. És ennek a gyönyörű köpenynek minden hullámos hajlásához szorosan odatűzve, csupa virágból, csupa gyümölcsből font koszorú simult. A kezeiben különféle tárgyakat tartott. jobbjában aranycsörgettyűt, amelynek vékony lemeze körben visszahajlott s néhány pálcikával volt középtűt összefogva, amelyek csengő hangon megcsendültek, valahányszor a karját háromszor megrezegtette; bal kezében aranycsészét, amelynek felém néző fülén kígyó kúszott fölfelé, magasra emelt fejjel, kerekre dudorodó nyakkal. Az istennő ambróziás lábait a győzelmi pálma leveleivel telehímzett saruk takarták. Ilyen, szépségesen, ilyen felségesen, Arábia drága illatait árasztva, isteni hangján kegyesen így beszélt hozzám.

- Könyörgéseid, Lucius meghatottak. Íme, itt vagyok én, a természet anyja, minden elemek úrasszonya, időtlen idők legősibb gyermeke, istenségek legnagyobbika, szellemek királynője, égi lakók legkülönbike, akinek alakjában minden isten és istennő egybeolvad, aki a menny ragyogó magasságait, a tenger gyógyító szellőit, az alvilág könnyes némaságát parancsaimmal igazgatom, akinek egyetlen istenségét sokféle alakban, százféle szertartással, ezernyi néven imádja a földkerekség. A legősibb nép, a phrygiaiak pessinusi istenanyának, Attica bennszülöttjei cecropsi Minervának, a tengerövezte cyprusiak paphosi Venusnak, az íjász cretaiak dictei Dianának, a három nyelven beszélő sicíliaiak styxi Proserpinának, Eleusis lakói ősz-Ceres istennőnek, némelyek Junónak, mások Bellonának, ezek Hecaténak, amazok Rhamnusiának, az aethiopsok, akikre először ragyognak le a fölkelő Napisten sugarai, Ária lakói s az ősrégi bölcs tanításokban dús aegyptusiak, akik külön szertartásokkal tisztelnek, igazi nevemen Isis királynőnek neveznek. Íme, itt vagyok kegyes jóindulattal, megesezt a szívem balsorsodon. Szárítsd fel könnyeidet, hagyd abba a siralmat, verd el bánatod: szabadulásod napja – így gondoskodtam rólad én – már dereng. Nos tehát parancsaim előtt nyisd meg figyelmesen nyugtalan lelkedet. Azt a napot, amely a mai éjszakából fog születni, ősrégi jámbor hagyomány nekem szentelte rég: ezen a napon elülnek már a téli viharok, lecsillapodnak a tenger tomboló hullámai, hajózható megint a végtelen víz és ekkor papjaim új hajót ajánlanak föl nekem s áldozatul hozzák minden árujuk legjavát. Várd meg ezt a szent ünnepet bizakodón, kegyes áhítattal. Én már figyelmeztettem a főpapot: a nyüzsgő körmenet közepén rózsakoszorút visz majd jobb kezében, a csörgettyűjére felfűzve. Ne tétovázz: furakodj keresztül a tömegen, jóakaratomban bízva fürgén tolakodj előre a menetben s mikor már egészen közel vagy, mintha kezet akarnál csókolni a főpapnak, szép szelíden harapdald le a rózsákat: azon nyomban kivetkőzöl ennek a hitvány és szememben átkozott állatnak a bőréből. Csöppet se félj, hogy utasításaimat talán nehéz lesz végrehajtani: mert most, ebben a pillanatban, amikor nálad vagyok, egyúttal a főpapomnak is megjelentem álmában és kioktatom: mi fog történni s mit kell tennie. Parancsomra szétnyílik előtted a szorongó menet népe s az ünnepélyes felvonulás ujjongó szertartásai közben senki sem fog megijedni időtlen számár-külsődtől s tested hirtelen átalakulását senki sem fogja rosszra magyarázni s nem fog belőle gonoszul vádat kovácsolni ellened. Csak semmiképp el ne feledd s örökre vésd szívedbe jó mélyen, hogy életed hátralevő folyását egészen utolsó leheletedig lekötöm a magam szolgálatára. Méltányos is, hogy egész életeddel adósa légy annak, akinek jóvoltából visszatérhettél az emberek közé. És élni fogsz boldogságban, élni fogsz dicsőségben oltalmam alatt s ha életed útját végigjártad és az alvilágba

térsz, ott is, a világ földalatti félgömbjén szakadatlanul engem fogsz imádni, akit most itt látsz magad előtt, aki beragyogom az Acheron éjszakáját, aki uralkodom a styxi tartományon s aki magam is az elysiumi mezőkön lakom. És én kegyes leszek hozzád. Ha csüggedetlen alázatossággal, kegyeletes szolgálattal s kitartó böjtöléssel érdemeket szerzel istenségem előtt, majd megtudod, hogy nekem – és csakis nekem – módomban van még az életed is meghosszabbítani, túl a végzettől számodra megszabott idő határain.

Miután a mindenható istenség befejezte szentséges jóslatát, a jelenés szertefoszlott. Kevéssel ezután hirtelen fölocsúdtam álmomból: félttem is, örültem is, csurgott rólam az izzadság, fölkeltem, határtalanul álmélkodtam a hatalmas istennőnek ily kézzelfogható megjelenésén, lemostam magam a tenger vizében s az ő magasságos parancsaira irányítva minden figyelmemet, rendre emlékezetembe idéztem utasításait. Nemsokára aztán, alighogy az arany nap elűzte a fekete éjszaka homályát és fölragyogott, íme hódoló és diadalmasan ujjongó kavarodásban tömegek töltik meg zsúfolásig az utcákat. Különös örömben úgy tűnt föl nekem, hogy minden-minden ragyogó vidámságra derült; úgy éreztem, hogy boldogságomban mindenféle oktalan állat, sorra minden épület s maga a nap is derűs arccal osztozik. Tudniillik az előző napi dére minden átmenet nélkül verőfényes, enyhe nap következett, úgyhogy a tavaszi levegőtől megrészegülten még a dalos madárkák is rázendítettek édes énekükre s a csillagok anyját, az idők teremtőjét, a földkerekség úrasszonyát hízelgő himnusszal simogatták körül. Még a fák is, mind a dús gyümölcsöket fakasztók, mind a csupán árnyat adó meddők, föléledtek a déli szélben, levélrügyeik megcsillantak, csöndeskén ingó-ringó ágaik lágy suttogásra zizzentek össze. Elnémult a viharok tomboló zúgása, elült a hullámok tornyos torlódása, a tenger nyugodtan hömpölygötte a part felé habjait, szétfoszlottak a komor fellegek s az ég a maga fényének felhőtlen, szikrázó tűzében tündökölt.

És íme, lassacskán mutatkoztak már a nagyszerű körmenet előjátékai: az emberek, ki-ki a maga kedve szerint, pompás jelmezeket öltöttek. Az egyik kardszíjjal övezetten katonát utánczolt, a másik köpenyesen, félcipőben, vadászgerellyel a vadászt adta, a harmadik asszonnak maskarázta magát; a lábán arany cipő, testén selyem ruha s drága ékszerek, fején művészi hajtorony; így lejtett-pípeskedett. A negyedik lábpáncélban, pajzzsal, sisakkal, karddal ékesen, mintha csak a gladiátoriskolából lépett volna ki. Volt olyan is, aki fáklyásan, bíborszegélyesen hatósági személyt mímelt; olyan is, aki köpennyel, bottal, hancs-saruvál, kecskeszakállal filozófussá varázsolta magát, olyan is, aki lépvesszővel madarásznak, vagy horgászbottal halásznak öltözködött. Láttam egy szelídített medvét: úriasszonnak öltöztették és gyaloghintóban is vitték. Majmot is láttam, szövetsapkában, phrygiai sárga díszruhában Ganymedes pásztort utánozta s kezében aranyserleget tartott. És hát szamarat is láttam. Tollas szárnyakat ragasztottak rá, ott ballagott valami töpörödött öreg ember oldalán: úgy kellett érteni, hogy ez jelképezte Bellerophont, a szamar pedig a Pegasust. De egyformán mulatságos volt mind a kettő.

Miközben ezek a maskarák a közönség nagy gyönyörűségére szélteben-hosszában körülrajzoltak, íme már kibontakozott az én mentő istenasszonnak káprázatos díszmenete. Hófehér

ruhában ragyogó, tavaszi virággal koszorúzott asszonyok ölükből virágokkal szórták tele az utat, amerre a szent körmenet elhaladt. Büszkén vitték a különféle jelvényeket: egyesek hátrafelé fordított csillogó tükrökkel szembe mutatták az istennőnek a nyomában haladó kíséretet; némelyek elefántcsont-fésűt vittek s úgy hajlítgatták karjukat és mozgatták a kezük fejét, mintha fésülnék-csinosítanak az istennő haját, mások mindenféle illatszerrel és cseppenként kiöntött drága-finom balzsammal hintették végig az utcákat. Ezenkívül férfiak, nők nagy tömege lámpával, fáklyával, viaszgyertyával s egyébfajta mesterséges fénnel hódolt az égi csillagok ősanójának. Utánuk dallamos zene: sípok s fuvolák édes összhangja zendült. Hófehér díszruhában tündöklő válogatott ifjak kellemes kara zengedezett a zenére: bájos dalt énekeltek újra meg újra, amelyet Camenától ihletett költő írt, ügyesen alkalmazkodva a zene ütemeihez; tartalmilag mintegy bevezető-ének volt ez az ünnepélyesebb imákhoz. Utánuk mentek a nagy Sarapis állandó fuvolásai, akik oldalvást jobbra tartott fuvoláikon az istennek és templomának hagyományos dallamát játszották, végül egész sereg szolga, akik egyre kiabáltak a tömegbe, hogy nyissanak utat a szent menetnek. Most a titkos szentségekbe beavatott minden rendű, minden korú, lenruha hófehér fényében tündöklő férfiak és nők áradata hullámszerűen el: a nők illatszertől nedves haját átlátszó fátyol fedi, a kopaszra nyírt férfiak koponyájának fehérsége kivillog. A magasztos vallásnak ezek a földi csillagai bronz-, ezüst-, sőt arany-csörgettyűikkel élesen csendülő csilingelésre zendítenek. A vallás legfőbb papjai pedig mellükön övvel szorosra fogott, földigérő hófehér lenruhában vitték a mindenható istenek büszke jelvényeit. Az első fényes lánggal égő lámpát emelt; nem olyasmi volt ez, mint a mieink, amelyek esti lakomáinkat beragyogják, hanem afféle aranycsésze, amelynek bő száján szélesebb lángocska lobogott. A második épp úgy volt öltözve, mint az első, de mind a két kezében egy-egy kis oltárt vitt, az úgynevezett Segedelmeket; ezek sajátos nevüket a nagyhatalmú istennő segítő gondviseléséről kapták. A harmadik arannyal finoman befuttatott pálmalevelet, s a szárnyas Mercurius-botot vitte. A negyedik az igazságosság jelvényét emelte magasra: nagyjából faragott nyitott tenyerű bal kéz volt ez, amellyel veleszületett az esetlenség, nincs benne semmi ügyesség, semmi rugalmasság, s éppen ezért alkalmasabbnak látszott az igazságosság jelképezésére, mint a jobb; ugyancsak ez vitt egy mell-formára gömbölyített kis arany edényt, amelyből tejet áldozott. Az ötödik babérágakkal teli aranykosarat vitt, az utolsó pedig korsót.

Közvetlenül mögöttük jöttek az istenek, akik ezúttal kegyeskedtek emberek lábain felvonulni. Ím, itt a szörnyű Anubis, lelkek túlvilágra kísérelője; fönséges alakja félig fekete, félig aranyos, kutyafejét magasan fölveti, baljában tartja a szárnyas pálcát, jobbában zöldellő pálmaágot lenget. Közvetlenül a nyomában következett egy, hátulsó lábain ágaskodó tehén, termékeny jelképe az istennőnek, mindenek anyjának; a papság egyik tagja büszkén, ringó lépésben vitte a vállain. Egy másik a titokzatos tárgyakkal teli ládikát vitte, amely belsejében rejtette e nagyszerű hitnek a titkait. A harmadik boldogan vitte ölében a felséges istenség imádandó jelképét; nem hasonlított ez sem baromhoz, sem madárhoz, sem vadállathoz, de még emberhez sem, hanem ötletes találmány volt, amely tiszteletet gerjesztett már a különösségével is, mint ennek a magasztos, titokzatos hallgatásba burkolódzó vallásnak szóval ki sem fejezhető bizonyossága: csillogó aranyból

ötözött, csodás művészettel vésett kerek fenekű kis veder volt ez, amelynek külseje telisteli volt festve az aegyptusiak bámulatos képírásával; nem valami hosszú nyakon ült a szája, amely hosszú csatorna kinyúló folyókájában csucsorodott előre, míg a másik oldalra messze kiugró, öblösen ívelt füle tapadt, amelyen karikába tekergődzött kígyó feküdt és magasra emelte ráncos, puffedt, pikkelyes nyakát.

És most, íme, közeledett már felém a hatalmas segítő istennőnek megígért mentő-eszköze. erre lépkedett már a főpap, akinek kezében volt szabadulásom; pontosan az isteni ígéret útmutatása szerint jobbában rózsakoszorús csörgettyűt tartott; a csörgettyűt az istennőnek, a koszorút nekem – és Herculesre, diadalmi koszorú volt ez – mert annyi rettentő megpróbáltatást kiálltam, annyi veszedelmen átvergődtem s a felséges istennő segítségével az ellenem adázul fenekedő Fortunát legyűrtem. De hirtelen örömöm nem ragadott el, nem rohantam hanyatthomlok felé, mert attól tartottam, hogy ha egyszerre csak belevágtat egy szamár a körmenetbe, fölzavarja ünnepi megszabott rendjét. Inkább nyugodtan, szinte embermódra lépkedve, tétován, oldalogva lopakodtam előre lépésről lépésre lassacskán, miközben a nép, bizonyosan az istennő sugallatára, utat nyitott. A főpapnak – ezt valóban észrevettem – eszébe villant az éjjeli jóslat, elámult, hogy a rábízott feladattal minden úgy összevág, tehát azonnal megállt, kinyújtotta készségesen jobbát s odatartotta elém a nekem szánt koszorút. Ekkor én megremegtem, lázas dobogással zakatolt szívem s a gyönyörű rózsákból font pompás koszorút mohón elkaptam és megettem, a beteljesülés reményében. És nem is hagyott cserben az égi ígéret. ebben a pillanatban lefoszlik rólam időtlen állati testem. Először is piszkos szőröm lehámlik, aztán megfinomodik vastag bőröm, lelappad gömbölyű hasam, talpamon a patákon át kibukkannak lábujjaim, a mellső lábak visszaváltoznak kezekké s egyenes testtartásomhoz igazodnak, hosszú nyakam megrövidül, arcom és fejem kikerekedik, időtlenné nyúlt fülem a régi kicsinnyé zsugorodik, lapátfogaim apró, emberi fogakká törpülnek és a farkam, amelyet eladdig legjobban szégyelltem, a farkam immár nincs sehol! Ámul-bámul a nép, a papok imádják a legnagyobb istennő kézzelfogható mindenhatóságát, nagyszerű és hirtelen visszaváltozást, amely olyan volt, mint valami álombéli látomás. Ég felé tárják karjukat s egy szívvel-szóval magasztalják az istennő káprázatos csodatételét. Én a mélységes megrendüléstől döbenten, némán tétováztam – a lelkem még nem ébredt tudatára ennek az ily hirtelen és ily roppant örömnél – hogy mit is mondjak legelőször, mi legyen az első emberi szó, amit kiejtek, miféle beszéddel szenteljem föl újjászületett nyelvemet, a hatalmas istennőnek miféle válogatott szavakkal adhatok hálát? De a főpap – mint aki az istennő sugallásából elejétől végig ismerte minden hanyattatásomat, ámbar azért őt is épp úgy megrendítette a páratlan csoda – egyeden intésével megparancsolta, hogy takaróul mindenekelőtt adjanak vászonruhát rám, mert mióta rólam az átkozott szamártest lefoszlott, összeszorítottam combjaimat, aggodalmasan rájuk borítottam két kezem, s amennyire meztelen létemre megtehettem, ezzel a természetes lepellel takaródtam úgy-ahogy. Most az egyik pap gyorsan levette köpenyét és nagy sebbel-lobbal betakart vele. Ennekutána a főpap rám meresztett tekintettel, ám derült és – Herculesre! – átszellemült arccal így beszélt.

- Megjöttél végre, Lucius, a Békesség kikötőjébe, az Irgalmasság oltárához, miután a sok és sokféle

nyomorúságot, a Balsors rettentő csapásait átszenvedted s annyi irtózatot vihar hányt-vetett össze-vissza. Nem segített rajtad származásod, sem rangod, sem tudományod, amellyel ékeskedel, mert duzzadó fiatalságod síkos talaján egy cselédlánnyal kéjelgésbe sikamlóttál s keserves kárát vallottad átkozott kíváncsiságodnak. És Fortuna, ámbár vak, ámbár szörnyű veszedelmekben gyötört meg, rövidlátó kajánsága ellenére is ide vezérelt téged, ebbe a vallásba, mely boldogít. Hát most már csak menjen, fékevesztett mérgében hadd dühöngjön, kegyetlenségének hadd keressen más áldozatot, mert azoknak ellenében, akiknek életét a felséges istennő a maga szolgálatára rendelte, semmi ereje sincs a balsorsnak. Rablók, vadállatok, rabszolgaság, zordon utazások kanyargós útvesztői, a mindennapos halálfélelem – nos, mit ért el mindezzel a kaján Fortuna? Immár oltalmába vett a látó Fortuna, aki tündöklő fényével a többi isteneket is beragyogja. Derüljön hát zordon homlokod, úgy amint hófehér ruhádhoz illik és kísérd ujjongó lépteiddel a megmentő istenasszony ünnepi körmenetét. Hadd lássanak a hitetlenek, lássanak és ismerjék fel tévelygésüket. Íme Lucius a nagy Isis hatalmából megszabadult eddigi nyomorúságaitól s most örömtől repesve ül diadalt balsorsa fölött! És hogy annál keményebben megállhasd helyed, lépj be a mi szent hadseregünkbe, amelyre látomásod már föl is esketett, szenteld magad immár a mi vallásunknak engedelmesen, vedd magadra az istennő szolgálatának igáját szívesen. Mert mihelyt az istennő szolgájaként szegődöl, annál édesebben élvezed szabadságodat.

Így beszélt lelkekre a nagyszerű főpap, aztán fáradtan ziháló mellel elhallgatott. Most elvegyültem a papok csoportjában, megindultam s velük együtt mentem tovább a szent körmenetben. Már ismert az egész város, mindenki engem nézett, ujjaikkal mutogattak rám s felém integettek az emberek. Az egész közönség rólam beszélt.

– Ezt ma a mindenható istennő felséges akarata visszaváltoztatta emberré. Herculesre, boldog és százszor áldott, mert bizonyára előbbi erényes és tisztos életmódjával érdemelte ki ezt a páratlan mennyei pártfogást, hogy miután újjászületett ily furcsa módon, rögtön papi szolgálatra válasszák.

Efféle beszélgetések és zengő ünnepi imádságok közben lassacskán előrejutottunk s már közeledtünk a tengerparthoz, mégpedig éppen ahhoz a helyhez érkeztünk, ahol előző nap tanyáztam számár-magam. Itt szertartásosan elrendezték az istenek képmásait s a főpap, miután magasztos ajkairól elhangzott az ünnepélyes könyörgés, lobogó fáklyával, tojással és kénnel tisztaságossá tisztított s az istennőnek szentelt és ajánlott egy művészi alkotású hajót, amelyet köröskörül bámulatos aegyptusi festmények tarkítottak. Ennek a szent hajónak hófehér vitorlája aranyhímes írással ékeskedett. ez a felirat ismételte az újonnan meginduló hajózás szerencsés folytatásáért tett fogadalmat. Magasra szökkent a vakító fényű, fenyőszáלבól kerekített, csúcsán remek kétfülű kancsóba faragott árboc, a hajó fara aranylemezekkel borított ragyogó libanyakba görbült, az egész hajó pedig fényezett citrusfából épült s ragyogón tündökölt. Most az egész nép, papok és avatatlanok, vállvetve hordták a fűszerektől s egyéb fogadalmi ajándékoktól roskadozó kosarakat, a hullámokra pedig aludttejet öntöttek, míg végre a bőséges ajándékokkal s a szerencsét esdő áldozatokkal megtelt a hajó. Ezután eloldották a horgony köteleit s a kivételesen

szelíd szél kisodorta a tengerre. Amint egyre távolodott s a körvonalai egyre jobban elmosódtak, a szent tárgyak hordozói sorra fölvtették megint, ki-ki amit vitt s vidáman megindultak visszafelé a templomba, ugyanúgy elrendezett körmenetben, amint jöttek.

Mikor pedig a templomba érkeztünk, a főpap s azok, akik az istenszobrokat vitték, meg azok, akiket már régebben beavattak a tiszteletre méltó titkokba, bevonultak az istennő szentélyébe és szertartásosan elhelyezték a megszólalásig hű szobrokat. Most egyikük, akit valamennyien titkárnak neveztek, kiállt a templom elé, mintegy gyűlésbe hívta a pastophorusokat – így hívták a szent papi testület tagjait – s magas emelvényről könyvből s írásokból áldást imádkozott a nagyhatalmú császárra, a szenátusra, a lovagrendre, az egész római népre, a hajósokra és hajókra, amelyek a mi birodalmunk területén járják a tengert s végül a szertartás szerint görög szóval hirdette az ünnep nevét: – Ploiaphesia!

Harsányan zúgta rá a néptömeg, hogy hozzon ez az örömhír szerencsét mindenkire. Most az emberek túlradó örömükben zöld gallyakat, koszorúkat s virágos ágakat hoztak, megcsókolták az istennő lábait – ezüstből öntött szobra ott állt a legfelső lépcsőfokon – és hazatértek házi tűzhelyükhöz. Engem sehogyse vitt rá a lelkem, hogy eltávozzam onnét csak egy tapodtat is. elmerültem az istennő szemléletében s visszaidéztem emlékezetembe elmúlt tengernyi szenvedésemet.

De a Hír se volt rest. sebesen röppent röpke szárnyain s hamarosan elhíresztelte hazámban a hatalmas istennő imádatos kegyelmét s az én sok emlékezetes hanyattatásomat. Nos hát barátaim, szolgálaim s legközelebbi vérrokonaim rögtön letették a gyászt, amelybe halálom hamis hírére öltöztek és a váratlan örömtől boldogan, százféle ajándékkal megrakodva hozzám siettek, hogy színről-színre lassanak, minekutána feltámadtam halottaimból. Jólesett látnom arcukat, amit pedig nem is mertem volna már reményleni, megtisztelő ajándékaikat azonban köszönettel elhárítottam, hiszen családom tagjai jó eleve elláttak annyival, amennyi elegendő volt megélhetésemre s egyéb kiadásaimra bőségesen.

Miután mindegyikükkel elbeszélgettem és elmeséltem nekik egyfolytában eddigi nyomorúságaimat s jelenvaló boldogságomat, megint csak visszatértem az én kegyelmes istennőm közelébe; házat béreltem a templom területén belül s itt rendeztem be ideiglenes otthonom; így részt vettem a magán-istentiszteleteken is, a papokkal szoros testvériségben éltem, s a hatalmas istenséget elválthatatlanul együtt imádtam velük. Nem múlt el egyetlen éjszaka s máskor sem szállt rám anélkül, hogy az istennő meg ne jelent s ne figyelmeztetett volna és sűrű unszolással ne hívott volna föl, hogy végre avattassam be magam titokzatos tiszteletébe, hiszen már rég erre szánt. De engem, bár megvolt bennem az áhítatos szándék, valami lelkiismeretbeli félelem visszatartott, mert folytonos kérdezősködésem során értesültem, hogy a vallási fegyelem szigorú, a böjtös önmegtartóztatás kegyetlenül kemény s hogy gondos óvakodással kell körülbástyázni az életünket, amelyre ezer veszély leselkedik. Mindezt akárhányszor meghánytam-vettem magamban, de hogy, hogy nem, akárhogy siettettem volna is a dolgot, egyre halogattam.

Valamelyik éjjel azt álmodtam, hogy a főpap rengeteg holmit hozott számomra az ölében; mikor

megkérdeztem, hogy mit jelent ez, azt felelte, hogy ezt a holmit Thessaliából küldték nekem s ezenkívül Pejko nevű szolgám eljött utánam. Mikor fölébredtem, soká-soká rágódtam magamban ezen a látomáson, hogy mi is az értelme, főképpen mivel bizonyos voltam benne, hogy Pejko nevezetű szolgám nem volt soha életemben. De már ebben az álomlátásban akármiféle jóslat is rejlett, meg voltam győződve szentül felőle, hogy mindenképpen szerencsét jelent az, hogy holmikát kaptam. Efféle tépelődések közben izgatottan lestem valami kellemes esemény bekövetkezését s így vártam meg a reggeli templomnyitást. Ekkor széthúzták a szentély fehér függönyét s mi imádsággal fordultunk az istennő fenséges arca felé; a főpap végigjárta köröskörül sorra az oltárokat, ünnepélyes szertartások közben végezte az istentiszteletet, szent edényben vizet hozott a szentélyből s ezzel áldozott. Mikor a szertartás szabályszerűen véget ért, fölzendült a papok reggeli éneke, amellyel a nap első óráját köszöntötték. És íme, ekkor meglepetésszerűen betoppantak a legényeim, akiket Hypatában hagytam, mikor Fotis szörnyű tévedésével végzetes kalandokba bonyolított; ezek természetesen értesültek sok hanyattatásomról s magukkal hozták az én kedves paripámát is, amelyet sokféle meghurcoltatás után a hátába égetett jel fölismerése révén szereztek vissza. Most ámultam el csak igazán álmom ötletességén: tudniillik nemcsak az az ígérete teljesült, hogy szerencse ér, hanem visszaadta pejaripámát is, amelyre a "Pejko szolgám" névvel is célzott.

Ez olyan hatással volt reám, hogy most már nagyobb buzgalommal vettem részt az állandó templomi szolgálatban, hiszen ezek a mostani jótétemények reményeim teljesülésének zálogai voltak. Napról napra izzóbban égetett a vágy, hogy a titokba avassanak be s a főpapot esdeklő kéréseimmel szakadatlanul ostromoltam, hogy végre avasson be a szent éjszaka titkaiba. De ez a tiszta vallásos életéről híres, komoly férfiú nyájasan és szelíden elhárította sürgetésemet, mint ahogy a szülők határt szabnak gyermekeik korai kívánságainak és nyugtalan lelkemet szép reménység vigaszával simogatta: az istennő sugallata határozza meg azt a napot, amelyen valakit be lehet avatni, az ő bölcsessége jelöli ki a papot, akinek a szertartást végeznie kell s ugyancsak az ő parancsa állapítja meg a költségeket, amelyek a szertartásra szükségesek. Figyelmeztetett, hogy alázatos türelemmel kell kivárni mindenek sorát: a mohóságtól is, a makacskodástól is óvakodni kell; ezt a két bűnt kerülni kell gondosan és ha hív a szózat, nem szabad tétováznom, ha még nem hívott, nem szabad hirtelenkednem. De nincs is a papi testületnek olyan eszeveszett s az életével könnyelműen játszó tagja, aki az istenasszony külön néki adott parancsa híján merészelné elvégezni a beavatást szentségtörő módon s ezzel halálos büntetést fejére zúdítani. Mert az istennő kezében vannak a túlvilág kulcsai s az üdvösségnek oltalma; tanítását az önként vállalt halál és az ő kegye révén nyert újjászületés jelképe alatt ünnepeljük. Maga a fenséges istennő is olyanokat szokott kiválasztani, akik átvergődtek az élet küzdelmein s már ott állnak hanyatló napjuk alkonyulatánál, mert ezekre nyugodtan rá lehet bízni vallása legnagyobb titkait. Ezek azután az ő mindenhatósága révén valamiképpen újjászületnek s újra megindulnak megújult életük útjain. Ennélfogva nekem is fejet kell hajtanom emez isteni parancs előtt, ámbár a hatalmas istenség különös és nyilvánvaló kegyelméből már régebben kiválasztott és elkötelezett az ő boldogító szolgálatára. Épp úgy, mint többi szolgálójának, már most tartózkodnom kell a tiltott és

szentségtelen ételektől, hogy annál egyenesebb úton juthassak el a tisztaságos vallás titokzatos titkaihoz.

Így beszélt a főpap s én az engedelmességet nem törtem meg türelmetlenül, hanem magamat csöndes nyugalomra s tisztos hallgatásra fékezve, naponta buzgón részt vettem a templomi szolgálatban. Nem is hagytam cserben s nem gyötört hosszú halogatással a hatalmas istennő üdvözítő kegyessége, hanem a sötét éjszakában világos paranccsal félreérhetetlenül figyelmeztetett, hogy itt a nap, amelyre mindig vágyakoztam, amelyen betölti legfőbb kívánságomat; meghagyta egyúttal, mekkora költséggel kell gondoskodnom az istentiszteletről s magát a főpapját, Mithrast jelölte ki a szent cselekmény elvégzésére, mert ő, mint mondotta, csillagzataink rejtelmes isteni közössége révén belső kapcsolatban van velem.

A magasságos istennőnek ezekre s egyéb ilyen kegyelmes utasításaira fölfrissült a lelkem és még alig pirkadt a hajnal, fölserkentem ágyamból, s azonnal a főpap lakására siettem; ott fogtam, amint éppen kilépett a hálószobájából s üdvözöltem. Már éppen fölöttem magamban, hogy a szokottnál is állhatatosabban, most már mint tartozó kötelességet, fogom tőle követelni a beavattatást, de ő, alighogy megpillantott, meg is előzött:

- Boldog vagy, áldott vagy, ő Lucius, hogy a felséges istennő ilyen kegyes jóindulatára méltatott! Hát most már miért vesztegelsz - folytatta -, miért tétovázol? Itt a nap, amelyet oly olthatatlan vággyal sóvárgottál, amelyen a száznevű istennő parancsára tulajdon kezeimmal avatlak be vallása szent titkaiba.

Átfog jobbjaival az öreg barátságosan s egyenesen a hatalmas templom kapujához vezet. Miután szertartásos szolgálattal elvégezte az ünnepélyes templomnyitást és bemutatta a reggeli áldozatot, a szentély mélyéből előhozott ismeretlen betűkkel írt könyveket. Csupa tömör, néhány szavas, hagyományos mondás volt ezekben összegyűjtve; avatatlan olvasók kíváncsiságától megvédték őket a betűk, amelyek részint mindenféle állatokat ábrázoltak, részint tekergődztek-kanyarogtak, kerék módjára körben kígyóztak és sűrű vonalakban fonódtak egymásba. Ebből felolvasta nekem, mi mindent kell okvetlenül előkészítenem az avatási ünnepre. Én, részben magam, részben a társaim révén, azonnal lázasan és meglehetősen bőkezűen megvásároltam mindent szükségeset. A főpap - mikor kijelentése szerint az ideje elérkezett - nagy papi kísérettel elvezetett a legközelebbi fürdőbe, ott előbb engedett a szokott módon megfürdenem, aztán az istenek bocsánatát esdette rám, végiglocsolt s hófehérre tisztított, végül visszakísért a templomba. Kétharmad része eltelt már a napnak s ekkor odaállított az istennő lábai elé s halk hangon néhány parancsot adott - amelyeket elárulnom nem szabad -, aztán mindenkinek füle hallatára hangosan lelkemre kötötte, hogy tíz álló napig egyfolytában tartózkodjam az étkezés gyönyöreitől, húsételt ne egyem, bort ne igyam.

Áhítatos önmegtartóztatással lelkiismeretesen teljesítettem a parancsait s így ért el a szentséges felavatásomra megszabott nap. Amint a Nap estére hajlott, íme, innen is, onnan is rengeteg ember csődül össze s az istentisztelet ősi hagyománya szerint mindegyik másféle ajándékkal kedveskedik. Most minden avatatlant eltávolítanak, engem nyers lenvászon lepelbe öltöztetnek s a főpap kézen

fogva bevezet a szentély legbelsejébe.

Bizonyára izgatottan veted föl itt a kérdést, kíváncsi olvasóm, hogy ezután mi szó esett és mi történt. Elmondanám, de elmondanom nem szabad, megtudhatnád, de meghallanod nem szabad. A szentségtörő kíváncsiskodásért bűnhődést vonnának magukra a fülek s a nyelvek egyaránt. De talán áhítatos vágyakozás csigázott föl s ezért hosszas izgalommal nem gyötörlek. Halld meg tehát és hidd el, mert ez a színigazság. A halál határán jártam, Proserpina küszöbét tapostam, végigmentem az összes elemeken s visszatértem, láttam éjfélkor hófehér fényben szikrázni a Napot, odajárultam az alvilági istenek s az égi istenek színe elé s színről színre imádtam őket. Íme, elmondtam neked mindent s mégis bizonyos, hogy hiába hallod, egy szót sem értesz belőle.

Elmondom tehát azt, amit rá lehet bízni az avatatlanok értelmére szentségtörés nélkül. Fölvirradt a reggel, véget ért az avatóünnep s én – miután fölszenteltek tizenkét talárban – most kiléptem a templomba; most is meglehetősen különös ruhában voltam, de semmiféle fogadalmam se tiltja, hogy erről beszéljek, hiszen ugyanakkor a nagyszámú templomi közönség is láthatott.

A templom kellős közepén az istennő szobra előtt faemelvény állott; erre kellett fellépnem. Minden szem megakadt fátyolszövetből való, színesen hímzett ruhámon: vállamról hátul a sarkamig drága köpeny omlott alá. Akármerről vizsgált is körül valaki, mindenütt tarkabarka állatalakok ékeskedtek ruhámon: itt indiai sárkányok, amott hyperboreus griffek, amelyek a világ végén tenyésznek, s olyanok, mint a szárnyas madár. Ezt a ruhát a felszenteltek olympiai talárnak nevezik. Jobb kezemben lánggal égő fáklyát tartottam, fejemet pompás pálmaágból font gyönyörű koszorú övezte, amelynek levelei sugarak módjára szétálltak. Napisten-öltözetemben szobor módjára álltam ott. Most hirtelen szétvonták a függöny szárnyait s a templom közönsége alig győzött a látvánnyal betelni. Ezek után pompás lakomákkal, jókedvű mulatozással ünnepeltem beavattatásom gyönyörűséges emléknapiját. Harmadnap ugyanilyen ünnepélyességgel megisméltődtek a szertartások, aztán vallásos reggeli volt, amivel szabályszerűen véget ért a beavattatás. Néhány napig még ott maradtam ezután és az istennő szobrának közelében kimondhatatlan gyönyörűségeket éltem át, mert meghálálhatatlan jóságával elkötelezett magának. Végre miután szerény viszonyaimhoz képest leróttam hálámat, teljes alázattal ugyan, ámde fogyatékosan, az istennő parancsára fölkészültem jól kitolódott hazautazásomra. Forró vonzalmam szálaít alig-alig tudtam elszakítani. Végre is leborultam az istennő színe előtt, hosszan odaszorítottam lábaihoz arcomat, megeredtek a könnyeim s miközben szüntelen zokogástól elakadozott szavam, el-elcsukló hangon így imádkoztam.

– Szentséges és örök fenntartója te az emberi nemnek, aki a halandókat mindig bőkezűn istápolod, édes anyai szeretettel hajolsz a nyomorúságban sínylődök felé. Nincs nap, nincs éjszaka, nincs egyetlen röpké pillanat, amely valamilyen jótéteményed nélkül elmúlna; tengeren és szárazföldön védelmezed az embereket, elűzöd az életükre törő veszedelmeket s odanyújtod nekik mentő jobbodat, amellyel a végzetük összevissza kuszált-bogozott fonalaít kibontogatod, a sors viharait lecsillapítod, a csillagzatok gonosz járásának megálljt parancsolsz. Téged tisztel az ég, fél az alvilág, te forgatod a földet, te gyűjtöd ki a Nap ragyogását, te kormányozod a világot, te sarkad

alá taposod a Tartarust. Néked engedelmeskednek a csillagok, váltakoznak az évszakok, vigadoznak az istenek, szolgálnak az elemek. A te intésedre fújnak a szelek, dagadoznak a felhők, csíráznak a magvak, bontakoznak a bimbók. Ég felé ívelő madarak, hegyekben kőborgó vadállatok, földben rejtező kígyók, tengerben úszó szörnyetegek a te felséged előtt megjuhászodnak. De az én tehetségem gyöngé a te dicsőséged magasztalására, áldozatok bemutatására az én vagyonom csekély; érzem a te felségedet, de dicsőítésedben elakad ügyefogyott szavam, nem volna rá elég ezer száj, ezer nyelv s a fáradságtalanul áradó beszédnek örökkévaló zengése sem. Hadd tegyem tehát azt, aminél egyebet vallásos lelkű, de szegény ember létemre nem tehetek: hadd ringassam magam örökre abban a gondolatban, hogy isteni arcodat és szentséges fölségedet itt őrzöm rejtve szívem rejtekén.

Miután a felséges istennőhöz így imádkoztam, megöleltem Mithrast, a főpapot, immár atyámat, odaborultam mellé, csókjainmmal borítottam s bocsánataért esedeztem, hogy páratlan jóságát nem tudom viszonzni méltóképp. Kifogyhatatlan szóval sokáig hálálkodtam még neki, s végre távoztam. Én egyenesen hazafelé igyekeztem, hogy annyi idő múltán viszontlássam családi tűzhelyem, amikor, néhány nap múlva, a hatalmas istennő sugallatára sebbel-lobbal összecsomagoltam szerény poggyászsomat, hajóra szálltam s Rómának vettem utamat. Biztosan vittek kedvező szelek, nagyon gyorsan Ostia kikötőjébe érkeztem, innen kocsin vágattam tovább s december tizenkettedikén este a híres-nevezetes fővárosba érkeztem. Innen kezdve legfőbb gondom volt naponta könyörögni Isis királynő isteni felségéhez, akit itt Campensis-nek neveznek, mert a Campus Martiuson emelkedik temploma, amelyben mélységes hódolattal engesztelik. Egy szó mint száz: buzgó tisztelője voltam bizony: templomában ugyan jövevény, ám titkos tiszteletében beavatott.

Íme, a magasságos Nap végighaladt az állatkörön s befejezte az esztendőt, amikor egyszer álomban megint virrasztó gondossággal megszólított a jóságos istennő s figyelmeztetett, hogy újból avattassam be magam a titkos istentiszteletbe. Csodálkoztam: mit akarhat, miféle jövendő eseményre célozhat? Hiszen, úgy gondoltam, engem már a legtökéletesebben beavattak. Magamban is meghánytam-vetettem ezt a vallási kétségeskedésemet, a papok tanácsát is kikértem felőle s ekkor új és egészen csodálatos magyarázatát kaptam: hogy engem még csak az istennő titokzatos szertartásaiba avattak be, de még nem iktattak be a győzhetetlen Osirisnek, a nagy istennek, az istenek felséges atyjának titkos tiszteletébe. Ámbár a két istenség s mindkettejük tisztelete összefügg, sőt egy és ugyanaz, mégis igen nagy különbség van a beavattatásban; ennél fogva úgy kell értelmeznem a figyelmeztetést, hogy a nagy isten szolgáljaul is elhivattam. A dologra csakhamar világosság derült. Másnap éjjel ugyanis megjelent álomban egy pap, vászonköpenyben, kezében Bacchus-pálcával, borostyánnal s egyebekkel, amikről azonban beszélmem tilos; mindezt letette a szobámban, leült a székemre s meghagyta, hogy rendezzek lakomát dicsőséges felavattatásomra. Aztán hogy valami biztos jellel kezemre járjon a fölismerésben, lassacskán, sántikáló lépésben megindult, mert bal lábán a sarka kissé kiferdült. Az isteneknek ilyen világos kinyilatkoztatására eloszlott hát végre kétségeskedésem minden sötétsége. Alighogy az istennő reggeli imáadását elvégeztem, éles figyelemmel végigvizsgáltam valamennyi

papot, hogy melyik sántít úgy, mint az álombéli látomás. És ez sikert is hozott: rögtön észrevettem, hogy az egyik pastophorus nemcsak épp sántít, hanem alakja és ruházata is szakasztott mása az éjjeli látomásnak. Később meg is tudtam, hogy Asinius Marcellus a neve, s ez a név megéppenséggel vonatkozásban volt az én visszaváltozásommal. Nem is tévóváztam, azonnal odaléptem hozzá, de ő már tudta, mit akarok mondani, mert őt is hasonló isteni parancs figyelmeztette felavatásom elvégzésére. A megelőző éjjel ugyanis azt álmodta, hogy miközben a nagy isten szobrát koszorúkkal díszítette, az isten tulajdon szájából – amellyel kinek-kinek előre megszabja sorsát – hallotta, hogy elküld majd hozzá egy Madaurából való nagyon szegény embert, akit azonban titkos tiszteletébe be kell avatnia rögtön; isteni bölcsessége révén ő majd a jelöltnek nagy tudományos hírnevet, a papnak pedig gazdag kárpótlást szerez. Ámbár a beavattatásra így elhivattam, mégis visszatartott tőle – igaz, hogy kedvem ellenére – az, hogy pénz dolgában nagyon szűkösen voltam. Mert csekélyke vagyonomat fölemésztették úti kiadásaim, a fővárosban pedig jelentékenyen nagyobbak voltak a beavatás költségei, mint annak idején a tartományban. Szorongatott kegyetlen szegénységem s mint a régi közmondás tartja: torkomon volt a kés; vergődtem, mert az isten azért tovább is épp úgy ösztökélt, sürgetett. Mikor már ismételtelen nagyon felzaklatott a nőgatása, végre rám parancsolt s ekkor én eladtam, ami csekélyke ruhám még volt s a szükséges pénzecskét így kapartam össze. Ez a parancs különben így hangzott:

– Ugye ha valami élvezet megszerzésén törnéd fejed, könnyű szívvel elkötyavetyélnéd a ruháidat. s most, mikor ily nagyszerű szertartásokba készülsz magad beavattatni, tisztos szegénységre fanyalodni tán tévóvázol?

Nos tehát mindent bőven bevásároltam, tíz napig megint beértem hústalan ételekkel, még a hajamat is lenyírártam, s miután a főisten titkos éjjeli tiszteletébe beavattak, e testvér-vallásnak istentiszteleteit is határtalan bizalommal látogattam. Hontalanságomban ez nemcsak megnyugtató vigasztalást adott, hanem egyúttal bőséges keresethez is juttatott: hiszen a kedvező szerencse jóvoltából kövérre hizlalta keresetemet latin nyelvű szónoklataim révén az ügyvédkedés.

És íme, kis idő múlva váratlan és mindenképpen csodálatos paranccsal látogattak meg újra az istenek és követelték, hogy vessem alá magam még egy harmadik avatásnak is. Súlyos gond emésztett, izgatottan évődtem magamban és buzgón törtem a fejemet: mire irányulhat az isteneknek ez az újabb és különös kívánsága, mi híja lehet az immár kétszeres beavattatásnak? Bizonyára hibásan vagy nem tökéletesen avatott be mind a két pap. Szavamra, már-már kezdtem rossz véleménnyel lenni a becsületességük felől. Amikor háborgó gondolataim hullámai már-már az örültségbe hajszoltak, egy jóságos álombéli jelenés ezzel a kinyilatkoztatással világosított fel.

– Nincs okod félni, hogy előbbi többszörös beavatásod során valamit esetleg elmulasztottak. Inkább derülj vidám öröme, hogy az istenek szüntelenül kegyeikre méltatnak: inkább ujjongj, hogy háromszor lesz részed abban, amihez mások alig jutnak egyszer is! Ennek a hármasszámnak révén bizva bizhatsz, hogy örökre boldog leszel. Egyébként erre a most következő beavattatásra szükséged is van okvetlenül; elég, ha arra gondolsz, az istennő ruhái, amelyeket a

tartományban reád adtak, ottmaradtak a templomában letétben s így te Rómában ezzel a szent ruhával nem ékesítheted majd magad, sem ünnepnapokon, sem a kötelező könyörgéseken. Váljék tehát boldogságodra, szerencsédre, üdvödre: a nagy istenek sugallatára örvendező szívvel avatassd be magad újból a szent titkaikba!

Így adta értésemre az isteni álom fenséges sugallata, hogy mit kell cselekednem. Ezek után nem hagytam ám annyiban, máról holnapra nem is halogattam, hanem rögtön elmondtam az én papomnak látomásomat, fejemet azonnal a hústalan böjtölés igájába hajtottam, a változhatatlan törvényben megkövetelt ama tíz napot buzgón-önkéntesen meg is sokszoroztam s bőségesen beszereztem a beavattatás megannyi kellékeit, s mindezt nem azért halmoztam így, mintha ennyit követeltek volna, hanem inkább csak áhítatos buzgalomból. De szavamra, sem a költséget, sem a fáradságot én nem sajnáltam, hiszen az istenek bőkezű gondoskodása révén ügyvédi keresetemből már szépecskén megtollasodtam. Végre is alig néhány nap múltán a nagy istenek még nagyobb istene, a nagyok közt legnagyobb, a legnagyobbak közt legfőbbesebb, a legfőbbesebbek közt király: Osiris, nem valami idegen személy alakjában, hanem színről színre megjelent álomban és tulajdon imádandó szavával kegyeskedett a lelkenre kötni, hogy – amibe itt vágtam csak bele – folytassam rendületlenül dicsőséges védőügyvédi működésemet, s rosszakaróim konkolyhintésétől ne rettegek, amit verejtékes tanulással szerzett tudományom kihív ellenem. S hogy ne szolgáljam az ő titkos tiszteletét egyszerű hívei sorában: ő a pastophorusok testületébe, sőt az öt évre választott előjárók közé beosztott. Hajam tehát megint lenyírtam és boldogan beléptem ebbe az ősrégi, szent testületbe – amelyet még akkor alapítottak, mikor Sulla volt az úr, hajdanán. – Én pedig kopaszságomat dehogy takargattam, dehogy rejtegettem, inkább tüntetőn mindenütt megmutattam.